

quod in corporibus gesserunt, sive bonum, si malum (II Cor. v, 10). Quidquid alibi deliquerunt, poenitentia condigna, et confessione pura hic emendare satagant: et, ut jam diximus, ita se habeant, ut terribilem exitus sui horam, et fidenter expectent jam imminentem, et securi suscipiant presentem. In his, fratres, meditatio vestra sit. In his continuum sit exercitium vestrum. *Hæc vis: ambulato in ea, nec ad dextram, nec ad sinistram declinetis* (Isa. xxx, 21). Hinc est, quod vobis ad memoriam

A in exordio primi sermonis, a quo iste in ordine decimus quartus est, illud Apostoli revocavimus: *Observo vos ego vincetus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis* (Ephes. iv, 1). Digne ambulate et vos, prout vos, adjuvante Deo, admonere curavimus; ut sic ambulantes de virtute in virtutem, digni sitis videre Deum deorum in Sion (Psal. lxxxiii, 8.) viventem, et regnantem triginta et unum per infinita sæcula sæculorum. Amen.

DE TRIPARTITO TABERNACULO.

PROEMIA.

I.

Epistola F. Adæ canonici ad Ecclesiæ Præmonstratensis canonicos, de libro atque pictura tripartiti tabernaculi; et de primatu ac dignitate ejusdem Ecclesiæ, qua cæteris ejusdem ordinis præcellit Ecclesiis.

Reverendissimis dominis suis, et amicis præcipuis, in Christi visceribus dilectissimis fratribus, Deo in Ecclesia Præmonstratensi servantibus, frater ADAM, vester in Domino et servus humilis, et amicus sincerus: in Bethania, accepta libra nardi pistici pretiosi, Dominicos ungere pedes, domumque ex odore implere unguenti.

I. Ut verum non diffiteamur, o vitæ venerabilis viri, obstupescentes admodum exultamus, et exultantes nihilominus obstupescimus, quoties nostræ occurrit memoriæ, qualiter nostram dignata est celsitudo vestra parvitatem, et ad vos venientem suscipere, et apud vos commorantem tractare, et dimittere a vobis recedentem. Ipsa profecto sibi testis fuit, triplex vestra devotio hæc: quod nonnihil noster vobis placuit accessus, **329** nec minus displicuit accessus. Et ne forte, ut nonnunquam assolet, fastidium satiety pareret, omni apud vos caruisse mora et ipsa nostra vobis visa est mora. Tacemus quam celebre nomen nostrum apud vos, cum constet esse indignum, ut vel nominetur. Non solum autem, sed et dicere superaedemus quoties asperuistis desiderare vos reditum nostrum, et quod vobis suave ut sonet vox nostra in auribus vestris, cum nec vox nostra dulcis, nec facies decora? (*Cant. ii, 14.*) Dicat quis, æqua in omni homine veneratione honoranda esse verbum Dei, nec posse minorare, quod profertur, quantalibet parvitatem proferentis. Nos non contradicimus. Scimus tamen meliorem nonnunquam habere saporem, in vase aureo, quam in ligneo, vinum. Ut autem et hoc inferamus: scimus nihilominus sicut liquore bono, sic et preciosis, e quibus haurire et quidem abundanter potestis, etiam quoties volueritis, vos

B vas abundare. Quanta nobis, in hac recordatione affectus vestri erga nos, et cum admiratione exultatio, et cum exultatione admiratio! Qui et terimus cum ejusdem recordationis pistillo, in mortariolo pectoris nostri, ac suavitate fragrantæ, quam emittit ex se, refovemus viscera nostra. Admiramur itaque, et lætamur. Lætatur utique pro illis: et admiramur super his: hinc nimirum gaudentes, quia tanta percipere meruimus; illinc vero stupentes, quod tanti ea tantillo dignati estis conferre.

II. Quid enim nos? Aut qui nos, vel quales nos, sive quanti nos: ut nos perdueretis hucusque? Nam si de his agitur: in primo sed natura ipsa subjecta est corruptioni culpæ et afflictioni pænæ, miserabiliter hinc polluta, inde autem punita. In secundo vero persona admodum vilis; nam nullum penitus vel meritum in tertio, vel fastigium in quarto. Primum itaque in infirmitate sordet fragilis conditionis; secundum vile exhibet multimoda paupertas personatus; tertium vero, in nullo prorsus fulgidum reddit venustas sanctitatis: quartum quoque, non sublimat culmen alicujus dignitatis. Et quæ domus Patris nostri? Nam et super hoc haberi interrogatio posset: si vel hoc aliquid esset, in eorum maxime oculis, qui seblati et sublimati sunt super altitudinem terræ. Cæterum quia hoc quantum ad nos aliquid magni non sit, facile erit vel ex hoc perpendere quod genus, et proavos strepentes incitare studuit ipse, quo in natis mulierum major non fuit: *Ne ceperitis, inquit, dicere: Patrem habemus Abraham* (Luc. iii, 8). Sed esto quod magna ac multa contulistis indigno, ipsum ponentes in expat, qui vix in cauda est: et in uno quidem, manum vos ostendit

distis habere ad dandum porroctam; in altero quoque, humiles vos esse in oculis vestris. O humilis largitas, et larga humilitas! Unum, videns in facie, acceptat proximus: alterum vero, scrutans renes et corda, approbat Deus. Sed quia his tam suavibus nos iudicatis complexibus dignos; ille nimirum a vobis, et in eis, testis expeti, et pro eis, debet Remunerator expectari: cui et ad discernendum meritum uniuscujusque laborantis, omnia pervidens oculus adest: et ad condignum repetendum stipendium, omnia potens manus non deest.

III. Cum autem apud vos præsentes corporaliter essemus, a quibus etiam nunc in regno Scotorum positi, spiritualiter absentes non sumus placuit vobis ex humilitate precari, quod ex potestate vobis licuit imperare, ut librum, quem de tabernaculo Moysis, una cum pictura, ante hoc biennium, rogatu quorundam fratrum nostrorum, et maxime viri illustri Joannis cujusdam abbatis, qui in terra nostra est, composuimus, vobis transmitteremus. Et quid est, quod vobis petentibus negare potuimus: vel in quo etiam jubentibus parere non debuimus? Concessimus igitur vobis, quod petistis: et quod concessimus, promissione confirmavimus, propriis sermonibus capti (*Prov. vi, 2*), et apud vos ligati; nec solvi legitime poterimus, nisi cum ipsum solverimus promissum. Modo quidem solvimus, quod tunc promisimus; et sicut nos spontaneos exhibuimus in pollicendo, sic et veraces nihilominus studemus exhibere in reddendo. Nam negare petentibus, si culpa esset: eisdem promissum non solvere, sacrilegii profecto crimen erit. Accipite proinde, quod petistis vos, quod nos promisimus: quiddam certe parvum, non parva tamen devotione transmissum; quod ea, quæsumus, a vobis dilectione sit susceptum, qua a nobis scimus destinatum.

IV. Qualiter vero et per librum picturam, et per picturam librum intelligere possitis: vel qualiter, et quod in libro legetis, et in pictura videbitis, ad unam concordiam redigere debeatis, in epistola, quam prædicto abbati transmisimus, cujus et ad ista rogatu manum apposuimus, videbitis: **330** quam et in capite libri scriptam inveniatis. Cum autem et illum legeritis, et istam videritis, sic vestra quæsumus, maturitas in ista curiosi culpet superstitionem, ut et benignitas quoque vestra in illo studiosi acceptet intentionem. Et quod universis, quæ a nobis utcumque exarata sunt, solemus intuentibus offerre, et vobis humiliter offerimus: quatenus videlicet, si quid a nobis aliter positum, quam ipsa se veritas habet, deprehenderitis, id absque congrua nullo modo correctione esse permittatis. Nam absit a nobis semel, et iterum, ac longe semper, et ubique absit a nobis, ut elationis inflati tumore, vel errorem nobis evidenter ostensum excusemus, vel emendationem charitative oblatam recusemus.

V. Hunc autem librum, cujus est titulus: *De triplici tabernaculo, una cum pictura*, et librum per quatuordecim sermones distinctum, qui inscribitur

A de nomine, et habitu, atque professione Canonico-
rum ordinis Præmonstratensis, in nostri memoriam
habebitis: ut, quia nostram Jugiter apud vos præ-
sentiam habere non potestis corporalem: aliquid ha-
beat ex parte nostra, in quo retineatis spiritualem.
Vestris nos precibus intente commendamus; inniti-
mur quoque meritis vestris fiducialiter possidentes
in vobis, quod in nobis deesse videmus: certo scien-
tes non posse nos aporiari, quandiu vos divites fue-
ritis. Obnixè itaque vos flexis genibus mentis obse-
cramus, tanquam pedibus vestris prostrati, ut no-
stri memores sitis in vespertinis sacrificiis vestris,
compatientes multimodis fragilitatibus nostris, offe-
rentes nos sanandos piis conspectibus advocati no-
stri justis, mitis, et mansueti Jesu: qui, quod pro se
non debuit, solvit pro nobis; et sacerdos pro nobis
factus, et hostia, emptor, et pretium, sacrifici, et
sacrificium, ac medicus vulnere nostrorum, et me-
dicina, pependit in ligno, larga pii cruoris sui effu-
sione immundos nos abluens, et reconcilians reos,
et nunc sedens ad dexteram Patris, interpellat pro
nobis. Mementote itaque diligentis vos, peccatoris
Adæ, cum de ipsis intimis altaris aurei, emisso odo-
rifero Sancta sanctorum impletis aromatis fumo; et
ibi quam maxime, ubi Patri Filius immolatur, cu-
jus sanguis clamat de terra melius quam Abel (*Gen.
iv, 10*). Sed et hoc petitionibus nostris superadde-
remus, nisi forte temerariæ foret presumptioni im-
putandum: scilicet ut nomen nostrum in albo sanctæ
congregationis vestræ, una cum vestrorum, qui jam
discessere, nominibus post mortem juberetis ad-
scribi: quia et nos vestri sumus. Verumtamen quod
nostra petere verecundia non præsumit, vestra, ut
speramus, benignitas dabit; quia, ni fallimur, in
ipso profundo fontis divitiarum vestrarum, plus ebul-
lit ab imo, quam in superficie nos haurire aude-
mus. Et de his usque huc.

VI. De cætero, o vite venerabilis viri, *Sustinete modicum quid insipientiæ meæ; sed et supportate me. Emulor enim vos Dei emulatione* (*II Cor. xi, 1, 2*).
Sermone aliquo commonitorio proponeremus alloqui
vos, si vel præsumptio non esset, vel necessitas es-
set: hoc est, si vel dignum esset, ut nos commone-
remus vos; vel nostra vos indigeretis monitione. At-
tamen scire debet plane excellentia vestra quod, si
quid distare inter domos nostri ordinis potest, præ-
cipua videtur esse, quæ prima est. Debet etiam illius
Dominicæ meminisse sententiæ, quæ talis est: *Cui
multum datum est, multum exigetur ab eo* (*Luc. xii,
48*). Et quorsum ista? Nimirum, ut attendentes quan-
tum accepistis, attendentes etiam quod estis, sciatis
et consequenter quid debeatis. Nonne velut quidam
fons est Ecclesiæ Præmonstratensis; cæteræ vero
ejusdem ordinis Ecclesiæ, sic ab ea dimanant, ut a
fonte rivuli? Caveat itaque sibi a siccitate fons; tunc
quam maxime, quando copiose fluunt rivuli: ne ipse
ipse careat liquore, quo isti abundant. Præcedit
tempore, præcedere necesse habet et sanctitate: ne
forte, quod absit, videntium irrisione digna sit, si

tardius pervenerit, quæ prius currere cœpit. Nec eadem profecto carebit irrisione, si aliis contigerit in perventione etiam coesse: nisi in ea contingat præesse, quia constat cursum præripuisse. Nam mater ipsa; cæteræ vero filiæ sunt. Idcirco ita acquirendis spiritualibus operibus ejus invigilet, ut ipsam laudantibus dicatur ei: *Multæ filiæ congregavere divitias; tu supergressa es universas* (Prov. xxxi, 29). Gaudeant filiæ, a matre se processisse generosa, ut consequenter generosas lætentur esse et seipsas.

VII. Sola nobilitas spiritualis generis, sanctitas est religiosæ conversationis. Recurrere ad ipsam incessanter filia debent, mutuare ab ipsa, quod sibi deesse vident: ut sanctæ ab ea religionis percipiant **331** incrementum, a qua sumpserunt principium. Clarissima proinde apud eam ponatur super candelabrum lucerna: ut qui ingrediuntur etiam ad istas, lumen videant. Clarissima, inquam, quia longe posita, nullatenus illustrat obscura in seipsa lucerna. Abunde in ea fulgeat lux: ut et filibus lumen abunde mater communicet, et in nullo illud sibi imminuat. Sit eis exemplar, et forma, speculum quoque, et quasi quidam liber vitæ; in quo evidenter, quid eligere debeant, quidve respuere, legant. Videant in lectione ejusdem libri, quam prompta esse debeat affabilitas in porta; quam efficax, pro posse et tempore, pro persona, et causa; et hilaritas in hospitio; quantum cum perfecto silentio, et absque semicorrosis verbulis, et digitorum superfluis notis, in lectione, studium in claustro. Quam gravis et affectuosa devotio in choro; quam matura reverentia, et diligens munditia in altari; quam sine omni murmuratione, detractio, conspiratione; quamque brevis, ac silenter, et de solis necessariis, atque inter paucissimos locutio esse debeat in auditorio; quam pauca, quamque rationabilia esse debeant verba in capitulo, quam videlicet pro persona, et causa, et misericordia sæviens, et sævitia misericors in præsentibus; quam humilis et confessio vera, et firma patientia in confidentibus. Quam discretus in proclamantibus zelus, et nulla penitus excusatio, nec murmuratio in proclamatis. Quam agilis alacritas, quamque alacris agilitas cum silentio, et absque superfluitate signorum in communi opere manuum; quam sobria honestas, et sobrietas honesta, in refectorio; quam matura quies, et quieta maturitas in dormitorio; quam compatiētes, et officiosi; quam impigri, et gratiosi in infirmitorio esse debeant infirmarii: quam longanimes in tolerantia, in gratiarum actione devoti, in queritando superflua non importuni, sed his, quæ eis conferuntur, cum hilaritate contenti, et solliciti modis omnibus, in præparando se contra horam suæ resolutionis infirmi; quam debeant esse circumspecti, et honeste se habere fratres in itinere; quam denique toto sit eis insistendum conatu, ut intus et foris irreprehensibiles appareant, in omni tempore, et loco; in omni causa, et negotio; in verbo, et silentio; in opere et otio: in gestu et in-

cessu; in habitu, et victu erga omnem personam, et in omni corporis motu.

VIII. Fidelis sermo. *Perfectus erit omnis, si sit sicut magister ejus* (Luc. vi, 40). Et, *sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus* (Matth. x, 25). Magister noster, conventus Ecclesiæ Præmonstratensis; nam singuli aliarum Ecclesiarum conventus, hujus magistri discipuli. Patet autem ex his talem debere esse illum, ut ad omnem nobis sanctitatem sufficere arbitremur, si ei assimilemur. Nam, si transcendimus eum, jam noster Magister, non est. Ecce accurritur a finibus terræ Præmonstratum, ut aliquid apud matrem audiatur boni et novi, quod filibus annuntietur. Tenentur ex præceptis etiam Romanorum Pontificum, singulis annis abbates filii visitare matrem, ut perlaturi ea ad filias, audiant apud eam instituta salutis, præcepta, ac legem vitæ et disciplinæ (Eccli. xlv, 6). Absit in æternum, et ultra, ut apud eam prima eorum appareat transgressio, apud quam prima est eorum celebrata institutio. Non longitudes viarum, non marina pericula, non exanitiones marsupiorum, non metus corporeæ, interdum non solum ægritudinis, sed etiam mortis, gressus valet retardare filiorum, quin his omnibus, et aliis fortassis, si quæ sint in hunc modum, maternam præponentes reverentiam, et dilectionem, eandem matrem alacriter adeant; promulgatis apud eam salubribus institutis, humiliter se subjiciant, et tenenda firmiter ac inviolabiliter observanda, filibus ea perferant, nec tenentur illæ ex debito universaliter observare, quod apud eam constat non fuisse statutum. En quis, qualis, ac quantus matri a filiis honor deferatur; sed tunc eam audacter ab eis, et libera fronte exigiti, cum, quæ apud eam promulgantur statuta, sollicita, ac firma perseverantia custodit.

IX. Et videte ne forte ad istud, quod modo habemus in manibus, et illud possit non inconvenienter juxta aliquem sensum referri, quod in libro Geneseos legitis. *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis, ad irrigandum paradysum* (Gen. ii, 10). Præmiserat Scriptura: *Plantaverat Dominus Deus paradysum voluptatis, a principio: in quo posuit hominem, quem formaverat* (ibid., 8). Quid hic dicemus? Poteritne hoc esse, Deum hominem formasse, quem ad sui cognitionem, et dilectionem vocare dignatur, ipsum intellectu rationabili illustrasse? Nam quid aliud postulasse dicendus est ille, qui ait: *Cor mundum 332 crea in me, Deus?* (Psal. l, 12.) Hunc quoque apud se non fuisse hominem, et ille conquestus est, cui de numero quadragenario deerant duo: hoc est, de perfectione legis, et Evangelii; dilectio Dei et proximi. Unde et gemebunda conquerentis hæc vox est: *Hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam* (Joan. v, 7). Sensum sibi innuens defuisse rationabilem, qui per memoriam et imitationem passionis Dominicæ, a lecto ægritudinis, qui est mollities iniquitatis, erigeret illum. Hic homo a Deo formatus est, et quidem in justitia, et

sanctitate veritatis (*Ephes. iv, 24*). Audemusne dicere, quod tunc paradisum plantavit, quando ut ordo iste Canonicus institueretur, ipsi primo Patri nostro inspiravit? Si autem hæc duo conceduntur, cur et istud tertium non admittatur, hoc esse hominem hunc ipsum in paradiso ponere, illi, quem irradiante gratiæ suæ jubare notitia sui illuminat, ut lucis se ordini humiliter subjiciat, inspirare? Ipsum si placet, verborum ordine considerate, plantavit, formavit, posuit. Dedit per servum suum præcepta, ac legem vitæ, et disciplinæ, illum quem ad vitam præordinavit æternam, intellectu spirituali et rationabili venustando illustravit luce gratiæ suæ; postea inspiravit ei, ut Canonicæ se subjugaret institutioni. Et quæ utilitas huic homini in isto poni paradiso? Multa per omnem modum. Nam præmissa virtute humilitatis, quæ aliarum et causa est virtutum, et custodia, bonis cum ille honorum omnium Largitor et Remunerator operibus exornat, quæ sic intuitibus clara sunt ad scientiam; ut imitantibus suavia sint ad experientiam; producens hoc modo, *de humo, omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave* (*Gen. ii, 9*). Decor itaque ligni operum honorum, quantum ad aspectum cognitionis; suavitas vero, quantum ad gustum affectionis. Itaque pulchrum visu, propter cognitionem veritatis; ad vescendum suave propter affectum charitatis.

X. Ecce dico vobis: levate oculos vestros, et videte viros in ordine nostro religiosos, sanctæ conversationis exercitiis, ex virtute humilitatis produntibus insistentes; quæ est videntibus fulgescunt, et experientibus dulcescunt; ipsumque in his omnibus collaudate, qui dat virtutem, et fortunam peccati suæ (*Psal. lxxvii, 36*). Operatur in sanctis suis, et velle, et perficere pro bona voluntate (*Phil. ii, 13*); producens de humo omne lignum, pulchrum visu, et ad vescendum suave. Sed vigent tunc quam maxime exercitia sanctæ conversationis, cum admittendum jubetur opus charitatis, et omittendum indicitur contagium cupiditatis. Illud præcipitur; hoc autem prohibetur. Et ad præceptionem illam referet aliquis fortassis lignum vitæ; ad prohibitionem vero istam, lignum scientiæ boni, et mali; illud quidem vitæ; hoc autem est scientiæ boni, et mali; quia in exercitio charitatis consistit vita spiritus nostri; et qui admittit in facto quod prohibetur malum, in culpa simul est, et in pœna. Malum etiam per experientiam agnoscit, quod per solam scientiam, ei prius innotuit. Lignum vitæ, ait Scriptura, *in medio paradisi* (*Gen. ii, 9*); quia ad hoc ordo noster totam intentionem suam dirigit, ut charitati militare possit. Seu igitur parcat, seu feriat, seu constringat, seu relaxet; seu dispensatoris aliquid, interveniente causa aliqua rationabili, agat, aut certe aliquid in aliud mutet: totum ad charitatis integritatem transferat, ejusque in nullo modum transeat, ut habere se; in medio sui, lignum vitæ demonstret. Sed irrigetur paradisus, ne arescat. Quomodo dicitis? Quomodo legitis? *Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis, ad*

irrigandum paradisum (*Gen. ii, 10*). Quid hoc est? Irrigetur paradisus, ne arescat. Renovetur ordo, ne inveterescat. Visitantibus siquidem matrem filii, ordo reparatur; quæ salubria sunt, instituuntur, egrediente fluvio de loco voluptatis, ad irrigandum paradisum. Et quis hic locus voluptatis. Dicamus interim, si tamen ita dicendum est, quod locus voluntatis Ecclesia est Præmonstratensis. Non voluptatis carnalis, non voluptatis mundialis; sed voluptatis Dei, cujus torrente potat eos, qui in tegmine alarum suarum sperant (*Psal. xxxv, 9*). De hoc voluptatis loco fluvius egreditur, quo Paradisus irrigatur, cum in Ecclesia Præmonstratensi, quæ mater est nostra, salubria instituuntur, ut ipse ordo reparetur.

XI. Cujus institutiones cum plures sint, hos quoque potissimum informat pœnitentes, gubernantes, operantes, et contemplantes, et si qui alii sint; hi sunt novitii, obedientiarii, prælati, et claustrales. *Egreditur, ait Scriptura, fluvius, de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita* (*Gen. ii, 10*). Ut quadripartitum nobis ex eo sciamus bauriendum liquorem. Et quæ sortiuntur nomina capitæ ista? Nomen unius, Phison: nomen secundi, Gesion: nomen vero tertii fluvii, Tigris, fluvius autem quartus, ipse est Euphrates. Dicat, qui sic dicere audeat, ad eos pertinere Phison, qui noviter veniunt: quibus toto insistendum et conatu, ut imprimis seipsos plene videant: et quales sint intrinsecus, considerant, tales et exterius pure se aperiant, quia *os pupillæ* sonare Phison asseverant. In ore autem confessio; in pupilla visio. Intueantur novitii, et confiteantur. Intueantur diligenter, et confiteantur humiliter. Dico autem, vetustatem suam. Nunquam enim arcem perfecte, ad quam scandere nituntur, novitatis apprehendere poterunt, nisi eam in qua eatenus fuerunt, vetustatem agnoscant; quia ad illam nullo modo perveniunt, nisi ista penitus deserant. Et quomodo deseretur, si ignoratur? Quid si quidem agnoscitur, sed occultatur? Certe non sufficit ad salutem cognitio, nisi adsit et confessio, sicut nec vulnus curatur, licet a vulnerato sentiatur, nisi medico detegatur. Sicut itaque pupillam discooperiunt, ut per cognitionem videant: sic et os aperiant, ut se per confessionem reveleant; quia non pupillam tantum modo, sed et os, Phison sonat. Semper enim vetustas inest, quandiu confessio deest: etiam cum cognitio adest. Nonne et hoc expertus est in se, qui dicebat: *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea* (*Psal. xxxi, 3*). Sed sic videntium, et aperientium seipsos, quæ decet esse intentio, studium, et cura? Utique, ut relicta penitus, quæ agnita, et ostensa est, vetustate, acquirendæ, exercendæ, retinendæ novitati, sollicitudinem pervigilem impendant. Sed est acerbus dolor, et gravis labor. Acerbum siquidem admodum, et non mediocriter laboriosum est, ex toto dulcedini se, et suavitati renuntiare inolitæ et amaritudini et asperitati subjici insolitæ. Sic est, ac si ipsam mutare cogaris naturam.

XII. Ad hoc dicunt pertinere, quod de Phison di-

citur. *Ipsè est, qui circuit omnem terram Hevilath* (Gen. 11. 41). Nam Hevilath, secundum ipsos, dolens dicitur. Quæ dulcedo, ubi dolor? quæ suavitas, ubi parturitio est? O quantum laborat Phison, circuiens omnem terram Hevilath, dum turbantur et tristantur in parturitione novæ vitæ novitii secundum illud: *Conturbati sunt, commoti sunt, timor apprehendit eos, ibi dolores ut parturientis* (Psal. xlvi. 6, 7, 8). Verumtamen ex jugi hujus gravis luctationis experientia; ex magna, quam anxietatis internæ sollicitudo pariter, et tristitia confert animæ: ut claritas in mente effulgeat sapientiæ, quia de Hevilath dicitur, quod ibi nascitur aurum. Nam fulgor sapientiæ, aurum est in mente dolentium, et parturientium. Nam ipsa ex Hevilath nascitur aurum: quia *valles abundabunt frumento* (Psal. cxiv. 16). Et concupiscenti sapientiam, dicitur: *Concupisti sapientiam? Serva mandata, et Deus præbebit illam tibi* (Eccli. 1, 35). Et quis eo sapientior, qui dolet pro eo quod præsens patitur exsilium, et æternum totis visceribus suspirat ad regnum? Hoc idcirco dixerit quis, quia subjungitur. *Et aurum terræ illius optimum est* (Gen. 11, 41). Cujus terræ? Utique Hevilath. Nunquid terræ illorum aurum optimum fuit, de quibus dicitur: *Sapientes sunt, ut faciant mala; bene autem facere nescierunt* (Jerem. iv, 22). Sed terræ, quam circuit Phison, aurum optimum est; quia novitii nostri, et propter dolorem dolentes de præterito, orant, ut debitum dimittatur; et propter parturitionem caventes de futuro, orant nihilominus, ut in tentationem non inducantur (Matth. vi, 12). Sed fulgorem sapientiæ decet inesse spirituali conversationi, quam virtus commendat humilitatis, et robur stabilis perseverantiæ exornet atque confirmet. Hinc fortassis aliquis dixerit, quod non solum ibi nascitur aurum, quod optimum est; verum etiam, quod ibi invenitur *bdellium, et lapis onychinus* (Gen. 11, 12). Arborem aromaticam nigram, dicunt bdellium esse; et si ita sit, bona nimirum conversatio, et propter orationis odorem aromatica est, et propter æstimationis propriæ vilitatem nigra est. Sed hæc duo bona constantia roborat; quia in hac terra, quam circuit Phison, cum bdellio lapis onychinus invenitur, qui, ut dicunt, ungui similis est. Unguis carnem operit, ut ejus tectum duritia, quod molle est, in carne muniatur, et mollia nostra fortitudo constantiæ munit, ne in propria teneritudine inanescent. Ecce quæ, quæ et quanta et quot sunt bona, quæ status in se continet novitiorum: claritas propriæ cognitionis, puritas humilis confessionis, cruciatus doloris, anxietas sollicitudinis, fulgor sapientiæ, vilitas de propria æstimatione, devotio in oratione, atque ut apud eos et talari Joseph tunica induatur (Gen. xxvii, 25), et cauda hostiæ in sacrificio ponatur (Levit. ix, 19, 20), robur perseverantiæ desideratur. Hæc de illis.

XIII. Dicendum post hæc, ut quidquid aridet prosperum, abrumpere studeant officiales; quia hoc sonareasserunt nomen fluvii secundi, quod est

PATROL. CXCVIII.

Gehon; per quem et eorum expressus est status, de quo dicitur: *Ipsè est, qui circuit omnem terram Æthiopiæ* (Gen. 11, 43). Aperte quidem; quia quædam videntur nigredine coopertæ multimodæ occupationes eorum. Nonne quasi quodam laborioso circuitu terram eos ipse etiam in Evangelio Dominus perambulare asserit, qui Martham in ipsorum persona alloquens: *Martha, Martha, inquit, sollicita es, et turbaris erga plurima* (Luc. x, 4). Nigredo quædam sollicitudo est; est et turbatio, quia a mente tam illa, quam ista serenitatem tollit, et quamdam ei offuscationem inducit.

XIV. Ipsos rectores nostros fluvius tertius notat, qui ab Isaia audiunt: *Ite, angeli veloces, ad populum divulgum et dilaceratum* (Isa. xviii, 2). Veloces itaque, ut sagittam innuunt sonare nomen istud, quod est Tigris. *Et ipse, ait Scriptura, vadit contra Assyrios* (Gen. 11, 44); ut velocis ad instar sagittæ, vadant angeli ad populum divulgum et dilaceratum. Quia prælati in hoc maxime ordinati sunt, ut perversis per auctoritatem sui primatus resistent, et ascendentes ex adverso, murum pro domo Israel se ponant (Ezech. xiii, 5). Per hanc quidem sagittam vulnus infligitur; sed tamen vulnerato ægritudo non infertur; imo salus confertur et collata magis ac magis augetur. De ea namque vox calvi nostri est: *Sagitta salutis Domini, et sagitta salutis contra Syriam* (IV Reg. xiii, 17). Salutis sagitta est ista, quia de loco voluptatis Tigris est, et salutis contra Syriam, quia ipse vadit contra Assyrios. Syria sublimem sonat: contra hanc Syriam Tigris vadit. Vox cujusdam Tigris est: *Arma militiæ nostræ non carnalia, sed potentia Deo, ad destructionem munitiorum: destruentes consilia, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei* (II Cor. x, 4). Dicit itaque, in armis suis spiritualibus, destructionem consistere omnis altitudinis et extollentiæ: ostendens proinde sagittam se esse salutis Domini et sagittam salutis contra Syriam. Et quare omnia hæc? Quia nomen fluvii tertii, Tigris; et ipse vadit contra Assyrios. Non autem dicitur de eo, quod terram circuit Assyriorum, sicut de Phison, qui circuit omnem terram Hevilath; et de Gehon, qui circuit omnem terram Æthiopiæ; sed quod vadit contra Assyrios. Quia congregationum sanctarum rectoribus specialiter incumbit, non superbiorum pravitatibus muliebriter acquiescere et consentire; sed si suum veraciter officium exercent, studebunt viriliter contraire et resistere. Cum tamen necessario quodam laborantes circuitu, et novitii parturitioni novæ vitæ gemebunde insistere, et officiales pro paterna jussione adimplenda, et fraternâ necessitate relevanda, super impositam sibi debeant dispensationem æquanimiter tolerare.

XV. Nec terram aliquam circuit, nec contra aliquos quartus fluvius vadit; quia nimirum claustrales, nec eodem modo, quo novitii in gemitu suo laborant; nec sicut obedientiariorum, occupationes eos externæ offuscant; nec ut prælati ad bestias

pugnando, resistentes pravitatibus rebellium, sub A gravis luctaminis fasce exsudent. Non apud eos dolores, ut parturientis (*Psal. XLVII, 8*); sed in voce exultationis et confessionis sonus epulantis (*Psal. XLII, 5*). Non apud eos sollicita et turbata circa frequens ministerium satagit Martha; sed sedens secus pedes Domini, audit verbum illius Maria (*Luc. X, 39*). Non apud eos denique saga cilicina undecim, injurias imbrum, et horrores tempestatum exterius irruentium tolerant (*Exod. XXXVI, 14*); sed cortinas potius decem rutilantes, intrinsicus decores multimodi colorum venustant (*ibid., 8*). Euphrates vero nomen est ejus. Et si perfectos, prout eis competit, se claustrales in omnibus habent, quid in eorum exercitio est, quod fructuosum non est? Quid ergo? Nonne fructuosum est exercitium novitiarum, nonne officialium, et prælatorum? Fructuosum plane; verius tamen est apud novitios. David non ædificat Domino domum, quia vir sanguinum est (*I Paral. XXII, 8*); ut Phison terram Hevilath circumneat. Et apud officiales *Lia lippis est oculis* (*Gen. XXXIX, 17*), ut Gehon circumneat terram Æthiopiæ. Et apud prælatos, discipuli laborant in remigando; est enim ventus contrarius eis (*Marc. VI, 48*); ut Tigris vadat contra Assyrios. Cæterum apud claustrales vir quietissimus; ut ex re nomen illud portet egregium, quod est Salomon, et sapientissimus templum construit Domino (*III Reg. VI, 1*): *Rachel* vero *decora facie, et venusto aspectu*, copulatur Jacob (*Gen. XXIX, 17*); ipse etiam Jesus in monte orat (*Matth. XIV, 23*), et in littore stat (*Joan. XXI, 4*). En triplex claustralium fructus; serenitas pacis, fulgor pulchritudinis, securitas quietis.

XVI. Nunquid ista tam excellenter, ut illi, vel novitii possunt habere; vel obedientiarii, vel prælati? Apud ipsos dormit protoplastus in paradiso, ut in se deprehendat esse, et quod regatur muliebre et quod regat virile (*Gen. II, 21*). Apud eos septimus **335** in generatione justa ambulat Enoch cum Deo et non apparet; quia tulit eum Deus (*Gen. V, 24*). Apud eos vir justus Noe ad devitandas diluvii inundationes, et ne eum aquæ vel tempestas demergat, vel profundum absorbeat, et arcam ingreditur, et a Domino foris includitur (*Gen. VII, 16*). Apud eos emissa columba non invenit, ubi requiescat pes ejus, et olivæ secum in ore suo deferens ramum, ad arcæ redit secretum (*Gen. VIII, 8, 9*). Apud ipsos quoque apparet Dominus Abrahæ in convalle Mambræ sedenti in ostio tabernaculi sui, in ipso fervore diei (*Gen. XVIII, 1 et seqq.*), ut elevanti oculis appareant tres viri stantes, qui et in uno tres, et in tribus alloquitur unum. Apud ipsos vita penitus abjecta mortali, Sara mortua est morte vitali, vitamque habens absconditam cum Christo, in Deo, in spelunca actionis pariter et contemplationis, et ideo duplici, sepellitur (*Gen. XXIII, 19*). Apud ipsos seri patris semen, beatum gaudium, ut nomen portet in re, habens in Spiritu sancto Isaac, qui puteos tam diu fodere non cessat, quousque aquam vivam reperiat

(*Gen. XXVI, 19*); deambulans per viam, quæ ducit ad puteum, cujus est nomen Viventis, et Videntis; et egrediens ad meditandum in agro, inclinata jam die (*Gen. XXIV, 62, 63*). Apud ipsos vir simplex domum mentis inhabitans Jacob, natale solum deserit; unoque de jacentibus lapidibus capiti supposito, in Bethel, post solis occasum, in idipsum dormit in pace, et requiescit (*Gen. XXVIII, 11*): ubi angelorum per charitatis scalam, usque ad cælos pertinentem, ascensum pariter et descensum, Dominumque scalæ contemplatur innixum (*ibid., 12, 13*). Idem etiam apud ipsos, jam potitus exoptatis nuptiis, amorem sequentis priori præfert; mercede tamen conductus pro mandragoris filii sui, ejusdem prioris repetit cubile (*Gen. XXX, 14, 17*); et multiplici tandem utriusque prole secundus, donum festinat adire paternam; et ne terram duabus viis ingrediatur, ab angelo jam ascendente aurora, tangitur in femore, et uni ex toto pedi innitens, claudus incedit (*Gen. XXXII, 25*). Apud ipsos simul contingit, et ortus Benjamim et occasus Rachelis (*Gen. XXXV, 17, 18*). Apud ipsos mortuus Joseph, conditus aromatibus, ponitur in loculo in Ægypto (*Gen. L, 25*) pro eo quod specialiter apud eos, in tenebroso vitæ præsentis exsilio, extinctus mundo huic, et multimodis virtutum odoribus refectus, quasi Rachelis primogenitus, in internæ contemplationis secreto, absconditur fructus; quia et fluvius quartus ipse est Euphrates.

XVII, XVIII. Apud ipsos, percusso Ægyptio (*Exod. II, 12 et seqq.*), Moyses minas Pharaonis per fugam evasit, et puellis a supervenientibus pastoribus defensis, cordis scilicet cogitationibus ab irruentibus phantasiis mundatis, bonam istarum favendo et nutriendo secunditatem, adquat greges illarum; ac fugatis ad interiora deserti ovibus, id est perductis ad intima secreti meditationibus simplicibus et innocuis, a mortiferis pravorum exemplorum calceamentis, incessus mentis exuens, transit ut in terra sancta magnam intueatur visionem (*Exod. III, 3*). Qui et omnia facit, quæ ad tabernaculum pertinent, juxta exemplum, quod ei in monte monstratum est (*Exod. XXV, 40*). Apud ipsos a cæteris filiis Israel segregatus est, cum filiis suis, Aaron sacerdos magnus; segregatus, inquam, et lotus; inunctus et vestitus; coronatus et ad ministerium Domini specialiter applicatus (*I Paral. XX, 13*). Apud ipsos Josue gentes subjiciens alienas (*Jos. passim*): ut quiescat terra a præliis. Apud ipsos Gedeon ad angeli admonitionem carnes et azyva supra petram ponens, jus desuper infundit; ut omnia hæc, virga ab eodem angelo percussa, ignis de petra extens consumat (*Judic. VI, 20, 21*). Apud ipsos quoque Samuel, qui dormit in tabernaculo, ubi est arca Dei (*I Reg. III, 5*), Agag in frusta conscindens, coram Domino (*I Reg. XV, 33*). Apud ipsos senex David, habens ætatis plurimos dies, qui calefieri non poteat, cum operitur vestibus, quousque dormiat cum eo Sunamitis Abisag, et foveat ac

calescat eum (*III Reg. i, 4*). Apud ipsos vir Dei Elias maledictam et maleficam Jesabel, mundi hujus scilicet concupiscentiam, fugiendo declinans (*III Reg. x, 3*), ad desertum quietis, assumptis pennis columbæ, sub omni festinatione volat. Apud ipsos idem Elias, in Bersabee Juda suum dimittens puerum, dum per confessionis puritatem et septiformem aspirationem, sensum a se abjicit puerilem; et in mentis solitudine commorans, animæ suæ mortem exposcit (*ibid.*), desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo (*Phil. i, 23*): qui ab internæ inspirationis angelo suscitatus ab ignavia somno, pane subcinericio reficitur, dum bonæ operationis humilitate pinguescit; ut in hujus cibi fortitudine, per quadragenarium præsentis exsili tempus, ad stabilem æternitatem, et æternam superni montis stabilitatem pertingat. Apud ipsos duplicis spiritus Eliæ possessor Elizæus (*IV Reg. ii, 9*), qui sic Eliam sequitur, sic ejus se dedit ministrati; ut patrem mundum, et matrem concupiscentiam, **336** per abrenuntiationem mentis, deosculetur: dorsum ex toto eis convertens, et ad eos ulterius reverti non proponens. Apud ipsos, Isaïas ad præceptum Domini, carnis nuditatem non erubescens, mundanas funditus exuvias deponit (*Isa. xx, 2*); ut exoneratus terrenis, quasi vacuus viator, incedat coram latrone, cantans; sicque facilius atque securius, ad cœlestia tendat et æterna. Apud ipsos sanctus Ezechiel, qui in ædificio civitatis, in monte positæ, et ad Austrum vergentis, per sublime vitæ meritum stans, oculos habet ad portam (*Ezech. xl, 2*). Ad portam, inquam, quæ ducit ad civitatem, ambulans per fidem, et desiderans per speciem, dans tergum transitoriis et faciem æternis, cupiens denique dissolvi et esse cum Christo. Apud ipsos, sanctificatus in utero, virgo, et sacerdos Dei, Jeremias sanctissimus (*Jer. i, 5*): quem de lacu lutoso panni, et funes veteres levant (*Jer. xxxviii, 6*), habentem in ascensu suo, quo ad cantica graduum venire contendit, tam sagittas acutas, quam carbones vastatores (*Psal. cxix, 4*). Apud ipsos Daniel de mensa regis Babylonici pollui nolens (*Dan. i, 8*), quem et Gabriel facit intelligere visionem (*Dan. viii, 16*). Apud ipsos pater Tobias, super flumina Babylonis sedens, flet, dum recordatur Sion (*Psal. cxxxvi, 1*), suspirans ad decoram civitatem Jerusalem: *cujus portæ ex saphyro, et smaragdo ædificantur, et ex lapide pretioso* (309); *cujus murorum circuitus ex lapide candido; cuius plateæ sternuntur auro mundo; per cuius omnes vicus cantatur canticum lætitiæ, quod est, Alleluia* (*Tob. xiiii, 21*). Apud ipsos nobilis rex Ezechias; *cujus oculi attenuati sunt, suspicientes in excelsum* (*Isa. xxxviii, 14*). Apud ipsos Josias, celeberrimum faciens phase; et prophetissam super invento libro, in domo Domini, humiliter consulens (*II Paral. xv*). Apud ipsos Jesus sacerdos magnus,

(309) Add. v.: *Omnia circuitus murorum ejus. Et deinceps: Ex lapide candido et mundo omnes plateæ ejus sternuntur, et per vicus ejus alleluia cantabitur. Edii.*

A templum reedificans (*I Esd. iii, 10*); Esdras regem renovans (*I Esdr. vii*). Internus consolator. sic enim interpretatur nomen istud, quod est Nehemias, muros Jerusalem construens (*II Esd. ii, 17*). Primusque adest ad sanctificationem; secundus ad eruditionem; tertius ad securitatem. Apud ipsos Mardocheus, adorare contemnens superbissimum Aman (*Esther iii, 2*). Apud ipsos Holofernem perimens Judith (*Judith xiiii, 10*). Apud ipsos Esther: *cujus concupiscit rex decorem* (*Esther ii, 17*).

XIX. Apud ipsos nihilominus, ut ad tempora gratiæ veniamus, ingresso Zacharia in templum Domini apparuit Gabriel angelus, stans ad dextram altaris incensi (*Luc. i, 11*). Apud ipsos crescit puer Joannes, et confortatur, et est in desertis usque ad ostensionis suæ diem ad Israel (*Luc. i, 80*). Apud ipsos, *visis turbis, Jesus ascendit in montem* (*Matth. v, 1*). Apud ipsos, *in superiora ascendit Petrus, ut oraret* (*Act. x, 9*). Apud ipsos, rapitur Paulus ad tertium cœlum; rapitur et in paradysum, et audit verba quæ non licet homini loqui (*II Cor. xii, 2*). Apud ipsos, Apocalypsim suam Jesus Christus, quam dedit illi Deus palam facere, signat et mittit per angelum summi servo suo Joanni (*Apoc. i, 1*). Quis sapiens, et intelliget ista, et intelligens sciet hæc? Utique sapientes vos. Vos estis et intelligentes, quibus dedit Dominus intellectum in omnibus; quos et ipsa unctio docet de omnibus (*I Joan. ii, 27*). Unde quia vobis, et propinavimus vestra, et non proposuimus nova, sed ad memoriam vobis revocavimus nota, arbitrati sumus sufficere, ut magis breviter tangeremus in superficie, quam ut fodere-mus profunde et exponeremus profuse. De longo quidem apprehendimus, et in longum produximus flum, ut eorum, qui veraciter claustrales sunt, fecundantem exercitii spiritualis singularem fructum magis recognosceretis, quam agnosceretis prærogativam.

XX. Nonne patet ex his, quod ex re nomen habet fluvius isie, quem ad claustrales asserunt pertinere: qui fructum sonat, ut jure de eo dicatur; *fluvius quartus ipse est Euphrates*? Sed si hæc, quæ de his fluvii dicta sunt, rejicienda non sunt, liquet aperte, pretiosum esse fluvium illum, qui in quatuor hæc capita dividitur. Liquet nihilominus nomen habere ex re, et illum voluptatis locum, de quo fluvius ille egreditur. Quis autem ille voluptatis locus? Sed jam longe superius diximus: vestrum quidem est, ne id mendaciter dixerimus. Quid post hæc dicit Scriptura? *Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis* (*Gen. ii, 15*). Hoc tunc historialiter, hoc et hodie spiritualiter facit. Quis sit ille paradysus voluptatis, jam dictum est. Dictum est etiam, quis iste homo sit. Tulit ergo Dominus Deus hominem. Unde autem tulit, non dicit. Ubi vero posuit, non tacet; nam posuit in paradiso. Locus unde tulit eum, ipse nominatim non exprimitur; quia

diversa nimirum, et plerumque super numerum flagitia et facinora multiplicata sunt, a quibus eum tollit. Nomen itaque locus iste non habet; quia multoties, quantum ad nos, eum infra se nec numerus tenet. Nominari non debuit; quia nec nomine **337** dignus fuit, pro eo quod flagitiosus et facinorosus fuit.

XXI. Sed ad quid homo in paradiso positus fuit? *Ut operaretur et custodiret illum* (Gen. 11, 15). O conversatio! o perseverantia! Utique in paradiso operatur, qui ordinate, in ordine conversatur. custodit vero, qui, quousque moriatur, in ordine moratur; ibi ne torpescat otiosus; hic autem, ne deficiat dissolutus. Sed caveat homo iste sibi a serpente, nam et ipse est in paradiso. Et quis ille, nisi quilibet pacis perturbator, unitatis divisor, pravi in conventu consilii seminator, praelatis inobediens, sociis semper nocens, odibilis plane per omnia Deo? Serpens iste, homo est apostata, vir inutilis, qui graditur ore perverso, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, et in omni tempore jurgia seminat (Prov. vi, 12, 14). Hic ad interdictum esum pertrahit hominem, dum quoscunque potest, tam verbis quam exemplis contaminat; seminans inter fratres iras et inflationes, invidias et detractiones, malitias et indignationes, discordias et perturbaciones: hos ad odia sociorum, illos vero pertrahens ad contemptum praelatorum. Quoties praevalet, singulorum cordibus venenum pestiferæ persuasionis infundens et ad id agendum, pro quo digni sunt, ut de paradiso ejiciantur, eos instigans. Et certe, qui

facit hoc, maledictus est inter omnia animantia terræ (Gen. 11, 14). Amissa rectitudine mentis, incurvatur ad ima, gradiens super pectus suum; et in omnibus operibus suis, terrena desiderans, celestia ex toto abjicit, comedens terram cunctis diebus vitæ suæ (ibid.). Sint perpetuæ inter ipsum et animam devotam inimicitia: nunquam sibi in aliquo negotio consentiant, semper nolit ista, quod vult ille. Quantumcumque virulentus blandiatur, mortiferum ei (etsi in principio, vel in medio non potuerit) utique in fine propinabit venenum, insidians calcaneo ejus (ibid., 15). Idcirco ut hæc possit insidias mulier caute prævenire et plene præcavere, ipsum malitiosæ elationis suæ principium ad nihillum redigat, conterens caput ejus.

XXII. Eia, o nobis Deoque dilecti Patres et fratres venerandi, jam multa diximus, et dum nos delectat alloqui vos, et jam epistolæ modum excessimus. Suscipiat itaque magnitudo vestra cum charitatis, quæ nostra protulit humilitas cum devotione: et si quid boni vobis in eo appositum est, cum quo et aliquid mali interpositum est; sic vestra, quæsumus, cautela devitare studeat spinam, ut cura quoque vestra excolere non negligat rosam. Sic etiam olfactui admoveatis quod fragrat, ut a tactu removeatis quod pungit. *De cætero, gaudete in Domino; perfecti estote, idipsum sapite, pacem habete* (II Cor. XIII, 11), Deo existentes devoti, proximis prompti, exhibentes vos praelatis obediens, amantes invicem, tempus redimentes, ambulantes in una pace, ut ad unam requiem pervenire valeatis.

II.

Epistola venerabilis, ac illustris viri Joannis abbatis Ecclesiæ B. Dei Genitricis Mariæ de Kelchou ad Adamum canonicum transmissa, in qua eum adhortatur de descriptione tabernaculi Moysis, atque de ejusdem operis in tres partes distinctione.

I. *Dilectissimo, et in Christi membris honorando filio Adæ canonico Joannes abbas æternam in Domino optat salutem. Considerans, filii charissime, quam plures circa scientiam, qua divinarum notitiarum continentur Scripturarum, summo studio occupari; vehementer admiror intentionem, simulque approbo voluntatem, qua eam conantur omni diligentia consequi: decorum utileque sibi fore judicantes, si in ea, quantum valent, perfici studuerint. Hanc itaque præ cæteris, quæ ad inanem philosophiam pertinent, considerantes, mente supra se extolluntur, meditando quam sit delectabile eam adipisci; aliud intelligentes, dum eam in veritatis conspiciant luce; aliud, dum eam sua in voluntate concupiscunt. Contemplantur namque perspicacius attendentes in luce veritatis, quam bonum sit tripliciter omnes Scripturas intelligere, universasque sine difficultate ad evidentiorum intelligentiam manifesto sensu explanare. Hæc quippe multum concupiscitur, quæ ita in animo, quasi in speculo videtur,*

*atque accendit studia discentium, quatenus circa eam versentur, eique inhiant in omni studio, quod tali consequendæ facultati impendunt, ut per eam promovere possint, quod meditatione prænoscere videntur. Cum igitur hujusmodi nimia cupiditate æstuantes, quadam vi naturæ impellantur, ut discant, universarum mysteria Scripturarum se velle scire, evidentissime demonstrant. Hæc **338** enim circa eos aguntur, dum operibus sanctorum, qui Græcas et Hebraicas scripturas ad notitiam transtulerunt, summam diligentiam adhibeat, admirantes constantiam eorum contra adversarios, tolerantiamque laborum propter eos, qui in catholica fide ab eis tunc temporis instruebantur.*

H. Dum autem eis hora necessitatis incumbit, ut multa contra hereticos secus quam catholica fides habeat dogmatizantes scriberent, eis divinarum auctoritate Scripturarum muniti obviam procedentes; plerumque quia pauci erant, disputando contra eos, diutius laboraverunt. Tandem super arenam multipli-

cali sanctorum scriptis sacramentorum contra aduersarios, et in catholica fide universalem Ecclesiam præliati edocuerunt. Horum igitur doctrinam nonnulli modernorum pro posse imitantes, quasdam profanas uicinas, quæ primo per. [al. inter eos per] Arianorum sectam in domo Domini succreuerant, frequentius eis in faciem resistendo, in desuetudinem abegerunt; memores illius præcepti, quo prohibetur nemus plantari (Deut. xvi, 21) in domo Domini, tandem per operationem diuinam, sanctam Ecclesiam illius maculæ incontaminatam, excellentissimam reddiderunt. Ædificantes itaque sanctam Ecclesiam per huiusmodi occasiones, pravorum sectas irremediabiliter impedire non potuissent, nisi constanter contra eos proferendo diuina eloquia, illis restitissent; scientes quod quanquam diuina Scriptura in legendo sit eis aperta, in mysterio clausa sit omnino et occulta. Postquam autem sancti doctores in altitudinem Scripturarum, quasi in excelsum, per contemplationis vigorem ascendentes, usque ad ipsam Trinitatis maiestatem spiritualiter pervenerunt, qualiter sancta Scriptura mystice intelligi debeat in utroque Testamento, satis lucide, quanquam non omnibus, tamen sensu perfectis, eorum expositionibus demonstratur.

III. Verumtamen quædam plerisque in locis summæ eruditionis viri quodammodo superficialitatenus tacta prætereuntes, modernorum exercitio hæc ad explananda reseruarunt; et quasi ex industria, in campo Scripturarum quasdam spicas, post vestigia, minus plenas stantes colligere omiserunt, quatenus eas posterius, in tempore, triplici virga excutere atque indigentibus ministrarent; ne circa sterilem philosophiam ineptius occupati, absque fructu laboris, in discussione bonorum operum, coram Patrefamilias omnino vacui apparerent. Unde quoddam, quo nonnulli moventur, exempli gratia profero. Cur in Exodo tabernaculum Moysis prætergressus, excepto Josepho, et venerabili Beda presbytero, cum omnes interpretari et explanare Scripturas proposuerint, in hunc locum perum scripserunt? Cum autem circa sanctam Ecclesiam, et ea, quæ ad illam pertinere videntur, summa illorum intentio esset, mirum est, quare hunc locum ita prætergressi sint, cum idem tabernaculum in nonnullis, sanctam Ecclesiam elegantissime præfigurerit. Attamen venerabilis Beda, doctor Anglorum, pauca super hoc tabernaculo, suæ diligentiæ indicia pandens, cum in omnibus scriptis suis, ita libens explanator existeret, ut more puerorum magistri, syllabicando, quæque exponeret fastidiosus lectoribus, de hoc scribens, non satisfacit.

IV. Quapropter, fili charissime, hoc opus, quod ab eis, velut omnibus æque patens, intactum fere omittitur, ad explanandum tuæ injungo mansuetudini, eo quod concupiscas salutare Domini, et lex ejus meditatio sit cordis tui. Amplectens ergo confidenter præceptum, quæ Dominus super hoc, per Spiritum suum, tibi ministrare dignabitur, in explanatione hujus tabernaculi, calamo famulante, manifesta. Tempus vacantius non quaeras, dum quid futurum sit, penitus

A ignoras. Librum igitur, qui historiale tabernaculum complectatur, qualiter in re dispositum fuit per Moysen, legentibus demonstra, quem compones, est veracissimis orthodoxorum Patrum dictis collectum; eumque in tres partes, capitibus prænotatis divides, unicuique parti sua proportione assignata. In hoc ergo, nullius sententiam contra Exodum inserens, ne per errorem in diversis multorum opinionibus aliquanto diutius immorari videaris, textum istius Exodi plerumque innecte: quatenus sic discurrente manifesta ratione, liber bene formetur, contraque æmulos Scripturarum congregentur testimonia; quod nondum obstructum sit os loquentium iniqua (Psal. lxxii, 12). Prima igitur pars hujus libri, quis artifex fuerit ædificii, quibusve materiis illud vetus tabernaculum constabat quærentibus, vel scire volentibus, aperte indicet, totumque ædificium cum universis ad illud pertinentibus, intrinsecus, sive forinsecus evidentissime describat; singularique proprio loco positus parietibus, per capita rectorum junctis, ædificium extensio cortinarum cæterorumque tegumentorum novissime cooperiat.

V. Sed quoniam de medietate sexti sagi, qua duplicatio ad protegenda posteriora tabernaculi fiebat, a nonnullis quæstio oriri solet: de ipsa latius disputatio, in hac eadem parte libri, protendatur; præcipueque de craticula altaris, de qua tam apud Græcos, quam apud Latinos, maxima ambiguitas esse videtur. Quid autem super his diversi expositores senserint, contra multorum invectiones, quasi in testimonium congerere, non sit tibi onerosum, ut eorum dentes contriti, et quasi quid oblatret non habentes, in se ipsis retundantur, sententiisque multorum contra illos prolatis, sanctæ Scripturæ diutius insultare, omnino confundantur. Hæc igitur in prima libri hujus parte, propter eorum calumnias ponenda sunt, quatenus a primo limine expulsi, secretiora domus Domini, secundum præceptum legis, ingredi non valentes, præcul a sanctuario, vel ob malam conscientiam recedant, temeritatis propriæ discrimina secum ferentes.

VI. In textu autem secundæ partis, visibile tabernaculum in plano depingens, oculis intuentium, quantum potest per pictam similitudinem ostendi, illius formam ædificii exprime: intra Sancta sanctorum, vel simpliciter Sancta; ea cum omni diligentia ponens, quæ Exodus inibi fuisse describit, eo quod illi indubitanter credendum sit, licet non ab omnibus expresse intelligi possit quemadmodum sensus verborum accipiendus sit. Atrii vero tentorium intra castra, et ædificium super columnas extendens in gyrum, spatia et loca, in quibus filii Israel, in circuitu tabernaculi, castrametabantur, in pictura diligenter designa, quatenus indicium illius ædificii, per pictam similitudinem, habeant, qui qualiter id longis retro temporibus factum fuerat, scire desiderant.

VII. Depictis igitur omnibus, in ipsa eadem parte libri, mox ipsam picturam, eo quod sacra Scriptura infirmis sensu, secundum historiam, humilis videtur esse in verbis, per allegoricos sensus expone, ut lecto-

ris studium atque intellectus augetur, et intuentis animus, et intelligentis per visibilem similitudinem a malo declinare doceatur, et per allegoricam significationem se ad modum Scripturæ adaptare videatur. Consequens enim est, ut qui per bonum exemplum a vitiiis se abstinat, in bonis operibus se exercendo, virtutibus statim coruscet. In tertia vero parte, quæ superius dicta sunt, ad moralitatem retorquens, quid ædificationis intuentibus pictura conferat, mystica interpretatione ad mores corrigendos inclinare diligenter satage. Quilibet namque dum verba historię simpliciter narrat, quasi inchoando fundamentum ædificii jactat; et dum per allegorię exercitium mysteria historię pandit, in arcem fidei fabricam mentis extollit.

VII. Novissime vero, qui ex utroque mysticum intellectum per contemplationem investigat, erectum ædificium diversis virtutibus per moralitatis gratiam, quasi distinctis coloribus ornat. Cum autem omnia secundum administrationem divini muneris vigilanter compleveris, hanc epistolam in fronte libri excusationis gratia præscribe, quatenus diligens lector agnoscat, non præsumptionis causa te hoc opus inchoasse, sed constrictum vi obedientiæ præcepto Patris paruisse. Sed quoniam oratio, ne prolixior sermo lectori fastidium generet, jam terminanda est. Hæc dicta sufficiant. Orantem pro nobis sanctam fraternitatem tuam, gratia superni Protectoris conservare, atque in bonis actionibus semper corroborare dignetur. Amen.

III.

Epistola Adami canonici domino Joanni abbati illustri viro, de materiali fabrica tabernaculi Moysi transmissa.

I. Reverendissimo Domino, et Patri suavibus veræ dilectionis ulnis, in Christo Jesu, amplectendo, Joanni frater Adam vestræ excellentiæ et servus humilis, et filius devotus, ab æterna damnatione eripi, et in electorum Dei grege numerari. Cum certum sit, pater dilecte et domine venerande, unicuique corporaliter itineranti, ut ad locum quem adire desiderat, bene pertingere possit, viæ, qua illic itur, necessariam esse cognitionem: profecto nos, quotquot Spiritu Dei agimur, gloriantes in spe gloriæ illorum ejus, qui ad illam supernam Jerusalem quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum (Psal. cxxi, 3) pertingere exoptamus, eo ad plenum de recta viæ, quæ illo ducit, erudiri indigemus; quia constat, quod sine ejus ductu, ad prædictam civitatem pervenire funditus nequimus; videlicet ut non solum non ignoremus, quo nobis perveniendum sit; sed et agnoscamus, qua in via eundum sit. Hæc autem universis, absque ulla exceptione justis, qui ex fide viventes (Rom. i, 17), ex spe, quæ non confundit, ex charitate, quæ nunquam excidit (I Cor. xiii, 8), salvati et succensi, diversis ab exordio mundi fuere temporibus, summa, et pene sola cura fuit, non tantum ut æternam patriam per fidem esse crederent, verum etiam ut illam, qua illo pertingitur, viam, et per scientiam evidenter agnoscerent, et in agnita, quousque pervenirent, infatigabiliter per devotionem currere non cessarent.

II. Hinc quoque unus eorum cum magno desiderio orabat, dicens. *Notam fac mihi viam, in qua ambulem; quia ad te levavi animam meam* (Psal. cxlii, 8). Ad te, inquit, levavi animam meam, et ideo notam fac mihi viam, in qua ambulem. Ac si diceret: **340** Quia, te mihi præmonstrante, jam scio, quo tendere debeam; notam, quæso, fac mihi viam, in qua ambulem: ut sicut jam scio, quo mihi pervenire sit

bonum, sic quoque non nesciam, quod iter aggredi sit securum. Hinc ad discipulos Dominus: *Quærite*, ait, *primum regnum Dei, et justitiam ejus* (Matth. vi, 33). Regnum Dei, veritas; justitia ejus, bonitas est. In his duobus recta consistit, quæ ad æternam ducit patriam, via in agnitione veritatis, et in amore bonitatis, quatenus et verum eligamus et bonum diligamus. Sicque fit, ut efficiamur et lucidi, ne per ignorantiam seducamur, et devoti, ne per malitiam corrumpamur; nacti profecto et in veri agnitione prudentiam serpentinam, et in boni dilectione simplicitatem columbinam. Hæc, inquit, duo: *primum quærite regnum Dei, et justitiam ejus: quærite ut hæc vobis dentur, et cætera vobis omnia non jam dabuntur, sed adjicientur.*

III. Ex his duobus unum in anima humana clarificat intellectum; alterum vero inflammat affectum; ut consequenter membra etiam corporea ipsa anima moveat ad bonum affectum. Sicque in his tribus, in intellectu videlicet claro, in affectu devoto, in effectu bono, hominis consistit meritum, per quod adipiscitur præmium; habente eo, et in merito, per quam eat viam; et in præmio, ad quam perveniat vitam. Sed ejus viæ recta, veraque vita ille solus existit, qui ad suam eum imaginem et similitudinem creavit. Sicut enim ejus causa fuit, ut qui non fuit, conderetur: sic ei est et via in humanitate, ut perditus redimatur; et vita in divinitate, ut redemptus beatificetur; accipiente eodem homine trinum a trino Deo suo beneficium: primum a creante, ut ab ipso sit; secundum a redimente, ut per ipsum sit; tertium a glorificante, ut in ipso beate sit; quia, ut ait Apostolus, *ex ipso, et per ipsum et in ipso sunt omnia* (Rom. xi, 36). Ipsi et gloria, a quo exordium, per quem meritum, in quo præmium habemus.

IV. Hujus quoque rectæ viæ, hujus et beatæ et beatificantis vitæ sancta Scriptura specialis quædam

monstratrix existit, et de utraque hominem evidenter instruit. Pura namque et assidua ipsius lectio homini, de Creatore, Redemptore, Glorificatore suo Deo; et de his, quæ ad eum pertinent, intellectum infundit: intellectus vero affectum parit; affectus quoque ad effectum se extendit; sicque veraciter sciens, ardentè amans, utiliter operans, meritum acquirit in via, per quod ad præmium pertingit in vita. Quæ cum ita sint, et ratio consulit, et utilitas suggerit, et necessitas cogit ut sacræ Scripturæ eo innixius insistere studeamus, quo certius, per quam nobis tantum conferatur bonum, eam esse, non ignoramus. Hujus liber intus scriptus, et foris, lamentationes, et carmen, et væ scripta in se habet (*Ezech. 2, 9*). Hujus, rotis volubilibus, quæ cum sanctis animalibus et euntibus eunt, et stantibus stant, et elevatis a terra elevantur, statura, est altitudo, et horribilis aspectus (*Ezech. 1, 21*). Hæc enim, ut verbis Gregorii (310) mellifluis utar, mentis nostræ oculis quasi quoddam speculum opponitur, ut interna nostra facies in eo videatur. Ibi etenim fœda, ibi et pulchra nostra conspiciamus. Ibi sentimus quantum proficimus; ibi quam longe a profectu distamus. Narrat autem gesta virorum, et ad imitationem corda provocat infirmorum; sitque verbis illius, ut eo minus mens inter certamina trepidet, quo ante se positos tot virorum fortium triumphos videt. Nonnunquam vero non solum nobis eorum virtutes asserit, sed etiam casus significat; ut et in victoria fortium, quod imitando arripere; et rursum videamus in lapsibus, quod debeamus timere. Ut nimirum majorum virtus spem nostram foveat, et majorum casus ad cautelam nos humilitatis accingat: quatenus, dum illo gaudentes sublevant, ista metuentes premant, audientis animus illinc spei fiducia, hinc humilitate timoris eruditus, nec temeritate superbiat, qui formidine premitur; nec pressus timore desperet, qui ad spei fiduciam virtutis exemplo roboratur. Hujus etiam licet magna et admirabilis sit admodum profunditas: licet verbis nonnunquam perplexa, et sacro tecta velamine suarum sit sententiarum subtilitas; in sui tamen cognitione, sic sensus admittit perspicaces, ut ex toto non repellat simplices: exhibens nimirum in se, et unde illos reficiat, et unde istos lactet; ut abunde in ea reperiri possit, et quod robustus comedit, et quod infantulus sugat. Occulta namque, ut ita dicam, manifestatione, et manifesta quadam occultatione, una tamen in se, eademque semper existendo, se variat; tali quidem et humilitate majestatem suam inclinans, et majestate suam humilitatem sublimans: **341** ut fluminis se cujusdam non profundæ quodammodo profunditati assimilet, in qua agnus, licet minimus, anibulare facillime valeat; et elephas, quamvis immensus, vix natare sufficiat.

V. Cum igitur una in se eademque semper sit, et a se nunquam per contrarietatem discordet, sed (310) *Gen. Mor. lib. II, c. 1.*

A una sit facies eloquiorum castorum, diversas pro captu legentium, parit intelligentias: et modo incipientes, et teneros lacte quodam potat historiæ; modo autem, in fide præficientes, pane cibant allegoriæ. Modo etiam, bonis operibus strenue insudantes, solido reficit cibo tropologiæ; modo denique ab imis per contemptum terrenorum suspensos, et ad summa, per cœlestium desiderium, provectos, in sensu anagogico, vino theoricæ contemplationis inebriat. Cumque cæteris tribus suis sensibus, ad intelligendum historia et facilius esse soleat, et apertior, plura tamen in ea nonnunquam diligens lector invenit latere secundum sensum historiam, et patere secundum spiritualem; ut magis aliquando caligare necesse sit, in videndo campi planitiem, quam nemoris densitatem. Ut enim exempli causa de multis proferatur unum, in factura et dispositione tabernaculi; quod apud illum antiquum Dei populum, in deserto quondam factum est plura leguntur, quæ plerisque facile patent in spirituali significatione, et eos tamen latent in rei gestæ veritate, ut mirabili modo, et valde inusitato sorbendo possint sumere cibum, et non nisi masticando sufficiant sumere potum.

VI. Quia vero nonnulli modernorum, quomodo idem tabernaculum in re factum fuerit et dispositum nequaquam deprehendunt: ut aliquid de hæc ego quoque, licet mihi et acumen ingenii, et auditor desit eloquii, scribere deberem, veneranda auctoritas vestra parvitati meæ dignata est præcipere, ut merito debeam et expavescere cum stupore, et obstupescere cum pavore, dum in his nostris diebus tam evidenter video sanctum Moysen, qui in omni Dei domo fidelissimus est (*Num. XII, 7*), et Jethro consilium humiliter audire (*Exod. XVIII, 1*), et Obab Raguëlis filium in duce itineris eligere; cum dubium ei non sit, ipsum Deum et ore ad os loqui ad eum, sicut loqui solet homo ad amicum suum (*Deut. XXIV, 10*): et in columna semper præcedere populum ad providendum castrorum locum (*Exod. XIII, 21*). Quis enim inter omnes sapientes, qui in hæc terra sunt, vobis hac in re, non dico, præferendus, sed vel æquandus esset, si vos his intendere suscepti a Deo regiminis negotia sinerent? Qualiter de hæc scribere deberem, vestra me paternitas ad plenum instruxit, ut quodammodo etiam in me eo facilius Salomon templum construere posset, quo plenius ei pater suus David, et quomodo construi deberet, ostendit (*I Par. XXI, 8*): et quæcunque ei in ædificatione necessaria forent, præparare et conferre intendit. Vestra igitur, mi pater dilecte, et præceptione compulsus, et eruditione instructus, et consolatione animatus: jactato cogitatu meo in illo qui aperit ora mutorum, et linguas infantium facit esse disertas (*Sap. X, 21*), studio animum, et calamo applicui manum; et quæ mihi super hoc per spiritum suum ministrare dignatus est, litteris expressi. Non solum autem, quomodo visibile illud Moysi tabernaculum

in re factum fuerit et dispositum, ostendere conatus sum; verum etiam, quid tam idem tabernaculum, quam ea, quæ ad illud pertinebant, juxta significationem allegoricam et tropologicam, inuuant explicare, juxta præceptum vestrum, pro posse aggressus sum. Præcepit namque mihi paternitas vestra, ut ostendere conarer, non solum quidem quid in historia esset admirandum, verum etiam quid in allegoria perfectæ fidei credulitate venerandum, et in tropologia per bonæ conversationis sanctitatem foret imitandum.

VII. Præterea picturam quamdam, sicut vestra jussit paternitas, quæ veteris illius tabernaculi formam secundum aliquem modum repræsentat, feci: ut etiam per corporalem possint aliquatenus conspici visionem, quæ et de communi electorum Ecclesie intelligi debent per fidem, et in singulis electis construi per meditationem. De altaris vero craticula, de qua tam apud Græcos, quam apud Latinos magnam dicitis esse ambiguitatem, meam opinionem dicere non præsumpsi; sed quid de ea viri, qui longe me ætate, scientia et vita præcesserunt, non modo dixerint, sed et in scriptis suis reliquerint, in medium ponere curavi, superfluum æstimans in sole accendere lucernam. Verum de medietate sexti sagi, qua duplicatio ad protegenda posteriora tabernaculi fiebat, latam secundum jussum vestrum, disputationem protendi, et utrum Judæorum super hoc sententiam, an Bedæ Venerabilis accipieadam existimem opinionem, in loco suo evidenter ostendi. Hoc autem summopere lectorem meum scire volo; quia quamvis in tabernaculi hujus descriptione materiali totam rei gestæ veritatem prodendo, dubitationem omnimodam, vel quæstionis occasionem ex toto ei non abstuli, in ea tamen aliquid asserendo, quod eadem rei veritas non habet falsitatem, atque mendacium in quantum decernere scivi, devitare procuravi: ut si in plena veritatis luce currere non possem, in densitate saltem tenebrarum ex toto cæcus non remanerem. Ut enim securus et evidentiùs tam de tabernaculo sanctæ Ecclesie, quod est in allegoria, quam de cordis humani tabernaculo, quod est in tropologia, tractare valerem: primum quomodo vetus illud Moysis tabernaculum in re factum fuit, vel dispositum, in quantum et ex dictis libri Exodi, unde prima ad nos hujus rei emanavit agnitio; et ex libro Venerabilis Bedæ presbyteri, in quo allegorica ipsius super idem tabernaculum continetur expositio, conicere, et capere potui, demonstravi. Quanto enim fortius, ut ita loquamur, in domo libri nostri fundamentum suppositum esset, tanto securius ejus et parietes erigi, et tectum valeret superponi. Primum itaque verba Exodi, tam ea, in quibus de eodem tabernaculo adhuc faciendum sanctum Moysen Dominus alloquitur, quam quæ, cum jam ædificatum esset, libri ejusdem auctor compendiose repetit, posui; deinde, quomodo intelligentiæ meæ Venerabilis Bedæ presbyter assentiat, ostendere volens, ejusdem

A etiam, quam super prædicta verba Exodi ponit, ipse quoque sententiam annexere curavi; sed et viri cujusdam honesti et docti, quoties opus fuerit verba ponere, non omisi; librum præterea istum in tres partes, ut vestræ Paternitatis præcepit auctoritas, distinxi. Prima pars tractat de factura et dispositione materialis et visibilis tabernaculi Moysis. Secunda de pictura agit ejusdem tabernaculi, et de allegorica ejusdem significatione. Tertia vero de significatione ejus morali.

VIII. Inter cætera enim de quibus sacra Scriptura loqui consuevit, præcipue hæc tria tabernacula sunt: tabernaculum istud materiale et visibile, tabernaculum sanctæ Ecclesie, tabernaculum humanæ animæ. Primum est tabernaculum Moysis, et est in re; secundum Christi, et est in recta sanæ fidei credulitate; tertium est Spiritus sancti, et est in interna defæctæ mentis puritate. Primum factum est in monte Sinai, de quo agit historia, quod admiremur; secundum in latitudine mundi, de quo loquitur allegoria, quod veneremur; tertium in puritate animi, de quo tractat tropologia, quod imitemur. Per gyrum tabernaculi primi, duodecim sunt tribus filiorum Israel; per gyrum secundi, duodecim apostoli: per gyrum vero tertii, duodecim, quas Apostolus commemorat, virtutes: *Charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas* (Gal. v, 22). *Faciamus*, ait Apostolus, *tria tabernacula* (Matth. xvii, 4). Sunt itaque hæc tria tabernacula.

C Primum est tabernaculum fœderis; secundum sancta Ecclesia; tertium est anima humana. Unde, quia de his tribus, in hoc loco, tabernaculis loquor, eum de *Tripartito tabernaculo* censui intitulandum, nisi forte vobis aliud fuerit visum. De factura itaque, et dispositione materialis tabernaculi, in prima parte loquens, hoc volo, ut lector meus absque omni dubio sciat, quod verba libri Exodi, et Venerabilis Bedæ presbyteri, diligenter et sollicitè secutus sum, et nihil eis contrarium in aliquo me dixisse conscius sum. Quando vero nec textus libri Exodi, nec Bedæ Venerabilis, nec Josephi, nec illius verba, de quo superius breviter tetigi, cujus et vitam religiosam, et doctrinam non ignoro fuisse catholicam, plenam mihi forte rei gestæ veritatem ostenderunt: tunc demum, quod mihi visum est, simpliciter posui: cavens quidem, ne id, quod hoc modo dixi, pro certo affirmarem; sed tantum conjecturam meam, et simpliciter in medium proponens, et utrum rata esse debeat, an irrita, eorum, qui plenam super his veritatem sciunt, judicio humiliter relinquens. In parte quoque secunda ipsum tabernaculum, et quædam eorum, quæ ad illud pertinebant, in planitie depinxi; nec tamen per picturam hanc, quomodo ipse in re factum fuerit et dispositum, plene demonstravi; sed qualis ejus factura et dispositio fuerit, ex parte aliqua ostendi. In qua pictura coram posita idcirco non multa; sed admodum pauca de allegorica ejusdem tabernaculi dispositione volui notare, quia quo-

modo hæc omnia allegorice intelligenda sint, in dictis sanctorum Patrum, et maxime in libro Venerabilis Bedæ presbyteri, quem de tabernaculo juxta sensum allegoricum composuit, potest qui legere voluerit, copiose reperire. Quædam tamen assumptis undecunque ex dictis Patrum orthodoxorum seminibus rationum et originibus causarum, quæ mihi auctor lucis revelare dignatus est, huic de qua loquor, picturæ inserui: quæ utrum recipienda au rejicienda sint, lectoris decernet examen.

IX. Si autem me in hoc, et per hoc jure culpandum quisquam asserere voluerit, sciat a Bethleemita Booz Ruth meæ non solum licentiam clementer indultam; sed etiam jussionem firmiter datam: ut omni postposito agro altero, in suo, qui secundissimus non dubitatur, spicas remanentes, quæ metentium manus fugerint, colligat (*Ruth. 11, 2*); ex quibus cum triplici virga, ut vestra Paternitas scribit, fuerint excussæ, pulchram suam eo sollicitius alat, quo magis vacua, **343** et amara de regione Moab rediit: ut et plena in domo panis, et læta sit in terra confessionis, quam jejunam esse non vult misericors Booz in domo sua, ne deficiat in via. Gratias tibi, o bone et benigne Booz, qui tuis dignaris præcipere messoribus, ut si cum eis metere voluerit Ruth, non prohibeant, sed de suis magis projiciant manipulis, ut absque rubore colligat et colligentem nemo corripiat (*Ruth. 11, 15*). Unde liquido patet, quod nec tecum, nec cum messoribus tuis sentiunt, qui in me Ruth spicas colligentem, corripiunt; dum et tu concedis, ut metat, et isti reprehendunt, si colligat. Præterea magnus erat messor in agro illius superni Booz; qui suadenti Josue, ut Heldad, et Medad prophetare in castris prohiberet, respondit: *Quid æmularis pro me? (Num. 11, 27.)* Et addidit: *Quis mihi det, ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus spiritum suum? (ibid., 29.)* Ut enim Venerabili Bedæ presbytero reverendissimus quondam Acca episcopus scripsit: *Nunquam sanctis moris fuit invicem invidere, invicem provocare; sed unumquemque, in oranda domo Domini, pro viribus suis obtulissa, quod potuerit.* Et post pauca. *Quin etiam, ut ait beatus Augustinus, ideo necesse est, plures a pluribus fieri libros diverso stylo, sed non diversa fide: etiam de questionibus eisdem; ut ad plurimos res*

A ipsa perveniat: ad alios sic, ad alios autem sic. Et hæc paucis per excelsum dicta sint, ne subsannantibus nos ævulis nostris, omnino tacuisse videamur: qui nostra nonnunquam opuscula, quæ etiam laudando in occulto legunt, instigante tamen invidia superbia, et superba invidia, in publico reprehendendo contemnunt.

X. In tertia quoque hujus libri parte moralitati incubui; et sententiarum distinctiones, quæ ad eandem pertinent moralitatem, sicut et earum, quæ spectant ad allegoriam, per gradus, sive picturas, aut etiam per colorum varietates, in pictura ipsius tabernaculi notavi. De quibus videlicet gradibus et picturis, atque colorum varietatibus, hoc lectori summopere sciendum est, quod in illo visibili Moysi tabernaculo, omnino quidem non fuerint, sed quia de tribus in hoc libro tabernaculis tractavi, ipso libro in tres partes, prout ratio exigit, divisio, unicuique parti tabernaculum suum adaptavi; in pictura quoque visibili tales picturas et colores posui, quibus utriusque spiritualis tabernaculi, allegorici videlicet et tropologici spiritualitas congruentius possit denotari. Quem quidem librum, quia jam, si non ut debui, tamen ut potui, utcunque explevi, vobis, cujus præcepto eum scribere aggressus sum, una cum pictura transmisi, obnixè deprecans vos, ut in quibus via regia incesi, et in quibus ab ea sorte declinavi, vestra diligenter sagacitas attendat; quatenus auctoritas vestra sic bene dicta mea confirmet, ut etiam errata inemendata non relinquat. Et quia secunda et tertia hujus libri pars pertinent ad picturam, extensa coram vobis ipsa pictura, utramque præfati libri partem competenter legi facietis: ut percipientes et lecta auditu, et depicta aspectu, librum et picturam simul coaptetis. Quod si mussitaverit quis, quia ad sapidas sedenti epulas, insipidum meæ paupertatis olusculum appono, vos nimirum in jus vocabimini, qui illud desiderastis, non ego, qui dedi; vos, qui præcepistis, non ego, qui præcipienti obedivi. Memorem mei sanctam paternitatem vestram, per dilectum unicum suum, in Spiritu sancto Deus omnipotens Pater custodiat; ut ope misericordiæ suæ adjuta, et a peccato sit semper libera et ab omni perturbatione secunda. Amen.

DE TRIPARTITO TABERNACULO

PARS PRIMA.

DE TABERNACULO MOYSIS IN SENSU LITTERALI.

344 CAPUT PRIMUM.

De difficultate tractandi de materiali factura et dispositione tabernaculi Moysi.

I. Quia vestræ. Pater venerande, placet excellen-

tiæ, ut qualiter vetus illud tabernaculum Moysi in re factum fuerit et dispositum, nos quoque ostendera conemur: oportet nimirum devotis vos precibus summum illum ac verum Artificem exorare: qua-

tenus vestrum etiam Bezeleel, quo vel aliquantulam A tantæ rei ostensionem effundere possit Spiritu sancto replere dignetur. Scit enim evidenter paternitas vestra nullum omnino hominum hoc in tempore esse, qui prædictum ædificium corporali viderit aspectu, ac per hoc mirum non esse, si in corporali ejus factura et dispositione nos quoque caligemus. Quod si dixerit, quis ex libri Exodi dictis prædicti tabernaculi facturam et dispositionem materialem plene nos conjicere posse : sciat mirum non esse, si præfati libri verba nequaquam nos plene juxta litteram intelligamus, cum nonnulli doctores eximii longe a nobis tam sanctitate vitæ, quam sublimitate scientiæ remoti, diversa super eorundem verborum intellectu litterali sensisse inveniantur.

II. Ut enim de multis pauca proferamus : Pater et advocatus noster, doctorque ecclesiæ incompatibilis Aurelius Augustinus multis in locis, ut asserunt, qui legerunt, altare thymiamatis intra velum dicit fuisse, cum Josephus, et omnes fere sanctæ Scripturæ expositores illud inter candelabrum et mensam propositionis extra velum contra arcam testamenti positum fuisse affirmant. Dicit præterea idem reverendissimus doctor, quod singulis tabulis, quæ in tribus tabernaculi parietibus erant, non binæ bases supponebantur ; sed quod una basis tabulæ supponebatur, alia superponebatur : ut basis superior quasi capitellum esset, cum evidenter dicat Scriptura, duas singulis tabulis per duos angulos bases suppositas fuisse, dicente Domino ad Moysen : *Binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur* (Exod. xxvi, 16). Et item : *Duabus basibus per unam tabulam supputatis* (ibid. 25). Venerabilem etiam Bedam presbyterum, doctorem Anglorum, non solum diligentem verbi Dei scrutatorem, sed et veracem fuisse expositorem quis nesciat ? Ab eodem tamen doctore in extensione cortinarum et sagorum ad operiendum tabernaculi tectum, et sexti sagi in fronte tecti duplicatione magister Andreas multum dissentit.

III. Hæc vobis, Pater charissime, ideo dixerim, ut cogitetis non esse mirum, si ego succumbo, dum tam grave infirmis meis cervicibus onus imponitis ; et si in illius solis radiis ego talpa caligem, in quibus tales, tantæque aquilæ caligare inveniuntur. Igitur quia de materiali factura et dispositione tabernaculi meam proderè insipientiam impellor, primum quidem quantum capere potero, ostendere studebo, qualiter tres tabernaculi parietes ex tabulis constabant, qualiterque eadem tabulæ ad invicem erant conjunctæ. Secundo vero quomodo etiam **345** tabulæ connexæ et firmatæ, et parietes cum introitu erant erecti. Tertio qualiter prædicti parietes cortinis et sagis, pellibusque rubricatis et hyacinthinis fuerunt cooperti. Cumque hoc modo fuerit tabernaculum perfectum, de his, quæ intra illud, et exterius erant circa illud, prout conjicere potero, tractare tentabo.

CAPUT II.

De tabulis trium parietum tabernaculi, de basibus earundem tabularum, et de incastraturis earum.

IV. Dixit Dominus ad Moysen : *Facies tabulas stantes tabernaculi de lignis setim, quæ singulæ de nos cubitos in longitudine habeant, et in latitudine singulos ac semissem. In lateribus tabulæ incastraturæ fient, quibus tabula alteri tabulæ connectatur. Atque in hunc modum cunctæ tabulæ parantur. Quarum viginti erunt in latere meridiano, quod vergit ad austrum, quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur. In latere quoque secundo tabernaculi, quod vergit ad aquilonem, viginti tabulæ erunt, quadraginta habentes bases argenteas. Binæ bases singulis tabulis supponantur. Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas, et rursum alias duas, quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi, et erunt conjunctæ a deorsum usque ad sursum, et una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis, quæ in angulo ponendæ sunt, similis junctura servabitur, et erunt simul tabulæ octo : bases earum argenteæ sedecim duabus basibus per unam tabulam supputatis* (Exod. xxvi, 15 et seq.).

CAPUT III.

Ex libro Exodi de eodem.

V. *Fecit tabulas tabernaculi de lignis setim stantes. Decem cubitorum erat longitudo tabulæ unius, et unum ac semis cubitum latitudo retinebat. Binæ incastraturæ erant per singulas tabulas, ut altera alteri jungeretur. Sic fecit in omnibus tabulis tabernaculi : e quibus viginti ad plagam meridianam erant contra austrum, cum quadraginta basibus argenteis. Duæ bases sub una tabula ponebantur ex utraque angulorum parte, ubi incastraturæ laterum in angulis terminantur. Ad plagam quoque tabernaculi quæ respicit ad aquilonem, fecit viginti tabulas, cum quadraginta argenteis basibus, duas bases per singulas tabulas. Contra occidentem vero, id est, ad eam partem tabernaculi, quæ respicit mare, fecit sex tabulas, et duas alias per singulos angulos tabernaculi retro, quæ junctæ erant a deorsum usque ad sursum, et in unam compaginem ferebantur. Ita fecit ex utraque parte per angulos, ut octo simul essent tabulæ, et haberent bases argenteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis* (Exod. xxxvi, 20 et seq.).

CAPUT IV.

Expositio litteralis capituli præcedentis.

VI. Sicut ex his, quæ in Exodo scripta sunt conjicere possum, tabernaculum quod in deserto constructum est, ex tribus constat parietibus : australi videlicet, septentrionali, et occidentali. In parte orientali, ubi et introitus fuit, paries non erat ; sed ab australi parte usque ad septentrionalem vectis quidem tendebatur, ubi pendebat tentorium ante quinque columnas appensum. De qua parte orientali latius in sequentibus dicendum est. Tres enim præfati parietes ex tabulis constabant factis quidem de lignis setim, sed ab utroque latere, ut in se-

quantibus legitur, deauratis : quarum viginti erant in pariete australi, et totidem in septentrionali, et in occidentali octo. Sub singulis vero tabulis duæ erant bases argenteæ, et fusiles per duos singularum tabularum angulos suppositæ, quatuor digitis, ut scribit Josephus, altæ a terra. In lateribus etiam uniuscujusque tabulæ duæ incastraturæ erant, quibus tabula alteri tabulæ connectebatur. Idem vero Josephus dicit, quod singulis tabulis bini erant cardines inmissi per duas bases, quæ erant argenteæ, et suis foraminibus tabularum cardines suscipiebant. Itaque unaquæque tabula duos habuit angulos, per quos duæ ei bases fuerunt suppositæ, et in eisdem angulis incastraturæ laterum terminabantur, quibus unaquæque per circuitum trium parietum tabula, alteri fuit tabulæ connexa.

346 VII. *Sed harum incastraturarum figura, ut Beda Venerabilis dicit, videri non potuit, quando et compago tabularum regulariter ordinata, et ipsum tabernaculum erectum fuit. Attamen per hos incastraturarum nexus omnes tabernaculi parietes ad invicem copulatos fuisse, ipsa parietum firma stabilitas ostendebat.* Quantæ autem longitudinis uterque paries, australis videlicet et septentrionalis fuerit, Scriptura quidem aperte non dicit; sed tamen ex mensuris latitudinum tabularum, ex quibus iidem constabant parietes, possumus hoc evidenter pendere. Dum enim constat, quod uterque paries ex viginti constabat tabulis, et unaquæque tabula in latitudine cubitum habebat, et dimidium, et in longitudine cubitos decem : patet nimirum quod uterque præfatus paries, et in longitudine cubitos triginta, et in altitudine habuit decem, quia latitudines tabularum parietum faciebant longitudinem, et tabularum longitudines parietum faciebant altitudinem. Habuit ergo tabernaculum in longitudine cubitos triginta, et in altitudine decem et decem in latitudine.

VIII. De his vero incastraturis, et de longitudine domus, et de binis basibus, quæ sub singulis tabulis positæ erant, vir quidam vitæ venerabilis et diligens verbi Dei scrutator ita juxta litteram scribit : *Unaquæque tabula tabernaculi in utroque latere incastraturam, id est, valliculam et cavaturam quamdam habebat, et ita artificiosæ per hujusmodi cavaturas invicem sese recipiebant et jungebant, ut quasi unum et continuum lignum omnes viderentur, simulque in utroque latere domus viginti tabulæ essent, et singulæ unius, et semis cubiti erant; patet quod longitudo tabernaculi triginta cubitorum erat. Bini cardines singulis tabulis in inferioribus suis versus terram intererant, et singulis cardinibus singulæ bases suppositæ erant.* Augustinus tamen dicit quod non ex una parte singulis tabulis binæ bases supponebantur; sed una basis tabulæ supponebatur, alia superponebatur, basim pro capitello accipiens. Sed littera contraria videtur quæ dicit, ut *binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur* (Exod. xxxvi, 19). Hæc ille.

IX. De illis vero octo tabulis, quæ occidentalem faciebant parietem, hoc nobis sciendum est, quod non omnes cum tabulis aliorum parietum eandem in latitudine intra ipsos parietes habuere mensuram: si enim singulæ tabulæ hæ intra parietes cubitum et dimidium haberent in latitudine, sicut singulæ aliorum parietum habuerunt, jam non decem cubitos solummodo tabernaculum habuisset in latitudine, imo duodecim; quia octo cubiti pleni et octo dimidii duodecim efficiunt. Quid ergo de latitudinibus harum octo tabularum dicendum est, nisi quod sex quidem tabularum unaquæque in latitudine cubitum habebat et dimidium; septima vero et octava, id est, illæ duæ, quæ in angulis occidentalis parietis ponebantur, non tantum cubito carebant, et dimidio in latitudine; sed nec unum plenum intra parietes habebant cubitum, sed tantum dimidium? Et liber Exodi quidem omnes has tabulas cum aliorum parietum tabulis, sicut non asserit, ita nec negat eandem in latitudine habuisse mensuram; sed Josephus occidentalis parietis tabulas angulares ex medio dicit cubito sectas. Ait enim : *Posterioris parietis novem cubitos sex tabulæ faciebant, quibus conjunctæ sunt aliæ duæ tabulæ ex medio cubito sectæ, quas angulares posuerunt ad instar majorum tabularum.*

X. Et quamvis liber Exodi easdem angulares tabulas non aperte, ut Josephus, ex medio dicat cubito sectas, per hoc tamen quod separatim de eis tractat, occulte fortasse nobis innuit non eandem eas cum cæteris sex tabulis intra parietes in latitudine habuisse mensuram. Sic enim in prædicto libro legitur : *Ad occidentalem plagam tabernaculi facies sex tabulas, et rursus alias duas, quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi* (Exod. xxvi, 22, 23). Item : *Contra occidentem fecit sex tabulas, et duas alias per singulos angulos tabernaculi retro* (Exod. xxxvi, 27, 28). Prius ergo de sex tabulis, quæ erant in medio, et postea de duabus, quæ in angulis erant, facit mentionem; ut sic fortassis nos faceret intelligere, et alterius intra parietes quantum duntaxat ad latitudinem pertinet, fuisse mensuræ illas duas, et alterius istas sex. Huic vero sententiæ meæ concordare, ni fallor, videtur quidam, qui de tabulis parietis occidentalis loquens, et id quod in Exodo dicitur, alias duas, quæ in angulis erigantur, **347** juxta litteram exponens, ita dicit : *Alias has dicit forsitan, quia alius quantitatis erant secundum Josephum, quam reliquæ; singula enim erat semis cubiti.* Alias vero ejusdem parietis tabulas secundum quantitatem tabularum, quæ in latere erant, fuisse certum est. Eadem consimilisque junctura omnes colligavit.

CAPUT V.

Verba Venerabilis Bedæ presbyteri super caput istud.

XI. Erat tabernaculum domus Domino consecrata, habens longitudinis cubitos triginta, latitudinis decem, altitudinis æque decem : lectum habens æquale

per totum, quomodo in Palestina domos ædificandi moris est; cujus quidem parietes tres: australis, septentrionalis, et occidentalis, de tabulis sunt compacti ligneis ab utroque latere deauratis. Ligna setim, de quibus tabernaculum fiebat, imputribilis naturæ sunt, eximii candoris et levitatis, ac non multum ab alba spina, nisi tantum magnitudine distantia. Unde et Hieronymus nonnunquam in libro Hebræorum nominum, sicut et aliis opusculis suis setim spinas absolute interpretatus est, verbi gratia: Abel setim lucidus spinarum. Non autem facile hoc genus ligni, nisi in desertis Arabiæ, ubi tabernaculum ædificatur, solet inveniri. Unde et Græci et Latini interpretes nomen ei aliud, præter Hebræorum, ponere nequiverunt. Quamvis quidam qualitatem naturæ ejus exprimere volentes, ligna imputribilia transtulerunt: utpote cujus apud eos nulla notitia erat.

XII. Porro pro orientali pariete unus vectis erat, unde et introitus fuit, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret, id est, a summitate ultima hujus parietis usque ad alterius parietis summitatem, cui continæ tabernaculi, et tectum incumbere possent, ubi tentorium erat quinque columnis suspensum. Quanta fuerit longitudo tabernaculi, specialiter non exprimitur; sed ex eo innuitur, quod parietes ejus ex viginti tabulis esse, et hæ singulæ singulos cubitos ac semissem latitudinis habuisse perhibentur. Viginti namque cubiti, et vices semis cubiti triginta cubitorum summam complebunt; quam fuisse tabernaculi longitudinem, Josephus scribit. Tabulæ omnes tabernaculi in alterutrum per incastraturæ nexum copulabantur. Et quidem erecto tabernaculo, ac regulariter ordinata compage tabularum, figura incastraturarum non cernebatur. Quanta tamen virtute tabulas sibimet coadunaverit, ipsa parietis inconcussi firma stabilitas ostendebat. Binæ vero bases singulis tabulis per duos angulos subjiciebantur, ut bene diffusis angulis tota recte et indeclinabiliter posset tabula consistere. Scribit vero Josephus, quod tabulæ tabernaculi mensura quatuor digitorum fuerunt a terra suspensæ. Ex quo videtur velle intelligere, quod tantæ altitudinis factæ fuerint ipsarum bases tabularum.

CAPUT VI.

De trium parietum vectibus, de connexionione et erectione eorundem parietum. De tentorio introitus, et ejus quinque columnis. De velo ante Sancta sanctorum, et quatuor columnis ejus.

XIII. Dixit Dominus ad Moysen: *Facies vectes de lignis setim: quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi, et quinque alios in altero ejusdem numeri ad occidentalem plagam, qui mittentur per medias tabulas a summo usque ad summum. Ipsasque tabulas deaurabis, et fundes in eis annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant, quos operies laminis aureis, et eriges tabernaculum juxta exemplum, quod tibi in monte monstratum est. Facies et*

velum de hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumario, et pulchra varietate contextum: quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, et habebunt capita aurea; sed bases argenteas. Inseretur autem velum per circulos, intra quod ponetur arcam testamenti, et quo sanctuarium, et sanctuarii sanctuaria dividuntur. Pones et propitiatorium super arcam testimonii in Sancta sanctorum, mensamque extra velum, et contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano: 348 mensa enim stabit in latere aquilonis. Facies et tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumario: et quinque columnas deaurabis lignorum setim, ante quas ducentur tentorium, quarum erunt capita aurea et bases æneæ (Exod. xxvi, 26 et seqq.)

CAPUT VII.

Item in libro Exodi de eadem

XIV. *Fecit et vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi, et quinque alios ad alterius lateris tabulas coaptandas; et extra hos quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare. Fecit quoque vectem aliam, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret. Ipsas autem tabulas deauravit fuis basis earum argenteis, et circulos earum fecit aureos, per quos vectes induci possent, quos et ipsos aureis laminis operuit. Fecit et velum de hyacintho, et purpura, et vermiculo, ac bysso retorta opere plumario varium atque distinctum: et quatuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deauravit fuis basis earum argenteis. Fecit et tentorium in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, vermiculo, byssoque retorta opere plumario; et columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro, basesque earum fudit æneas. (Exod. xxxvi, 31 et seq.)*

CAPUT VIII.

Expositio litteralis præcedentis capituli.

XV. Post illam connexionionis firmitatem, quam sine singulis tabulis conferebant incastraturæ, aliam etiam parietibus fortitudinem contulerunt vectes, quorum quinque in pariete erant australi, et totidem in septentrionali, totidem etiam in occidentali, D immisi in medio per circuitum trium parietum loco, annulis aureis, et fusilibus ad continendas et firmendas tabulas in unoquoque pariete, de lignis quidem setim facti, sed laminis aureis cooperti. De his annulis aureis, quibus vectes isti erant immisi, ita Josephus scribit: *Singulæ, inquit, tabulæ annulos habebant aureos per exteriores frontes eminentes, velut quibusdam radicibus infixos per ordinem ad invicem respicientes. Quod vero in unaquaque tabula annuli fuerint, liber quidem Exodi non dicit; sed Beda unicuique tabulæ quinque annulos dicit fuisse infixos: Quinque, inquit, circulos singulæ habebant tabulæ, et item: Quinque annuli aurei singulis tabulis erant infixi. Ad hoc itaque in unoquoque pariete erant vectes,*

ut annuli quorum in unaquaque tabula quinque erant per circuitum immissi, tabulata eorundem parietum firmiter continerent; quatenus sicut et in inferiori parte per hoc, quod binos singularum tabularum cardines, ut Josephus dicit, basium suppositarum suscipiebant foramina; et in lateribus per incastraturarum nexum, quæ incastraturæ laterum in angulis, ubi et bases suppositæ, et subjectæ erant, terminabantur, prædicta tabulata in statu suo et erectione fuerunt firmata: ita nihilominus per vectes annulis immissos, etiam in medio sui per circuitum eadem tabulata firmarentur: ut hoc modo inferius, et in lateribus, et in medio firmata, fortiter compacta constarent, quatenus ex aliquo impulsu ventosum nec strepitus fieret, nec ædificium vacillaret. Liber vero Exodi capita singulorum vectium aliqua ad invicem fuisse connectione conjuncta sicut non negat, ita nec affirmat; sed Josephus dicit: Quod intrabat caput uniuscujusque vectis in alterius vectis capite in modum conchæ. De his vectibus ita quidam scribit: *Frontis, inquit, et laterum vectes ejusdem erant numeri, sed non ejusdem quantitatis, quia laterum sex, frontis vero duorum erant cubitorum: Non quinque ordines vectium in utroque latere, ut quidam æstimant, sed quinque hinc, inde, et totidem in occidentali fronte, qui annulis singulis tabulis infixi erant, inserti erant; intrabatque caput vectis uniuscujusque in alterius vectis capite in modum conchæ.* Sic ille de vectibus dicit.

XVI. Ut igitur quæ superius latius dicta sunt, breviter repetamus, et ipsos, de quibus jam multa locuti sumus, parietes quodammodo erigamus, erant hi tres parietes tabernaculi, australis videlicet, septentrionalis et occidentalis, compacti ex tabulis de lignis setim ab utroque latere deauratis; quarum viginti stabant in latere tabernaculi meridiano, et totidem in aquilonari, et in occidentali octo: habentibus singulis in longitudine cubitos decem, et in latitudine 349 cubitum et dimidium: exceptis illis duabus angularibus tabulis, quæ in pariete erant occidentali (ubi videlicet paries australis, et septentrionalis hinc inde nectebatur occidentali) quæ intra parietes non nisi dimidium in latitudine cubitum habebant: gemina etiam incastratura singulæ tabulæ singulis erant conjunctæ duabus argenteis basibus, et fusilibus per circuitum trium parietum, singulis tabulis per eorundem duos angulos supputatis; in quibus videlicet angulis ex utraque eorum parte laterum incastraturæ terminabantur, habebantque prædictæ bases, ut Josephus ait, foramina; quæ binos, qui singulis immissi erant, cardines suscipiebant. Australis vero, et septentrionalis parietis longitudo triginta erat cubitorum, et singulorum parietum altitudo decem; tabernaculi latitudo, id est spatium, quod erat, inter parietes, similiter decem. Erant etiam in unoquoque pariete vectes quinque, de lignis quidem setim facti; sed laminis aurcis

A cooperti, ad continendas et firmandas illas sæpe dictas tabulas, in unoquoque latere tabernaculi, in medio per circuitum trium parietum loco annulis immissi aureis, et fusilibus; uniuscujusque vectis capite in alterius vectis capite intrante, in modum conchæ.

XVII. In parte vero orientali ubi introitus fuit, paries quidem non erat; sed uno ibi vecte ab uno parietis angulo usque ad alterius angulum, per medias tabulas, in summo protenso; quinque per transversum sub ipso vecte erigebantur columnæ lignorum setim deauratæ, capita habentes aurea, ipsi vecti fabre immissa et in eo firmata; sed bases æneæ ante quatuor videlicet columnas ducebant tentorium ex quatuor coloribus, hyacintho, et purpura, coccoque bis lincto, et bysso retorta contextum. Sic enim quidam dicit: *Vectis, inquit, ab orientali parte fuit, a meridiano latere usque in septentrionale protensus, cui quinque columnarum capitella innitebantur, ante quas appensum erat velum in introitu tabernaculi.* Aliud etiam tentorium, quod proprie velum vocant, ex quatuor prædictis coloribus contextum ante quatuor columnas lignorum setim inter parietes per transversum erectas, et deauratas, capita habentes aurea et bases argenteas, insertum per circulos pendebat. Interior vero locus, qui ab hoc velo usque ad parietem occidentalem pertingebat, Sancta sanctorum erat; exterior vero, qui ab introitu usque ad idem velum erat, simpliciter Sancta dicebatur. *Exterior viginti, ut Josephus ait, in longitudine cubitos habuit; interior vero decem.* Sicque tota domus in longitudine cubitos habuit triginta. Hæc de parietibus tabernaculi, et de ejus introitu dixerimus; nunc quomodo his nostris verbis Venerabilis Beda attestetur, demonstramus.

CAPUT IX.

Super caput istud verba Venerabilis Bedæ presbyteri.
XVIII. Vectes, inquit, quinque tabernaculi tabulas continebant, et quinque annuli aurei singulis tabernaculi tabulis erant infixi, vectesque per annulos aureos tabulata continebant. Quidam vero vectis a prima tabularum summitate usque ad alterius lateris summitatem per decem cubitos latitudinis tabernaculi protensus esse credendus est: capite quidem utroque firmiter tabulis impositus, in medio autem sui capitibus columnarum fabre immissus; sicque ejus positio, et stabilitatem parietum, ab orientali plaga custodiret, et statum columnarum ne labi vel perverti posset, contineret: ut per hoc ea tabernaculi plaga, quæ non tabulis, sed columnis constabat, non minus fixa, quam cæteræ, vento licet impellente, persisteret. Ubi etiam tentorium erat quinque columnis appensum, quæ columnæ capita aurea habebant, sed bases æneas, quæ et de lignis setim fieri, sed auro jubebantur operiri. Erat etiam velum opere plumario variatum, columnis quatuor appensum, quo sanctuarium et sanctuarii sanctuaria dividebantur. Velum hoc, quo tabernaculum dividebatur medium, ita positum refert Josephus, ut viginti

quidem cubiti longitudinis ad priorem domum, decem vero pertinerent ad secundam, ut per omnia mensuris templi, quod postea factum est a Salomone, liceret esse conveniens; quod cum esset quadraginta cubitorum longitudinis, viginti latitudinis; tertiam longitudinis partem, id est decem cubitos ad interiorem domum, hoc est Sanctum sanctorum habebat separatam: ita ut longitudo et latitudo ejusdem domus interioris una esset. **350** Sic ergo etiam tabernaculi pars interior longitudinem et latitudinem similem, hoc est denorum habebat cubitorum.

CAPUT X.

De cortinis, et sagis, et de operimentis tecti tabernaculi.

XIX. Dixit Dominus ad Moysen: *Tabernaculum vero ita facies. Decem cortinas de bysso retorta et hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies. Longitudo cortinæ unius habebit viginti octo cubitos, latitudo quatuor cubitorum erit: unius mensuræ fient universa tentoria. Quinque cortinæ sibi jungentur mutuo, et aliæ quinque nexu simili cohererebunt. Ansulæ hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copulari. Quinquaginta ansulæ cortina habebit in utraque parte, ita insertas, ut ansæ contra ansas veniant, et altera alteri possit aptari. Facies et quinquaginta circulos aureos, quibus cortinarum vela jungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat. Facies et saga cilicina undecim ad operiendum tectum tabernaculi. Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos et latitudo quatuor. Æqua erit mensura sagorum omnium: e quibus quinque junges seorsum, et sex sibi mutuo copulabis: ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices. Facies et quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut conjungi cum altero queat; et quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur. Faciesque quinquaginta fibulas æneas, quibus jungantur ansæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat. Quod autem super fuerit sagis, quæ parantur tecto, id est, unum sagum quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi; et cubitus ex una parte pendebit et alter ex altera, qui plus est in sagorum magnitudine, utrumque latus tabernaculi protegens. Facies et operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis, et super hoc rursum aliud operimentum de ianthinis pellibus (Exod. xxvi, 1 et seqq.).*

CAPUT XI.

Item in libro Exodi de eodem.

XX. Fecit Beseleel ad explendum opus tabernaculi cortinas decem bysso retorta, et hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, opere vario, et arte polymita: quarum una habebat in longitudine viginti octo cubitos, et in latitudine quatuor; una mensura erat omnium cortinarum. Conjunxitque cortinas quinque alteram alteri, et alias quinque sibi invicem copulavit. Fecit et ansas hyacinthinas in ora cortinæ unius, et in ora cortinæ alterius similiter, ut contra se texerent invicem ansæ, et mutuo jungerentur;

A unde quinquaginta sudii circulos aureos, qui morderent cortinarum ansas, et fieret unum tabernaculum. Fecit et saga cilicina undecim de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi; unum sagum habebat in longitudine cubitos triginta, et in latitudine cubitos quatuor; unius mensuræ erant omnia saga, quorum quinque junxit seorsum, et sex alia separatim, secique ansas quinquaginta in ora sagi unius, et quinquaginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem necterentur; et fibulas æneas quinquaginta, quibus necteretur tectum, et unum pallium ex omnibus sagis fieret. Fecit et operitorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis, aliudque desuper velamentum de pellibus ianthinis (Exod. xxxvi, 8 et seqq.).

CAPUT XII.

Expositio litteralis capituli præcedentis.

XXI. Quia jam tabernaculi parietes ereximus, eodem nunc parietes tegamus. Tegebant prædictos parietes primum quidem cortinæ, deinde saga. Cortinæ vero decem erant ex hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta contextæ, quarum singulæ in longitudine cubitos viginti octo, et in latitudine habebant quatuor. Ansas quoque hyacinthinas quinquaginta in suis habuere lateribus, ut ipsis cortinis per has ad invicem firmiter connexis, unum ex eis omnibus tabernaculum fieret. Saga quoque undecim erant, quorum singula triginta in longitudine et in latitudine quatuor cubitos habebant: et sicut cortinæ quinquaginta in suis singula ansas habuere lateribus, ut sicut de cortinis dixi, istis sagis ad invicem per ansas junctis, unum ex eis fieret operimentum. Cumque et cortinæ singulæ et saga singula invicem copularentur, tamen et de cortinis præceptum est, ut quinque, et quinque simul jungerentur: et de sagis, ut quinque jungerentur, et sex sibi nexu simili cohererent: idcirco, ut **351** arbitrator, quia nimis laboriosum videbatur in dissipatione tabernaculi cortinas singulas, et saga singula disjungere, itemque in erectione et hæc, et illas sigillatim copulare. Dicit namque Venerabilis Beda: *Omnes cortinæ unius coloris, eisdemque erant depictæ coloribus, sed quinæ sibi met conjunctæ. Item cortinæ, inquit, decem, quæ pulchritudinem tabernaculi conjunctæ complebant, ita tempore congruo disjungebantur, ut quinæ in utraque parte simul permanerent; attamen eo tempore, quo erigebatur tabernaculum, omnes ad invicem cortinæ nectebantur. Bene etiam dicitur, quod ansas cortinæ in utraque parte haberent, ut videlicet proximas sibi ex utroque latere cortinas singulæ quæque cortinæ quasi extensis hinc inde brachiis amplecterentur. Hæc Beda de cortinis dicit: et de sagis: Divisiones, inquit, sagorum in quinque et sex, juxta illud intelligi potest, quod supra de cortinis in quinque et quinque divisio exposuimus. Hæc de cortinis et sagis vir ille venerabilis dicit.*

XXII. Hoc autem sciendum nobis est, quod quinque cortinæ aliis quinque cortinis, annulis aureis, et fusilibus conjunctæ erant: mordentibus videlicet eisdem annulis, qui quinquaginta erant, ansas toti-

dem; qui in utraque quinta cortina erant. Quinque A
vero saga eodem per omnia modo sex sagis con-
iuncta erant, excepto quod cortinæ annulis, ut dic-
tum est, aureis, saga vero fibulis æneis copulata
fuerunt. Erant quoque ansulæ hyacinthinæ in la-
teribus ac summitatibus cortinarum: sic enim
scriptum est: *Ansulas hyacinthinas in lateribus ac
summitatibus facies cortinarum* (Exod. xxvi, 4). Et
sunt quidem nonnulli qui has cortinarum summi-
tates ipsa earum capita, quæ deorsum pendent ver-
sus terram, dicunt debere intelligi, et ad hoc in
ipsis capitibus ansas debere poni; quatenus innexis
funicibus prædictæ cortinæ tenderentur, et tene-
rentur paxillis, ne violentia suboriundæ tempestatis
ipsas evelleret. Et quia harum ansularum numerum
neque auctoritas, sicut illarum, quæ in lateribus
erant, neque doctorum declarat expositio, totidem
fuisse asserunt, quotidem cortinas absque ruga
tenere possent. Sed his, qui hoc dicunt, ille vir di-
sertus non videtur consentire, qui de eisdem cor-
tinarum summitatibus ita scribit: *Quidam, inquit,
putant summitates cortinarum, capita earum in lati-
tudine debere intelligi, ibique ansulas, sicut et in
lateribus fieri præceptum fuisse. Sed cum ab eis
quæritur ad quos usus ibi fuerint, si tamen ibi fue-
rint, respondent, ut funibus ansulis immissis per
paxillos hinc inde distenderentur cortinæ; sed nul-
lam inde mentionem Scriptura facere videtur.* Hæc
ille de summitatibus. Non ergo idem vir disertus
has cortinarum summitates, capita earum deorsum
versus terram dependentia, sed angulos potius, et
superficies laterum cortinarum appellat: in quibus
videlicet lateribus quinquaginta per longum ansulæ
erant, sicut in præcedentibus dicit: *Videtur, inquit,
nobis, quod unaquæque cortina in utraque parte se-
cundum longitudinem suam, et in summitatibus, id
est in angulis laterum, ansulas quinquaginta habuit.*
De conjunctione vero cortinarum et sagorum idem
hoc modo scribit: *Intelligendum est præmonstratum
fuisse Moysi tabernaculum in monte, ad cuius exem-
plar illud, quod facturus erat, feret. Tabernaculum
vero ita fieri præcepit, ut supponit: scilicet, ut acci-
piantur decem cortinæ, quales et quantas ipse de-
scribit, et multa alia quæ adjungit, ut ex eis fiat
tabernaculum.*

XXIII. Sciendum tamen cortinas proprie vocari
tabernaculum. Hyacinthus lana hoc colore tincta;
purpura sanguinei est coloris, et de conchyliorum
sanguine tincta; coccus bis tinctus lana coccineo
colore bis tincta, ut multum rubea sit; byssus est
genus mollissimi et candidissimi lini, opere plu-
mario. Pluma, ut dicit Augustinus, lingua punica
dicitur acus. Opus plumarium est, cum jam facto
panno fila aurea aut argentea acu inseruntur, ut
fiat auriphrisium, aut diversæ in ipso panno figuræ:
hujusmodi opus vulgo brustatum appellari solet.
Decem cortinæ tabernaculi sic dispositæ erant, ut
quinque jungerentur et adhererent sibi mutuo; et
aliæ quinque similiter. *Ansulas hyacinthinas in late-*

*ribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint
invicem copulari* (Exod. xxvi, 4). Hic ostendit
quomodo jungendæ sunt sibi invicem cortinæ. Du-
bium autem est an jubeat, ut hoc modo singulæ
singulis copulentur, an quinque cum quinque, ut
unum ex omnibus fiat operimentum. Videtur nobis,
quod unaquæque cortina **352** in utraque parte
secundum longitudinem suam et in summitatibus,
id est, angulis laterum, quinquaginta ansulas ha-
buit: et quod vel vittis, vel quibusdam aliis liga-
turis per ansulas sibi firmiter connexæ fuerint,
alias tantum quinque et quinque sibi mutuo junge-
bantur, ut unum operimentum fieret, quinquaginta
annulis aureis conjunctas sibi fuisse; ipsosque an-
nulos intercapedinem parvulam habuisse, ut, cum
B erigendum esset tabernaculum, vel deponendum,
annulis facile inseri, et rursus ab eisdem facile
extrahi possent. Hæc de cortinis.

XXIV. Scribit etiam de sagis hoc modo: Saga
cilicina, in Hebræo, cortinas cilicinas: Augustinus
vocat has cortinas vela capillata, quia forsitan ita
est in translatione septuaginta, qua ipse utitur.
Vela dicit, quia quadrata sunt in modum veli: ca-
pillata, quia de pilis facta; capilli enim capitis pili
sunt. Saga etiam cilicia dici solent; quod autem
post saga additur cilicina, pleonasmus est. Præte-
rea sagum est militare pallium a Gallis inventum,
et dictum quadrum, quia quadratum primo factum
est, vel quadruplex: forsitan propter quadratam
C formam telæ cilicinæ, quæ ad operiendum taber-
naculi tectum parabantur, saga sunt appellata. Con-
junctio sagorum ad invicem eodem modo, quo et
cortinarum facta est: excepto quod in sagis sed ex
una parte, et quinque ex alia, et quod cortinæ an-
nulis aureis, hæc autem æneis fibulis copulata fue-
runt. Hæc ille de cortinis et sagis scribit. Uno
igitur et ex cortinis, et ex sagis facto tentorio,
suspendamus supra parietes, primo quidem corti-
nas, deinde saga; et videamus quo modo eos tege-
bant; sed prius duobus acceptis funiculis, uno
domus longitudinem, et altero ejus per transver-
sum metamur latitudinem. Ille vero funiculus,
quo ex toto domus longitudinem volumus metiri,
id est, a basi unius ex quinque columnis, quæ sunt
D in introitu tabernaculi, usque ad basim unius ta-
bularum parietis occidentalis, cubitos in longitu-
dine quinquaginta habebit; decem videlicet, per
ascensum parietis orientalis, et triginta in longitu-
dine domus, et decem in descensu parietis occi-
dentalis. Alter vero funiculus, quo domum secu-
dum latitudinem per transversum metiri volumus,
id est, a basi tabulæ alicujus, quæ est in pariete
septentrionali usque ad alicujus tabulæ basim, quæ
est in pariete australi, cubitos habebit triginta in
longitudine, decem videlicet in ascensu parietis
septentrionalis, et decem in descensu parietis au-
stralis, et decem in æqualitate, in summo inter
parietes.

XXV. Non enim hoc, de quo loquimur, taberna-

culum nostrarum mote domuum culminibus sublimatum, sed plano schemate in summo fuit æquale: sicut tempore illo in terra illa domus construebantur, unde et in Deuteronomio præcipitur, ut, qui domum novam ædificaret, murum tecti poneret in gyro, ne effunderetur sanguis innoxius labente aliquo, et in præceps ruente (*Deut. xxii, 8*). Et hoc esse arbitror, quod Dominus in Evangelio discipulis dicit: *Quod in aure audistis, prædicabitur in tectis* (*Luc. xii, 3*): quia nimirum in Palæstina provincia in tectis solebant homines residere, quæ in summitatibus suis undique fuerunt æqualia. Suspendamus ergo super parietes cortinas, et super cortinas saga. Hoc autem nobis sciendum est, quod ex longitudinibus suis tam cortinæ, quam saga domus operiebant longitudinem; et ex longitudinibus suis ejus per transversum tegebant latitudinem. Suspensis itaque super parietes cortinis, videbimus quod totam domus latitudinem per transversum ex longitudinibus suis usque ad terram operient, excepto uno ex utraque parte juxta terram cubito, qui hinc inde cortinis deficientibus discooperitus erit, quia latitudo domus per transversum triginta cubitorum est, et cortinæ non habent in longitudine nisi cubitos viginti octo: longitudinem vero tabernaculi, quæ triginta cubitorum est, operient eadem cortinæ, ex longitudine videlicet, quam ex se simul junctæ earundem faciunt latitudines, et partem etiam orientalem, ubi introitus est, et parietem occidentalem, hinc inde quinque in descendendo cubitis, ex latitudinum suarum longitudine operient; quia latitudines decem cortinarum simul junctæ longitudinem quadraginta cubitorum faciunt. Ex quibus profecto quadraginta cubitis triginta duobus parietibus, australi videlicet et septentrionali, quia totidem in longitudine habebant, deputabuntur: **353** et ex decem, qui supersunt, quinque parti orientali, et quinque hinc in descendendo deputabuntur parieti occidentali: hoc proprie, et specialiter tabernaculum vocabatur. Quinque vero illi cubiti, qui in orientali et occidentali parte hinc inde usque ad terram pertingunt, nequaquam nudi erunt. Sed quinque potius illi cortinarum cubiti, qui deficientibus parietibus supersunt, ab orientali simul, et occidentali latere invicem inducentur, sibi quoque jungentur; quatenus orientalem simul et occidentalem domus parietem quinque cortinarum cubiti contegant. Saga vero cilicina, quia triginta in longitudine cubitos habebant, suspensa super tabernaculum, unum illum cubitum, qui ex utriusque parietis, australis videlicet et septentrionalis latere, cortinis deficientibus juxta terram hinc inde discooperitus fuit, ipsa ex toto operiunt.

XXVI. In hoc vero quod et undecim erant, et unumquodque quatuor, sicut cortinæ, in latitudine cubitos habebat: totam quidem tabernaculi longitudinem tegunt, et duobus in parte orientali cubitis, et totidem in occidentali cortinas descendendo

A exceedunt; quia undecim sagorum latitudines simul junctæ quadraginta quatuor cubitorum longitudinem faciunt. Ex quibus nimirum quadraginta quatuor cubitis triginta parietum longitudinem tegunt: ex quatuordecim, qui supersunt, septem parti orientali, et septem deputabantur occidentali. Et illi quidem duo cubiti, qui in parte orientali cortinas exceedunt, duplicati fuerunt, sicut et in Exodo dicitur. *Sextum sagum in fronte tecti duplices* (*Exod. xxvi, 9*). Causam vero Venerabilis Beda ostendit quare sextum sagum in fronte tecti duplicatum fuit, in hæc verba: *Juxta litteram, inquit, frontem tecti, ingressum tabernaculi dicit, ubi non tabulas, ut supra breviter diximus, sed columnas, et rectem ab angulo tabularum usque ad angulum protensum poni præceptum est.* Ideoque quantum ad formam operis pertinet, ibi magis opus erat geminato sagorum munimento, ubi solida parietis firmitas aberat. Hoc itaque modo et unus ille cubitus, qui hinc inde in utroque juxta terram latere cortinis devenientibus cooperitus fuit, sagis supervenientibus cooperitus est; et duobus in orientali simul, et occidentali parte cubitis cortinas in descendendo eadem saga operiunt.

XXVII. Et hoc esse arbitror quod versus ille subtilis, et veris perplexus dicit. *Quod autem supervenerit in sagis quæ parantur tecto, id est, unum sagum, quod amplius est ex medietate ejus, operies posterlora tabernaculi* (*Exod. xxvi, 12*). Sagum illud, quod et amplius esse, et quo posteriora tabernaculi dicit operienda, sagum est undecimum, quod nimirum et a cortinis amplius est, quia illæ non sunt, nisi decem, hæc vero undecim; et ejus medietas tabernaculi posteriora operit in eo, quod duobus, ut sæpe dictum est, cubitis, quæ medietatem sagi faciunt, cortinas in parte occidentali, ubi posteriora tabernaculi sunt, excedit: *Et cubitus, inquit, ex una parte pendebit, et alter ex altera, qui plus est sagorum magnitudine, utrumque latus tabernaculi protegens* (*Exod. xxvi, 13*). Geminus iste cubitus, quem et plus esse in sagorum magnitudine, et ex utraque parte pendendo utrumque dicit tabernaculi latus protegere, ad illum profecto binum pertinet cubitum, qui et a cortinis plus erat in sagis; quia ille in longitudine, ut dictum est, non nisi cubitos viginti octo, hæc autem triginta habebant; et utrumque latus tabernaculi protegebat, id est, cooperiebat: ubi cortinis deficientibus, unus ex utraque parte juxta terram cubitus discooperitus fuit, quem videlicet cubitum discooperitum, hi duo, qui a cortinis plus erant, in sagis cubiti, unus hinc, et alius inde tegebant. Illorum vero trium cubitorum spatium, quod in parte orientali, et in parte occidentali deficientibus sagis usque ad terram pertingit, nequaquam nudum remanebit; sed septenorum cubitorum saga, sicut paulo ante de cortinis diximus, quæ parietibus deficientibus supersunt, ad invicem adducentur, et eis firmissime usque ad terram tam anteriora quam posteriora domus contegentur; quia nimirum saga hæc non solum sicut

cortinæ, quæ non nisi quinque cubitis orientalem A parietis occidentalis. His ergo consideratis, intuc-
et occidentalem domus partem in descendendo te-
gebant, ad invicem pertingere, et sese in medio
utriusque parietis occidentalis videlicet, et orientalis
contingere valebant; sed quia septenorum in utroque
pariete cubitorum erant, medium profecto et orien-
talis et occidentalis lateris in utramque hinc inde
partem duobus cubitis excedebant. Ex quibus vi-
delicet quatuor cubitis excedentibus, duo in pariete
orientali, ubi frons erat, tecta duplicabantur: ut
ibi juxta Venerabilis Bedæ sententiam geminati sa-
gi munimentum esset, ubi solida parietis firmitas
non erat.

354 XXVIII. Sic ergo saga parietes taberna-
culi undique, et cortinæ, excepto uno ab omni la-
tere cubito, tegebant. Fiebant adhuc operimenta B
duo, non quidem ad parietes tabernaculi tegendos,
sed ad operiendum solummodo tectum ejus, quo-
rum primum ex pellibus erat arietum rubricatis;
secundum vero ex pellibus hyacinthinis. Quis ve-
ro harum fuerit pellium numerus, quæve earum
longitudo et latitudo fuerit, quomodo dispositæ
fuerint, vel conjunctæ, quia littera non desinit, illud
salis est intelligere, quod eis connexis tota taberna-
culi longitudo et latitudo in summitate tecti super-
indui valeret, tectumque et parietes in partibus
iis nostris multo majores esse. De his vero pel-
libus ita longe quidam ante nos scripsit: *Sciendum,*
inquit, *tam hoc operimentum de rubricatis pellibus,*
quam illud de hyacinthinis, non nisi secundum formam
et quantitatem tecti tabernaculi fieri debere, quia ne-
que a lateribus, neque a frontibus aliquid deorsum
pendebat. Igitur quomodo cortinæ et saga parietes
tabernaculi, et quomodo tectum ejus rubricatæ arie-
tum pelles, atque hyacinthinæ tegebant, prout no-
bis visum fuit edocuiamus: et vero quid super hoc
Venerabilis Beda dicit, audiamus.

CAPUT XIII.

Verba Venerabilis Bedæ presbyteri de eodem.

XXIX. Diximus, inquit, parietes tabernaculi, qui ex
tabulis et columnis constabant, longitudinem habuis-
se triginta cubitorum, latitudinem decem, et alti-
tudinem similiter decem. Si quis ergo vellet do-
mum in latitudinem cingere funiculo, verbi gratia
a basi tabulæ unius meridiani lateris usque ad ba-
sim tabulæ, quæ esset e regione in latere septen-
trionali, constat profecto eundem funiculum tri-
ginta cubitorum longitudinis esse debere, hoc est,
decem cubitos ascensionis in meridiano pariete, de-
cem alios æqualitatis sursum inter parietes, decem
tertio descensionis in pariete septentrionali. Item,
si per longitudinem domus funiculum extendere ve-
lis, hoc est, a basibus columnarum sursum, et per
longitudinem domus totius ad occidentalem usque
parietem, et deinde usque ad bases ejus deorsum,
habebit funiculus ille quinquaginta cubitos longi-
tudinis: decem videlicet ascensionis juxta colum-
nas, decem æqualitatis secundum longitudinem
domus, decem rursus descensionis, juxta tabulas

re etiam mensuras cortinarum, quibus tegenda er-
at domus, qualiter præfatis possint convenire men-
suris. Decem erant cortinæ, habentes singulæ lon-
gitudinis viginti octo cubitos, latitudinis quatuor; quæ
simul junctæ, et in unum compositæ, tabernaculum
implebant de latitudine sua cubitos quadraginta.
Suspende igitur cortinas, quæ habent singulæ lon-
gitudinis viginti octo cubitos, et pone in domo, cu-
jus est mensura in transversum triginta cubitorum,
et videbis quia cortinæ habent in æqualitate, quæ
est inter parietes, cubitos denos; in ascensu autem,
sive descensu, qui est juxta parietes, habent cubi-
tos novenos. Sicque sit ut summitas cortinarum
terram tangere non possit; sed mensura unius cubi-
ti a terra altior absit. Item videbis, quod cortinæ
habent in æqualitate per longitudinem domus tri-
ginta cubitos, in ascensu autem, sive descensu,
qui est in orientali, sive in occidentali latere, cubi-
tos quinos; ideoque eadem lateralis summitas corti-
narum, nequaquam ad terram usque pertingit,
sed quinis cubitis a terra altior aberat. Unde ne-
cesse fuit ut quini illi cubiti cortinarum, qui
cessantibus parietibus supersunt, inducantur ab in-
vicem ab orientali simul, et occidentali latere, si-
bique mutuo jungantur: ac sic fiet ut undique do-
mum cortinæ, excepto uno juxta terram cubito,
contegant. Næc de cortinis.

XXX. Porro saga tricenos habebant cubitos lon-
gitudinis, quaternos latitudinis. Et quia undecim
erant, conjuncta invicem per latera quadraginta
quatuor cubitos implebant. Pone ergo et hæc in do-
mo; et quia concordat longitudo sagorum cum fu-
niculo, quo domum metiebaris in transversum, sit
ut summitas eorum ad terram usque pertingat.
Habebant enim denos cubitos æqualitatis inter pa-
rietes; denos æque ascensionis, sive descensionis
in utroque latere. Et hoc est, quod ait Scriptura,
quod cubitus ex una parte penderet, et alter ex al-
tera qui plus esset in sagorum magnitudine, latus
utrumque tabernaculi protegens (*Exod. xxvi, 13*).
Tabernaculum nanique proprie vocat ipsam corti-
narum facturam, sive conjunctionem, quas uno uti-
que cubito transibant saga ab australi latere do-
mus, altero a septentrionali. Ideoque ad terram
perveniebant, quia hic triginta cubitos longitudinis,
ille duos **355** minus habebat. Item mensura sagorum
omnium per longitudinem domus quadraginta qua-
tuor cubitis tendebatur: triginta videlicet in æqua-
litate cubitos habens, a fronte domus, usque ad
summitatem tabularum in plaga occidentali; et sep-
tem cubitos dependentes a fronte domus, et sep-
tem similiter dependentes in plaga occidentali. Sic-
que fuit ut mensura sagorum in occidentali latere
duobus cubitis excederet mensuram cortinarum;
quia nimirum cortinæ desuper advenientes, sicut
et supra commemoravimus, quinque cubitos parie-
tis tegebant, et quinque alios relinquebant inter-
ctos: et hoc est, quod dicitur: *Quod autem super-*

fuerit sagis, quæ parantur tecto, id est unum sagum, quod amplius est, ex medietate ejus, operies posteriora tabernaculi (Exod. xxvi, 12). Medietas namque sagi in latitudine duo sunt cubiti, ex qua videlicet medietate cooperiebantur posteriora tabernaculi, id est duo cortinarum, quæ proprie tabernaculum vocabantur, quia duobus cubitis eas, ut diximus, ad inferiora tendens ultimum sagum transibat.

XXXI. Itaque saga desuper venientia septem solummodo cubitos occidentalis parietis cooperiebant; nec tamen tres reliqui, qui manserant, usque ad terram nudi tempestatibus injuriis patebant; sed adductis ad invicem ab utroque latere sagis septenorum cubitorum, qui deficientibus parietibus supererant, his posteriora domus firmissime ad terram usque tegebantur, neque autem tantum hæc ad invicem pertinere, et instar cortinarum sese medio parietis contingere poterant; sed quia septenorum erant cubitorum, medium parietis in utramque partem duobus cubitis excedebant, ac sibi invicem superposita jungebantur: quod eodem modo per omnia etiam de orientali parte intelligendum esse putamus, ideoque supra præceptum, ut *sexum sagum in fronte tecti duplicaretur (Exod. xxvi, 9)*. Tegebatur itaque domus et desuper, et undique cortinis mira varietate contextis, quod proprie tabernaculum vocabatur; tegebatur et hoc undique sagis cilicinis usque ad terram pertinentibus; sed et operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricalis factum est, et super hoc rursum aliud operimentum de hyacinthinis pellibus. Hæc de re difficillima, prout nobis intellexisse visi sumus, strictim explicare curavimus, parati veriora in his discere, si quis nos docere voluerit.

CAPUT XIV.

De eo, quod in extensione sagorum et cortinarum Josephus, et Judæi a Venerabili Beda dissentire videntur.

XXXII. Hæc de cortinis, et sagis Beda Venerabilis dicit, quem et nos utpote diligentem verbi Dei scrutatorem, et veracem expositorem in quantum potuimus inoffenso pede sequi curavimus; sed alius quidam de eisdem cortinis et sagis loquens magis Josephi, et Judæorum opinionem, quam Bedæ sententiam hac in re æstimat suscipiendam. Scribit namque idem magister hoc modo: *In extensione, inquit, cortinarum et sagorum ad operiendum tabernaculi tectum, et sexti sagi in fronte tecti duplicatione, magis Judæorum et Josephi sententiam, quam Bedæ sequamur opinionem. Cortinæ cum sint decem, et saga quatuor cubitorum, hæc simul junctæ quadraginta, illa vero in vicem copulata quadraginta quatuor faciunt cubitos. Hæc sic extendebantur secundum Hebræos et Josephum, ut tam cortinæ quam saga triginta cubitis tectum tabernaculi, tanta enim erat ejus longitudo, et decem cubitis occidentalem frontem domus, quia hæc erat altitudo tabernaculi, cooperirent. Quatuor autem cubiti, quibus saga cortinas superabant, in orientali*

A fronte domus, ubi erat introitus, duplicati, duobus cubitis columnas, et velum introitus tegebant. Duplicati autem erant propter ventorum violentiam; et hoc est, quod dicit liber «sexum sagum,» quatuor scilicet cubitos, qui in latitudine faciunt sagum, et «in fronte tecti duplices. Quod autem superfuerit sagis, quæ parantur tecto, idem unum sagum, quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi (Exod. xxvi, 9, 12).» Cortinas uno cubito saga transibant ex utroque latere tabernaculi, ideoque ad terram pertingebant, quia hæc triginta cubitos longitudinis. illæ duo minus habebant. Medietas autem sagi in longitudine duo sunt cubiti, ex qua medietate hinc inde operiebantur posteriora tabernaculi, id est cortinarum, quæ proprie dicuntur tabernaculum. Et hoc est quod dicit: «Et cubitus ex una parte pendebit, et alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine, 356 utrumque latus tabernaculi protegens (Exod. xxvi, 13).» Constructio hoc modo facienda est; ex medietate ejus, quæ superfuerit in sagis, quæ præparantur tecto, operies posteriora tabernaculi: quod autem hoc sit, per parenthesis interponit, id est unum sagum, quod amplius est. Quasi diceret: ex medietate unius sagi, quod unum sagum superest, et amplius est a cortinis; operies posteriora tabernaculi, id est extrema tabularum, ubi terræ junguntur, ad quæ operienda hinc inde cortinæ pertinere non poterant.

XXXIII. Ecce hoc modo de extensione cortinarum et sagorum loquitur, et a Venerabili Beda dissentire videtur. Sed quidquid ipse dixerit, multi Bedæ opinionem Josephi et Judæorum sententia hac in re æstimant veriore, et id se putant posse probare hoc modo: Ait, Dominus ad Moysen: *Quod autem superfuerit in sagis, quæ parantur tecto, id est unum sagum quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi (Exod. xxvi, 12)*. Dicit quidem, et omnino verum est, quia ipsarum cortinarum simul junctarum super parietes extensionem, tabernaculum Dominus appellat; ejusdem vero tabernaculi posteriora illas vocant cortinas, quibus pars domus posterior. Paries occidentalis, cooperta fuit: quæ cortinæ tabernaculi vocatæ sunt posteriora, ad differentiam videlicet illarum cortinarum, quæ in orientali, ut ipsi aiunt, parte pendebant, quæ etiam secundum ipsos tabernaculi vocabantur anteriora. Ex sagi itaque unius, quod amplius fuit, medietate juxta præceptum Domini, Moyses tabernaculi posteriora operuit, quia sagum, ut ipsi dicunt, undecimum, quod in sagis a cortinis amplius fuit, quæ non nisi decem erant, duobus cubitis, qui ejus medietatem faciebant, cortinas in occidentali parietate tabernaculi (hi asserunt fuisse posteriora) excedere fecit, ut juxta Bedæ sententiam cortinæ in eodem pariete quinque in descendendo haberent cubitos, et saga septem. Ostendant igitur Judæi, et Josephus, qui dicit tam cortinas, quam saga decem cubitis occidentalem frontem domus cooperuisse, cujus sagi medietate posteriora tabernaculi, id est illarum cortinarum, quæ, ut multi affirmant, in pariete fuerunt

occidentali Moyses cooperuit, si in eodem occidentali pariete tam longæ erant in descendendo cortinæ, quam longa fuerunt et saga, hoc est, si tam cortinæ quam saga parietem illum ex toto usque ad terram tegebant. Quod si non illas, quæ in occidentali erant pariete, cortinas, sed potius extrema tabularum parietis utriusque, australis videlicet, et septentrionalis, ubi terræ jungebantur, ad quæ operienda hinc inde cortinæ, quia non nisi novenos in descendendo habebant cubitos, pertingere nequibant, tabernaculi quis dixerit fuisse posteriora: quæretur ab eo, quod fuit illud sagum, quod amplius fuit, et ex cuius medietate hæc extrema tabularum parietis australis et septentrionalis Moyses cooperuit, cum constet nullum ibi fuisse sagum, cuius medietate eadem tabularum extrema possent cooperiri? Quæ B quidem tabularum extrema non ex aliquo sago mediato, sed ex sagorum potius capitibus, uno hinc inde cubito cortinas excedentibus, cooperta fuerunt. Scimus quidem, quia duobus cubitis cortinas in descendendo saga excedebant: uno ex parte una, et altero ex altera, et quod duo cubiti medietatem sagi faciebant; sed præter capita sagorum, quæ deorsum pendentia uno ex utroque latere cubito cortinas transcendebant, nullum omnino erat ibi sagum, ex cuius medietate posteriora tabernaculi, id est tabularum extrema, si tamen non alibi, quam in ipsis tabularum extremis posteriora tabernaculi fuerint, possent operiri.

XXXIV. Præterea scimus quod salva illa, quæ interius latet, significatione spirituali, ad hoc super C tabernaculum saga projecta fuerant, ut cortinas et tabulas, ubi eadem duntaxat cortinæ defecerant, ex toto usque ad terram tegerent, atque tegendo a ventis et imbribus, et cæteris sordibus extrinsecus irruentibus illasas custodirent. Quod cum ita fuerit, ut aliquid secundum conjecturam loquamur humanam, quæ ratio dictaret, ut partem ædificii occidentalem, ubi paries quidam erat solidissimus, qui videlicet paries ex tabulis constans fortissimis, et inferius per cardines basibus immissos, et in lateribus per incastraturas, et in medio per vectes annulis impositos fortissime fuit compactus, tripliciter tam cortinæ, quam saga usque ad terram tegerent, et partem orientalem, ubi nullus omnino erat paries, D sed quinque solummodo, cum una cortina eis appensa, erant columnæ; nec aliqua ex cortinis, nec ex sagis etiam, nisi unum solum operiret. 357 Quod profecto sagum quando juxta præceptum Domini in fronte tecti duplicatum fuit, ipsa cortina, quæ ibi pendebat, non nisi duobus cubitis cooperta erat, et octo cubitis ventis et pluviis, et cæteris externis injuriis patebat. His itaque, et aliis fortasse, quæ hic tacentur, causis, æstimant nonnulli Venerabilem Bedam absque omni scrupulo super hoc esse accipiendum: nisi forte aliqua alia obstiterit auctoritas de his plenius loquens: et qua ratione Beda hoc in loco repudiandus, et Josephus cum Judæis suis sit suscipiendus, causam evidentiorum ostendens.

CAPUT XV.

De arca, et oraculo, quod super eam erat; de mensa propositionis: de candelabro luminis, et de altari thymiamatis.

XXXV. Quia ipsum jam tabernaculum et ex magna parte perfecimus, et perfectum quodammodo in suo statu ereximus, nunc de his, quæ intra illud erant, loquamur, et qualiter, vel ubi intra illud posita erant, prout possumus, ostendamus. Dixit Dominus ad Moysen: *Arca de lignis setim compingite, cujus longitudo habeat duos et semis cubitos latitudo, cubitum et dimidium, altitudo cubitum similiter ac semissem: et deaurabis eam auro mundissimo intus et foris, faciesque supra coronam auream per circuitum, et quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos, duo circuli sint in latere uno, et duo in altero. Facies quoque vectes de lignis setim, et operies eos auro, inducesque per circulos, qui sunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis, qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ex eis: ponesque in arca testicationem, quam dabo tibi; facies et propitiatorium de auro mundissimo. Duos cubitos et dimidium tenebit longitudo ejus, et semissem et cubitum latitudo. Duos quoque cherubim aureos, et productiles facies ex utraque parte oraculi: cherub unus in latere sit uno, et, alter in altero. Utrumque latus propitiatorii tegant expandentes alas, et operientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca: in qua pones testimonium, quod dabo tibi. Inde præcipiam, et loquar ad te, supra propitiatorium scilicet, ac de medio duorum cherubim, qui erunt supra arcam testamenti, cuncta, quæ mandabo per te filiis Israel (Exod. xxv, 10, et seqq.)*

Facies et mensam de lignis setim habentem duos cubitos longitudinis, et in latitudine cubitum, et in altitudine cubitum ac semissem et inaurabis eam auro purissimo: faciesque illi labium aureum per circuitum, et in ipso labio coronam interrasilem, altam quatuor digitis, et super eam alteram coronam aureolam. Quatuor quoque circulos aureos præparabis, et pones eos in quatuor angulis ejusdem mensæ per singulos pedes. Subter coronam erunt circuli aurei, ut mittant vectes per eos, et possit mensa portari, ipsosque vectes facies de lignis setim, et circumdabis auro ad subvehendam mensam. Parabis et acetabula, ac phialas, thuribula, ac cyathos, in quibus offerenda sunt libamina ex auro purissimo, et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper (Exod. ii, 23 et seqq.)

Facies et candelabrum ductile de auro purissimo, hastile ejus, et calamos, scyphos, spherulas, ac lilia ex ipso procedentia. Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere et tres ex altero. Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos, spherulæque simul, et lilia. Hoc opus erit sex calamorum, qui producendi sunt de hastili. In ipso autem candelabro erunt quatuor scyphi in nucis modum, spherulæque per singulos, et lilia. Et sphæ-

vulæ sub duobus calamis per tria loca, qui simul sex **A** bus offerenda sunt libamina. Fecit et candelabrum ductile de auro mundissimo, de cujus vecte calami, scyphi, sphaerulæ, ac lilia procedebant, sex in utroque latere. Tres calami ex parte una, et tres ex altera. Tres scyphi in nucis modum per calamos singulos, sphaerulæque simul, et lilia. Æquum erat opus sex calamorum, qui procedebant de stipite candelabri. In ipso autem vecte erant quatuor scyphi in nucis modum, sphaerulæque per singulos, et lilia. Sphaerulæ sub duobus calamis per loca tria, qui simul sex sunt calami, procedentes de vecte uno. Et sphaerulæ igitur, et calami ex ipso erant, universa ductilia ex auro purissimo. Fecit et lucernas septem cum emunctoriis suis, ut vasa et ea quæ emuncta sunt extinguantur, de auro mundissimo. Talentum auri **B** appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis. Fecit et altare thymiamatis de lignis setim, habens per quadrum singulos cubitos, et in altitudine duos, e cujus angulis procedebant cornua: vestivitque illud auro purissimo cum craticula, ac parietibus, et cornibus. Fecitque ei coronam aureolam per gyrum, et duos annulos aureos sub corona per singula latera ut mittantur in eos vectes, et possit altare portari. Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim, et operuit laminis aureis. Composuit et oleum ad sanctificationis unguentum, et thymiamata de aromatis mundissimis opere pigmentarii (Exod. xxxvii).

Facies quoque altare ad adolendum thymiana de lignis setim, habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, id est quadrangulum, et duos cubitos altitudinis. Cornua ex ipso procedent. Vestiesque illud auro purissimo tam craticulam ejus, quam parietes per circuitum, et cornua. Facies ei coronam aureolam per singula latera, et duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, et altare portetur. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et inaurabis: ponesque altare contra retum, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio, quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi, et adolebit incensum super eo Aaron suave fragrans (Exod. xxx, 1 et seq.)

358 CAPUT XVI.

Ex libro Exodi de eodem.

XXXVI. Fecit autem Beseleel et arcam de lignis setim habentem duos semis cubitos in longitudine, et cubitum, ac semissem in latitudine. Altitudo quoque unius fuit cubiti et dimidii. Vestivitque eam auro purissimo **C** intus et foris, et fecit illi coronam auream per gyrum; conflans quatuor annulos aureos, per quatuor angulos ejus. Duos annulos in latere uno, et duos in altero. Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestirit auro, et quos misit in annulos qui erant in arcæ lateribus ad portandum eam. Fecit et propitiatorium, hoc est oraculum, et de auro mundissimo duorum cubitorum et dimidii in longitudine, et cubiti ac semis in latitudine: Duos etiam cherubin ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii; cherub unum in summitate partis unius, et cherub alterum in summitate partis alterius. Duos cherubin in singulis summitatibus propitiatorii extendentes alas, et tegentes propitiatorium, seque mutuo, **D** et illud respicientes.

Fecit et mensam de lignis setim in longitudine duorum cubitorum, et in latitudine unius cubiti, quæ habebat in altitudine cubitum ac semissem; circumdeditque eam auro mundissimo et fecit illi labium aureum per gyrum, ipsique labio coronam auream intrasilem quatuor digitorum, et supra eandem alteram coronam auream. Fudit et quatuor circulos aureos, quos posuit in quatuor angulis, per singulos pedes mensæ contra coronam, misitque in eos vectes ut possit mensa portari. Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim, et circumdedit eos auro; et vasa ad diversos usus mensæ, acclabula, phialas, et cyathos, et thuribula ex auro puro, in qui-

Expositio literalis capitis præcedentis.

XXXVII. Igitur in loco interiori, qui intra velum erat, ubi semel in anno pontifex intrabat, arca erat de lignis quidem setim facta, sed undique deaurata: coronam in circuitu sui habens auream, quam magister quidam limbum in circuitu vocat. Quidam verò dicunt hanc coronam ligaturam fuisse auream undique arcam circumstringentem, factam ad ipsius decorem, et fortitudinem, ut dissolvi non posset, et formosior appareret. Cui quidem arcæ incumbebat tabula quædam aurea, et ductilis eandem cum arca longitudinem, et latitudinem habens, quæ propitiatorium vocabatur. Operculum arcæ, tabula scilicet unde operiebatur arca, dicebatur propitiatorium: quia super eo Deus apprensus populo propitiabatur. In cujus utraque parte unus stabat cherub de auro ductili, duoque hi cherubini suas inter se expandendo alas, propitiatorium tangebant, seque mutuo respiciebant. Quantæ vero altitudinis idem cherubin, vel longitudinis eorum alæ fuerint Scriptura non dicit. Mihi autem videtur quod, dum uterque alis suis contra invicem ex utraque parte expansis utrumque propitiatorii latus tangebant, utraque utriusque cherubin ala non nisi duos cubitos, et dimidium, ad majus, in longitudinem habuit; quia dicunt quidam, quod unus cherub ala sua tangebatur parietem unum, et alius ala sua parietem alterum: aliis autem alis se vicissim in medio tangebant: et hæc mediæ alæ propitiatorium tangebant, sicut duo magni cherubini in templo Salomonis faciebant.

359 XXXVIII. Erat quoque in ipsa arca sub propitiatorio urna aurea, habens manna, et tabulæ testamenti, et virga Aaron, quæ fronderat, et juxta librum Deuteronomii liber Cantici Moysi. Præcepit namque Moyses leuitis, qui portabant arcam fœderis, dicens : *Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcæ fœderis Domini : ut sit contra te in testimonium (Deut. xxxi, 26).* Hæc autem juxta sacræ Scripturæ auctoritatem in ea fuerunt; et tamen in tertio libro Regum scriptum est : *In arca non est aliud, nisi duæ tabulæ, quas posuit Moyses in ea in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israel (III Reg. viii, 9).* Si aliud in ea tempore Salomonis non erat, nisi tabulæ, videtur quidem nec manna eo tempore in ea fuisse, nec virga Aaron, nec liber etiam Cantici Moysi. Sed hanc doctores moderni hoc modo dubitationem exponunt, dicentes : illam quidem Scripturam, quæ solummodo tabulas includit, respicere ad mysticum; illam vero, quæ cætera jam superius nominata una cum tabulis in arca fuisse asserit, ad litteralem intellectum. Dicunt namque eundem hæc omnia parere intellectum, mystice conspecta; quæ tamen ad litteram sunt divisa. De hoc vero quidam ita scribit : *In libro, inquit, Regum, et Paralipomenon asseritur, quod nihil erat in arca Domini, nisi tabulæ lapideæ, in quibus scripta erant decem mandata legis.* » *In Epistola autem illa, quæ inscribitur ad Hebræos, legitur quod urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronderat, sicut et tabulæ erant in arca (Hebr. ix, 4).* » *Possumus dicere quod prioribus quidem temporibus solæ tabulæ in arca fuerant; sed postea propter metum hostium urnam auream habentem manna, et virgam Aaron, quæ fronderat, posuerunt in arca, ne ab hostibus tollerentur. Quia vero notum sciebant gentibus Philisthæis propter arcam, quam tulerant, gravi fuisse plaga percussos, idcirco quod non tolleretur ab hostibus, confidebant. Forsitan non in ipsa arca, sed in lateribus fuere supradicta : sicut et liber legis. Et ideo in arca dicta sunt fuisse, quia in aliqua appendice lateris ejus fuere. Hoc ille dicit. In tabulis vero decem erant verba conscripta, ut Josephus ait : Per singulas tabulas bina semjs per unamquamque paginulam. Hæc de his, quæ in Sancta sanctorum erant.*

XXXIX. In domo vero exteriori, quæ simpliciter dicebatur Sancta, hæc tria erant : mensa propositionis in latere aquilonis non longe, ut Josephus ait, ab aditu; et contra eam candelabrum in parte australi, et altare thymiamatis in medio contra velum. Mensa quoque facta fuit de lignis setim deauratis, duos habens cubitos longitudinis, et cubitum unum in latitudine, et in altitudine cubitum, et dimidium. Non tanta fuit spissitudo mensæ; truncus enim non mensa esset, sed ab imo, ubi pedes terræ jungebantur, in hanc altitudinem se extollebat. Habuitque eadem mensa labium aureum per gyrum, cui labio facta fuit corona interrasilis quatuor digitis alta, et super illam altera corona

A aureola. Si vero quæritur, quale erat labium in mensa per circuitum ejus, qualesve illæ duæ coronæ, fortassis eminentia quædam fuit aurea, mensæ ex omni parte affixa; et huic eminentiæ alia appositæ erat, quatuor digitis alta, quam vocat Scriptura coronam; et huic fuit etiam tertia conjuncta. Hæcque tres eminentiæ idcirco in mensa forte per circuitum factæ erant, ut panes illi duodecim, qui jugiter in ea positi, et non in medio ejus, sed in utroque latere contra se altrinsecus erant, quasi in profundo, et undique his inclusi, stabilem ad jacendum haberent locum; ne quando portabatur eadem mensa, si in ea per planum sine clausura jacerent, in unum cogerentur. Alia quoque opinio est, quæ dicit, quod mensam circumcingebat labium per quamdam cavituram ex ipsa mensa, et ejusdem labii latitudinem tegebatur corona interrasilis, ducta per circuitum ad firmitatem et ornamentum, cui et alia coronula superponebatur priori præbens tam firmitatem, quam decorem. Panes duodecim jugiter erant in ea, qui ex similia, ut in Levitico legitur, coquebantur, et habebant singuli duas decimas, quorum seni altrinsecus ponebantur, positus super eos duobus scyphis aureis thure lucidissimo plenis (Lev. xxiv, 5, 6). Quidam quoque vir disertus scribendo, dicit : *Labium per circuitum gyrationem quamdam esse dependentem in circuitu mensæ, extrinsecus respicientem, et addit : Huic, inquit, gyrationi superponebatur limbus quidam, non in latere foris, sed in superiora altitudine quatuor digitorum erectus. Super hæc etiam alius quidam limbus strictior, et minus altus superponebatur. Interrasilem, dicit, coronam : 360 quæ artificiose sculpta erat. Subter coronam erant circuli. Ostendit in quibus locis ponendi sunt circuli, quibus immittantur rectes ad portandam mensam, in summo scilicet juxta labium, quod hic coronam appellat, et non versus terram in imo. Quidam dicunt quod, quas supra dixit, duas coronas, hic unam vocet, super quam dixit circulos esse ponendos. Secundum quam sententiam extrinsecus in latere duæ coronæ supradicto labio adjunguntur nec quare adjungantur, facile patet. In superficie autem versus superiora necessario adjungendæ videntur, ut ea, quæ super mensam posita sunt, contineant, et ne aliquo casu de mensa corruant, obstaculo sint. Sic ille de mensa scribit : *Acetabula, inquit, vasa templi, in quibus acetum continebatur. Phiala, vasa quædam vitrea. Phiala quasi hiala dicitur : Hialim vero vitrum. Hæc vasa capacia sunt, ut aiunt, in imo stricta, in superioribus lata : Hebræi hæc vasa scutellas appellant. Cyathi, angusta quædam, et parva capacia vasa sunt. Erant duodecim panes jugiter in mensa : panes isti ideo propositionis dicti sunt, quia semper super mensam proponebantur, et præsto erant. Duodecim erant singuli ex duabus decimis facti : hi in Sabbato semper repositis recipientibus auferantur in usum sacerdotum. Hæc ille dicit de vasis mensæ, et de panibus propositionis. Habebat quidem mensa eadem in quatuor ejus angulis quatuor pedes sub**

præfata corona, et in singulis angulis singulos circulos aureos, ut eis ex utraque parte duobus immissis vectibus de lignis setim deauratis, posset eadem ipsa mensa portari.

XL. Candelabrum vero et aureum, et ductile erat, de cujus hastili sex calami procedebant, tres ex latere uno, et tres ex latere altero, omnesque, ut mihi videtur, in summo cœquales erant, in altitudine; ubi septem lucernæ positæ erant, tres videlicet hinc, et tres inde in summitatibus sex cœqualium calamorum, et septem in summitate hastilis cujus summitas aliorum calamorum summitatibus æqualis erat: et erat, ut mihi videtur, ex utroque latere primus calamus longior quidem secundo, et secundus tertio, sed nullus altior alio. Longior namque erat hinc inde primus secundo, et secundus tertio. Non tamen quantum pertinet ad summitates eorum, ubi simul in summo conveniebant; sed quantum pertinet ad ipsorum processiones, ubi non simul hinc inde de hastili procedebant. Et hoc puto esse, quod Scriptura dicit: *Æquum erat opus sex calamorum, qui procedebant de stipite candelabri* (Exod. xxxvii, 19). Non ibi erat æquum opus eorum, ubi in imo procedebant; sed ubi in summo eorum summitates conveniebant. In longitudine etiam ipsius candelabri æqualem trina positio capiebat intercapedinem; erantque in singulis calamis scyphi tres in nucis modum, tres etiam spherulæ, et tria lilia. Quantæ longitudinis, vel grossitudinis candelabrum fuerit, Scriptura non dicit, sed eadem Scriptura dicit quod omne pondus ejus cum universis vasis suis habebat talentum. Dicit vero quidam quod tria sunt genera talentorum, et quod minimum talentum continet quinquaginta libras, mediumque septuaginta, maximum centum et viginti. Nihil hic de candelabri vectibus Scriptura dicit, et utrum annulos habuerit, ut eis immissis vectibus, posset portari: hoc quidem in loco omnino silet, et tamen in libro Numeri, ubi de motione tractat castrorum, ita scriptum: *Sument et pallium hyacinthinum, quo operient candelabrum cum lucernis et forcipibus suis, et cunctis vasis olei; et super omnia ponent operimentum hyacinthinarum pellium, et inducent vectes* (Num. iv, 9, 10). Et hoc de candelabro ita quidam scribit: *Medium candelabri stipitem hastile vocat, ex hoc tres calami hinc, et tres inde exeunt. Calami dicuntur brachia candelabri, quia rotundi ad similitudinem calamorum sunt, quamvis quidam calami inferius, quidam superius de stipite procedebant, usque ad eandem tamen omnes altitudinem ascendebant: ita ut lucernarum, quæ illis superponebantur, nulla esset superior alia, vel inferior. Ubi calami hinc inde de hastili exhibant, per singulos erant spherulæ, et rotunditates, et flores liliorum, et quædam in modum nucis formata, quos scyphos Scriptura appellat: sed Hebræorum non sonat scyphos istos in modum nucis esse factos, sed potius, ut ita dicam, nigellatos. Opera, quæ ex argento fiunt, nigellari solent; aureum vero opus nigellatum me vidisse non recolo. Hæc tria su-*

A prædicta habent calami per tria loca, ubi de stipite exeunt, et in medietate, et in summo. Medius autem stipes habet hæc per quatuor loca. Obliquè positum erat candelabrum, sed tamen lucernæ ita positæ erant, ut quasi ex opposito contra arcam lucent. Emunctoria, forcipes, quibus lucinia emungebantur, ut melius lucent. Hæc de candelabro dicit.

XLI. Altare quoque thymiamatis similiter sicut mensa et candelabrum, extra velum quidem; sed tamen contra ipsum erat, quamvis dicant, illud intra ipsum velum fuisse. Magister vero quidam peritissimus inter alios dicit, quod extra velum erat, in hæc verba. *Secundum Hebræos, et Josephum, et omnes fere expositores, inter candelabrum et mensam propositionis extra velum, contra arcam testamenti positum fuit altare thymiamatis. Augustinus tamen in multis locis dicit, quod intra velum fuit. In diebus, quibus ministrari tabernaculum ingrediebantur Aaron, et filii ejus, vinum et siceram bibere prohibiti sunt. Si igitur propter incensi continuationem summus sacerdos quotidie ultra velum, ut quibusdam placet, intrabat, nunquam illi vinum bibere licebat. Sed secundum Hebræos extra erat altare, et vicissim ministrabant sacerdotes, et incensum offerebant. Ideoque præcepit ut tempore ministrationis suæ tino et sicera abstinerent. Minores sacerdotes thymiana, et incensum Domino offerebant; sed illi ultra velum quod est ante arcam, non intrabant Sancta sanctorum. Hinc patet quod hoc altare extra velum fuerit; nam intra Sancta sanctorum, non nisi semel in anno, in die expiationis cum sanguine pontifex intrabat. Necessario igitur altare, super quod incensum offerebant, extra velum erat. His rationibus probat iste, altare thymiamatis extra velum fuisse. Quod quidem altare ex lignis setim fuit deauratis, æqualem cum longitudine habens latitudinem, id est in utraque cubitum unum per quadrum et in altitudine cubitos duos. Cornua habuit ex se procedentia, quæ videlicet cum parietibus suis, et cum ipsa craticula auro purissimo vestita erant. Corona vero aureola, quam habuit per gyrum, parva, ut existimant quidam, fuit eminentia per circuitum ejus; sub qua per latera singula annulus erat aureus, ut duobus eis immissis vectibus de lignis setim, et deauratis posset altare portari. Igitur de his tribus, quæ extra velum erant, prodidi ego insipientiam meam. Nunc vero Venerabilis Bedæ sapientem super his sententiam audiamus.*

CAPUT XVIII.

Super capite præcedenti verba Venerabilis Bedæ presbyteri.

XLII. Intra velum positæ erat arca testamenti, et contra arcam extra velum altare thymiamatis. Item in medio ipsius sanctuarii candelabrum in parte australi; mensa vero stabat in septentrionali. Arca de lignis setim facta est. Longitudo ejus duorum et semis erat cubitorum; altitudo, cubiti, et dimidii; et cubiti, et dimidii latitudo. Quidam solent interrogare, cujus quantitatis sit æstimandus cubitus, quem

vel in arca Noe, vel in factura tabernaculi Moyses posuit. Quod si Josephi verba viderimus, facile quæstio solvetur. Neque enim dubitandum est hominem Judæum, genere sacerdotalem, ingenio excellentissimum ullatenus hoc potuisse latere. Ait ergo: *Facta est autem arca longitudinis quinque palmorum, latitudinis trium.* Unde patet manifeste, quia illum designat cubitum, quem duo palmi complent. Qui autem palmo aliquid metitur, summo utique conamine expansis digitis manum extendit, ut possit mensuram, quam metitur, plane et absque scrupulo dubietatis tenere. Arca foris et intus auro mundissimo deauratur, cui corona aurea circumdari præcipitur. Quatuor angulos habet arca: atque duo circuli in latere uno, et duo sunt in altero. Vectes, quibus arca portatur, semper esse jubentur in circulis. Si autem vis scire, quæ sit ista testificatio, quam in arca ponendam a Domino Moyses accepit, Apostolum audi. *Post velamentum autem, inquit, secundum tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum, aureum habens thuribulum, et arcam testamenti circumlectam ex omni parte auro; in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronderat, et tabulæ testamenti (Hebr. ix, 3, 4).* Narrat Josephus, quod tabulæ testamenti ita fuerunt Decalogolegis conscriptæ, ut utraque tabula etiam quina verba contineret. Quæri solet, quod propitiatorium dicat, quo operienda est arca. Sed cum de auro fieri jubeat, **362** et tantæ longitudinis ac latitudinis, quantæ arcam fieri præceperat: constat, procul dubio, quia tabulam fieri voluit tantam, quanta arcam tegere sufficeret.

XLIII. *Duos quoque cherubim aureos, et productiles facies ex utraque parte oraculi (Exod. xxv, 18).* Et quidem numero singulari cherub; plurali autem Cherubin dicitur, et est nomen generis masculini. Sed Græca consuetudo, neutro genere, posuit cherubin, M littera in N mutata. Verum noster interpretæ Hebræum secutus idioma, masculo genere posuit, duos cherubim aureos, et productiles facies, non duo cherubin aurea, et productilia; quod Scriptorum incuria credo in ejus translatione esse corruptum; ut pro cherubim, antiquorum more scriberetur cherubin. Cherubin respiciunt se mutuo, et vultus vertunt in propitiatorium. Supra propitiatorium, de medio duorum cherubin loquitur Dominus ad Moysen cuncta, quæ per eum mandat filiis Israel. Mensa de lignis setim facta est, cujus longitudo duorum cubitorum, et unum habet cubitum in latitudine; altitudo ejus habet cubitum et semissem. Auro purissimo mensa tabernaculi inauratur, et labium aureum sit per circuitum mensæ, et corona aurea quatuor digitis alta labio mensæ aureo superponitur. Quatuor pedes habet mensa, et subter coronam erant circuli, per quos videlicet circulos immittantur vectes absubvebandam mensam. Panes propositionis positi super mensam semper sunt: de quibus panibus in Levitico plenius, quot, et quales faciendi, vel quomodo ponendi fuerunt, refertur dicente Do-

Amino ad Moysen. *Accipies quoque simlam, et coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas. Quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues, et pones super eos thus lucidissimum: ut sit panis in monumentum oblationis Domini. Per singula Sabbata mutabuntur coram Domino, suscepti a filiis Israel sedere sempiterno; eruntque Aaron, et filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto (Lev. xxiv, 2, 5, 9).* Sicque sit. ut mensa Domini nunquam panis inops remaneat; verum mox uno sublato, alius loco ejus substituatur. Quod in libro Regum scriptum est: quia David tabernaculum ingressus sanctos panes a sacerdotibus accepit (*I Reg. xxi, 6*). Sabbato mane factum est. Venit enim ad tabernaculum illa hora, qua panes septimanæ præcedentis sublati erant de mensa Domini, ut ponerentur panes novi, qui pridie fuerant cocti; sicque panes accepit, ut ne ad momentum quidem horæ mensa Domini sine pane remaneret. Coquebantur autem mane ante Sabbatum, ut Josephus scribit, panes: et Sabbato mane oblati ponebantur seni super mensam sacram, ab alterutrum conversi, duabus pateris aureis suppositis, thure plenis: qui permanebant ad aliud Sabbatum; et tunc pro illis alii deferebantur: et thure incenso in igne sacro, in quo omnia holocausta fiebant, aliud thus super alios panes adjiciebatur.

XLIV. Candelabrum tabernaculi, sicut et mensa, ante velum est, intra quod arca Testamenti posita est, et tres calami de uno latere hastilis egrediuntur, quatuor de altero. Diversis ergo locis calami egrediuntur de hastili, qui tamen omnes suo quique loco, et ordine reflexi in altum, ad unam perveniunt summitatem, quatenus æqualem super se positionem lucernarum valeant conservare. Habebat calamus primus tres scyphos, sphæras, et lilia. Secundus calamus et ipse habebat tres scyphos, sphæras, et lilia. Tertius similiter calamus tres scyphos, et tres sphæras, et tria lilia habebat. Item ex alio latere hastilis primus calamus, secundus, et tertius tres scyphos, et sphæras, tria quoque lilia habebat. Per singulos ergo calamos tres fuere scyphi, sphæra, et lilia. In ipso candelabro quatuor scyphi facti sunt: per singulos scyphos sphæra simul, et lilia deformata, et non super calamos, sed sub calamis esse jubentur. Quartus autem scyphus, sphæra, et lilius super calamos omnes juxta summitatem fuere candelabri; et hic scyphus cum sphæra, et lilio calamis altior eminebat. Omne opus candelabri, hoc est et stipes medius, et calami ex ipso procedentes, cum omni ornatu suo de auro sunt, et idem aurum ductile fuit. Ponuntur lucernæ septem super candelabrum, et lucebant ex adverso, et tabernaculum Domini illustrabant. Emunctoria, et vasa, ut quæ enuncta sunt exstinguantur, sunt de auro purissimo. Omne opus candelabri cum universis vasis suis talentum auri purissimi habere monstratur. Talentum pondus plena, ac perfectum

363 est. Altare thymiamatis auro vestitur purissimo, et tam craticula altaris, quam parietes, et cornua vestiri auro iubentur. Craticula quippe intus in medio erat altaris, ad accipienda nimirum thymiamata parata. Parietes vero foris parebant, et ipsa cornua foris parentia speciali fastigio altius eminebant. Et corona aurea per gyrum fit altari; et per singula latera annulis circumdatur: statque altare contra velum, quod ante arcam appensum est

CAPUT XIX.

De altari holocausti, et labro æneo. De atrii tabernaculi, et tentoriis atriorum. De columnis tentorium, et de basibus columnarum.

XLV. Dixit Dominus ad Moysen: *Facies altare de lignis setim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, et totidem in latitudine, et tres cubitos in altitudine. Cornua autem per quatuor angulos erunt, et operies illud ære. Faciesque in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres, et forcipes, et fuscinulas, et ignium receptacula. Omnia vasa ex ære fabricabis; craticulam quoque in modum retis æneam, per cujus quatuor angulos erunt quatuor annuli ænei, quos pones super arulam altaris, eritque craticula usque ad altaris medium. Facies et vectes altaris de lignis setim duos, quos operies laminis æneis; et induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum. Non solidum, sed inane, et intrinsecus cavum facies illud, sicut tibi in monte monstratum est (Exod. xxvii, 1-8).*

Facies et æneum labrum cum basi sua ad lavandum, ponesque illud inter tabernaculum testimonii, et altare; et missa aqua lavabunt in ea Aaron, et filii ejus manus suas, ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiamata Domino, ne forte moriantur (Exod. xxx, 18-21).

Facies et atrium tabernaculi, in cujus plaga australi contra meridiem erunt tentoria de byssore torta. Centum cubitos unum latus tenebit in longitudine; et columnas viginti cum basibus totidem æneis, quæ capita cum celaturis suis habebunt argentea. Similiter in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum; columnarum viginti, et bases æneæ ejusdem numeri, et capita eorum, cum celaturis suis argentea. In latitudine vero atrii quod spectat ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, et columnarum decem, et bases totidem. In ea quoque atrii latitudine, quæ respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt, in quibus tentoria quindecim cubitorum lateri uni deputabuntur, columnarumque tres, et bases totidem. Et in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnas tres, et bases totidem. In introitu vero atrii fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumario. Columnas habebit quatuor, cum basibus totidem. Omnes columnarum atrii per circuitum vestitæ erunt argenteis laminis, capitibus argenteis, et basibus æneis. In longitudine occupabit

atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit. Fietque de bysso retorta, et habebit bases æneas. Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus, et caeremonias, tam paxillos ejus, quam atrii ex ære facies (Exod. xxvii, 9-19).

CAPUT XX.

Item ex libro Exodi de eodem.

XLVI. *Fecit et altare holocausti de lignis setim, quinque cubitorum per quadrum, et trium in altitudine, cujus cornua de angulis procedebant, operuitque illud laminis æreis. Et in usus ejus paravit vasa diversa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, et ignium receptacula. Craticulamque ejus in modum retis fecit æneam, et subter eam in altaris medio arulam, fuscis quatuor annulis æneis per totidem retinaculi summitates, ad immittendos vectes ad portandum; quos et ipsos fecit de lignis setim, et operuit laminis æneis, induxitque in circulos, qui in altaris lateribus eminebant. Ipsum autem altare non erat solidum, sed cavum ex tabulatis, et intus vacuum (Exod. xxxviii, 1-7).*

*Fecit et labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubant in ostio tabernaculi. Et atrium, in cujus australi plaga erant tentoria de bysso retorta, cubitorum centum; columnarumque cum basibus suis, viginti capita columnarum, et tota operis celatura argentea. Æque ad septentrionalem plagam tentoria, columnarum, basesque, et capita columnarum ejusdem mensuræ, et operis, ac metalli erant. In ea vero plaga, quæ occidentem respicit, fuerunt tentoria cubitorum **364** quinquaginta, columnarum decem cum basibus suis æneis: et capita columnarum, et tota operis celatura argentea. Porro contra orientem quinquaginta cubitorum tentoria paravit, e quibus quindecim cubitos columnarum trium cum basibus suis unum tenebat latus. Et in parte altera, quia utraque introitum tabernaculi fecit, quindecim cubitorum æqua erant tentoria, columnarum tres, et bases totidem. Cuncta atrii tentoria bysso retorta texerat. Bases columnarum fuere æneæ, capita autem earum cum celaturis suis argentea. Sed et ipsas columnas atrii vestivit argento. Et in introitu ejus opere plumario fecit tentorium ejus ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta; quod habebat viginti cubitos in longitudine. Altitudo vero quinque cubitorum erat juxta mensuram, quam cuncta atrii habebant tentoria. Columnarum autem in ingressu fuere quatuor cum basibus æneis, capitique earum, et celaturæ argentea. Paxillos quoque tabernaculi, et atrii per gyrum fecit æneos (Exod. xxxviii, 8-20).*

CAPUT XXI.

Expositio litteralis super caput istud.

XLVII. *Intra introitum atrii ad orientem altare erat holocausti, non tamen in ipso introitu, sed ut vir quidam peritus longe ante me scripsit, versus austrum, cubitos habens quinque in longitudine, et totidem in latitudine, id est, quadrum, et tres in altitudine, factum quidem de lignis setim, ære cooptum, craticulamque in modum retis habens*

æneam: ut per crebras illius aperturas, sicut Venerabilis Beda dicit, ignis suppositus ad consumendas omnes hostiarum partes libere penetraret. Fuit enim prædictum altare cavum et inane intrinsecus, in singulis lateribus singulos habens annulos æneos, ut eis immissis duobus ex utroque latere vectibus de lignis setim, qui ære fuerunt cooperti, posset portari. Facta sunt autem in usus ejus vasa diversa ex ære, lebetes, scilicet quibus cineres suscipi; et forcipes, quibus titiones sub altare in igne componi; et fuscinulæ, quæ Græce creagræ vocantur, quibus cocta carniū frusta possent levare, et ignium receptacula. De his vasis, et de hoc altari ita quidam non minus disertus, quam religiosus scribit: *Facies in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres, forcipes, atque fuscinulas, et ignium receptacula* (Exod. xxvii, 3). In Hebræo sic habetur: *Facies ejus ollas ad suscipiendos cineres ejus, et ejus palas, et ejus pelves, et ejus uncinos, et ejus ignium receptacula*. Palas videlicet ad levandos cineres, ollas ad suscipiendos, pelves ad sanguinem fundendum, uncinos ad levandas carnes de cacabis, ignium receptacula ad portandas prunas. Sequitur. *Craticulamque subauditur, facies ei in modum retis æneam, per cujus quatuor angulos erunt quatuor annuli ænei, quos pones super arulam altaris, eritque usque ad altaris medium* (ibid., 4). De hac craticula magna ambiguitas est tam apud Hebræos, quam apud nostros: præcipue cum Hebraica veritas nonnihil a nostra translatione discrepare videatur. Sic enim habetur: *Facies ei Michar factura retis ænei, et facies super rete quatuor annulos æneos super quatuor fines, sive cornua ejus. Et dabis illam, scilicet Michar, sive pones illud, scilicet rete, subtus fundamentum aræ desubtus, eritque rete usque ad altaris medium*. Secundum hanc itaque lectionem non videtur Michar craticulam sonare, cui assandæ carnes imponerentur: sed opus quadrangulum propter levitatem undique perforatum, in similitudinem vasis factum: in quo quasi sedere altare videtur, cui parietum altitudinem ambiens usque ad medium altaris elevata esset, in cujus quatuor angulis sursum quatuor annuli pendebant, per quos, vectibus insertis, altare ipsi insidens portaretur. Altare enim alios annulos non legitur habuisse, quibus portaretur, præter annulos retis.

XLVIII. Sed hoc rete utrum seorsum per se ab altari divisum, et separabile fuisset, et suum fundum in superiore parte altaris contineret, et sic parietibus suis altaris parietes ambiens includeret: an deorsum inferiori margine parietum opere fusilicohæreret, et aliquo intervallo latitudinis fundo suo in circuitu a parietibus remoto, ut tandem parietes suos usque ad medium altaris erigeret, non satis patet, nisi quod sequens dispositio conveniens videtur. Quidam hoc altare nec tectum desuper, nec fundum deorsum habuisse dicunt; sed parietes tantum positos terra repleti, secundum quod dicit: *altare de terra facies mihi* (Exod. xx, 24), et in ejus area superiore ignem construi, ubi

A holocausta imposita cremabantur. **365** Fuere etiam qui dicerent inter parietes altaris craticulam positam, et usque ad medium altitudinis ejus erectam, et sub ipsa craticula arulam parvam formatam, et in eadem ignem exstrui, per ostium ad orientalem altaris parietem patens; et sic carnes craticulæ superpositas introrsus cremari, fumo per os altaris desuper apertum egrediente. Et ne forte de ligneis introrsus altaris parietibus igne vicino comburendis, aliqua suspicio nasceretur, eadem ligna incombustibilia asseverant. Sed, si hæc ligna talia putanda sunt, ut vel aqua, vel igne omnino corrumpi non possent, quid opus fuerit æneis teglaminis extrinsecus, non videtur. Sed nec qualiter introrsum ipsa craticula cum vectibus suis apte collocaretur, aut quemadmodum per annulos ejus vectibus insertis altare portaretur, sive etiam quomodo sub illa arula interiori annuli craticulæ ponerentur, satis patere potest. Judæi, ubicunque dicimus aram, dicunt aream. Quod nos æreum, vel æneum altare propter laminas asseribus affixas dicimus, illi parietes aræ appellant. Hos parietes in quadrum positos usque ad summum repleti terra solere dicunt; in summo glebarum parietibus supradictis inclusarum ligna poni, quibus sacrificia superponebantur; craticulam vero utriusque altaris sive auream, sive æneam, dicunt esse opus quoddam, undique foraminibus plenum, quod ad similitudinem earum, quæ in Ecclesia sunt, Kias appellant. Hæ ab imo altaris, ubi terræ jungebatur usque ad medium ejus pertingebant. *Habebant illæ Kias per quatuor angulos in superiore parte sui, quatuor annulos. Annuli isti positi erant supra arulam altaris. Quod nos dicimus arulam, Judæi dicunt araciunculam, vel sulcum quemdam in medio parietum altaris fuisse, usque ad quem locum Kias altaris attingebant. Huic sulco annuli craticulæ supponebantur, quia illuc attingebant. His annulis inductis vectibus craticula, et altaris parietes simul portabantur. Credibile est, utrumque altare separatim, et craticulas eorum separatim portatas fuisse.* Hoc est, quod de altari holocausti, et de ejus craticula scribit.

XLIX. Inter hoc quoque altare, et tabernaculum labrum erat æneum (Exod. xxxviii, 8). De quo quidem lego, et unde et ad quod factum fuit; quia de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi, factum fuit: et ad hoc, ut missa in eo aqua lavarent in eo Aaron, et filii ejus manus et pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum. Sed quæri potest, qualiter erat factum, quanta videlicet ejus longitudo, et latitudo, et profunditas fuerit, et qualem dispositionem, vel formam habuerit, qualis etiam, quantaque ejus basis fuerit, quæ denique illæ fuerint mulieres, in ostio tabernaculi excubantes, et qualia, quanta, quæve earum fuerint specula, de quibus prædictum labrum factum fuerit. Et quidem non modicæ quantitatis videtur debere esse, quo tot sacerdotes tabernaculum ingredientibus se lavare debebant: quot in tabernaculo servie-

bant. Mulieres vero in ostio tabernaculi excubantes, sanctas quidam intelligunt viduas, sanctasque virgines, votum castitatis professas; de quarum multitudine speculorum labrum æneum fabricatum fuit. Qualia vero, vel quanta, sive quot essent ipsa specula; quæ etiam ipsius labri forma, et dispositio fuerit, quæ ejus longitudo, vel latitudo, aut etiam profunditas, sacri eloquii auctoritas non declarat. Erat quoque ipsum tabernaculum atriis undique circumdatum, quæ tentoriis de bysso circumclusa erant. Ex quibus videlicet tentoriis, latus utrumque australe videlicet, et septentrionale centum in longitudine cubitos habuit, et ex utroque latere viginti hinc inde columnis suspendebantur. In parte quoque occidentali tentoria quinquaginta cubitorum erant, decem columnis suspensa. Et in parte orientali ad latus dextrum tentoria quindecim cubitorum erant, tribus columnis suspensa; et ad latus sinistrum totidem tentoria, totidem columnis deputata, et inter utrumque latus erat in medio tentorium viginti cubitorum, non quidem de sola bysso, sicut alia tentoria, sed potius ex quatuor sæpe dictis coloribus contextum; quod ante quatuor columnas pendebat, ubi et introitus erat. Omnes istæ columnæ, quæ erant sexaginta, cubitos in latitudine quinque habebant, factæ quidem de lignis setim; sed laminis argenteis **366** vestitæ, capita quoque cum celaturis habentes argentea, et bases æneas; eratque juxta singulas bases paxilli, ut Josephus ait, magnitudine cubiti, quibus ipsa tentoria inferius tenebantur, et tendebantur, quæ superius circulis inserebantur, et suspendebantur. Horum vero tentorium longitudines, quæ centum erant cubitorum, in australi simul, et septentrionali latere; longitudinem tabernaculi, quæ triginta tantum erant cubitorum, in oriente quidem quinquaginta cubitis, et in occidente viginti, excedebant. Et latitudines tentorium, quæ quinquaginta erant cubitorum, tabernaculi latitudinem, quæ non nisi decem cubitorum erat, in parte orientali, et occidentali viginti hinc inde cubitis excedebant. Tam longa igitur, tamque lata in circuitu tabernaculi prædicta erant tentoria, idem tabernaculum intra se habentia, ad occidentem conversum, ab oriente habens introitum: eratque ante atriorum introitum interius altare æneum statutum, non quidem in ipso introitu, sed seorsum ad austrum, et inter illud altare, et tabernaculi ingressum, æneum labrum. De quibus videlicet tentoriis, et atriis, de quo etiam altari et labro hæc a nobis in præsentem juxta intellectum litteralem dicta sint.

CAPUT XXII.

Super capite præcedenti verba Venerabilis Bedæ presbyteri.

L. Altare holocausti quinque cubitos longitudinis, et totidem latitudinis, et tres habet altitudinis, quod operitur ære, et cornua per quatuor angulos ejus. Si quem movet, juxta litteram, quomodo ligna altaris, tanto igne vicino incombusta permanere po-

tuæ fuerunt, accipiat beati Hieronymi de hac questione responsum: *Altaris, inquit, ligna, quæ de lignis paradisi sunt, non cremantur igne vicino, sed puriora redduntur.* Nec mirum hoc de sanctuario, et interioribus templi, et altari thymiamatis crederem: cum etiam amyton ligni genus, ligni in se habens similitudinem, quanto plus arserit, tanto mundius invenitur. Vasa altaris diversa, lebetes, forcipes, atque ignium receptacula fieri jussa sunt. Lebetes cineres sanctos suscipiunt. Forcipes ad emendandum ignem altaris fieri debere credendum est. Forcipe, videlicet duplici ferramento sacerdotes ignem altaris emuldebant. Fuscinulæ, quæ Græce vocantur creagræ, ad hoc in ministerio habebantur altaris, ut carnes victimarum per eas de caldariis auferrentur, atque ad esum eorum, qui his erant reficiendi, afferrentur. Porro ignium receptacula ad hoc deputata sunt, ut per hæc ignis sanctus ab altari holocausti, ad altare thymiamatis vespere, et mane ad incensum ponendum deferretur. Cuncta ex ære vasa fiunt. Altare non solidum, sed inane, et cavum fieri præceptum est, ut copiosum haberet locum, ut vel ignem sacrosanctum, vel ligna ad ignem, vel holocausta, quæ igni erant consumenda, reciperet. Sed et in medio sui craticulam per totum in modum retis distinctam, in qua victimarum carnes comburendæ imponerentur; et subter eam arulam, in qua lignis compositis arderet ignis. semper ad devoranda holocausta paratus. Erat enim contra arulam ostium in pariete altaris orientali; unde ligna ad alendum immitti, vel carbones, et cineres possent egeri. Craticula in modum retis distincta fuit, quo per crebras illius aperturas ignis suppositus, ad consumendas omnes hostiarum partes, libere penetraret. Quatuor annuli ænei per totidem angulos altaris fieri jubentur, et duo vectes: ut portare queant altare in circulis: altare holocausti foris ante ingressum stabat.

LI. Labrum æneum inter hoc altare, et tabernaculum positum est: quia bis quotidie idem ipsi sacerdotes, hoc est mane et vespere, cum ingrederentur, ad altare thymiamata Domino oblaturi, in eo lavari præcepti sunt. Neque enim ibi quisquam de plebe lavari; sed ipse pontifex jussus est, et filii ejus, videlicet sacerdotes gradus inferioris.

D. Et circa omnia, atrium erat tabernaculi, longitudinis habens cubitos centum, latitudinis quinquaginta. Occidentale latus atrii tentoria habebat per quinquaginta cubitos, et columnas decem, et orientalis atrii latitudo cubitos quinquaginta; **367** et ingressurus atrium tabernaculi habes ex utroque latere tentoria cubitorum quinquaginta, tenuis suspensa columnis: et tentoria hæc de bysso erant retorta. In introitu atrii tentorium viginti cubitorum in quatuor columnis suspenditur; quia hoc in introitu atrii tentorium non sicut in reliquo atrio de bysso retorta; sed de quatuor fit coloribus, hyacintho videlicet, et purpura; coccoque bis tincto, et bysso retorta opere plumario. Tota longitudo, et latitudo atrii quæ per centenas, et quinquagens cu-

bitos distincta, quinque habet cubitos altitudinis. Cuncta vasa tabernaculi fieri jubentur aenea. Paxilli tabernaculi, sive atrii ad hoc erant facti, ut infixi columnarum summitatibus, foris eminent; et impositis sibi velorum, sive tentorium funibus, sic ea levantes a terra suspenderent. Ipsa autem tentoria, sive vela, ut recipere funes possint, habeant necesse fuit in superioribus suis ansas, sive circulos, quibus iidem funes immitterentur. Imponuntur paxillis columnarum funes tentorium, ut sic expansa atque in altum levata pulchritudinem tabernaculi compleant, et expansa funibus, ac sublevata vela, sive tentoria, decus sui operis mirificum, quod involuta nequiverant, cunctis longe lateque demonstrarent.

CAPUT XXIII.

De duodecim tribubus, quæ circa tabernaculum metabantur, et de Levitis, qui tabernaculum portabant.

LII. Hoc itaque modo factis dispositisque et tabernaculo, et omnibus quæ ad illud pertinebant, metabantur castra per gyrum ejus filii Israel. Ad orientem, hæ tres tribus castra fixerunt: Judas, Issachar, Zabulon; quorum fuit numerus a viginti annis et supra, centum octoginta sex millia quadringenti. Ad austrum, castra fixerunt Ruben, Simeon, Gad; quorum erat numerus centum quinquaginta millia, et mille quadringenti quinquaginta. Ad occidentem, fixere tentoria: Ephraim, Manasses, Benjamin; quorum erat numerus centum octo millia centum. Ad aquilonem castra posuere: Dan, Aser, Nephthalim; quorum erat numerus centum quinquaginta septem millia sexcenti. Summa quoque omnium, qui a viginti annis, et supra connumerati sunt, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Inter has duodecim tribus et tabernaculum fixerunt Levitæ tentoria per gyrum, excubantes in custodiis tabernaculi. Lege librum Numeri (*Num.* 1, 35). Ad orientem erant Moyses, et Aaron, et filii eorum habentes custodiam sanctuarii. Ad austrum fuerunt filii Caath: quorum erat numerus ab uno mense et supra, octo millia sexcenti; et a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, duo millia septingenti quinquaginta. Isti in commotione castrorum sancta illa, et pretiosa, quæ in tabernaculo erant, in vectibus propriis portabant humeris: arcam scilicet, et propitiatorium, mensam cum thuribus suis, mortariolis, phialis, et cyathis, candelabrum cum lucernis, et forcipibus, et emunctoriis, et cunctis vasis olei; altare aureum cum omnibus vasis, quibus ministratur in sanctuario; altare holocausti cum vasis suis, ignium scilicet receptaculis, fuscinulis, ac tridentibus, uncinis, et basillis. Hæc quidem erant onera filiorum Caath (*Num.* 1v, 15); sed ea, quæ intra in sanctuario erant, solebant Aaron, et filii ejus prius involvere, et sic involuta eis portanda committere. Ad occidentem erant filii Gerson: quorum erat numerus ab uno mense et su-

A pra, septem millia quingenti; et a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum duo millia sexcenti triginta. Hi portabant cortinas, et saga, tentorium, quod erat ex pellibus arietum rubricatis, et aliud tentorium, quod erat ex hyacinthinis pellibus, et tentorium, quod in introitu erat tabernaculi, et tentoria atrii, et velum, quod pendebat in introitu ejus. Habebant quoque ad hæc portanda duo plaustra tecta cum bobus quatuor. Lege librum Numeri (*Num.* 1v, 3, 7). Ad aquilonem erant filii Merari, quorum erat numerus ab uno mense, et supra, sex millia ducenti; et ab annis triginta usque ad annum quinquagesimum tria millia ducenti. Isti tabulas tabernaculi portabant, et bases earum, et vectes, columnas quoque atrii ante Sancta sanctorum, et illas, quæ in introitu erant **368** tabernaculi, cum basibus earum, columnas quoque atrii, et bases earum, atque paxillos. Et quia valde magna erant onera eorum, habebant ad ea portanda quatuor plaustra tecta cum bobus octo. Igitur summa filiorum Levi, qui per gyrum tabernaculi fixere tentoria, ab uno quidem mense, et supra, viginti duo millia: et a triginta annis, et supra usque ad annum quinquagesimum, qui ingrediebantur, ut starent, et ministrarent in tabernaculo, octo millia quingenti octoginta.

CAPUT XXIV.

De dispositione tabernaculi, et ejus erectione.

LIII. Pendebat, sicut in libro Numeri (*Num.* 1x, 16) legimus, semper super prædictum tabernaculum columna; in die quidem columna nubis, et in nocte columna ignis. Quandiu columna immobilis manebat, tandiu manebant filii Israel in castris. Quando vero nubes se movebat, et tabernaculum deserere, stantibus levitis ad ostium tabernaculi, et duabus argenteis tubis concise clangentibus, dissipabant Levitæ tabernaculum, et singulis quod eis competebat accipientibus, humerisque impositis, quæ non nisi humeris portari debebant, plaustris etiam immissis, quæ in plaustris ferri licebat; accipientibus nihilominus reliquis tribubus tentoria, et cunctam suppellectilem suam, proficiscebantur omnes sequentes nubem. Et congrue profecto, et ordinate gradiebantur. Primum quidem, ut mihi videtur illæ tres tribus, quæ ad orientem erant: Judas, Issachar, Zabulon; et post eos illæ quæ ad austrum; Ruben, Simeon, Gad; et deinde illæ quæ ad occidentem: Manasses, Ephraim, et Benjamin; et novissime illæ, quæ ad aquilonem: Dan, Aser, Nephthalim. Et tandiu gradiebantur, quandiu eos nubes præcedebat. Ubi autem nubes requievit, ibi depositis oneribus, sub ipsa, ut arbitror, nube, rursus tabernaculum erigebant in circuitu ejus, et a levitis, et a cæteris tribubus, prout singulis competebat, fixis tentoriis. Omnibusque ex more dispositis, in eodem manebant loco, donec iterum nubes tabernaculum deserere, eo rursus dissipato, ac secum eo, quo jam diximus, modo deportato, prædictam nubem quo ducebat, sequebantur. Et hoc

modo illis quadraginta annis, quibus in deserto fuerunt, loca, et mansiones, quæ ab exitu de Ægypto, usque ad introitum in terram Chanaan quadraginta duæ fuerunt, mutabant, quousque ad terram promissionis pervenerunt, ubi de loco ad locum tabernaculum diutius non portabant.

CAPUT XXV.

Repetitio omnium supradictorum, cum qua quædam superadduntur, quædam vero alio modo dicuntur.

LIV. Libet hæc ab ipsa inchoatione etiam sub alienis verbis repetere, ut dum diversa quædam, et quasi aliquo modo adversa esurienti lectori nostro apponimus, intelligentiæ ejus palatum ex ipsa quoque ferculorum varietate refovere possimus. Scribit vir quidam disertus, ac inter magistros cæteros magister scientiæ admirabilis, hoc modo de parietibus, de tabulis, et basibus, de vectibus, et annulis : *Ait Dominus ad Moysen : Sume primitias, id est pretiosa quæque a populo Israel; sed ab eo tantum, qui ultro obtulerit; aurum scilicet, et argentum, et æs, hyacinthum, et purpuram, coccumque bis tinctum, id est setam hyacinthini, purpurei, et coccinei coloris; et byssum, quod est genus lini Ægyptii molle et candidum; pilos quoque caprarum, et pelles arietum rubricatas, quas Parthicas dicimus, quia Parthi sic colorare solebant eas; et pelles hyacinthinas, et ligna setim.* Est setim nomen montis, et regionis, et arboris, quæ similis est albæ spinæ in foliis et est levissimum lignum, et imputribile, et incremabile. Oleum quoque ad luminaria concinanda; aromata in unguenta, et thymiamata boni odoris, et lapides onychinos, et gemmas, ut faciant mihi sanctuarium : ut habitem in medio eorum, ne sit eis necesse recurrere ad montem hunc, juxta similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, facies illud. Tabernaculum erat domus Deo dicata, quadrata, et oblonga; tribus clausa parietibus, aquilonari, meridiano, occidentali. Liber patebat introitus 369 ab oriente, et sole oriente, radiis ejus lustraretur. Longitudo erat triginta cubitorum, latitudo decem, altitudo decem. In latere meridiano erant tabulæ de lignis setim stantes viginti, quarum unaquaque in longitudine cubitos habebat decem, in spissitudine digitos quatuor, in latitudine cubitum, ac semissem. Jungebantur mutuo sibi incastrate, ne rimula ibi esset, aut planities parietis inæqualis; et erant inauratæ ex utraque parte : superpositæ vero singulæ duabus basibus argenteis perforatis, in quarum foraminibus cardines aurei immittebantur : in utroque angulo tabernaculi tabulæ eminentes, sicut in scriniis fieri solet. Augustinus tamen videtur velle, quod una basis esset sub tabula, et altera supra pro epistylis. Sed littera certa est, quæ dicit : *Binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur (Exod. xxvi, 19).* Utrum tabulæ ante suspensæ a terra super bases, an inter bases ad terram pertingerent, non legitur. Eodem scemate factus est paries aquilonaris. Ad oc-

(311) ¶. JOSEPHUM, *Antiq. l. III, c. 5.*

cidentem vero erant sex tabulæ, per omnia similes aliis, et eodem modo stantes in basibus. Sed cum non implerent, nisi novem cubitos, dimidius cubitus ex utraque parte vacuus patebat; et ideo tabula uno cubito lata secta est per medium; et factæ sunt duæ tabulæ semicubitales, quæ utrinque appositæ parietem occidentis aliis duobus compaginaverunt, quæ etiam singulæ duabus basibus immittebantur. Ne vero ventorum impulsu, vel qualibet alia causa parietes concuterentur, vel concurrerent, singulæ tabulæ annulos habebant aureos per ordinem velut quibusdam radicibus confixos; per quos vectes per transversum parietis immissi tabulata firmiter continebant.

LV. Erant autem vectes de lignis setim inaurati, B singuli quinque cubitorum, immittebaturque caput unius vectis in caput alterius in modum cocci, ut ex pluribus sic innexis quasi unus vectis immensæ longitudinis videretur; sicut in baculo Sambucæ pontificalis eburneo fieri solet. Hoc sane planum esset, nisi Dominus addidisset, quod quinque vectes essent in latere ad aquilonem, et totidem ad austrum, et totidem ad occidentem, quod minus congruum videtur. Cum enim quilibet vectis quinque esset cubitorum, quinque protensi in latere uno viginti quinque cubitos tantum contingebant; itaque quinque cubiti illius lateris manebant intacti. In occidentali vero latere duo tantum sufficiebant. Sunt qui dicunt de tribus vectibus superfluis unum superadditum quinque vectibus in latere septentrionali, C et alium in australi, et sic quod deerat adimpletum : Tertium sectum in duos, qui positi erant in duobus angulis parietum, ut recurvati juncturas angulorum colligarent, sicut juncturæ angulorum in scriniis trabis ligari solent; sed hoc ex littera conjici non potest. Quia ergo in littera est, quinque vectes immitteri per medias tabulas a summo usque ad summum, de altitudine parietis intelligi patet. Erat ergo juxta summitatem parietis supremam unus ordo vectium extensus per totum parietem in longum, et juxta summitatem inferiorem alius ordo in eundem modum, et in media planitie tres ordines : ut quod dictum est quinque vectes fuisse in uno latere potius ad numerum ordinum, quam vectium referatur. D Erant itaque in unaquaque tabula quinque anuli, et in unoquoque duorum parietum vectes triginta, quia quinque ordinum quilibet sex vectes habebat. In latere occidentali decem vectes bini per singulos ordines. Sunt qui dicant non omnes vectes ejusdem quantitatis fuisse : Sed quilibet vectium, præter quippe qui erant in magnis lateribus, erant sex cubitorum : et ita quinque sufficiebant ad continendum triginta cubitos; et quinque vectes, qui ad occidentem erant, singuli duorum erant cubitorum; sed Josephus (311) loquens de his vectibus, ait : *unoquoque habente magnitudinem cubitorum quinque.*

LVI. Scribit vero et hoc modo de duobus velis, quorum erat unum in introitu tabernaculi, aliud

vero Sancta sanctorum a sanctis dividebat, et de A
utriusque columnis. *Tabernaculum hoc in duas partes distinctum erat. Posterior pars ad occidentem decem cubitis protendebatur, et ita quadra erat; in longum scilicet, et latum, et in altum decem cubitorum. Hac pars atrium dicebatur, vel Sanctum sancti, vel Sanctuarium sanctuarii, vel Sancta sanctorum. Anterior pars ad orientem viginti cubitis protendebatur, quæ solis concedebatur sacerdotibus: et hoc dicebatur Sanctum, vel Sancta, vel Sanctuarium. Respectu hujus posterior dicebatur Sanctum sancti, id est, Sanctius sancto; ut dicitur 370 Dominus dominorum, et Rex regum. Ad alterutras vero partes separandas positæ erant in medio quatuor columnæ de lignis setim deauratæ, capita habentes aurea, et bases argenteas. Tamen Josephus dicit quatuor fuisse tabulas ad modum aliarum operatas, æqualiter a se distinctas, inter quas tres angustis patebant ingressus. Super capita vero columnarum superpositi erant duo vectes decem cubitorum a pariete in parietem protensi. In quibus per circulos aureos immissum pendeat velum, ante quatuor columnas extensum, quadrum ex omni parte, scilicet decem cubitorum, ut ex omni parte prohiberet aspectum interiorum. Erat autem velum factum ex bysso re-torta, quod est genus lini candidissimum, et molissimum, et de hyacintho, et purpura, et cocco bis tineto, id est de filis sericis hyacinthini, purpurei, coccinei coloris, opere plumario compositum, id est acupicto; pluma enim lingua quadam acus dicitur. Hoc genus veli vulgo bustratum, quasi bis stratum dicitur. Primo enim sit tela, cui cum opere manuali supersuuntur multæ picturationes. Sunt qui dicunt opus plumarium a simili avium, quibus superaddita est plumarum varietas. Item opus etiam polymitum a πολύ quod est multum, pro multitudine picturarum. Erat autem hoc velum pulchra varietate contextum ex universis, ut ait Josephus, floribus quos gignit, humus, et aliis picturis, quas poterant interserere pictores præter animalium formas. In ingressu vero tabernaculi quinque columnæ erant de lignis setim deauratæ, capita habentes aurea, bases vero æneas, super quas duo vectes, vel unus decem cubitorum protendebatur a pariete in parietem in utroque capite, suo parieti insertus ad modum trabis in domo. A quo dependebat aliud velum per circulos aureos insertum, ad modum prioris operatum; sed secundum Josephum usque ad mediæ-tatem columnarum dependebat, tegens eas per quinque cubitos: reliqui enim usque ad terram ad ingressum sacerdotum patebant. Super hoc vero dicit aliam cortinam laneam superpositam usque ad terram pertingentem, funibus per annulos eam ducentibus, et retrahentibus; ut in diebus festis reducta præberet aspectum tabernaculi; in aliis diebus superducta prohiberet aspectum, præcipue cum nubium videretur. Textura enim fortis erat, et facile laborem sustinebat: Etiam in ingressu templi similem dicit fuisse appensam.*

LVII. Erat autem in interiori sanetuario arca cum his, quæ in ea reposita dixerunt, et cum his, quæ erant ei superposita. In anteriore vero candelabrum ad austrum, mensa ad aquilonem; in medio autem velum; non longe ab aditu altare aureum, quod Josephus thuribulum aureum vocat, de quo post dicitur. Scribit etiam sic de cortinis, et de sagis, ac de duobus tecti operimentis. Tectum tabernaculi non acuminatum, sed planum ad modum domorum Palestinæ fuit, quatuor operimentis aptatum. Primum operimentum cortinæ decem, quæ etiam vela, vel tentoria, vel quandoque tabernaculum vocantur: quæ erant factæ de quatuor prædictis coloribus opere plumario. Longitudo cortinæ unius erat viginti octo cubitorum, latitudo quatuor: quarum quinque mutuo sibi jungebantur, et quinque similiter; ut quasi duæ cortinæ ex quinque sibi conjunctis redderentur. Jungebatur autem ansulis hyacinthinis, quæ in unoquoque latere cortinarum dispositæ, altera circa alteram veniebat, et binæ annulo aureo colligebantur, sicut ad ornatum colli fibulæ aureæ, vel argenteæ utramque oram capituli solent colligare. Dicit tamen Josephus annulis aureis, et uncinis fuisse conjunctas. Secundum operimentum erant saga cilicina, quæ et vela capillacia quandoque vocantur. De pilis caprarum, quos capillos quandoque dicimus ad differentiam lanæ ovium, facta erant, de quibus et cilicia erant. Unde et illa saga cilicina dicta sunt, quæ pro asperitate saga dicebantur. Unde quosdam pannos asperos sagios dicimus, vel forte ex quadratura dicta sunt saga. Unde et militare pallium a Gallis inventum, quia quadrum erat, sagum dictum est; quod tamen ex aspero fiebat panno contra aeris intemperiem, potuit dici sagum. Erant autem saga hæc undecim; longitudo sagi unius habebat cubitos triginta, latitudo quatuor, et erant quinque sibi mutuo juncta, ut quasi unum facerent sagum; et alia sex quasi in unum sagum juncta. Jungebantur autem annulis æreis insertis ansulis circa se venientibus. Utrum autem singulæ cortinæ, vel saga sibi invicem illa copularentur: an quinque cortinæ sibi consutæ sibi inseparabiliter in unam cortinam junctæ 371 erant, et aliæ quinque similiter, et ad tegendum tabernaculum, hæc duæ magnæ cortinæ tantum annulis, et ansulis jungerentur, non elucet. Quomodo vero ex his tegebantur tabernaculi posteriora videamus.

LVIII. Secundum Bedam protendebantur decem cortinæ sibi copulatæ per transversum totum operientes tabernaculum, et descendentes per latera, uno cubito distabant ex omni parte a terra; et quia simul junctæ quadringenta cubitos implebant, longitudinem tabernaculi quæ erat triginta cubitorum, tegebant: et quinque cubiti dependebant juxta latus occidentale, alii quinque descendebant ante aperturam, quæ erat ad orientem; tamen ne incompositæ penderent, utrobique cortinæ transgredientes duo magna latera tabernaculi usque in

medium aperte trabebantur, sibi que mutuo jungebantur. Et similiter in latere occidentis: ex omni parte illa tabernaculum tectum erat cortinis, uno tantum cubito circa terram ex omni parte non velato. Supponebantur saga similiter per transversum; sed, quia erant triginta, per latera descendebant usque ad terram: et ita cubitum cortinis non velatum ipsa velabant. Et qui ex transverso quadraginta quatuor cubitos habebant, cum essent undecim simul juncta, et unumquodque erat quatuor cubitorum, longitudinem tabernaculi triginta cubitis tegebant; de quatuordecim qui supererant, septem descendebant ad orientem, et septem ad occidentem. Partes vero sagorum, quæ supererant, pendentium juxta duo latera magna usque ad terram, ex utraque parte reducebantur, ad legendum introitum orientalem. Sed quia septem cubiti ex utraque veniebant, in spatio vero introitus decem tantum, supersubebatur sagum sago: vel forte in summitate cujusque, duo cubiti retroplicati consuebantur instar orarum vestimenti, et tunc ex æquo venientia saga de lateribus in medio introitus copulabantur in eodem loco, in quo et cortinæ. Et similiter in latere occidentis propter hujus supersuturam, vel replicationem sagorum, dicit Beda, primum dixisse Dominum Moysi: *Sextum sagum in fronte tecti duplices* (*Exod. xxvi, 9*), id est dimidium sagum, quod excedit cortinas, in introitu replicabis: et primo planius addidit, quod superest sagis, id est unum sagum, quod amplius est, ex mediocritate ejus, operies posteriora tabernaculi, id est latera occidentis. Duplicabantur autem ita, ut impetum ventorum possent sustinere, et secundum hanc dispositionem, tabernaculum ex omni parte tegebatur sagis usque ad terram, et nihil ex eo videbatur, et tentorium, quod erat in introitu pretiosum, invisibiliter ibi erat; et cum sacerdotes intrabant tabernaculum, vel necease erat tollere saga et cortinas, ut subintrarent, vel si in medio jungebantur, uncinis et annulis ad introitum eorum dissolverentur. Alia est Josephi dispositio, cui consentit Origenes, et videtur probabilior: Ait enim decem cortinas sibi mutuo junctas, ut dictum est, a fronte tabernaculi super introitum extendi per transversum, et tegere per totum tabernaculum, et descendere juxta latus occidentis usque ad terram; introitum vero non tegi aliqua parte cortinarum, cum proprium haberet velum. Similiter et de sagis, totum dicit operiri tabernaculum, excepto introitu; sed quia duo cubiti sagorum supersunt cortinis ex utraque parte, dicit eos replicari sub cortina, ne ventus intrans inter saga, et cortinas totum concuteret operimentum, pro quo et dictum putat: *Sextum sagum in fronte tecti duplices*. Sed etiam secundum hoc speciosa, et pretiosa plurimum pars extrinseca tabernaculi non videbatur, nec illud cortinarum, quod circa tabernaculum defluēbat. Frustra ergo tanti operis facta videbantur: quocirca forte ex omni parte cortinæ et saga funibus extendebantur

A circa tabernaculum, et paxillis æreis colligebantur funes (*Exod. xxviii, 20*); quia paxillos habuisse tabernaculum infra Moyses dicit, et in modum tecti dependentis circumquaque attollebantur, ut et tabernaculum undique videri posset, et circumiri ab ingredientibus sub cortinis. Quocumque modo hæc duo operimenta deposita fuissent, de duobus reliquis non est quæstio. Sane tertium erat operimentum de pellibus arietum rubricatis, quæ superiora tantum tegentes, ad latera non descendebant, funibus, et paxillis æreis affixis terræ circumligatæ. Quartum quoque operimentum in eundem modum erat superpositum de pellibus arietum hyacinthinis; superposita vero erant duo hæc propter æstum, et imbrium diffusionem. Multus itaque stupor, ut ait B Josephus, habebat a longe inspicentes; 372 nam colorem ejus in nullo putabant differre a cælo.

LIX. De arca quidem scribit sic, et de propitiatorio, et de his, quæ cum eis intra velum erant. Longitudo, inquit, arcæ habebat duos cubitos, et semissem: latitudo cubitum similiter, et dimidium. Josephus cubitum vocat hic palmum; et dicitur arca non habuisse pedes, et deaurata esse intus, et foris auro mundissimo. Factaque est supra corona aurea ad modum scilicet labii, quod in mensis, et in scacariis fieri solet; et per utriusque latus longitudinis erant bini circuli aurei, totum lignum penetrantes, et per eos vectes de lignis setim deaurati immittebantur, quibus arca ferebatur: nec unquam extrahebantur: in qua posita est testificatio: id est tabulæ, in quibus scriptum erat testamentum tantum, quantum ibi reposita testimonia dici possunt. Posita est ibi urna aurea plena manna, in testificationem quod panem dedisset eis et de cælo. Tabulæ in testificationem, quod in legem naturalem sopitam in cordibus suscitaverat in scripto. Virga Aaron, in testimonium quod omnis potestas a Domino Deo est. Deuteronomium in testimonium pacti, quod dixerant: *Omnia, quæ dixerit nobis Deus, faciemus*. Ob hoc dicta est arca testamenti, vel testimonii, et ob hoc etiam tabernaculum, vel testimonium dictum est: et ideo etiam, quia causæ præ foribus ejus agebantur. Factum est etiam super arcam propitiatorium aureum: id est aurea tabula, ejus longitudinis, et latitudinis, cujus est arca, ut eam tegere posset: de spissitudine ejus non legitur. Hoc dicebatur oraculum, quia Deus de loco isto responsa dabit. Responsum enim divinum oraculum dicitur; quia orantibus datur. Dicebatur etiam propitiatorium; quia exinde loquens Dominus propitiabatur populo: vel quia die propitiationis dicebant gloriam Domini semper ibi descendere. Ex utraque vero parte oraculi, scilicet in duobus angulis anterioribus, positi sunt duo cherubini aurei, et productiles, non fusiles scilicet, sed tusionibus malleorum producti. Sunt autem, ut dicit Josephus, animalia volatilia habentia figuram, quæ a nullo hominum est inspecta. Hæc dixit Moyses se in Dei

sede conspexisse figurata. Cherub unus respiciebat alterum; versis tamen vultibus in propitiatorium: duabus quoque alis expansis, et mutuo se tangentibus velabant oraculum, alas alias ex opposito extendebant.

LX. De mensa, et ejusdem vasis hoc modo scribit: Ait Dominus ad Moysen. *Facies et mensam de lignis setim, habentem duos cubitos in longitudine, et in latitudine cubitum, in altitudine cubitum cc semissem.* Spissitudinem tacet: *Et inaurabis eam ex omni parte auro purissimo* (Exod. xxv, 23).

Erat autem, ut dicit Josephus, hæc mensa proxime velut delphica, habens quatuor pedes, qui dicuntur ejus altitudo. Erantque ex medietate partis inferioris rotundi, et tornatiles, pars superior operis quadrangula erat. In singulis vero pedibus erat annulus aureus, sinusque erat in pede, ubi annulus missus erat. In annulis vero vectes aurati, quibus ferebatur mensa; erat autem labium in ea per circuitum sicut in arca; et labio adfixa erat aurea corona, alta quatuor digitis: ita ut medietas ejus super mensam emeret, ne superposita caderent ex ea. Altera medietas inferius pendebat ad decorem, et erat corona hæc interrassilis: id est interpolata celaturis, et plano. Erant autem, ut aiunt Hebræi, cellaturæ illæ quasi imagines regum, et propheticæ: tot sunt ibi imagines factæ, quot reges futuri erant in Jerusalem a David usque ad Sedeciam: tamen Josephus videtur velle non fuisse aliud labium in ea, nisi hanc coronam interrassilem, id est reticulatam. Huic vero superposita erat alia corona minor ista, sed quanta et quomodo superposita, et an plana, an interrassilis, nescimus; tantum aureola vocatur. Hebræi dicunt et hanc prophetice additam, ad præsignandam divisionem regni in duo regna. Fuit enim regnum Israel populosius regno Juda; sed tamen minus dignum, et ideo aureola superposita erat, et tamen minor. Mensa hæc ponebatur in tabernaculo ad Aquilonem non longe ab aditu, et ponebatur super eam duodecim panes azimi de similia munda valde, et ponebantur seni altrinsecus, et constabant singuli de duabus decimis Ephi, quas Josephus duos assarios vocat; et patena aurea singulis superponebatur, et super patenam pugillus thuris. Josephus dicit phialas aureas superpositas, plenas

thure. Hi diluculo Sabbati recentes et calidi imponebantur mensæ, et erant ibi immoti usque ad Sabbathum sequens; tunc illis sublatis, et toto thure incenso, super altare novi cum alio thure substituebantur: **373** sublatis vero soli sacerdotes comedeant; unde sacerdotales dicebantur, vel etiam ideo: quia, ut ait Josephus, Deus præceperat quod soli sacerdotes panes illos formarent, et coquerent; et ponerent in mensa, et tollerent; ipsi tamen non observant hæc. Dicebantur enim panes propositionis, quia propositi erant coram Domino in memoriam sempiternam duodecim tribuum filiorum Israel: vel porro positi, id est longo tempore positi; vel per totam hebdomadam, vel in æternum per successionem ponendi.

A Præcepit quoque Deus parari ex auro purissimo quatuor genera vasorum, ad offerenda libamina, quæ ab offerentibus sacerdoti libanda, id est gustanda, et a sacerdotibus Domino libanda, id est fundenda, dabantur; et ponebantur super mensam, scilicet acetabula, phialæ, thuribula, cyathi. In his vinum, quod debebat offerri, prævidebatur, et prægustabatur, utrum dignum esset offerri, an non. Sed quia in colore, et in sapore vinum dignoscitur, dicitur quod phialæ vitreæ erant. Unde et a phialim, quod Græce vitrum dicitur, sic vocabantur: in imo angustæ, in superiori parte amplæ, in quibus color et sapor poterant dignosci, quas Hebræi scutellas dicunt. Cyathi vero minores, et angustiores erant, et aurei, cum quibus fundebatur vinum super altare pro hostiæ libamento. In thuribulis, quæ et mortariola dicebantur, thus præcognoscebatur, et offerebatur: similiter et in acetabulis acetum. Sed quia nunquam, aut raro occurrit de oblatione aceti, quidam dicunt acceptabula; ubi scilicet prævidebatur a sacerdotibus, quæ debebant offerri, utrum accepta essent, id est idonea, an non. Postea subdividit acceptabula in tria: in phialas, in quibus vinum; in thuribula, in quibus thus, et similia, et granum, et sal; et cyathos, in quibus oleum. Sumebant enim sacerdotes prius de his, quæ offerenda erant, portunculæ, quas in hujusmodi vasis ponebant ad prægustandum, quasi delibando de singulis, quæ libamina dixit Moyses offerenda, id est de offerendis sumenda.

C LXI. Scribit quoque de candelabro secundum hunc modum. Præcepit quoque Deus candelabrum fieri ex auro purissimo ductile. Josephus tamen fusile dicit, cujus hastile basi infixum erat, et ferreum, supervestitum calamis aureis quinque geniculatis ad modum cannæ; quinque autem capita calamorum inter se jungebantur. Capita habebant tumentia: et invicem ad modum scyphi, quam cuppam dicimus, jungebantur, tanquam duo scyphi in modum nucis: et ex fundo cujusque scyphi procedebant flores recurvi, quasi lilia; et in ipso fundo inter scyphum, et lilia erat sphærule volubilis, sicut in capitibus cathedarum subsunt sphærule volubiles: et ita cum in hastili quinque calami in hunc modum essent copulati, quatuor erant juncturæ, quarum quæque habebat scyphos, quasi duos junctos, et sphæulas simul, et lilia. Et hoc est quod Moyses dicit, in hastili quatuor fuisse scyphos in modum nucis; tamen Hebræus non dicit scyphos, sed dicit nigellatas rotunditates, scilicet nigello distinctas. Ex hoc hastili procedebant ex lateribus tria brachia hinc, et tria inde ferrea, quorum unumquodque supervestitum erat calamis aureis ad modum hastilis, et in juncturis coibant capita calamorum, quasi scyphi in modum nucis cum sphæulis, et liliis. Et quia in unoquoque tres scyphos dicit Moyses fuisse, videtur unumquodque quatuor calamos habuisse: tamen quibusdam videntur sphærule non fuisse in fundo scyphorum, ut dictum est, sed in media planitie cu-

jusque calami sphaerulis volubilis superposita. Sic erat candelabrum ex ferro calamis aureis superinducto factum, si fusile fuit; si vero ductile, simpliciter ex auro fuit, et malleis mirabili artificio in hanc formam productum. Erat autem, ut dicit Josephus, ex septuaginta partibus compositum, in una basi erectum. Sic in hastili, et brachiis erant calami triginta novem: non integri, sed ex duabus partibus. In medio, ubi partes jungebantur, erat sphaerula superposita, ne junctura videretur, et putaretur calamus unus: et ita erant calami quinquaginta octo, cum totidem sphaerulis; quinque partes in basi septem lampadam sedes. Quocumque modo factum fuerit in summo, septem habebat capita aequalia, super quae ponebantur septem lucernae aureae. Infusoria etiam septem ex auro erant, quibus oleum lucernis infundebatur. Praecipit etiam Dominus offerri a filiis Israel oleum olivarum purissimum, piloquetusum. Hoc enim purius est, quam nuceum, vel lineum, vel myrrhinum, vel raphaninum: ut semper arderet ex **374** eo lucerna in tabernaculo testimonii, quam accendebant Aaron et filii ejus vespere; et usque mane lucebat super candelabrum septem lucernae coram Domino; in die vero tres tantum. *Lychnus lucernae papyreus erat. Cincendula vero, quam mengum diximus, aurea. Erantque ibi forcipes ex auro ad emungenda, vel exstinguenda licinia; vascula etiam ex auro erant ad exstinguendum in aqua quae emungebantur, ne tetrum redderent odorem. Omne pondus ejus, cum vasis suis habuit talentum auri ad pondus sanctuarii. Tria enim habebant talenta. Minus quinquaginta librarum, quod est institorum. Medlum septuaginta, quod erat civium. Maximum centum viginti, quod erat sanctuarii. Tamen Josephus dicit ipsum habuisse minas centum, quas Hebraei cinthares dicunt, Graeca lingua interpretatum talentum nuncupatur. Positum autem erat ad austrum contra mensam non recte quidem, sed oblique.*

LXII. Sic quoque scribit de altari incensi. Factum est hoc altare de lignis setim, habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, id est, in quadrum, et duos cubitos in altitudine; vestitumque erat auro purissimo, cornua habens, et craticulam auream, et catenas, et annulos, et vectes aureos instar prioris. Utrum vero arulam haberet, an cineres acciperet terra, ambiguum est. Josephus addit; et per angulos singulos coronas sex habebat ex auro purissimo, quod singulariter forte in Exodo dictum est: *Facies coronam auream per gyrum (Exod. xxx, 3).* Hoc altare dicebatur incensi, vel thymiamatis; quia singulis diebus mane, et vespere ad consumendum jure sacrificium super illud altare incendebatur thymiamata, sacrificatum Domino; fuerunt tamen qui dicerent mane solum incensum, id est thus superimponi: vespere pro dignitate sacrificii vespertini thymiamata. Caeterum utrum altare hoc esset intra Sancta sanctorum, an in sanctuario cum candelabro, et mensa, sancti Patres videntur dubitare. Nec est

A putandum dubium venisse, quod esset in sanctuario, cum Hebraei hoc dicant, et Josephus planius, et prima proportio tabernaculi facta a Moise innuat: nisi quia Paulus ad Hebraeos thuribulum aureum ponit intra Sancta sanctorum (*Hebr. ix, 3*). Potuit sanesse, quod in templo, ubi omnia ampliata fuerunt, et multiplicata, praeter altare aureum quod erat extra velum, ad quod bis in die necesse erat ingredi, erat superadditum thuribulum in abdito, in quo summus sacerdos prunas, et thymiamata, quae secum ferebat, adoleret, quando ad interiora contingebat ipsum penetrare.

LXIII. De atriis vero hoc modo scribit. Erat autem atrium circa tabernaculum in latere meridiano centum cubitorum; et in aquilonari centum; in orientali vero quinquaginta, et totidem in occidentali; et sic quadrum erat; sed in forma altera parte longiori. Erantque in latere australi viginti columnae, altae quinque cubitis, capita habentes argentea cum celaturis, cum basibus aeneis, spatio quinque cubitorum inter se distantes, super quas annuli singuli inerant; pertingebantque funes ab annulis usque ad capita paxillorum, qui erant magnitudine cubiti, et per singulas columnas in terra valide fixi, ut atrium immobile custodirent. Cortina vero de bysso mollissima, centum cubitorum in longum, et quinque in altum per columnas dependebat a capite usque ad basem diffusa, ut nihil a pariete differre videretur, nisi forte pro aeris intemperie quinque retro funibus et paxillis traheeretur, ut sub ea, tanquam sub tecto populus reciperetur. In eundem modum latus aquilonis viginti columnas, et cortinam habebat diffusam. Ab occidente vero decem columnae, et cortina cubitorum quinquaginta, atrium cingebat. In ingressu vero ad orientem tres columnae hinc, et tres inde stabant, et cortinae juxta has diffusae nihil a prioribus differentes. In medio vero lateris ejus quatuor erant columnae in modum portarum, quibus appensum erat velum, de quatuor pretiosis coloribus contextum opere plumario, quod ad ingressum, vel egressum de facili attolli et deponi poterat. Notandum tamen in longioribus lateribus fuisse columnas viginti unam, inter quas erant viginti aperturæ centum cubitorum, et in duobus minoribus novem; sed propter angulares, quae communes erant duobus lateribus, dicuntur ibi viginti, hic vero decem.

LXIV. Sic etiam scribit de altari holocausti, et de labro aeneo (*Exod. xxvii, 1*). Praecipit quoque Deus fieri altare de lignis setim; altare hoc dicebant holocausti, vel holocaustorum, vel holocaustomatum, et posset dici sacrificiorum: sed a **375** digniori nomen accepit. Erat autem in longitudine, et latitudine quinque cubitorum, scilicet quadrum, et in altitudine trium. Cui tanquam turris in alto ad horam ministrationis aliquid apponebatur, in quo staret minister, quod impleta ministratione tollebatur. Altare enim gradus habere prohibetur, eratque concavum instar arcæ sine operimento; parietes lignei, sed operiti erant aere intus, ut extra

uri non possent, sicut nec amiton, vel lignum paradisi quodlibet, quod urendo sit mundius; cujus area, sive arula erat, tanquam fundus arcæ, super quam fiebat ignis, qui per fenestram, quæ erat in latere orientali imponebatur. In quatuor angulis superioribus erant extra quatuor cornua recurva, in quibus quatuor catenæ annulis inserebantur, de quibus dependens craticula erat ærea, in modum retis facta; et usque ad medium altaris descendebat, super quam cremanda in odorem Domino ponebantur, quæ ignis per oculos craticulæ ascendens de arula consumebat. Circa vero angulos inferiores quatuor erant annuli ærei, in quibus vectes imponebantur de lignis setim, operati ære, ad deportandum altare. De hoc tamen altari, et craticula ejus ambiguitas est non solum inter nos, verum etiam inter Hebræos, præcipue cum Hebraica veritas a nostra translatione nonnihil discrepare videatur. Nos quidem sic habemus: *Facies craticulam in modum retis æream per quatuor angulos* (Exod. xxvii, 4). Erunt quatuor annuli ænei, quos pones super arulam altaris, eritque craticula usque ad altaris medium. Hebræus vero sic habet: *Facies ei Michar facturam retis ænei, et subter rete quatuor annulos æneos, et dabis illam fundum aræ desubtus, eritque rete usque ad altaris medium. Josephus autem sic: Cui suberat craticula in modum reticuli facta. Suscipiebat enim terra ignem, qui de craticula ferebatur; quia bases non erant ibi subjectæ. Cassiodorus tamen senator, in pictura quam fecit, cujus in expositione Psalmorum meminit, quatuor pedes in utroque altari fecit. Proinde videntur quibusdam non superponi craticulæ carnes assandæ, sed fuisse quasi vas quoddam, in quo sederet altare, cujus parietum altitudo altare ambiens usque ad medium altaris elevata esset, in cujus angulis sursum quatuor annuli pendebant, per quos vectibus insertis, altare ipsi insidens portaretur. Altare enim non legitur alios annulos habuisse, sed utrum separatum esset hoc vas craticularium ab altari, ita ut amoveri posset altare ab eo, eum vellent et superimponi; an de ipso altari opere fusili ita fabricatum esset, ut quasi appositum videretur, ambiguum est. Super arulam vero altaris, quam in medio ejus positam dicunt, Deus per fenestram ad orientem struem lignorum imponi, et super ligna carnes assandas jussit, vel non erat arula; sed super craticulam suppositam fiebat ignis, quod videtur Josephus sensisse in prædictis verbis. Aliis videtur nec operimentum, nec fundum ipsum habuisse; sed parietes tantum terra repleri. Secundum quod Deus dixit: *Altare de terra facietis mihi* (Exod. xx, 24): in cujus area superiori fiebat ignis, ubi cremanda imponebantur et de craticula altari superposita idem sentiunt. Arulam vero, subter quam craticula posita legitur, Hebræus areunculam vocat, vel sulcum, quem in medio parietum altaris fuisse dicit, usque ad quem locum altitudo craticulæ pertingebat. Positum erat altare ante tabernaculum sub dio, non*

A recte ante introitum; sed aliquanto ad meridiem descendens; ita ut ante ipsum immolantes, stantes ad aquilonem in ipsum tabernaculum usque ad Sancta sanctorum inspicere possent. Et quia stabant ad aquilonem, et contra meridiem, quandoque legitur eos sacrificasse ad aquilonem, quandoque ad meridiem. Erantque in usus ejus lebetes ad colligendos cineres, cum abundabant, et deportandos; qui in locum secretum et mundum reponebantur, et forcipes ad emungendum ignem altaris, et fuscinulæ, quas Græce creagras dicimus, quia inde de caldariis coctæ carnes proferebantur; et batilla, quasi ad vehenda, quibus prunæ ab hoc altari, ad altare thymiamatis deferebantur; præter cacabos, et ollas, ad carnes coquendas, quæ tamen juxta altare non coquebantur. Omnia vero ænea erant. Hebræus sic habet: *Facies ejus ollas, et ejus palas, et ejus pelves, et ejus uncinos, et ejus ignis receptacula. Locutus est Dominus iterum ad Moysen: Facies et labrum æneum cum basi sua* (Exod. xxx, 18), vas scilicet lavatorium, quod etiam luter dicitur, quod erat inter tabernaculum, et altare holocaustorum; in quo, missa aqua, lavabant sacerdotes manus suas, et pedes, accepturi vestes sanctas, ut sacrificarent, similiter ingressuri tabernaculum et egressi. Quod dicitur factum **376** de speculis mulierum excubantium ad ingressum tabernaculi, forte de pedibus speculorum æneis factum fuit; vel potius eo facto, in circuitu labii supreme circumposita fuerunt specula, in quibus sacerdos videre posset, si uspiam vel in veste, vel in facie maculam haberet abluendam.

LXXV. De filiis quoque Israel, qui excubabant circa tabernaculum, scribit in hunc modum. Præcepit etiam Dominus, ut semper poneretur tabernaculum in medio castrorum, et filii Israel per gyrum excubarent per turmas, et cuneos, quod pro eodem hic accipitur. Turma enim proprie triginta militum est, et dicitur cuneus, quasi cunctiens multitudo. Excubare etiam large hic accipitur; excubiæ enim proprie dicuntur vigiliæ noctis. Ternæ tribus, per quatuor partes tabernaculi, ita tamen remote distribuebantur, ut maximas in medio plateas haberent, eratque ornatus quasi fori rerum venalium, singulis in ordinem constitutis. Opifices etiam artium in stationibus suis erant; ita ut urbi competenter ædificatæ castra eorum simillima viderentur. Judas itaque, Issachar, Zabulon castra metabantur ad orientem; Ruben, Simeon, et Gad ad meridiem; Ephraim, Benjamin, et Manasses ad occidentem; Dan, Aser, et Nephtalim ad Aquilonem. Inter tabernaculum et castra excubabant Levitæ in tabernaculis suis, propinquiores tabernaculo, quam castris, et excubabant similiter per quatuor plagas; Moyses, et Aaron cum suis ad orientem; reliqui ab his Caathitæ ad meridiem, sub custodia Eleazar filii Aaron; Gersonitæ ad occidentem; Meraritæ ad septentrionem, et erant utrique sub custodia Ithamar. Ait Dominus ad Moysen: *Numera Levitas a*

trigesimo anno, usque ad quinquagesimum, ut ser- A
viant mihi in tabernaculo portando, et collocando
(Num. iv, 3). Et cum numerati essent, inventi sunt
octo millia, quingenti octoginta (ibid. 48). Septua-
ginta tamen dicunt a vigesimo quinto anno, quem
numerum annorum in ordinem sacerdotum et nos
observamus. Isti deferebant tabernaculum in hunc
modum; quia non licebat ea, quæ erant ultra ve-
lum, nuda videri. Primo intrabant sacerdotes, et
involvabant arcam, propitiatorium, et cherubin,
prius velo, quod ante appendebat; et post pallio
hyacinthino (Num. iv, 7); similiter et candelabrum,
altare aureum, et mensam cum utensilibus suis, pal-
liis involvabant. Tunc intrantes Caathitæ propriis
humeris omnia involuta hæc deferebant. Altare B
cum utensilibus suis, ut quibusdam videtur, Ger-
sonitæ deponentes tectum tabernaculi, et alia fere-
bant, scilicet cortinas, saga, pelles rubricatas, et
hyacinthinas, tentorium, quod erat ante taberna-
culum, cortinas atrii, et funes, et vasa ministerii,
quæ ad altare æneum pertinebant. De altari holo-
causti tacet liber Levitici, a quo ferebatur; dici
potest, quod vasa ejus ferebant Gersonitæ, ut in
libro præfato habetur. Ipsum altare Caathitæ pro-
priis humeris; Meraritæ, ut paucis dicamus, om-
nia tabernaculi, et atrii, quæ dura erant, tabu-
las, bases, vectes, columnas, paxillos, et ea fere-
bant quilibet. Emeriti vero Levitæ non serviebant
sic in opere, sed posito tabernaculo sedebant cus-
tores.

CAPUT XXVI.

De fine primæ partis; et quod nec error excusandus,
nec correctio respuesta sit.

LXXVI. Ecce hoc modo, Pater venerande, in hac
 prima libri nostri parte tam fabricam et formam, dis-
 positionemque tabernaculi, quam earum rerum, quæ
 intra illud erant, sicut rem difficillimam, et a nullo
 prorsus hujus nostræ ætatis homine corporaliter
 visam, prout ex textu libri Exodi, et verbis Vene-
 rabilis Bedæ presbyteri, quæ pluribus in locis colligere
 potui, caligando; et trepide incedendo, atque
 dubie palpando descripsi: aliorum dicta, in quan-
 tum putavi necessariam, interponens, et quorum-
 nam debeat verbis adhiberi fides, lectoris discre-
 tionem relinquens. Hoc, inquam, modo prædicta de-
 scripsi; sed ei qui de his plenius, clarius, et verius
 dicere novit, non solum non præjudiceo, verum
 etiam ut dicat, et ardentem exopto, et obnixè exoro.
 Non enim tam hoc ostendi, ut cujusque scientiæ, et
 ejus maxime, qui in his me doctior est, præjudi-
 cium aliquod faciam, quam ut me ipsum in primis
 studiose in his exerceam, et eos qui indigent, si
 qui tamen forte sunt, charitative, in quantum capio,
 instruam. Hoc etiam adjiciendum, quod si forte
 a via veritatis in aliquo deviavi, nec errorem meum
 charitative mihi ostensum arroganter excusabo,
 nec correctionem benigne intimatam tumide refu-
 tabo.

377 PARS SECUNDA.

DE TABERNACULO CHRISTI QUOD EST IN FIDE.

CAPUT PRIMUM.

LXXVII. *De difficultate pingendi tabernaculum in*
plano.

Finita itaque utcunque libri nostri particula pri-
 ma, in qua de materiali factura et dispositione ta-
 bernaculi quædam, prout Dominus dedit, tractata
 sunt juxta vestram, Pater sancte, jussionem, ut
 sæpe dictum tabernaculum in plano quoque, quan-
 tum sciero et potero, depingam: jam manum ap-
 pono, quatenus per corporalem etiam aliquatenus
 cerni possit, visionem; quod et de communi electorum
 Ecclesia intelligi debet per fidem, et in singulis ele-
 ctis construi per meditationem. Sed quia extensiones
 cortinarum, atque sagorum, pelles quoque rubrica-
 tæ, et hyacinthinæ, quibus coopertum erat taber-
 naculi tectum, et quædam alia, quæ ad illud perti-
 nebant in superficie plani plena evidentiâ depingi,
 non possunt, oportet nimirum, ut sic oculo corpo-
 rali depicta cernantur, quatenus mentis ratione ea
 quoque, quæ nequeunt depingi, comprehendantur.
 Hæc idcirco dixerim, quia omne, quod in plano de-

C pictum est, magis videtur in imo esse depressum
 quam in sublimi erectum, et ego nullatenus debeo
 pronittere, quod certum est me non posse adim-
 plere.

CAPUT II.

Quomodo tabulæ parietum tabernaculi in plano depin-
gendæ sunt, et quomodo ad invicem conjungendæ
sunt, et sumendæ. Qualiter etiam hi tres parietes
cum introitu erigendi.

LXXVIII. Igitur in medio ipsius plani in quo taber-
 naculum depingere volo, apposita per quatuor partes
 Regula, quatuor rectas, et strictas lineas traho, ex
 quibus quatuor lineis duas quidem, australem videli-
 cet, et septentrionalem tantæ facio longitudinis, quan-
 tæ latitudinis tabernaculum erit; quia illæ duæ quæ
 tabernaculi longitudinem efficiunt, ter tam longæ
 erunt, quam erunt illæ duæ quæ ejus faciunt lati-
 tudinem; quia sic erat tabernaculum Moysei cubi-
 tos habens triginta in longitudine, et in latitudine
 decem, hoc est, ter tam longum quam latum. Ad
 orientem vero in ipsa superficie plani tam longæ ab

illa linea, quæ per transversum ab australi usque in septentrionalem porrigitur, quam longa est ipsa linea, vectem quemdam aliquantulum latum; et tamen longum, quam longa est prædicta linea, ab austro in septentrionem porrigo. Post hæc per tres lineas, Australem scilicet, septentrionalem, et occidentalem, tres tabernaculi parietes ex tabulis lateraliter insimul conjunctis, et tantæ altitudinis existentibus, quantæ longitudinis linea occidentalis, et vectis est, qui ad orientem jacet, facio. Quas tabulas, et auro vestio, et viginti ex eis ad austrum, et totidem ad aquilonem, et octo ad occidentem pono, et unius omnes ejusdemque latitudinis efficio, exceptis duabus angularibus tabulis, quæ hinc inde in occidentali parte sunt, quæ duæ non nisi tertiam latitudinis partem ad aliarum latitudinem intra parietem habebant; quia cum omnes aliæ tabernaculi tabulæ cubitum haberent et dimidium, hæc duæ intrinsecus non nisi solum habuere dimidium. Post hæc in medio uniuscujusque tabulæ, et aureum in circuitu annulum desigo, et his annulis vectes per singulos parietes quinque deauratos insero; ita ut caput uniuscujusque vectis in capite alterius intret. De quibus annulis hoc quidem sciendum est quia juxta id, quod Beda dicit, quinque in unaquaque tabula deberent poni; sed quia ipsæ tabulæ in hac pictura valde strictæ sunt, non nisi singulos, in singulis **378** depingo, et quia in Exodo non aperte legimus quinque annulos in singulis tabulis fuisse, qui de eis ita dicit: *Ipsas tabulas deaurabis, et fundes in eis annulos aureos (Exod. xxxvi, 29)*. Et item: *Circulos eorum fecit aureos (Exod. xxxvi, 34)*. Quidam vero dicunt, quod vectes isti extra tabernaculum fuerunt. Sed quia ut eorum evidentius significatio possit intelligi, etiam corporali eos necesse est oculo præsentari, non extra, sed intra in medio per circuitum trium parietum loco, in hac eos pictura ego pono; qui nequaquam in ea videntur, nisi interius depingerentur, pro eo quod parietes, in quibus positi sunt, non in summo in ipsa pictura stant erecti, sed in imo jacent substrati. In hoc autem litteræ libri Exodi me non esse contrarium puto, qui eos fuisse interius sicut non affirmat, sic profecto nec negat; solummodo quod ad continendas tabernaculi tabulas facti fuerunt, evidenter ostendens; sed utrum interius, vel exterius positi fuerint, non dicens, id potius fertassis nostræ opinioni relinquens; quod non ita nobis constat esse necessarium, quin sine magno veræ salutis augmento valeat sciri, et sine magno nihilominus detrimento ignorari. Præterea liber Exodi, unde prima ad nos hujus rei manavit agnitio, non aperte dat unicuique parti quinque ordines vectium, in quo libro ita de eisdem vectibus legimus: *Facies vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi, et quinque alios in altero, ejusdemque numeri ad occidentalem plagam, qui mittentur per medias tabulas (Exod. xxvi, 26-28)*. Et iterum: *Fecit et vectes de lignis setim quinque ad*

continendas tabulas unius lateris tabernaculi, et quinque alios ad alterius lateris tabulas coaptandas, et extra hos quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi (Exod xxxvi, 31-32).

LXXIX. Deinde sub unaquaque tabula per duos angulos ejus, inferius duas per circuitum bases ærgenteas de subtus pono, ut sicut in medio earum per vectes annulis immissos ad invicem tabulæ firmiter conjunguntur, ita et inferiori earum parte singulis eis duabus basibus suppositis, earumque, ut Josephus dicit basium foraminibus binos singularum tabularum cardines suscipientibus, etiam in uno indissolubiliter confirmetur. Incastraturæ quoque, quibus ad invicem veteris tabernaculi tabulæ singulæ connectebantur; quæ videlicet incastraturæ et in singulis singularum tabularum lateribus erant, et in angulis terminabantur, ubi duæ ejusdem singulis tabulis bases supponebantur, in harum tabularum lateribus, quæ in plano picturæ jacent, non possunt videri; quia et in illo materiali quondam tabernaculo ut Beda Venerabilis dicit quando erectum fuit, et tabularum compago ordinata, eadem incastraturæ non poterant videri. Sed nec bini illi cardines, quos singulis tabulis Josephus assertit in medio fuisse, nec singula singularum basium foramina, quæ, ut idem ait, prædictos tabularum cardines suscipiebant, in his tabulis, quæ hic depictæ sunt, oculo possunt conspici corporali. Igitur post hæc tribus tabernaculi parietibus sursum erectis, et pariete occidentali hinc inde septentrionali, et australi firmiter connexo, vectis quoque ille, qui modo ad orientem, ubi introitus esse debet, secundum positionem plani in uno per transversum jacet, sursum elevatus a summitate parietis septentrionalis, usque ad summitatem australis protendatur: sub quo quinque columnæ deauratæ, capita habentes aurea, et bases æneas per transversum ad invicem æqualiter distantes eriguntur; ante quas ab illo vecte, qui in alto eminet, versus terram pendet tentorium ex Hyacintho, purpura, coccoque bis tincto et bysso retorta contextum; quarum videlicet columnarum capita prædicto vecti per transversum porrecto fabre immissa, in eo fortiter firmata sunt.

CAPUT III.

D *De loco qui Sancta, et de illo, qui dicitur Sancta sanctorum; quæque in loco uno, quæque in altero debeant poni.*

LXXX. Ita parietibus tabernaculi erectis, spatium illud, quod intra illos, e linea ab uno pariete usque ad alium per transversum secundum latitudinem porrecta, in duo divido, tali tamen proportionem, ut illud quod ad orientem vergit, quod dicitur Sancta, duas partes longitudinis habeat; illud vero quod ad occidentem, quod videlicet Sancta sanctorum erit, tertiam. Cum enim triginta haberet tabernaculum cubitos in longitudine, **379** viginti deputabantur illi loco, qui simpliciter Sancta dicebatur: decem vero illi, qui Sancta sanctorum. Ad hanc ergo lineam sanctam, quæ a Sanctis sanctorum discernit, quatuor ab invi-

cem distantes per transversum columnas deauratas cum basibus argenteis, et capitibus aureis erigo; quæ videlicet columnæ æquali ab invicem intercapedine distant; ante quas velum ex quatuor prædictis coloribus contextum, per annulos aureos insertum a summo usque ad terram suspendo. Intra quod velum arcam Testamenti deauratam duobus ex utraque ejus parte vectibus deauratis per quatuor circulos aureos immisis statuo, supra quam propitiatorium aureum juxta longitudinem et latitudinem ipsius arcæ pono, quod unum hinc inde cherub aureum habet, qui versis in illud vultibus, alas suas ad illud tegendum, ad invicem expandunt. Extra idem quoque velum in Sancta, mensam deauratam, quatuor pedibus innitentem, et duodecim, cum duobus scyphis plenis incenso, panes senos altrinsecus in ea positos habentem, ad aquilonem pono; contra quam e diverso candelabrum ad austrum statuo, de cujus utroque latere tres exeunt calami. Estque in unoquoque calamo per tria loca scyphus, sphaerula, et liliium, æqualem capiente unoquoque calamo, secundum trinam divisionem, intercapedinem. Diversisque locis de stipite isti calami procedunt, qui tamen suo quique ordine reflexi ad unam summitatem perveniunt. In stipite vero ipsius candelabri per quatuor loca æqualiter ab invicem divisa scyphum simul, sphaerulam, et liliium pono, et in septem candelabri summitatibus, quæ omnes cœquales sunt, septem lucernas accendens in medio extra velum altare aureum statuo.

CAPUT IV.

Quomodo cortinis et sagis præfati parietes operiendi sint; et qualiter pellibus arietum rubricatis, et hyacinthinis lectum debeat operiri.

LXXXI. Hoc itaque modo tribus tabernaculi parietibus erectis, columnis vero quinque in ejus introitu ante tentorium eis appensum positis, et quatuor nibilominus columnis inter Sancta, et Sancta sanctorum erectis, et velo ante eas appenso; positisque denique intra sæpe dictos parietes, tam in Sancta, quam in Sancta sanctorum his, quæ in eis erant ponenda, decem primum cortinas ex quatuor præfatis coloribus contextas, cubitos viginti octo in longitudine, et quatuor in latitudine cubitos habentes, ansulisque hyacinthinis lateraliter simul conjunctas supra parietes illos projicio. Sicque totam domus latitudinem per transversum ex longitudinibus earundem cortinarum operio; excepto uno ab utroque latere cubito, qui hinc inde cortinis deficientibus est discooperus; quia latitudo domus per transversum triginta est cubitorum, decem videlicet in summo in æqualitate inter parietes, et decem in descensu utriusque hinc inde parietis, et cortinæ in longitudine non habent nisi cubitos viginti octo. Longitudinem vero tabernaculi, quæ triginta cubitorum est, ex longitudine, quam ex se simul junctæ cortinarum faciunt latitudines, cooperio, et partem orientalem, ubi et introitus esse debet, et parietem occidentalem quinque hinc inde in descendendo cubitis, ex lati-

tudinum cortinarum longitudine tegeo; quia decem cortinarum latitudines simul junctæ, longitudinem quadraginta cubitorum faciunt. Ex quibus, videlicet quadraginta cubitis, duobus parietibus, australi videlicet, et septentrionali, triginta, quia totidem in longitudine habent, deputantur; et ex decem qui supersunt, quinque parti orientali in descendendo, quinque deputantur occidentali. Quos vero illos cubitos cortinarum, qui cessantibus parietibus supersunt tam in oriente, quam in occidente, ab orientali simul, et occidentali latere ad invicem in medio utriusque hinc inde parietis induco, sibi que mutuo ibi conjungo; sicque undique domum, excepto uno, ex omni parte juxta terram cubito contego.

LXXXII. Saga vero quia triginta in longitudine cubitos habent, projecta super cortinas totam quidem tabernaculi longitudinem tegunt, et duobus in pariete occidentali cubitis, et totidem in parte orientali, easdem cortinas in descendendo excedunt; quia undecim sagorum latitudines simul junctæ quadraginta quatuor cubitorum longitudinem faciunt. Et quia his 380 singulis sagis triginta cubitorum longitudo inerat, unum illum cubitum, qui ex utriusque parietis australis videlicet, et septentrionalis latere cortinis deficientibus juxta terram hinc inde discooperus fuit, ipsa ex toto operiunt. Spatium vero trium cubitorum, quod in occidente deficientibus sagis usque ad terram pertingit, nequaquam discooperum relinquo; sed, sicut paulo ante de cortinis ostendi, septenorum cubitorum saga, quæ cessantibus parietibus australi videlicet, et septentrionali supersunt in occidente, ab utroque latere ad invicem adduco, et eis posteriora domus usque ad terram firmissime contego. Saga namque hæc non tantum ad invicem pertingere, et instar cortinarum ea in medio parietis sese contingere facio; sed quia septenorum sunt cubitorum, medium parietis, qui non est nisi decem cubitorum in utraque parte duobus cubitis in medio, ubi sese contingunt, excedere sese facio; ac sibi invicem superposita, in occidentali pariete, ubi domus posteriora sunt, jungo. Hoc itaque modo occidentalem domus parietem sagis usque ad terram ex toto tegeo. Simili etiam modo ex illis septenorum cubitorum sagis, quæ cessantibus prædictis parietibus, australi et septentrionali movente supersunt, adductis eis ab utroque latere ad invicem, domus quoque anteriora usque ad terram firmissime contego; nisi quod duos illos cubitos, qui medietatem sagi faciunt, in eisdem domus anterioribus, ubi frons est tecti, duplico; ut duplicis ibi, ut Beda dicit, sagi munimentum sit, ubi solida parietis firmitas deest. Videtis itaque ut arbitror, aperte, quomodo ex adductis ad invicem, et sese in medio parietis duobus cubitis excedentibus septenorum cubitorum sagis, quæ cessantibus parietibus australi, et septentrionali tam in oriente ex utraque parte, quam in occidente ex utraque parte similiter supersunt, tam orientalem domus partem medietate sagi duplicata, quam occidentalem

ejusdem domus parietem duobus cubitis, qui sese in medio ejusdem parietis excedunt, sibi invicem superimpositis usque ad terram cooperio, quia nimirum cortinae, et saga tot cubitis duorum parietum, australis videlicet, et septentrionalis longitudinem ex utraque parte et in oriente, et in occidente etiam juxta terram excedunt, quot cubitos et in parte orientali, et in parte occidentali; in descendendo habent; hoc est cortinae quinque, et saga septem. Hæc de cortinis et sagis.

LXXXIII. Adhuc autem duo facio operimenta, non quidem ad tegendos parietes tabernaculi, sed ad operiendum solummodo tectum ejus, quorum unum ex pellibus est arietum rubricatis; aliud vero ex hyacinthinis. Et hoc modo cortinis, et sagis, pellibusque rubricatis, et hyacinthinis tam parietes, quam ea, quæ intra illos sunt, tego. Sed nec cortinae, nec saga, nec pelles, de quibus tam multa dicta sunt, oculo corporali in pictura, quæ in plano jacet, videri possunt; quia et cortinae sagis undique re apparent ut supra sufficienter ostensum est, exterius teguntur, et saga sub tribus parietibus in uno per planum jacentibus, et sub tentorio in pictura ad orientem jacente, quasi ex toto abscondantur, intelliguntur. Et tectum parietum ipsis parietibus in plano-picturae jacentibus non cernitur; sed hæc omnia ita ut dixi, et cordis intellectu perpendere, et hoc modo fuisse in ipso visibili tabernaculo Moyai debent scire illi duntaxat, qui verbis Venerabilis Bedæ, quæ de his ponit, fidem voluerint indubitanter adhibere.

CAPUT V.

De atriis, et tentoriis atriorum, et quæ in ipsis atriis ponenda sint.

LXXXIV. Igitur hoc modo per parietum erectionem, et ipsorum tectum perfecto tabernaculo, apposita regula quamdam magnam quadraturam bis tam longam, quam latam longe extra circumduco, cujus videlicet quadraturæ longitudo in tanto longitudinis spatio tabernaculi longitudinem excedit, quantum spatium duplex tabernaculi longitudo, et ipsa latitudo tenet; quia centum cubitorum fuit atriorum longitudo, quam videlicet longitudinem eorum, hujus quadraturæ longitudo innuit, et tabernaculi, ut sæpe jam dictum est, longitudo non erat nisi triginta cubitorum, latitudo vero ejus non nisi decem. Unde liquido ex his colligitur, quod hæc quadratura, quam modo facio, tabernaculi longitudinem septuaginta cubitis in longitudine **381** sua excedit. Intra hanc quadraturam tabernaculum erigitur ad occidentem conversum, et ab oriente habens introitum, et spatia, quæ in circuitu tabernaculi intra quadraturam eminent, ipsius tabernaculi atria sunt. In qua videlicet quadratura per singulas ejus lineas in circuitu, columnas dimidiam ad tabernaculi sublimitatem habentes altitudinem, tantoque ab invicem spatium, quantum ipsarum habet altitudo, distantes erigo. E quibus viginti ad austrum, totidemque ad aquilonem, et decem tam ad orientem, quam ad

A occidentem argento vestitis erectis, eis tentoria de bysso retorta a capitibus eorum argenteis, usque ad bases earum æneas undique, exceptis illis quatuor columnis, quæ in medio orientis latere ponuntur, quibus tentorium non de sola bysso, sed de quatuor sæpe dictis coloribus contextum appendo.

LXXXV. Contra quod tentorium e diverso interiorius altare æneum statuo; non tamen in ipso introitu, sed seorsum, versus austrum, et inter hoc altare, et ipsius tabernaculi introitum labrum æneum, plenum aqua pono. Sicque tabernaculum intra atria tentoriis undique circumdata stat, quæ tentoria et columnis per circuitum appensa, et tabernaculi quidem parietibus ex parte dimidia inferiora sunt, sed eisdem parietibus multo longiora, sicut in nostro nunc tempore ecclesia aliqua in cœmeterio suo muro ex omni parte septo stat; qui nimirum murus, sicut ecclesie parietibus longe est inferior, ita quidem eis multo longior. De quo quidem tabernaculo hoc sollicite provideo, ut nequaquam medio atriorum loco, sed taliter intra ea collocetur; ut dimidia eorum atriorum longitudo ab eorum introitu, usque ad introitum tabernaculi, et quinta pars longitudinis eorum a pariete tabernaculi occidentali, cum fuerit videlicet erectus, usque ad occidentale latus atrii protrahatur; quia, cum illa quondam visibilia atria centum in longitudine cubitos haberent, ab eorum introitu, usque ad introitum tabernaculi quinquaginta cubiti, ut vir quidam sapiens scribit, erant; et ab occidentali pariete tabernaculi usque ad occidentale latus atriorum, viginti erant; ipsum vero tabernaculum triginta in longitudine cubitos obtinebat. Scribit namque idem vir hoc modo. Erant, inquit, quinquaginta cubiti ab introitu atrii ex parte orientis, usque ad introitum tabernaculi, et in isto spatio inter utrumque introitum, atrii scilicet, et testimonii, erant duo oratoria, unum virorum Israel, et alterum mulierum. Inter hæc autem, et introitum tabernaculi erat altare holocaustorum, non tamen in ipso introitu, sed deorsum, versus austrum. Hæc itaque, quæ et in præcedenti parte dicta, et in hac pictura oculo corporali sunt ostensa, si quis plene perspicere voluerit, quomodo visibile illud Moyai tabernaculum cum his, quæ ad illud pertinebant, in re factum fuerit, et dispositum, ex parte aliqua poterit conjicere.

CAPUT VI.

De busibus, et tabulis parietum allegorice expositis.

LXXXVI. Restat nunc, ut aliqua ex his, quæ de materiali tabernaculo depinximus, spirituali tabernaculo Christi, quod sancta Ecclesia est, in pictura coram posita adaptemus. Et quidem sicut ex hac pictura, licet non multum decora sit, potest aliquantulum conjici, valde pulchrum, et speciosum fuisse illud Moyai visibile tabernaculum. Sed est aliud quoddam tabernaculum longe illo speciosius, pretiosius, et sublimius; decore speciosius, materia pretiosius, et sublimius sanctitate, sancta videlicet Ecclesia, quæ per Redemptoris sui illuminationem a tenebris

ignorantiæ vocata, in hoc mundo, quasi in quodam deserto, et ab Abel justo in ipso mundi exordio constructi cœpit, et usque ad ultimum, qui in fine mundi nasciturus est, electum ædificari non desinit. Quasi vero hæc omnia ad sanctam Ecclesiam pertineant, quid ipsum videlicet imprimis tabernaculum, quantum ad fidem attinet, designet, quid ejus, inquam, parietes, et introitus, quid tabulæ, et bases; quid annuli, et vectes; quid in introitu tentorium, et columnæ et velum; quid simpliciter Sancta; quid Sancta sanctorum, quid cortinæ et saga; quid duotecti operimenta; quid deinde ea quæ in tabernaculo erant, innuant; quid scilicet intra velum arca et ejus labrum; quid cherubim, et propitiatorium, quid vectes et annuli: quid in arca urna cum manna; **382** quid tabulæ, et virga; quid in sancta mensa ejus positio in aquilone; quid ejus labrum et coronæ; quid pedes et circuli ejus; quid in ea panes et incensum; quid candelabrum aureum et quare ductile, vel quare ad austrum, contra aquilonem stabat; quid ejus hastile et scyphi, et sphærulæ, lilia, calami, et lucernæ; quid altare thymiamatis, et ejus cornua; quid postremo quæ extra tabernaculum erant innuant; quid videlicet atria et eorum tentoria, quidve eorum per circumulum columnæ sexaginta; quid columnarum bases et quid funes et paxilli; quid altare holocausti et capita ejus et craticula; quid lebetes et forcipes; quid ignium receptacula et fuscinulæ; quid labrum æneum et ea de quibus factum est mulierum specula; quid denique cætera omnia quæ ad hoc, de quò loquimur, pertinent tabernaculum; quid etiam, ut nihil prætermisere videamur, longitudinum, latitudinum, et altitudinum mensuræ, quæ in his erant rebus prænominatis; in expositionibus profecto Patrum orthodoxorum; et maxime in libro Venerabilis Bedæ presbyteri, cujus est titulus de tabernaculo, plene, et plane potestis reperire. Quod si ita est, imo quia ita est, dignum nimirum et omnino justum est, ut Sancta sanctorum dicta non solum rata habeamus; verum etiam nostro silentio sufficientia judicemus, et nequaquam quod ipsi exposuerunt, nova nos expositione discutere præsumamus; utpote qui nec ad intelligenda quæ dixerunt, sufficienter idonei sumus. Verumtamen quia bonis vestris desideriis placuit, ut ex his, quæ hic visibiliter depicta sunt, aliquid mystice loquamur, qualiter eorum quædam allegorice intelligi debeant, vel etiam moraliter accipi possint; quædam ex dictis sanctorum Patrum assumentes, quædam ex nostris addentes in ipsa vobis pictura, prout poterimus, ostendemus. Ubi vero Patrum dicta ponimus, ibi eorum nomina in margine superscribimus; sed ad dicta nostra, nostrum superscribere nomen idcirco non placuit; ne forte, quamvis bene in aliquo diceremus, hac sola causa abjiceretur, si a nobis dictum fuisse agnosceretur.

LXXXVII. Tabernaculum igitur Christi sancta Ecclesia est; quia ab exordio mundi usque ad ultimum electum, qui in fine sæculi nasciturus est, per

A tria tempora, per sex ætates pertingit. Tria tempora sunt, tempus naturalis legis, quod a mundi fuit principio, usque ad Abraham, a quo in circumcissione lex scripta quodammodo incipit. Tempus scriptæ legis, quod ab Abraham usque ad Christi adventum, per quem gratia, et veritas facta est; fuit tempus gratiæ, quod a primo Salvatoris adventu incœpit, et usque ad secundum, in quo iudex vivorum, et mortuorum apparebit, durabit. Prima vero ætas ab Adam fuit usque ad Noe, habens annos mille sexcentos quinquaginta sex. Secunda, a Noe usque ad Abraham, habens annos ducentos nonaginta duos. Tertia, ab Abraham usque ad David, habens annos nongentos quadraginta duos. Quarta vero, a David usque ad transmigrationem Babylonis, habens annos octingentos septuaginta tres. Quinta autem, a transmigratione Babylonis usque ad Christum, habens annos quingentos, octoginta quinque. Sexta vero ætas a primo Christi adventu usque ad secundum, ex qua quidem ætate jam anni mille centum octoginta transacti sunt. Septima nunc est in requie animarum; et octava erit in felicitate corporum resurgentium, quando et vitæ hujus hebdomada finiatur, et vitæ alterius æternitas succedet. Per hæc itaque tria tempora, per has sex ætates cum ordinibus gestorum et dispositionibus eventuum secundum unitatem significationum et diversitatem sacramentorum unam in una fide salutem operantium, unum quoque Creatorem, unum etiam, eundemque Salvatorem, sive adventum ejus præcedendo, sive subsequendo concorditer clamantium; sancta Ecclesia in fide, spe, et charitate currens ab exordio sæculi usque ad finem, a labore ad requiem, a tenebris ad lucem, ad felicitatem ab ærumna, ab exilio ad patriam, a mœrore ad gaudium, et a carcere tendit ad regnum, quasi quoddam tabernaculum, quod ab Altissimo sanctificatum, et inhabitatum, per multimoda cujusdam deserti pericula, per manus Levitarum ad quamdam portatur terram bonam, et spatiosam, terram decoram, et secundam, terram denique lacte et melle manantem.

LXXXVIII. Hujus quoque sanctæ Ecclesiæ electi partim a mundi principio, usque ad Christi adventum; partim a Christi adventu, usque ad sæculi finem sanctæ conversationi insistunt. Igitur bases **383** tabernaculi tabulis per circuitum suppositæ, sancti sunt ab exordio sæculi usque ad Salvatoris adventum in mundum venientes, qui Christi gratiam, et statum sanctæ Ecclesiæ in sexu utroque vel in dictis, vel in factis suis, vel etiam in interpretationibus nominum suorum præfigurabant. Tabulæ quoque, quæ eisdem basibus superponuntur, eis que innituntur, sanctos designant, qui post Christi adventum, usque ad finem vitæ hujus in mundo apparent, et sanctorum præcedentium tam dictis, quam factis quasi quædam quibusdam basibus tabulæ innituntur. Hi vero sancti sanctam Ecclesiam in una fide et sanguinis sui effusione decorabant, et sanctæ prædicationis luce illuminabant, et sari-

etis sanctarum conversationum exemplis exornabant. Idcirco a prima basi, quæ sub prima tabula parietis est australis, incipiens, in ea nomen primi patris Adæ scribo, et post eum nomina sanctorum patrum, qui usque ad Salomonem fuerunt, in singulis basibus, singulis nominibus descriptis hoc modo: *Adam, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noe, Sem, Japhet, Melchisedech, Abraham, Isaac, Jacob, Ruben, Simeon, Levi, Judas, Dan, Nephtalim, Gad, Aser, Issachar, Zabulon, Joseph, Benjamin, Moyses, Aaron, Eleazar, Phinees, Josue, Caleb, Job, Aod, Samgar, Gedeon, Jephthæ, Samson, Elcana, Samuel, David, Salomon.* Et hæc nomina sunt sub basibus parietis australis. In basibus vero parietis septentrionalis scribo a prima basi primæ tabulæ orientalis incipiens: *Nathan, Gad, Semein, Achias, Elias, Elisæus, Joiadas, Daniel, Ananias, Azarias, Misael, Osee, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Naum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, Ezechias, Josias, Ezechiel, Isaias, Jeremias, Jesus, Tobias, Nehemias, Jesus, Onias, Matathias, Judas, Jozathas, Simon, Joannes, Zacharias, Joseph.* Et hæc nomina sub basibus sunt parietis septentrionalis. Sub basibus quoque parietis occidentalis mulierum, quæ in Veteri Testamento fuerunt, nomina scribo, incipiens a prima basi primæ tabulæ angularis ejusdem parietis ad austrum hoc modo: *Eva, Sara, Rebecca, Lia, Rachel, Bala, Zelpha, Thamar, Raab, Debbora, Ruth, Anna, Bethsabee, Esther, Judith, Elisabeth.* Hæc itaque sunt sanctorum nomina tam virorum, quam mulierum, quæ hic sub horum trium parietum ponuntur basibus; qui sancti in mundo usque ad Christi adventum fuerunt: quorum nullus exstitit, qui non ejusdem Jesu Christi Domini nostri gratiam, statumque sanctæ Ecclesiæ vel in verbis, quæ dicebant, vel in operibus, quæ faciebant, vel in nominum saltem suorum interpretationibus præsignaret. Post hæc imagines istorum sanctorum super nomina sua in ipsis depingo basibus a capite, quia eosdem, ut supra dictum est, sanctos eadem bases designant, et sub eorum nominibus, quæ sub basibus, et imaginibus scripta sunt, ab Adam, usque ad Nathan scribo hunc versum: *Isti sunt sancti ab exordio sæculi, usque ad Christi adventum in mundum venientes, et Christi gratiam, sanctamque Ecclesiam in utroque sexu, vel in dictis, vel in factis, vel etiam in nominum suorum interpretationibus præfigurantes.* Hi namque omnes Veteris Testamenti sancti, sicut superius dixi, quid vel Christi gratia in eos, qui in ipsum crederent, factura esset; vel qualis Ecclesiæ sanctæ status per ejus adventum erat futurus, sive in dictis, quæ protulerunt, sive in actibus, quos fecerunt, sive denique in nominum suorum, quæ ex re habuerunt, expressionibus prophetarunt.

LXXXIX. Deinde in tabulis, quæ basibus imponuntur, sanctorum nomina, qui in tempore gratiæ fuerunt, apostolorum videlicet, martyrum, confessorum, cum iconibus suis superscriptis, pono in singulis singu-

larum tabularum summitatibus, duobus nominibus descriptis, et duabus iconibus superpositis, incipiens ab icone Domini nostri Jesu Christi, qui finis est legis, et initium gratiæ, hoc modo scribo nomina ista: *Joannes Baptista, Petrus, Paulus, Andreas, Jacobus, Joannes, Thomas, Jacobus, Philippus, Bartholomæus, Mattheus, Simon, Thaddæus, Mathias, Barnabas, Marcus, Lucas, Timotheus, Titus, Stephanus, Linus, Cletus, Clemens, Sixtus, Cornelius, Cyprianus, Laurentius, Chrysogonus, Joannes, Paulus, Cosmas, Damianus, Ignatius, Alexander, Marcellinus, Petrus, Fabianus, Sebastianus, Vincentius.* Et hi sunt in parte australi. In prima vero tabula parietis septentrionalis hoc modo scribere incipio, et hæc sunt nomina, quæ in hoc pariete scribo: *Gervasius, Protasius, Lambertus, Quintinus, Georgius, Vitalis, Dionysius, Mauricius, Hippolytus, Albanus, Oswaldus, Edmundus, Elphegus, Edwardus, Silvester, Leo, Gregorius, Ambrosius, Augustinus, Martinus, Nicolaus, 384 Remigius, Hilarius, Vedastus, Amandus, Germanus, Cuthbertus, Wilfridus, Joannes, Ceadda, Dunstanus, Severinus, Hieronymus, Eligius, Benedictus, Antonius, Leonardus, Ægidius, Guthlacus, Botolphus.* Et hæc nomina sunt in pariete septentrionali. In tabulis quoque parietis occidentalis scribo nomina sanctarum mulierum cum iconibus suis: primum quidem in prima tabula ejusdem parietis occidentalis ad austrum nomen *B. Mariæ*, et post eam cæterarum, hoc modo: *Maria Magdalena, Felicitas, Perpetua, Agatha, Agnes, Cæcilia, Lucia, Anastasia, Euphemia, Margarita, Catharina, Genovesa, Edeldrida, Brigida, Hilda.* Hoc autem notandum quod omnes sanctos tam Veteris Testamenti, quam Novi a capite depingo; ita ut Adam sub Christo positus, sursum ad ipsum Christum manus, et oculos quasi devote tendat. Similiter et Eva sub Maria posita, manus ad eam et oculos erigat. Maria vero in una manu rosam, et in altera liliam tenet. Post hæc supra icones Novi Testamenti, quæ in summitatibus tabularum depictæ sunt, uno ductu per circuitum trium parietum ab icone Domini Jesu, quæ est in prima tabula parietis australis, usque ad iconem Gervasii, quæ est in prima septentrionalis, hunc versum scribo: *Isti sunt sancti a primo Salvatoris adventu, usque ad finem sæculi in utroque sexu in mundum venientes, sanctamque Ecclesiam sub uno Domino in una fide, et uno baptismo, sui que sanguinis effusione, et sanctæ prædicationis lumine, cum exemplis bonorum operum exornantes, et illustrentes.* Ab adventu namque Christi non deerunt in mundo, qui sanctam Ecclesiam vel bonæ vitæ exemplis decorent, vel sanctæ prædicationis illustratione illuminent, vel sanguinis sui effusione exornent.

CAPUT VII.

De tentorio, quod ad introitum pendet, et de veste ipsius introitus, et de tribus parietibus tabernaculi allegorice expositis.

XC. Nunc ad tentorium, quod in introitu pendet,

acceo, et in eo hæc verba per transversum scribo : *A* *Decus primitivæ Ecclesiæ*. Præfatum namque tentorium in introitu tabernaculi pulchra colorum varietate contextum, ornamentum est primitivæ Ecclesiæ diversis virtutum floribus glorificum; de quibus scribit Lucas: Quia multitudinis credentium erat cor unum, et anima una, et non separatio erat in eis ulla, nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat; sed erant illis omnia communia (Act. iv, 32). Inerat namque ei hyacinthus; quia cœlestia cogitare, cœlestemque in terris vitam ducere solebat. Inerat purpura; quia mori erat parata pro Christo. Inerat coccus bis tinctus; quia Dei et proximi dilectione flagrabat. Inerat et byssus retorta; quia continentia carnis et castitate gaudebat. Super ipsas vero columnas per transversum scribo : *Doctores primitivæ Ecclesiæ*. Columnæ namque illæ, quibus tentorium suspendebatur, sancti sunt illius temporis doctores, de quibus Lucas : *Virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi, Domini nostri* (Act. iv, 33): Quæ nimirum bene quinque factæ sunt propter totidem libros legis, quos quidem libros sub basibus earundem columnarum posuimus; quibus necesse est, ut sancti doctores prædicationis suæ verba præmuniant, et maxime qui primitivam Ecclesiam instituerent, quæ ex Hebræorum populo congregata sola Mosaicæ legis auctoritate noverat institui, cum necdum evangelica, et apostolica doctrina per orbem fulgeret. In aureis vero earundem columnarum capitibus per transversum scribo : *Caput omnium sanctorum Christus*. Nec incongruum videatur per quinque capita columnarum unum caput Ecclesiæ Christum figurari; tot enim fuerunt capita, quot columnæ, quia nimirum ipse Christus est Dominus omnium sanctorum, unum caput, et in seipso manet semper indivisibilis; sed singulis quibusque electis gratiam sancti Spiritus pro accipientium capacitate dividit. In æneis quoque columnarum basibus per transversum scribo : *Prophetæ Veteris Testamenti*. Ipsæ namque bases æneæ, quibus columnæ innituntur, prophetæ sunt, quorum verbis apostoli, et apostolici viri in fide confirmantur. Hæc de introitu tabernaculi allegorice diximus.

XCI. Post hæc in vecte illo, qui ab unius parietis summitate protenditur, uno ductu hunc versum scribo : *Circumcisionem justificans ex fide Dominus Jesus, et praputium per fidem* (Rom. iii, 30). Hic namque 385 vectis Dominus est Jesus, qui quasi ab angulo, usque ad angulum pervenit; quia a plebe Judaica, quam prius vocavit, sese ad salvandam gentium multitudinem extendit, ut sicut in propheta lapis angularis dictus est (Isa. xxviii, 1), ita et in lege vectis etiam angularis nuncupetur. Juxta primam septentrionalis parietis tabulam scribo : *Aquilo dat*. Et juxta primam australis : *Auster non prohibet*. Meridianum namque tabernaculi latus, quod vergit ad

austrum, antiquam illam Dei plebem designat, quæ lucem scientiæ legalis jamdudum accipiens, amore sui Conditoris fervere solebat. Porro latus aliud, quod vergit ad aquilonem, eam, quæ tenebris ac frigore infidelitatis usque ad tempus Dominicæ incarnationis torpescere non destitit, gentium multitudinem figurat. Sed ad utrumque hunc parietem iste se vetis extendit, quando non solum populum Judaicum, sed etiam gentilem ad fidem vocavit. Idcirco a prima tabula parietis australis, usque ad caput vectis in obliquum scripti sunt hi duo versus : *Venerunt pastores festinantes, et invenerunt Mariam et Joseph et infantem positum in præsepio* (Luc. ii, 16). Similiter a prima tabula parietis septentrionalis usque ad aliud prædicti vectis caput, hi duo versus in obliquum scripti sunt : *Intrautes Magi domum, invenerunt Puerum, et procidentem adoraverunt eum, et apertis thesauris suis obtulerunt ei numera, aurum, thus, et myrrham* (Matth. ii, 11). Quæ profecto omnia quomodo ad utriusque populi Judaici videlicet, et gentilis vocationem pertineant, satis evidenter patet. Hoc namque designat conjunctio parietis australis cum vecte, quod pastorum designat adventum ad puerum. Et hoc idem conjunctio parietis aquilonaris cum eodem vecte, quod ad eundem puerum adventus Magorum. Juxta latitudinem vero parietis occidentalis desuper icores mulierum uno ductu ab uno angulo, usque in alium angulum scribo hunc versum : *Universalis sanctæ Ecclesiæ adimpletio in fine mundi perficienda*. Plaga namque occidentalis, quæ utrumque in se parietem recipiens adificium tabernaculi consummat; recte adimpletionem totius sanctæ Ecclesiæ, quæ in fine hujus mundi perficitur, designat, ad quam usque et operatio recta utriusque populi perseverantura quasi gemina longitudo parietis pertingit.

CAPUT VIII.

De picturis quæ in Sancta sunt, quomodo secundum sensum allegoricum debeant intelligi.

XCII. His itaque de parietibus tabernaculi allegorice depictis, ad ea quæ in ipso, extra velum, tabernaculo sunt, manum verto; et juxta mensam, quæ in Sancta ad aquilonem stat, quatuor facio gradus; duos ad utrumque caput hinc et inde, propter quatuor quæ ad sacram Scripturam, quam eadem mensa designat, pertinent; materiam videlicet ejusdem Scripturæ, intelligentiam, dignitatem, et numerum librorum ejus. Materiam, de qua tractat; intelligentiam, secundum quam tractat; dignitatem, quam sublimer tractat; libros, in quibus tractat. Materia quoque ejus sunt opera humanæ reformationis cum omnibus sacramentis, sive his, quæ et ab exordio mundi usque ad Christi adventum fuerunt, et futuram hominum salutem ab initio promissam, in fine redditam, sine fine mansuram, vario modo pronuntiaverunt; sive his quæ et ab eodem Salvatoris adventu in sancta Ecclesia usque ad finem mundi exercentur, et prædictam hominum salutem per ejus adventum exhibitam confirmant. Intelligentia

vero, secundum quam de hac materia tractat, quadripartita est : historia, scilicet, allegoria, tropologia, anagogia. Historia ad apertam rerum gestarum narrationem pertinet et in superficie litteræ continetur, sicque intelligitur, sicut legitur. Allegoria vero aliquid in se plus continet, quia per id quod loquitur, de rei veritate, aliquid aliud dat intelligendum de fidei puritate; et sanctæ Ecclesiæ mysteria sive præsentia, sive futura, aliquando dictis aliquando factis, semper autem figuratis, et velatis ostendit. Tropologia quoque et ipsa sicut allegoria in figuratis sive dictis, sive factis constat; sed in hoc ab allegoria distat quod allegoria fidem, tropologia vero ædificat moralitatem. Anagogia autem sive velatis, sive apertis dictis de æternis supernæ patriæ gaudiis tractat, et quæ merces vel fidem rectam, vel vitam maneat sanctam, dictis vel apertis, vel opertis demonstrat. Historia itaque per sanctorum exempla, quæ narrat, legentem ad imitationem excitat sanctitatis; **386** allegoria in revelatione fidei ad cognitionem veritatis; tropologia in instructione morum ad amorem virtutis; anagogia in manifestatione supernorum gaudiorum ad desiderium supernæ felicitatis. Quia una his quatuor intelligentiis, quasi quibusdam pedibus sacra Scriptura incedit, eas ad quatuor pedes ejusdem mensæ pono, ad singulos singulas; quia eas hi quatuor pedes designant. Dignitas quoque sanctæ Scripturæ in hoc est, quod præ cunctis sæcularibus scripturis non solum voces, sed etiam res significativas habet; unde et ei omnes artes, quas liberales appellant, subserviunt. Libri autem, de quibus hic loquimur, et qui de Scriptura tractant, partim ad Vetus Testamentum pertinent, partim ad Novum. Et Vetus quidem in tres ordines dividitur: in legem, cujus libri quinque sunt; in prophetas, quorum libri sunt octo: in hagiographa, ad quos libri novem pertinent: qui simul juncti viginti duos efficiunt, quot etiam elementa in Hebraico alphabeto sunt; ut tot libris sancta viri justi vita exerceatur ad sapientiam, quot litteris ætas tenera instruitur ad eloquentiam. Hæc itaque quatuor, scilicet materiam sacræ Scripturæ, intelligentiam, dignitatem, et numerum librorum ejus illi quatuor gradus innuunt, quos ad mensam, quæ hanc, de qua loquimur, Scripturam designat, posuimus, duos hinc inde ad utrumque ejus caput. Si autem prolixius de his scire volueris, lege primam partem libri Magistri Hugonis, cujus est titulus *de Sacramentis*. In mensa duodecim panes pono, qui cum in ea semper historialiter fuerint; tamen allegorice viros sanctos apostolica et doctrina imbutos, et operatione insignes, et tropologice spirituales illas quas Apostolus commemorat, exprimunt virtutes: videlicet *charitatem, gaudium, pacem, patientiam, longanimitatem, bonitatem, benignitatem, mansuetudinem, fidem, modestiam, continentiam, castitatem*; in quibus vitalis animæ nostræ refectio consistit. Et hæc mensa in tabernaculo stat in Sancta, ad aquilonem

XIII. Post hæc in trunco candelabri, quod e diverso ad austrum stat, scribitur *Christus*: in hastili vero ejus, *Ecclesia*. De trunco itaque procedit hastile, quia robor, et sustentamentum Ecclesiæ Christus est. Ipsum vero candelabrum, quod hic visibiliter depictum est, illum figuratim exprimit, qui de ipso ait: *Ego sum lux mundi* (*Joan. 11, 12*). Quod bene, et aureum, et ductile fuit; quia Redemptor noster Dominus Jesus et ab omni peccato alienus fuit, et tamen passionis in se persecutiones suscepit. Quod etiam septem super se lucernas habuit; quia septem spiritualium graduum officia Dominus noster, quæ corpori suo, sanctæ videlicet Ecclesiæ secundum septiformem Spiritus sancti gratiam distribuit, ipse ejusdem sancti Spiritus plenitudinem habens in semetipso exhibuit: officium scilicet ostiariorum et lectorum, exorcistarum et acolytorum, subdiaconorum et diaconorum et officium presbyterorum. Qui quidem septem gradus una cum septem donis Spiritus sancti, quæ sunt: *Timor, pietas, scientia, fortitudo, constantia, intellectus, et sapientia* (*Isa. xi, 2*), ex cujus septiformis Spiritus munere sunt, juxta prædictas candelabri lucernas scribuntur, per quas ipsi designantur. Ostiariorum itaque officium in sua persona Dominus suscepit, quando, flagello de funiculis facto, vendentes et ementes ejecit de templo (*Joan. 11, 17*). Officium lectorum in se ostendit, quando in medio seniorum librum Isaïæ aperiens, legit in eo: *Spiritus Domini super me, evangelizare pauperibus misit me* (*Luc. iv, 18*). Exorcistarum autem officio usus est, quando de Maria Magdalena septem ejecit dæmonia (*Luc. iv, 18*). Officium acolytorum se habere ostendit, quando dixit: *Ego sum lux mundi* (*Joan. viii, 12*). Subdiaconorum quoque officio usus est, quando facta cæna cum discipulis, se præcinxit, et mittens aquam in pelvim, pedes discipulorum lavit, et linteo extersit (*Joan. xiii, 5*). Sed diaconorum in se officium suscepit, quando post cœnam proprio ore et propriis manibus sacramenta confecta dispensavit; et quando apostolos dormientes ad orationem invitavit, dicens: *Vigilate, et orate* (*Math. xxvi, 41*). Presbyterorum quoque officium in se excellenter exhibuit, quando ipse sacerdos, et hostia se ipsum in ara crucis pro peccatis humani generis obtulit, et per proprium sanguinem sancta æterna ingredias (*Hebr. x, 12*), cœlestia, et terrestria pacificavit (*Col. xx*). De his septem gradibus Salomon ait: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem* (*Prov. ix, 1*). Sapientia namque domum sibi ædificavit, et septem columnas excidit; quia Dei sapientia Christus Jesus corpus humanum, in quo habitaret, suscepit, et prædicta, septem graduum in homine assumpto officia, exhibuit. Quod ergo apud Salomonem in sapientiæ domo septem columnæ, hoc apud Moysen in tabernaculi candelabro juxta sensum duntaxat allegoricum; septem **387** designant lucernæ. Et hæc de mensa, et candelabro allegorice dicta sunt.

CAPUT IX.

De imagine quæ in pavimento tabernaculi depicta est.

XCIV. Post hæc in ipsius tabernaculi pavimento imaginem Salvatoris a capite usque ad ventrem in Sancta sanctorum; et a ventre usque ad pedes prominentem, in Sancta depingo, illamque ejus partem, quæ in Sancta sanctorum est, induo candidis vestibus, illam vero quæ in Sancta est, rubeis. Dominus namque noster Jesus Christus, Deus et homo est, in tribus essentiis, et duabus naturis una existens persona. Una siquidem persona est, quia idem filius hominis sine patre, Filius Dei ab æterno sine matre. Tres in eo essentiæ sunt: Verbum, caro, et anima. Naturæ duæ: divinitas et humanitas. Pars itaque imaginis, quæ in Sancta sanctorum est, sublimitatem designat divinitatis, quæ ab æterno regnat in cælo; pars vero illa, quæ in Sancta, humilitatem humanitatis, quæ ad tempus passionum dolores sustinuit in mundo. Intra Sancta sanctorum in ipsa imagine per transversum scribo: *Candidus*. Extra vero in Sancta in eadem imagine scribo similiter per transversum: *Rubicundus*. Ut ostendatur quia hæc imago illum designat, de quo Sponsa in Canticis: *Dilectus meus candidus, et rubicundus* (*Cant. v, 10*). Candidus in divinitate, rubicundus in humanitate. In divinitate profecto candidus est Dominus Jesus propter felicitatem, quam in natura illa æqualem cum Patre, et Spiritu sancto ab æterno habuit. Rubicundus vero in humanitate, qui rubrum habens indumentum in passione ejusdem humanitatis assumptæ, cum sit formosus in stola sua, veniens tamen de eodem tinctas defert vestes de Bosra (*Isa. LXIII, 1*). In ipsa imagine intra Sancta a pedibus pontificis stantis ad altare aureum, deorsum scribo hunc versum: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (*Luc. ix, 33*). Et supra caput imaginis secundum latitudinem tabernaculi in Sancta sanctorum, ab uno pariete usque ad alium sub imaginibus, quæ ibi sunt, uno ductu hunc versum scribo: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod paravit Dominus diligentibus se* (*I Cor. ii, 9*). Hos autem duos versus, quorum unus in sancta, alius vero in Sancta sanctorum scriptus est, gradibus distinguo. Ad versum, *qui vult venire*, tres gradus pono, ad illa videlicet tria verba: *Abneget, tollat, sequatur*; ad verba singula singulos gradus. Ili namque tres gradus tria illa exprimunt, quæ in hoc versu animæ humanæ ad imaginem Trinitatis factæ Dominus Jesus proponit; videlicet servitutem, vilitatem, asperitatem. In abnegatione etenim sui, servitus; in bajulatione crucis, vilitas; in imitatione Christi, asperitas. Servitus namque est, abnegare quemlibet semetipsum sibi, et alterius se Dominio subijcere; vilitas vero est, crucem circumferre, quia vilitatis quondam signum crux esse solebat; Christum vero sequi asperum est, qui suo nos docuit exemplo, et instruxit præcepto, et contemnere quæ carni dulcia sunt et sua-

A via, et quæ dura vel amara sunt, amplecti. His itaque tribus Salvatoris sui præceptis anima fidelis obediat, suscipiendo et in abnegatione sui servitutem, et in bajulatione crucis vilitatem, et in imitatione Christi asperitatem; ut quæ per inobedientiam de statu trinitatis felicitatis ceciderat, humiliata afflictione horum trium per obedientiam resurgat.

XCv. Ceciderat namque a seipsa, a societate angelorum, et a visione ipsius Dei, id est a libertate, a dignitate, a felicitate. Libertatis namque est a seipso quemlibet possideri, nihilque omnino in seipso contra seipsum contradictionis sustinere. Talis ante peccatum fuit homo, quando et corpus suum spiritui, et spiritus subjectus fuit Conditori. At vero postquam per superbiam contra Creatorem suum spiritus intumuit, non solum corpus spiritui, sed ipse etiam miro, et miserabili modo spiritus sibi ipsi in multis rebellis esse cepit; sicque seipsum homo possidere cessavit. Ad dignitatem vero pertinet angelis associari. Quam quidem dignitatem homo modo non habet, quia qui noluit intelligere, dum in isto honore esset, amissa societate angelorum, nunc non solum sociatus, sed etiam comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. Nihil vero felicius quam Deum videre; quia hæc est vita æterna, ut cognoscamus Deum Patrem et quem ipse misit, Jesum Christum. Sed postquam ad concupiscendum interdictæ arboris fructum exteriores oculos suos homo incautus aperuit, illos interiores, quibus Conditor suum videre debuit, damnabiliter clausit. Verum, ut ad hæc tria homo revocaretur, ipse hominis Conditor **388** fieri dignatus est homo; et in humanitate sua, quam pars imaginis rubicunda innuit, trinam eidem homini afflictionem proponit; scilicet servitutem, vilitatem, asperitatem, ut percipere possit tria bona, quæ perdidit, libertatem, dignitatem, et felicitatem. Ad tria namque illius versus verba, scilicet *vidit, audivit, ascendit*, hi tres gradus positi sunt, ad verba singula singuli gradus. Libertas namque tanta erit, quantam nullus oculus vidit; dignitas tanta, quantam nulla auris audivit; felicitas etiam tanta, quantam nullius hominis cor comprehendit. Et hæc sunt, quæ præparavit Dominus diligentibus se (*I Cor. ii, 9*). Idecirco versum illum, scilicet: *qui vult venire*, in humanitate posuimus: Istum vero, videlicet *Oculus non vidit*, in divinitate; quia illa tria in humanitate sua Christus nobis proposuit: hæc vero in divinitate præparavit, ut illa sic in merito exercemus, quatenus hæc in præmio possidere mereamur. Sed prius in pictura nostra legendus est hic versus: *Qui vult venire post me*: etc. Deinde versus: *Oculus non vidit*; quia prius compati debemus, ut postmodum conregnare possimus (*Rom. viii, 17; II Tim. ii, 12*). Legat itaque fidelis anima: *Abneget semetipsum*, ut possit acquirere, quod oculus non vidit. Legat: *Tollat crucem suam*, ut ad id possit pertinere, quod auris non audivit. Legat denique: *sequatur me*, ut digna sit consecrari ad

id, quod in cor hominis non ascendit. Sic abnegando semetipsum, id est, propriam voluntatem, pro servitute, quam sustinet, sui libertatem recuperet, quæ erit in sui ipsius possessione, quam oculus non vidit; tollendo crucem suam, carnem videlicet suam cum vitiis, et concupiscentiis crucitigendo, pro vilitate, quam portat, dignitatem recuperet, quæ erit in angelorum societate, quam dignitatem auris non audivit; sequendo Christum, id est, ejus passionem imitando, amissam recuperet felicitatem, quæ erit in claritate suæ visionis, quæ in cor hominis non ascendit. Adhuc vero deorsum a dextris altaris incensi, in femore ipsius imaginis scribo: *Rex regum*. A sinistris vero ejusdem altaris in vestimento imaginis: *Dominus dominantium*, ut intelligatur, quia hæc imago illum designat, de quo in Apocalypsi scriptum est: *Habebat in vestimento, et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium* (Apoc. xix, 16). Quod vero sit vestimentum Domini Jesu, quodve femur ejus, vel quare ille Filius hominis, cui *data est omnis potestas in celo, et in terra* (Matth. xxviii, 18), et in vestimento humanitatis suæ, qua induta est divinitas, scriptum habuit: *Rex regum*: vel in femore carnis, quæ processit ex Virgine; *Dominus dominantium*, crebra expositione notissimum est.

XCVI. Præterea in his duobus, in regno videlicet, quod super omnes reges et in dominio, quod super omnes habet dominantes, quædam in humanitate sua, quæ nobis ad exemplum proposita est, singulis sanctæ Ecclesiæ fidelibus imitanda proponit. Reges namque quodammodo sunt stimuli vitiatorum per tentationem pugnantes; quorum nimirum famuli et servi sunt, qui eorum suggestionibus consentiunt; quia, ut ait Dominus, *omnis qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. viii, 34). Et quilibet vir sanctus, istorum regum Rex, et horum dominantium Dominus est, quando eorum tentationibus non enormiter succumbit; sed regia quadam potentia, et virili quodam dominio ipsorum tyrannidem resistendo premit. Hæc autem peccata, quorum hoc modo reges et domini esse debemus, septem sunt: superbia, invidia, ira, acedia, avaritia, gula, luxuria. Quæ videlicet peccata ideo originalia, et capitalia sunt, quia cæterorum omnium exordia et causæ sunt. Et per hæc septem tribus modis peccamus: cogitatione, locutione, opere. In cogitatione, per amorem carnis et amorem sæculi; in locutione, per arrogantiam et derogationem; in opere, per facinus et flagitium peccamus. Prima duo inquinant mentem; secunda duo linguam; tertia duo corpus. Prima etiam duo amorem Dei et patriæ celestis excludunt desiderium; secunda duo humilem peccatorum confessionem et veram de proximis extinguunt æstimationem; tertia duo continentiam expellunt, et innocentiam. Sed quia et, super prædicta septem regnare, et his tribus, videlicet cogitationi impuræ, locutioni pravæ, actioni nefariæ quæ tria ex illis septem procedunt, dominari debe-

amus, idcirco et ad illa septem exprimenda, juxta *Rex regum* septem gradus posuimus; et ad hæc tria innuenda, juxta *Dominus dominantium*, tres nihilominus gradus depinximus. Post hæc, quia quælibet spirituale hoc dominium habentem per quod hæc tria mala deprimuntur, quædam in cœlesti patria ex præsentia Deitatis præmii novitas, et virile hoc regnum, **389** quod septem illa criminalia peccata retundit, possidentem quædam magnitudinem mercedis ineffabilis manet; idcirco hæc in dextra imaginis manu in Sancta sanctorum contra *Dominus dominantium* una tenetur rotula, in qua scriptum est: *Ecce nova facio omnia* (Apoc. xxi, 5). Et in sinistra ejusdem manu contra *Rex regum* altera habetur rotula, in qua scriptum est: *Merceres mecum magna reddere unicuique juxta opera sua* (Apos. xxii, 12). Et quia tam novitas illa, quam magnitudo hæc omni prorsus sine carebit, ideo juxta utramque rotulam viridis circulus ponitur: quia nimirum electorum præmia nullo sine marcescent; sed sine fine virescent, sicut in circulo nec initium, nec finis invenitur. In humanitate etiam, quæ est in Sancta, in circulo deorsum, qui est subtus candelabrum, inter pedes imaginis scribo: *Via*, in fine vestimentorum ipsius imaginis. In divinitate autem sursum in aureo circuli centro, qui est super duo cherubin, in pectore ejusdem imaginis scribo: *Vita*, per transversum subtus barbam videlicet imaginis. In illo vero circulo, cujus media pars extra velum est, juxta altare incensi, media vero intra velum, subtus arcam Testamenti scribo: *Veritas*. Ita ut duæ syllabæ hujus dictionis in exteriori sint medietate circuli, tertia vero syllaba in interiori. Sic autem hæc tria verba in his tribus locis posita esse intelligenda sunt, ut intra hos tres circulos sit scriptus hic versus: *Via, veritas, vita*. Ipse namque Dominus de seipso in Evangelio dicit: *Ego sum via, veritas, et vita* (Joan. xiv, 6). Ipse namque Christus Jesus, qui per hanc imaginem designatur, *Via* nobis, *Veritas*, et *Vita*. *Via*, ut eamus per eum; *Veritas*, ut post eum; *Vita*, ut ad eum. Per eum, ne aberremus; post eum, ne deficiamus; ad eum, ne moriamur. *Deduc me Domine in via tua, et ingrediar in veritate tua: lætetur cor meum* (Psal. lxxxv, 11). Deducimur in via, ut eamus, et ingredimur in veritate, ut curramus; lætificat cor nostrum, ut in æternum vivamus. Item: *Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me* (Psal. lxxii, 24). Tenuisti me, o *Veritas*, ne deficerem; deduxisti me, o *Via*, ne aberrarem; suscepisti me, o *Vita*, ne perirem. *Vita* itaque est in sancta, quam inter homines exercuit conversatione; *Veritas* in sana, qua mundum instruxit prædicatione, *Vita* in æterna, qua suos beatificavit exultatione. *Via* in exemplo, *Veritas* in promisso, *Vita* in præmio. *Via* denique in humanitate, *Vita* in divinitate, *Veritas* in utraque. Ideo *Via* in humanitate, quæ sanctæ conversationis nobis in ea præbuit exemplum. Ideo *Vita* in divinitate, quia æternæ in ea

beatitudinis nobis largitur præmium. Veritas quoque ideo in utraque est, quia quod nobis in humanitate repromittit, in divinitate re'dit. Et hæc est causa, quare deorsum in Sancta, in ipsa videlicet humanitate, inter pedes ejus scripsi, *Via* : sursum in divinitate, quæ est in Sancta sanctorum, *Vita* : et in Sancta simul, et in Sancta sanctorum, tam in humanitate, quam in divinitate, *Veritas* : quia idem ipse, ut superius jam dictum est, et *Via* est in exemplis, quæ ostendit in humanitate, et *Vita* in præmiis, quæ exhibet in divinitate, et *Veritas* in promissis, quæ quidem in humanitate promittit, et in divinitate reddit.

XCVII. Juxta imaginem vero sursum in Sancta sanctorum a dextris scribuntur novem ordines beatorum, qui in superna patria sunt, spirituum, cum iconibus suis; a sinistris vero ejusdem imaginis quamdam magnam iconem hominis a pectore sursum depingo; quia hæc gemina creatura in cælo est: angelica scilicet, et humana. Sub angelis vero uno ductu versus imaginem scribo hæc verba: *Hic est, in quem desiderant angeli prospicere (I Petr. 1, 12)*; et sub icone hominis: *Videbimus eam sicuti est (I Joan. 1, 2)*. Juxta quam etiam iconem quatuordecim beatitudines scribo, quas in futuro habebunt sancti, quorum septem ad animam, septem ad corpus pertinent. Septem vero illæ, quæ ad animam pertinent, inter caput imaginis, et iconis scribuntur: scilicet, *sapientia, amicitia, concordia, potestas, honor, securitas, gaudium*. Aliæ vero septem, quæ pertinent ad corpus, ex alia parte iconis ejusdem scribuntur: videlicet, *pulchritudo, velocitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, diuturnitas*. Inter has vero quatuordecim beatitudines supra caput iconis scribitur hic titulus: *Genus humanum, quod est drachma decima*. Ex illa etiam parte, ubi hæc icon est, scribo: *Termini populorum*. Ex illa vero, ubi angeli sunt, scribo: *Juxta numerum angelorum Dei*: quia tanta illuc ascensura creditur multitudo hominum, quanta illic remansit multitudo angelorum. Singularum etiam iconum tam hominis, quam angelorum oculi ad faciem imaginis sunt conversi; quia tota et angelorum, et hominum beatitudo in visione Deitatis consistit. Præterea campum, qui in Sancta sanctorum est, colore saphirino, qui cæli habet speciem, quando serenum est, superinduo.

390 XCVIII. Campum vero, qui in Sancta purpureo; quia præsentem Ecclesiam, quæ passionum tentationes sustinet, Sancta designant; patriam vero cælestem Sancta sanctorum. His etiam duobus campis hos titulos impono; campo purpureo, qui in Sancta a dextris imaginis est, scribo: *Micantes Pleiades (Job xxxviii, 31)*. Et contra hunc titulum supra in Sancta sanctorum, in campo Saphirino, a dextris similiter imaginis scribo: *conjunctæ sunt (ibid.)*. Item in Sancta a sinistris imaginis contra *Pleiades*, e diverso, ex altera parte, ad aquilonem, in campo purpureo scribo: *Gyrus Arcturi (Job xxxviii, 31)*. Et in Sancta sanctorum a sini-

stris quæ e diverso contra *conjunctæ sunt*, scribo: *dissipatus est*. Hi vero quatuor tituli, quorum duo in Sancta, duo vero in Sancta sanctorum altrinsocus scripti sunt, ad illam pertinent sententiam, de qua Dominus beatum Job alloquitur in hæc verba: *Nunquid conjungere valebis micantes stellas Pleiades, aut gyrum Arcturi poteris dissipare (ibid.)*? Micantes stellæ Pleiades, quæ tractu quidem disjunctæ, sed loco conjunctæ sunt, singulos sanctæ Ecclesiæ electos designant, qui unam quidem, eandemque de Creatore et Salvatore suo fidem habuerunt; sed non in uno omnes, eodemque tempore simul in mundo fuerunt. Per gyrum vero Arcturi assiduus sanctæ universalis Ecclesiæ in præsentī vita exprimitur labor; quæ sancta Ecclesia semper quidem fatigatur, sed nunquam vincitur; sicut Arcturus semper versatur, sed nunquam mergitur. Sed micantes Pleiades conjungentur, et gyrus Arcturi dissipabitur; quia electi quique simul in superna patria præsentialiter erunt, et a suo sancta Ecclesia labore universaliter tunc cessabit. Et hæc est causa, quare in campo, qui in Sancta est, purpureo hos duos titulos posui: *Micantes Pleiades, et, Gyrus Arcturi*. Et in Saphirino, qui in Sancta sanctorum est, hos duos: scilicet, *conjunctæ sunt, et, dissipatus est*; quia et singuli tunc electi in eadem erunt felicitate, qui licet hic disjuncti tempore, in una tamen, eademque fuerunt conjuncti fide; et sanctæ Ecclesiæ labor mutabitur in requiem, amaritudo in dulcedinem, exsilium in regnum, et in gaudium moror. In campo itaque purpureo et Pleiades in uno loco, licet non uno tractu, micant, et Arcturus gyrat; sed in saphirino et illæ conjunctæ sunt, et iste dissipatus est; quia in præsentis vitæ pressoris, quam vitam purpureus exprimit campus et singuli quique electi, etsi non uno similiter tempore exstant, in una tamen fide coram Domino effulgent; et sancta Ecclesia catholica toto orbe diffusa, semper vincens multis modis laborat; sed in cælesti patria, quam campus designat Saphirinus, in Sancta sanctorum depictus, et electi singuli simul jungentur in requie, et sancta universalis Ecclesia a suo cessabit labore. Et hæc de imagine, quæ in pavimento tabernaculi depicta est, et de his, quæ ad eam pertinent, allegorice dicta sint.

CAPUT X.

De picturis, quæ ad altare holocausti, et ad æneum labrum spectant

XCIX. Hoc modo disposito tabernaculo interius, egressus de eo vado exterius ad atria, et ad altare holocausti, quod foris ad introitum atriorum est; ubi Levitam quemdam, vaccam rufam cum cultro, in eo immolantem depingo. Vacca hæc rufa, quæ hic visibiliter depicta est, illam innuit vaccam, de qua Dominus in libro Numeri ait ad Moysen: *Præcipe filiis Israel, ut adducant ad te vaccam rufam ætatis integre, in qua nulla sit macula, et quæ non portaverit jugum (Num. xix, 2)*. Vacca hæc juxta sensum allegoricum Dominum nostrum Jesum Christum se-

eundem humanitatem de Virgine sumptam innuit. Qui apte sexu femineo vacca dicitur propter infirmitatem carnis : quia *dolores nostros ipse tulit, et infirmitates nostras ipse portavit* (Isa. LIII, 4). Rufa, et non alba dicitur, quia in similitudinem venit carnis peccati, qui; ut Apostolus ait : *tentatus est per omnia pro similitudine absque peccato* (Heb. IV, 15). Sed in hac vacca nec macula fuit, nec jugum ipsa portavit; quia aliquorum in se nec sordes vitiorum, nec onera admisit peccatorum. Erat ætatis integræ, quia non solum omni malo caruit, sed etiam omne in se bonum habuit. *Et immolabit eam*, inquit, *Eleazar* (Num. XIX, 3). Hanc quoque vaccam et nos quotidie immolamus, quando sacrosanctum Redemptoris nostri corpus fideliter sumimus. In altari itaque holocausti vacca cultro secatur, quia partes quidem in sacramento facimus; sed ipsum a se non dividimus, nec separamus. Monstratur nobis foris species, in qua sensus noster erudiatur; sed servatur intus corporis incorruptio, in qua unitas ejus non dividatur. Et ubi pars, ibi est et totum; quia sicut in diversis locis potest esse unum, ita et in singulis partibus potest esse totum. Sub ipso quoque sacrificio tres gradus facio, quia cum unum sacramentum in altari sit, tria tamen **391** ibi discreta proponuntur : species visibilis, veritas corporis et virtus gratiæ spiritualis. Species visibilis quæ ibi visibiliter vernitur; veritas corporis et sanguinis, quæ sub specie visibili creditur; gratia spiritualis, quæ cum corpore, et sanguine sumitur. Species oculo carnis videtur, veritas fidei puritate attingitur, virtus ob fidei meritum mediante corporali assumptione percipitur. Quod autem videtur secundam speciem, sacramentum est et imago illius, et quod creditur secundum corporis veritatem sacramentum illius est, quod percipitur secundum gratiam spirituales. Et cum ibi hæc tria in uno sint, in primo quidem signum invenitur secundi, in secundo autem causa tertii, in tertio virtus secundi, et veritas primi; ejusque et species apparet, cujus non est substantia, et latet substantia, cujus non apparet forma. Hæc itaque illi tres gradus innuunt, quos in ipsa vacca posuimus.

C. Sed quia hæc tria in uno sacramento, et unum sacramentum sunt, per transversum eorundem **D** trium graduum lineam traho, eosque conjungo. Ad labrum vero æneum duos hinc inde sacerdotes, unum manus, alterum pedes lavantem pono. Duo hi sacerdotes Judæorum, et sanctæ Ecclesiæ allegorice designant sacerdotium. Sacerdos ille, qui manus lavat, Veteris Testamenti sacerdotes exprimit; quibus corporalia sacrificia celebraturis satis erat exteriora in se opera mundare, quæ opera exteriora per manus designantur, Sacerdos vero alius, qui pedes suos abluit, hujus nostri temporis sacerdotes exprimit; quibus utpote verum Christi corpus et sanguinem Patri quotidie in remissionem peccatorum oblaturis sufficere non debet a flagitiis et facinoribus exterius se mundare, nisi ab impuris se

A affectibus intrinsicis expurgent. Quæ affectuum interiorum mundatio per pedum abluitionem denotatur. Pedes namque mentis, affectus ejus sunt, quæ quasi tot passibus incedit, quot affectibus ad concupita, per desiderium, se extendit. Velle namque aliquid agere, jam mente ire est. Extra tentorium quoque ad orientem statuitur Moyses in manu tabulas Decalogi, prophetiam, quam de Christo protulit, tenens, et ad sacerdotes se lavantes verba dirigens, eos ita alloquitur, dicens : *Lavamini, mundi estote* (Isa. I, 16). Quia lex nobis data per Moysen, ad spirituales nos excitat purgationem. Cui unus eorum respondet dicens : *Lavabo inter innocentes manus meas* (Psal. XXV, 6). Alter vero : *Abluc pedes meos ingrediens domum Dei* : quia præceptis legalibus spiritualiter obtemperare debemus. Ex altera vero parte Aaron est, et dixit : *Introibo ad altare Dei* (Psal. XLII, 4). Quia etiam tentorii introitum summovens, et intrare volens, Levitam, qui vaccam immolat, alloquitur dicens : *Immola Deo sacrificium laudis* (Psal. XLIX, 14). Qui idem Levita respondet : *Voluntarie sacrificabo tibi, Domine* (Psal. LIII, 8). Hoc namque Aaron dicere, est sanctum, quod veneramur, sacerdotium, ad carnis nos mortificationem et verbis et exemplis excitare. Et nos quidem, quod hæc in loco Levita respondet, respondemus, si prælatorum sanctorum exhortationibus humilem præbemus assensum. Hæc de his, quæ ad altare holocausti, et ad æneum labrum pertinent, allegorice in præsentia dicta sint.

CAPUT XI.

De tentoriis atriorum, et de columnis eorum.

CI. Dehinc ad atria, quæ in circuitu tabernaculi sunt, manum mitto, et incipiens a columna illa, juxta quam Aaron velum submovens intrat, in circuitu per medium ipsorum tentoriorum uno ductu usque ad columnam, quæ est contra Moysen, scribo hunc versum : *Tabernaculi tentoria ve bysso retorta facta, prima sunt rudimenta incipientium, carnis simul ac spiritus illecebras refrænantium*. Sicut enim Sancta sanctorum eam, quæ in cælis est, partem designant; et Sancta perfectam fidelium vitam in hoc duntaxat sæculo commorantium typice denuntiant : ita atrium tabernaculi quod exterius erat, prima **D** incipientium rudimenta demonstrat. Quæ bene de bysso retorta erant, quia prima incipientibus cura impendenda est, ut illecebras carnis simul ac spiritus refrænent. Et quia illa atrii latitudo, quæ ad orientem est, bonæ nostræ conversationis, quæ per fidem est, exprimit initium, idcirco super ipsa tentoria ad orientem a columna illa, quæ est juxta vitulum, usque ad illam, quæ est juxta leonem, uno ductu hunc versum scribo : *Latitudo atrii orientem respiciens primordium est bonæ conversationis a fide incipiens*. Et quia alia atrii latitudo, quæ occasum respicit solis, ubi, terminato labore diurno, soporis in nocte gratia succedit, tempus illud significat, quando cessante post mortem vita actuali, sanctorum requies, et merces speratur æterna. Idcirco

super **392** ipsa tentoria ad occidentem a columna A illa, quæ est juxta hominem, usque ad illam quæ est juxta aquilam, uno ductu sub iconibus Gersonitarum hunc versum scribo : *Atrii latitudo respiciens occasum, requies, et merces æterna est electorum post obitum.*

CII. Rursum quia columnæ, ante quas hæc, de quibus loquimur, tentoria appendent, sanctos prædicatores, qui fidelium populis præsent, designant, ideo a columna illa, quæ est contra brachium Aaron, usque ad illam, quæ est contra Moysen, uno ductu per circuitum deorsum sub tentoriis, et columnis hunc versum scribo : *Columnæ tentoria in altum tenentes, sancti sunt Doctores, suorum corda auditorum a terrenis contagiis extrahentes, et ad cælestia desideria sustollentes; et hæc, ne quid eis duplicatis inesse valeat, quasi vestem Domini diligenter extendente: Item a columna, quæ contra Moysen est, incipiens, usque ad illam, juxta quam Aaron velum submovet, sub ipso tentorio, quod ibi pendet, scribo hunc versum : Atrii introitus, sanctæ Ecclesiæ ingressus. Hoc namque per atrii introitum designatur. A columna vero illa, quæ juxta leonem est, usque ad illam, quæ juxta hominem posita est, in longum per medium Caathitarum hunc titulum pono : *Centum in longitudine cubitos atrium habens, sancta Ecclesia est, pro æterna in cælis vita laborem in se patientiæ, et continentia temporalis assumens. Ex alia vero parte, ab illa quæ juxta aquilam est, columna per medium Meraritarum usque ad illam, quæ juxta vitulum erecta est, hunc titulum scribo : Centum in longitudine cubitos Ecclesia habet, quæ suas ad bona opera ulnas propter vitam æternam levat. Hoc modo atrii undique intitulatis, quia per sanctam Scripturam cui septem artes subserviunt, sancta Ecclesia contra errorum incursum protegitur et munitur, per tres eorundem atriorum partes juxta summitates columnarum omnes tam Veteris, quam Novi Testamenti libros cum septem artibus, quas liberales vocant, scribo; ita ut in quatuor angulis eorum evangelistæ quatuor depicti sint; ut ad orientem leo s. l., qui nos in sanctæ conversationis exortu ad boni operis excitet fortitudinem; ad austrum homo, ut per afflatum sancti Spiritus ad mentis nos ducat rationem; ad occidentem aquila, ut contra virtutum occasum nos illustret per contemplationem; ad aquilonem vitulus, qui nos contra hostis antiqui suggestiones, qui per aquilonem exprimitur, ad carnis hortetur mortificationem.**

CAPUT XII.

De clericis Veteris et Novi Testamenti.

CIII. Post hæc per circuitum horum, de quibus locuti sumus, tentoriorum atrii quadam magna linea aliquantulum longe ab ea ducta per quadrum, quamdam magnam quadraturam, quæ omnia supra memorata intra posita complectitur, facio; intra quam quadraturam, Moysen, et Aaron pono ad orientem,

(312) Non sic Vulg. Quam equidem dissonantiam videre est in versibus fere cunctis qui eodem modo usurpantur. — Ed. P.

et a Moysen superius archiepiscopum quendam in eadem quadratura cum archidiacono suo; et superius ab Aaron episcopum cum suo similiter archidiacono depingo. Ad austrum quoque juxta lineam tentorii in medio quamdam magnam iconem hominis cum nomine *Caath* supra caput ejus inscripto, et juxta eum filios ejus *Caathitas*: videlicet sex a dextris per longum, et sex a sinistris compono, et sursum ab eis unum sacerdotem missam ad altare celebrantem; et diaconum dalmatica indutum, calicem ei ad aram offerentem, hinc inde duobus in locis depingo. Ad aquilonem vero juxta lineam tentorii scribo nomen *Merari* cum icone sua, et icones filiorum suorum sex a dextris per longum, et sex a sinistris seorsum ab eis. Ad occidentem autem nomen *Gerson* cum icone sua, et iconibus filiorum ejus quatuor a dextris, et quatuor a sinistris ejus, pono seorsum ab eis. Rursum ad orientem manum verto, et supra Moysen et Aaron inter archiepiscopum, et episcopum, eorumque archidiaconos, de quibus superius locuti sumus, patriarcham Jerosolymitanum cum icone sua scribo, a quo iidem episcopi consecrati sunt. Ad austrum vero supra *Caath* patriarcham Antiochenum, hinc levitam, hinc sacerdotem a se quasi nuper ordinatos ad prædicandum excitantem, sacerdoti porrigentem rotulam, in qua scriptum est: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam (Isa. LVIII, 1)*: et cum textu Evangelii, alteram Levitæ, in qua scriptum est: *Prædica verbum, insta opportune, importune (II Tim. IV, 2)*, pono. Ad Aquilonem autem supra *Merari* patriarcham Aquileiensem cum icone **393** sua, pono, subdiacono manipulum, et acolytho cereum in eorum ordinatione porrigentem. Ad occidentem quoque supra *Gerson* patriarcham Alexandrinum, cum icone sua, pono exorcistam, lectorem, ostiarium ordinantem, illisque tribus tres rotulas porrigentem, unam exorcistæ, in qua scriptum est: *Accipite, et habetote potestatem imponendi manus super energumenos, sive catechumenos*; aliam lectori, in qua scribitur: *Accipite, et estote verbi Dei relatores*; tertiam vero ostiario, in qua scriptum habetur: *Sic age quasi rationem redditurus Deo pro his rebus, quæ his clavibus reconduuntur*; cui etiam clavem tribuit.

CIV. Sic ergo Veteris et Novi Testamenti Levitis in circuitu tabernaculi dispositis, inscriptiones eorum hoc modo facio. Ad orientem inter tentorium et Moysen atque Aaron, ab uno cornu usque ad aliud, hunc versum scribo: *Isti sunt Moyses, et Aaron, qui cum filiis suis excubant in custodiis tabernaculi (Num. I, 53), habentes custodiam sanctuarii (312)*. Sursum vero ab hoc versu ab uno cornu usque ad aliud, ad exponendum hunc versum inter episcopos, et archidiaconos per patriarcham scribo versum istum: *Isti sunt, qui sanctæ Ecclesiæ præsent, benedictiones, et graduum spiritualium promotiones gratis lar-*

gienes. Archiepiscopi namque et episcopi spiritualis sanctuarii, id est, sanctæ Ecclesiæ custodiam habentes, et in ejus custodiis cum archidiaconibus suis et primiceriis, atque thesaurariis excubantes basilicas consecrant, altaria inungunt, chrisma conficiunt, manus impositionem, et communem super populum benedictionem habent; officia, et ordines ecclesiasticos distribuunt, sacras quoque virgines benedicunt. Ad austrum per medium filiorum Caath ab uno cornu usque ad aliud uno ductu scriptus est hic versus: *Isti sunt Caathia, qui in commotione castrorum sancta illa, quæ in tabernaculo erant, propriis humeris in vectibus ferebant* (Num. iv, 15). Et paulo superius ab hoc versu per capita ipsorum Caathitarum hunc numerum pono: *Duo millia, septingenti, quinquaginta* (Num. iv, 36). Tot erant filii Caath a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, qui ad austrum tabernaculi metabantur castra. Sursum per capita sacerdotum, et diaconorum, atque per patriarcham uno ductu ab oriente usque ad occidentem hunc versum scribo: *Isti sunt in sancta Ecclesia Christi sacramenta conficientes, et confecta populo Dei distribuentes, baptizantes, et verbum vitæ prædicantes*. Sacerdotes namque corpus Christi, et sanguinem debent conficere; diaconi vero confecta populo Christiano distribuere et atriq; prædicare, catechizare, et baptizare debent. Ad aquilonem quoque ab uno cornu usque ad aliud per medium filiorum Merari uno ductu scribo hunc versum: *Isti sunt Merarita tabulas tabernaculi, et bases columnas, et vectes portantes* (Num. iv, 31). Sursum vero ab hoc versu per capita ipsorum Meraritarum hunc numerum pono: *Tria millia, ducenti*. De sursum vero per capita: *Vasa corporis, et sanguinis Christi ad altare offerentes, epistolam legentes, et proximis operam lucis ostendentes*. Subdiaconi namque, qui et ὑποδίακονοι Græcè dicuntur, levitis subserviunt, vasa corporis et sanguinis ipsi ad altare offerunt, urceum quoque ad aquam, mantile et manutergium episcopo tenent. Acolythes vero dum legitur Evangelium, cereos tenent, unde et cerosarii latine dicuntur, non ut hujus aeris tenebras illuminent, sed ob hoc, ut, sicut visibile lumen manibus gestant, ita opera lucis proximis ostendant.

CV. Ad occidentem quoque ab uno cornu in aliud per medium filiorum Gerson uno ductu hunc versum scribo: *Isti sunt Gersonita, tabernaculum, et atrii portantes tentoria, parietum, et lecti operimenta* (Num. iv, 25). Sursum ab hoc versu per capita ipsorum Gersonitarum hunc numerum pono: *Duo millia sexcenti triginta* (ibid. 4). Et paulo sursum ab hoc versu, ab austro usque ad septentrionem per capita ostiariorum, lectorum, exorcistarum, atque per patriarcham uno ductu hunc versum scribo: *Isti sunt Ecclesiæ ostia custodientes, verbum Dei ministrantes, ab obsessis spiritibus immundos ejicientes*. Ostiarii etenim, qui in Testamento Veteri janitores vocabantur, Ecclesiæ claves custodiunt, horis

A competentibus templum lacuant, et aperiunt, fideles recipiunt, infideles et excommunicatos non recipiunt. Lectores quoque verbum Dei annuntiant, propheticas in Ecclesia lectiones recitant. Exorcistæ autem super catechumenos sacramenta faciunt apertionis, spirituale habentes imperium super immundos spiritus, ut eos de obsessis ejiciant. Horum vero omnium iconum, tam Veteris videlicet, quam Novi Testamenti clericorum imagines per circuitum tentorium atrii competenter depingo: sacerdos missam ad altare celebrat; diaconus ei calicem offert; subdiaconus epistolam legit, acolythus accensum cereum in manibus tenet, ostiarius clavem tenens ostium aperit, lector **394** lectionem recitat; exorcista immundum ab homine spiritum ejicit. Hoc itaque modo tam Veteris, quam Novi Testamenti ministros circa tabernaculum disposui.

CVI. Post hæc omnia ad orientem supra patriarcham Jerosolymitanum pono nomen, et imaginem Petri apostoli, et cæterorum apostolorum Principis. Unde et Cephas a Domino dictus est, habens claves in manu traditas sibi a Domino; quibus *quæcumque ligavit super terram, ligata erunt et in cælis; et quæcumque solvit super terram, soluta erunt et in cælis* (Matth. xvi, 19). Post Petrum vero intra quadam quadraturam, quæ per circuitum usque ad eandem Petri imaginem undique porrigitur, aliorum apostolicorum virorum, qui suæ post eum sedis apostolicæ in Ecclesiâ Romana fuere successores, ponuntur icones, easdem tenentes in manibus claves; ita ut singulorum nomina singulis iconibus subius ponantur, hoc modo.

Petrus, Linus, Cletus, Clemens, Anacletus, Evarestus, Alexander, Sixtus, Telesphorus, Higinus, Pius, Anicetus, Sother, Eleutherius, Victor, Zephyrinus, Calixtus, Urbanus, Pontianus, Anthimus, Fabianus, Cornelius, Lucius, Stephanus, Sixtus, Dionysius, Felix, Eutichianus, Caius, Marcellinus, Marcellus, Eusebius, Melchiodorus, Sylvester, Marcus, Julius, Liberius, Felix, Libertus, Damasus, Siricius, Anastasius, Innocentius, Zosimus, Bonifacius, Cælestinus, Sixtus, Leo, Hilarius, Simplicius, Felix, Gelasius, Anastasius, Symmachus, Hormisdas, Joannes, Felix, Bonifacius, Joannes, Agapetus, Silverius, Vigilius, Pelagius, Joannes, Benedictus, Pelagius, Gregorius, Sabinianus, Bonifacius, Deusdedit, Bonifacius, Honorius, Severinus, Joannes, Theodorus, Martinus, Eugenius, Vitalianus, Adeodatus, Dominus, Agathus, Leo, Benedictus, Joannes, Conon, Sergius, Joannes, Joannes, Sisinnius, Constantinus, Gregorius, Gregorius, Zacharias, Stephanus, Paulus, Constantinus, Stephanus, Adrianus, Leo, Stephanus, Paschalis, Eugenius, Valentinus, Gregorius, Sergius, Leo, Benedictus, Paulus, Stephanus, Nicolaus, Adrianus, Joannes, Martinus, Adrianus, Stephanus, Formosus, Bonifacius, Stephanus, Romanus, Theodorus, Joannes, Benedictus, Leo, Sergius, Anastasius, Lande, Joannes, Leo, Stephanus, Martinus, Agapetus, Joannes, Leo, Benedictus, Joannes, Benedictus, Dominus.

Bonifacius, Beneactus, Joannes, Joannes, Gregorius, Joannes, Sylvester, qui et Gerbertus, Joannes, Joannes, Sergius, Benedictus, Joannes, Benedictus, Sylvester, Gregorius, Clemens, Damasus, Leo, Victor, Stephanus, Benedictus, Nicolaus, Alexander, Gregorius, Victor, Urbanus, Paschalis, Gelasius, Calixtus, Honorius, Innocentius, Cælestinus, Lucius, Eugenius, Anastasius, Adrianus, Alexander. Hos viros apostolicos una cum Petro, cujus et locum tenent, et officium exercent, idcirco in tam sublimi loco posuimus, quia ipsi sunt sanctæ universalis Ecclesiæ capita, et prælati omnium prælatorum ejus. Ipsos enim papas, id est, patres Patrum, mos solet ecclesiasticus appellare, et ut sic vocarentur instituit. Ipsi quippe sunt principales, et maximi sedis apostolicæ in Ecclesia Romana successores; unde et ipsos specialiter apostolicos sancta Ecclesia vocare consuevit. Quos ideo in pictura nostra super omnes Ecclesiæ personas in eminentibus et summis locis, in quibusdam excelsis thronis, et sublimibus consistoriis posuimus, quia eis vice beati Petri apostolorum Principis præsentibus omnis ordo Ecclesiasticus obtemperare debet; qui soli singulari prærogativa præcelsæ dignitatis claves habent ligandi et solvendi omnia super terram.

CVII. Deinde in ipsa linea crocea, quæ deorsum ab his viris apostolicis omnia infra conclusa circumplectitur, per circuitum uno ductu hunc versum scribo: *Summa Levitarum, qui ad ministrandum Domino a triginta annis, et supra usque ad annum quinquagesimum connumerati sunt octo millia sexcenti octuaginta* (Num. iv, 48). Tot namque erant. Quem quidem in se spiritualiter habent numerum etiam novi Levitæ, dum perfecte in se quinque sensuum incorruptionem, et munditiam in spe futuræ resurrectionis sollicite observare student. Solent namque in Scriptura sacra per numerum quinarium quinque corporis sensus accipi; per centenarium perfectio; per octonarium resurrectio; per millenarium vero, qui omnes intra se continet numeros, et ultra quem numerus non est, plena illa, quæ omne desiderium superat, promissorum divinorum exhibitio (Luc. vi, 38). Illa videlicet exhibitio, quam Dominus in Evangelio mensuram bonam, et conferatam, et cogitatam, et superfluentem appellat (*Isa. Lxiv, 4*). Quam et Isaias dicit nec oculum vidisse, nec aurem audisse, nec in cor hominis ascendisse. De qua Apostolus breviter dicit: *Et erit Deus omnia in omnibus* (I Cor. xv, 28). Igitur spirituales nostri temporis ministri et quingenti sunt, dum sancte vivunt; et octuaginta sunt, dum **395** recte credunt, et octo millia sunt, dum ideo tam fidem rectam, quam sanctam student habere conversationem, ut plenam, quam post generalem resurrectionem mortuorum electis suis justus dabit Judex, felicitatem consequantur. Idcirco in fine hujus longi versus qui in hac linea crocea uno ductu a Petro apostolo, usque ad eundem Petrum scriptus est, tres gradus posui, unum ad octuaginta, se-

cundum ad quingenta, tertium ad octo millia: ut ostendatur hic numerus ad sanctæ Ecclesiæ ministros pertinere. Et inter octuaginta scribo: *Fides recta*; et inter quingenta: *Vita sancta*; et inter octo millia: *Felicitas plena*. Quia sanctæ Ecclesiæ ministri et hic recte credunt, et sancte vivunt, et ibi plenam felicitatem habebunt. Posthæc ab una parte imaginis Petri, usque ad aliam partem ejusdem imaginis undique per circuitum uno ductu in quadam linea quadrata, quæ a prædicta imagine, usque ad eandem imaginem porrigitur, hunc versum scribo: *Isti sunt speciales sanctæ universalis Ecclesiæ patres, et prælati omnium prælatorum ejus, quibus unicersis sanctæ matris Ecclesiæ filiis præsentibus, et speciali dignitatis prærogativa claves habentibus ligandi, et solvendi omnia, super terram obtemperare universus ordo ecclesiasticus debet*; quia hic versus duobus in principio sui gradibus, distinguitur, per quos illæ claves exprimentur. Nam claves quæ Petro, ejusque successoribus a Domino collatæ sunt, nihil aliud sunt, nisi potestas aperiendi et claudendi, atque inter admittendos, et excludendos discretio.

CAPUT XIII.

De fidelibus utriusque temporis laicis.

CVIII. Sic clericis circa tabernaculum ordinatis, laicos fideles circa idem tabernaculum, foris tamen a clericis dispeno; quia nimirum laici fideles, licet in ipso tabernaculo sanctæ Ecclesiæ officium spirituale sicut clerici non habent, ad eam tamen per fidem et bona opera pertinent. Primum itaque aut qui temporis laicos videlicet per tribus circa prædictum tabernaculum, et intra quamdam magnam quadraturam, quam modo facio, per quatuor ejus partes cum nominibus et iconibus suis pono, tribus tribus et singulis partibus in medio earum loco distributis. Ad orientem ponitur Judas; et ex una parte ejus Issachar, et ex alia Zabulon. Ad austrum Ruben cum Simeon, et Gad. Ad occidentem vero Manasses cum Ephraim, et Benjamin. Ad aquilonem quoque Dan cum Aser, et Nephtalim. Hoc autem notandum, quod in medio singularum partium loco ternæ per circuitum tribus ponuntur; ad singulas etiam partes sub ipsis iconibus scribitur numerus hominum earumdem tribuum a viginti annis, et supra. Ad orientem, centum, octuaginta sex millia, quadringenti. Ad Austrum, centum quinquaginta millia, et mille quadringenti, quinquaginta. Ad occidentem, centum octo millia, centum, Ad aquilonem, quinquaginta septem millia, sexcenti. Et quæ tribus in una parte circa tabernaculum castra ponebant, et quæ in alia, sub ipsis tribubus pono. Dehinc ad orientem, ubi tres tribus positæ sunt, conjugatos, nuptias celebrantes, et thoro immaculato legitime utentes, depingo. Ad austrum quoque eundem patremfamilias depingo duobus in locis; in uno cibum esurienti, in altero potum porrigentem sitienti. Ad occidentem bis depictus est, idem paterfamilias: hinc nudum vestiens; hinc

hospitem colligens, peregrinum videlicet in domum suam inducens. Ad aquilonem idem in una parte infirmum visitat; in altera quemdam incarcerationum, habentem manus et pedes ligatos consolatur. Hæc siquidem sex opera misericordiæ sunt, quæ in Evangelio specialiter a Domino enumerantur: in quibus perfectio bonorum operum significatur. Istis operibus fideles laici terrena licite possidentes, in quatuor mundi partibus degentes, quasi per quatuor tabernaculi partes locati insistent, et in eis proximis propter Deum compatiuntur, ut misericordiam ab ipso Domino invenire mereantur. Post hæc ad orientem per medias icones ab uno cornu usque ad aliud uno ductu hanc versum scribo: *Isti sunt in nuptiis legitimis, et immaculato thoro, licite utentes mundo, propter sex opera misericordiæ, quæ exercent, ad tabernaculum pertinentes.* Ad austrum vero ab oriente usque ad occidentem scribo versum istum: *Isti sunt Christum in membris suis et esurientem cibantes, et sitientem potantes.* Ad occidentem vero, ab uno cornu usque ad aliud, uno ductu scriptus est hic versus: *Isti sunt Christum in membris suis et nudum cooperientes, et hospitem colligentes.* Ad aquilonem autem uno ductu **396** ab occidente usque ad orientem hic versus habetur: *Isti sunt Christum in membris suis et infirmum visitantes, et incarcerationum consolantes.*

CX. Post hæc ad orientem imperatorem Romanum, diadema in capite aureum, et in una manu evaginatam gladium, in altera vero sceptrum habentem aureum, et annulum in digito aureum, armillam nihilominus in dextero brachio auream, et ipsum imperatorem purpura vestitum depingo: quia sicut Dominus papa caput est clericorum, ita imperator caput est laicorum. Et sicut Dominus papa patriarchas, vel primates, archiepiscopos, et episcopos, cæterosque sub se prælatos habet ecclesiasticos, qui eidem sub se sanctæ Ecclesiæ præsunt, ita imperator alias habet sub se potestates, duces videlicet, et comites, magistratus, et iudices, præfectos, et principes, qui secundum instituta legum, et consuetudines rationabiles, rectam sub se justitiam exercent. Hæc autem imago, quæ hoc in loco visibiliter depicta est, magnum et illustrem innuit imperatorem Constantinum, qui primo loco post duos Philippos imperatores, qui primi imperatorum Romanorum Christiani exstiterunt, qui et diversis in locis fraude Decii successoris sui circumventi et occisi sunt. Tanta devotione fidem suscepit, tantoque mentis fervore baptismi gratiam consecutus est, ut in vera confessione, et sancta conversatione ad verum, ac vivum se Deum ex toto corde converteret, Christianissimus ac fidelissimus existens, ecclesias devote construens, servos Dei, ad sacri altaris ministros in magna apud se reverentia et honore complectens, et publico edicto præcipiens, ut per totum Romanum imperium idolorum templa clauderentur, et Ecclesiæ ædificarentur. De quo Ethelberto, regi anglorum,

ita beatus papa Gregorius scribit: *Constantinus quondam piissimus imperator Romanam rempublicam a perversis idolorum cultibus revocans, omnipotenti Deo, Domino nostro Jesu Christo secum subdidit, seque subjectis populis tota ad eum mente convertit. Unde factum est, ut antiquorum principum nomen suis vir ille laudibus vinceret, et tanto in opinione prædecessores suos, quanto in bono opere superaret.* Denique memoratu incredibile est, quam brevi ejus studio sancta late per totum orbem creverit Ecclesia, et quantus ei erga sumptus ædificandarum Ecclesiarum fuerit ardor. Nam cum edicto publico per totum ejus imperium ædificarentur Ecclesiæ, ipse ad hoc peragendum ex regni thesauris pecunias profluentissime conferebat. Scribat insuper singulis civitatibus regni sui, ut populus episcopis ministraret de regali fisco, unde sanctæ ecclesiæ perficerentur. Fide quippe Dei ejus animus æstuabat, et benignum ejus ingenium atque clemens bonis operibus pascebatur.

CXI. Post hunc, de quo loquimur, Constantinum, intra quamdam quadraturam, quæ per circuitum usque ad eundem Constantinum porrigitur, aliorum imperatorum ponuntur icones, eisdem insignibus decoratæ: ita ut singulorum nomina singulis iconibus subscribantur. Julianum quoque Apostatam, filium cujusdam Constantii fratris Constantini Magni, ex patre Constantino, non ex matre Helena, cum imperatoribus istis non depingimus; quia licet quidam ex aliis imperatoribus hæreticis consenserint, et eorum decepti erroribus servos Dei graviter plerumque afflixerint, nullus tamen eorum ex toto paganus effectus cultura se maculavit idolorum. Illic autem cum ex clerico factus fuisset imperator, impudenter sanctum baptismum diluens sanguine sacrificiorum, cuncta faciebat quibus placari dæmones solent. Reseravit enim templa gentilium, et factus est Christianorum cæteris persecutoribus callidior persecutor. Nam non vi neque tormentis, sed præmiis, honoribus, blanditiis, et persuasionibus majorem pene populi partem, quam si pulsaret atrociter, expugnavit: militiæ quippe cingulum, et procurationem provinciarum, et officium jurisdictionis Christianis non debere committi dicebat, utpote quibus lex propria gladio uti vetuisset. Unde militibus publico postmodum præcepit edicto, ut aut sacrificarent, aut militiæ cederent. Ob has itaque, aliasque multimodas filii impietates inter alios imperatores ipsum in pictura nostra non ponimus, utpote quem non pertinere ad tabernaculum Ecclesiæ non ignoramus. Hos autem imperatores usque ad Constantinum Irenes filium perducimus, post quos ad reges Francorum imperium devolutum est Romanum. Rogatus siquidem ab Adriano papa magnus, et gloriosus rex Francorum Carolus, regis Pipini et Bertrandæ reginæ filius, contra Desiderium Longobardorum regem, intravit Italiam, Papiam cepit, Desiderium **397** occidit, omnemque Longobardiam sibi

subegit. Idem etiam postea Romam ingressus primus ibi de gente Francorum imperii, et Augusti nomen sumpsit, eosque qui Leonem papam dehonestaverant, deponendo in exilium misit. Itaque post Constantinum, Irenæ filium, reges Francorum ponimus, priora tempora repetentes, et incipientes a Clodovæo, qui sextus rex Francorum fuit, et primus regum ejusdem gentis a beato Remigio baptizatus est, et eos usque ad Ludovicum Lotharii filium perducimus, qui rex ex clerico factus, a Francis captus, Lauduni interiit: in quo progenies Caroli magni in regibus Francorum defecit.

CXII. Post hunc Ludovicum, reges ponimus Francorum qui de genere Hugonis Capeti fuerunt; et perducimus eos usque ad hunc, qui in præsentis est, Philippum Ludovici filium, qui fuit Ludovici, qui fuit Philippi, qui fuit Henrici, qui fuit Roberti, qui fuit Hugonis Capet. Post hunc vero Philippum reges ponimus Anglorum, perducentes eos ab Alfredo rege Christianissimo, usque ad hunc Henricum tertium, secundi Henrici filium. Et post hunc Henricum reges quosdam Scotorum ponimus a Malcolm, qui Christianissimam reginam Margaretam, quæ fuit mater excellentissimæ reginæ Mathildis, uxoris Henrici primi, regis Anglorum, et matris Malthildis imperatricis, quæ postea nupsit Walfrido comiti Andegavensi, et peperit ei Henricum secundum regem Anglorum, et patrem hujus Henrici tertii regis Anglorum, in conjugium sumpsit, eos perducimus usque ad hunc Wilhelmum regem Scotorum, cujus fuit pater comes Henricus; hujus pater religiosus rex David, cujus mater fuit sanctissima femina Margareta, præcellentissima regina Scotorum, nominis sui splendorem morum præferens sanctitate. Hujus pater Edwardus, qui fuit filius Edmundi regis invictissimi, cujus pater Edbelredus, cujus pater Edgarus Pacificus, cujus pater Edmundus, cujus pater Edwardus Senior, cujus pater nobilis Elvredus, qui fuit filius Ebelvphi regis, qui fuit regis Egberti, cujus pater Elemundus, cujus pater Effa, cujus pater Eppa, cujus pater Ingles, cujus frater fuit famosissimus rex Ine nomine: quorum pater Ceonredus, qui fuit filius Ceonwaldi, qui fuit Cutha, qui fuit Cuthwin, qui fuit Eculin, qui fuit Cheuric, qui fuit Cerodæ, qui fuit Ceordaic, qui fuit Alefa, qui fuit Elsa, qui fuit Gennis. Iste fuit caput gentis suæ, a quo tota gens illa nomen accepit: cujus pater Wig, cujus pater Frewine, cujus pater Fredgar, cujus pater Brand; cujus pater Beldeg, cujus pater Woden, qui fuit filius Frabewald, qui fuit Frelof, qui fuit Frebewulf, qui fuit Fingolduf, qui fuit Beta, qui fuit Geatwa, qui fuit Beu, qui fuit Sedwa, qui fuit Heremod, qui fuit Itermod, qui fuit Hatur, qui fuit Wala, qui fuit Peadwig, qui fuit Sem, cujus pater Noe, cujus pater Lamech, cujus pater Malthusalem, cujus pater Enoch, cujus pater Jareth, qui fuit filius Malalee, qui fuit Cainan, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit filius Adam, patris (313) Woedensdagh.

A omnium. Seth natus est pro Abel, quem occidit Cain. Sicut autem in Abel Christi passio, ita et in Seth Christi est resurrectio figurata. Seth enim Hebraicum nomen est, et lingua Latina dicitur *resurrectio*.

CXIII. Ab hoc igitur Seth ducitur generatio usque ad Enoch, qui vivus a Deo translatus cum sancto Elia Antichristi præstolatur adventum. Inde venit ad Noe, qui solus cum filiis et uxoribus, mundo pereunte, meruit salvari: cujus primogenitus Sem a patre meruit benedici. Dicunt Viderhem fuisse sacerdotem summi Dei, et postea Melchisedech fuisse vocatum, qui in figura sacerdotii nostri panem offerebat et vinum. Unde et in Psalmis Christo dicitur: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix, 4)*. Ab isto igitur Sem genealogia ducitur usque ad Woden, qui fuit tantæ auctoritatis apud suos, ut seriam quartam, quam gentiles Romani diem Mercurii appellabant, ejus nomini consecrarent. Quæ consuetudo ab Anglis hodie servatur; vocant enim eundem diem Wodnesdei [*nunc Wenesday*] id est diem Woden (313). Porro a Woden linea cognationis tenditur usque ad Getham, qui et ipse tantæ sapientiæ habitus est et virtutis, ut a paganis pro Deo coleretur. Inde proceditur ad Christianissimos reges Angliæ Ingles, et Ine. Quorum Ine, cum potentissimus regum Angliæ esset, relicto regno, profectus est peregrinus Romam; ibique feliciter peregrinans, tandem ad cœlestem mansionem feliciter conscendit. Ab Ingles vero linea cognationis tenditur usque ad Hecbrith, qui tantæ fuit probitatis, ut unquam ~~398~~ Angliam ex australi parte Humbræ, quæ pluribus regibus eatenus divisa subjacuerat, suo subjugaret imperio, et ita primus omnium monarcha Angliæ diceretur. Hujus filius fuit Ebeluph, futuri certe generis sui splendidissimum caput, et de quo sanctissimi fructus orientur pretiosissima radix. Hic in re, non terreno semper meditabatur cœlestia, ut manifeste daretur intelligi, eum non victum cupiditate, sed charitate provocatum, aliënæ necessitati consulere regnando, non suæ voluntati dominando satisfacere. Erat enim pater orphanorum, et iudex viduarum, Ecclesiarum defensor, propagator monasteriorum. Eleemosynas sane sic operam dabat ut totam terram suam pro Christo decimaret, et partem decimam per Ecclesias monasteriaque divideret. Tandem cum multo apparatu Romam profectus, integro anno ibi perendinavit, loca sancta frequentans, et orationibus vacans, et vigiliis, eleemosynas multas pauperibus erogans. Sed et ecclesiis beatissimorum apostolorum Petri et Pauli, ipsique summo pontifici per regiam munificentiam plurima largitus est munera, et sic cum multarum virtutum stipendiis reversus in Angliam, post biennium inter filios regnum sapienter divisit, per singula territoria sua pauperes alendos, ac vestiendos distribuit, thesauros suos misericorditer dispersit, et dedit pauperibus, ex quibus non modicam portionem ec-

clesiis apostolorum Romæ, et summæ sedis episcopo delegavit; et sic in senectute bona collectus est ad patres suos, regnum certe non amittens, sed mutans: temporale deserens, et adipiscens æternum.

CXIV. Hujus filius fuit illud Anglorum decus, regum gemma, virtutum exemplar Alvedus, cæteris fratribus suis ætate minor, sed annosior virtute. Unde a patre cunctis fratribus plus amabatur, ob morum suorum similitudinem, et specialis cujusdam gratiæ privilegium, quæ in eo adhuc puero mirabiliter refulgebant. Unde eum pater, cum adhuc puerulus esset, cum multis militibus, maximisque donariis Romam misit, ut sanctorum apostolorum precibus commendaretur, et a summo pontifice benediceretur. Venerabilis autem summus sacerdos Leo, qui tunc Romanæ Ecclesiæ præfuit, vultum et statum pueri contemplatus, cum in eo divinæ præsentiam majestatis scintillantium virtutum indicium præsensisset, tempus, et ætatem regnandi regiæ unctionis sacramento præveniens, sicut quondam sanctus Samuel puerum David, ita eum in regem sanctissimus præsul devotissime consecravit. Verum postmodum cum patre Romam repetens, paternorum bonorum in omnibus cooperator, et adjutor esse promeruit. Hic ab ipsa pene infantia sua legere, ac discere dulce habuit, circa ecclesias assiduus, in orationibus frequentissimus, obediens parentibus, sociis humilis et devotus. Ita meditabatur in ætate puerili, quod senex devotus impletet. Denique quamdam portione. Psalterii, in qua maxime delectabatur, parvo volumine scriptam in sinti semper circumferebat, ut quod pectus illud interius ruminabat, ab exterioris hominis sui pectore non recederet. Cum vero post mortem fratrum suorum, cum quibus aliquo tempore regnavit, ad eum totum regnum hæreditario jure transisset, sublimior omnibus, factus est omnium servus, ut posset dicere cum Propheta: *Exaltatus autem humilitatus sum, et conturbatus* (Psal. lxxxvii, 16). Ita se bonis amabilem, impiis terribilem, Ecclesiarum ministris pavidum, amicis et sociis jucundum, pauperibus mitem, et largum exhibuit, ut videretur omnium hominum moribus apte congruere, omnibus utilis, ac necessarius esse; et quod nunc raro invenitur in terris, illam maximam regis credit dignitatem, nullam in Ecclesiis Christi habere potestatem. *Illam est, inquit, vera regnantis dignitas, si se in regno Christi, quæ est Ecclesia, non regem, sed civem cognoscat; si non in sacerdotibus legibus dominetur, sed, Christi legibus quas promulgaverunt sacerdotes, humiliter subjiciatur.* Permaximam præterea curam gerebat, ne a vicecomitibus et ministris pauperes opprimerentur, et indebitis exactionibus gravarentur. Unde celebre factum est nomen ejus per universum orbem, etiam in magna urbe Roma; quia donaria multa, ac largissimas eleemosynas sæpe mittebat Apostolorum Ecclesiis, et ipsi summo pontifici. Summus vero pontifex tantam devotionem gratanter amplectens, piis ejus precibus inclinatus,

A scholam Saxonum ab omni tributo et telonio absolvit, sed et donaria plurima, insuper et partem ligni Dominici regi transmisit. Audiens autem famam ejus Ierosolymitanus patriarcha, ipse regem pretiosis xenii muneravit. Sane 399 de annuo censu, qui ei pendeatur, justissima distributione ordinavit, ita ut pars tertia bellatorum deputaretur stipendiis, pars tertia in mercedem principis redderetur, pars tertia regiis muneribus, quæ munificentissime advenientibus tam divitibus, quam pauperibus largiri consueverat, servaretur. Rex igitur Alvedus cum regnasset annis viginti novem, et mensibus sex, ex regno terrenæ ad regnum cœlestis transcendit, Edwardum filium suum regni morumque suorum relinquens hæredem.

CXV. Erat autem in scientia litterarum patre minor, sanctitate vero non multum inferior, sed superior potestate. Multo enim latius regni sui fines quam pater dilatavit, urbes novas condidit, dirutas renovavit. Impiissimam Dacorum gentem, quam pater ejus non repulerat, rebellantem sibi, multis contritam præliis vel fugavit penitus, vel misera servitute compressit, et totam insulæ faciem in antiquam pulchritudinis speciem reformavit. Tanta dehinc modestia regnabat, subditos tanta justitia inter proximum et proximum judicabat, ut contra veritatem non dico nihil velle, sed nec posse aliquid videretur. Unde fertur quibusdam iratus dixisse: *Dico vobis, si possem, vicem reddidissetem.* Quid non posset rex in subditos, dominus in servos, potens in infirmos, dux in milites? Sed quidquid non dictabat æquitas, quidquid non permittebat justitia, quidquid veritati repugnabat, quidquid regiam mansuetudinem non decebat, sibi credebatur impossibile. Ipse novum monasterium fundavit, et mater ejus sanctissima femina Elfwiba monasterium virginum in eadem civitate construxit. Vixit autem Rex Edwardus in regno viginti quatuor annis, et genuit filios et filias ex nobilissima femina Edwina: filium suum primogenitum Ebelstanum ex regina Edguina, Edwinum, Edmundum, Edredum, et quatuor filias, quarum prima Edburga in Dei sponsam eligitur et consecratur: altera ab Othone Romanorum imperatore in matrimonium sumitur: tertia ad Carolum regem Francorum, ab eo ducenda destinatur: quartam rex Northaimbrorum in matrimonium sortitur. Dormivit autem cum patribus suis rex Edwardus, et regnavit Ebelstanus filius ejus pro eo: *Ambulavitque in viis patrum suorum, non declinavit ad dextram, neque ad sinistram* (II Par. xxxiv, 2); eandem idem fidem, in subditos gratiam, circa Ecclesias devotionem, circa pauperes misericordiam, circa Dei sacerdotes retinens reverentiam. Cum autem vixisset annis sedecim mortuus est, et regnavit Edmundus frater ejus pro eo. Erat autem patris sui Edwardi in omnibus imitator, *homo simplex, et rectus, et timens Deum* (Job 11, 3), et usque ad finem vitæ permanens in innocentia sua. Promotus vero in regnum zelo zelatus est pro Christi fide, nimisque agrè

serens paganorum reliquias cultura idolorum regni sui fœdare decorem, quinque nobilissimas civitates, Lincolniam, Legetestriam [Leicestriam], Stafordiam, Snotthingham [Nottingham], Derebi [Derby], quas catenus coluerant, de manibus eorum extorsit : omnique infidelitate abrasa, Christianæ fidei lumine illustravit. Purgato autem ab alienigenis regno, et sibi in omni parte subjecto, monasteriorum et Ecclesiarum maxime curam habuit, consilioque sanctissimi Dunstani et statuenda statuit, et corrigenda correxit. Hinc Glastingebur beato Dunstano, ut in monachorum habitationem fundaretur, commisit ; et multa alia bona, sancto Dunstano cooperante, disposuit. Cum igitur Anglia sub tanto patre, et magno rege pace magna floret, immatura ejus morte, quam, exactis in regno quinque annis, et quinque mœnsibus, nefanda prodicione incurrit, subito dolore et timore emarcuit,

CXVI. Successit ei in regnum frater ejus Edredus, et ambulavit in viis fratris sui, beati Dunstani consilii in omnibus obediens, et justissimis legibus subditos regens. Erat etiam tante probitatis, ut rebellantes sibi Northumbros et Scotos facile vicerit, et in pristina subjectionem sine magno labore redegerit. Hujus laudabilem vitam mors pretiosa conclusit : Cum enim ad regem ægrotantem beatus Dunstanus vocaretur, in ipso itinere audivã vocem angelorum dicentium : *Rex Edredus nunc obdormivit in Domino*. Post quem suscepit regnum Angelorum Edwardus, filius Edmundi regis ; quo mortuo frater ejus Edgarus successit ; erat enim filius Edmundi nobilissimi regis, qui fuit Edwardi senioris Christianissimi principis, qui fuit Elvredi victoriosissimi ducis. Iste Edgarus cunctis prædecessoribus 400 suis felicior, nulli sanctitate inferior, omnibus morum suavitate præstantior, quasi stella matutina et quasi luna plena in diebus suis luxit. Ipse Anglis non minus memorialis quam Cyrus Persis, Carolus Francis, Romulusve Romanis. Hic enim Anglorum regnum cœlesti quadam pace composuit, et multarum linguarum gentes unius fœderis lege conjunxit. Unde ei cum Salomone commune vocabulum fuit, ut *pacificus*, quod Salomon interpretatur communi omnium voce diceretur. Nec mirum : ipso enim nativitatis suæ tempore angelos concinentes beatus Dunstanus audivit : *Pax Anglorum Ecclesiæ, hujus pueri, qui natus est, tempore*. Sicut igitur aurora transactæ noctis tenebras suæ claritatis radiis depellit : ita hujus sanctissimi regis promotione per omnem Angliam nox infidelitatis excluditur, irarum, discordiarumque tenebræ propelluntur. Tanta enim in verbis, in vultu, in moribus interioris suavitatis indicia præferebat, ut Deo cooperante tota ei Insula sine sanguine manus daret, et ad subdendum se ei Scotia, Umbria, Wallia libens accurreret. Eo namque regnante, sol videbatur esse serenior, maris unda pacatior, terra fecundior, et totius regni facies abundantiori decore venustior. In diebus illis non

tormentorum censura, non exilium, nec præscriptio, tantum boni principis vel levis timebatur offensio. Omnibus igitur per Angliam in eumdem dilectionis spiritum concurrentibus, rex in ecclesiis construendis et ordinandis, in monasteriis fundandis et ditandis, curam et operam impendebat. Denique per regnum Anglorum quadraginta construi fecit monasteria, et alia monachis, alia virginibus deputavit. Glastingebri, quod pater ejus fundaverat, ipse perfecit. Abendune, Burc, Tornai, Ramesai, et Inwintonum monasterium virginum magno studio condidit, multa diligentia illustravit. Wintoniæ Ecclesiam in novo monasterio, quam pater ejus incœpit, quam et ipse perfecit, maximo cum honore dedicari fecit. Hyeme, et vere intra regnum suum usque ad singulas provincias transire solitus erat : judicia, mores, actus ministrorum, et principum diligentius explorare, quomodo legum jura, et suorum statuta decretorum servarentur, subtilius investigare : ne pauperes a potentibus præjudicium passi opprimerentur, sollicitè præcavere. Præparaverat naves robustissimas, numero tria millia sexcentas, in quibus, redeunte æstate, omnem lusulam ad terrorem extraneorum, et ad eorum exercitationem cum maximo apparatu circumnavigare consueverat. Inter hæc semper cum episcopis, virisque doctissimis de lege Dei, et sacris litteris conferebat, et quod ipse discere poterat, subditos docere non solum verbo, sed etiam exemplo satagebat.

CXVII. Sed heu ! in rebus humanis nihil stabile, nihil in caducis immobile, nihil æternum in temporalibus, nihil immortale in mortalibus. Translato enim ad cœlestia rege Edgardo, in regno terreno filius ejus Edwardus successit : qui injuste ab impiis interfectus tum ob vitæ sanctitatem, tum ob necis acerbitatem, sancti et nomen et meritum Deo donante, promeruit. Cui frater ejus Ebelredus, filius scilicet Edgari, in regimine et regno successit, et a sancto Dunstano archiepiscopo, aliisque Anglorum episcopis inungitur et consecratur. Qui a sancto Dunstano tale fertur accepisse oraculum : *Quoniam Angli in sanguinem fratris tui regis sanctissimi conspiraverunt, non deficiet ab eis sanguis, et gladius, donec superveniens populus ignota linguæ, eos in exterminium, et in ultimam redigat servitutem. Novissime autem visitabit eos Dominus*. Regnante igitur rege prædicto, Daci supervenientes magnam terræ partem igne ferroque vastaverunt. Tunc rex missis in Normanniam nuntiis, Emmam filiam Richardi ducis sibi uxorem dari et petiit, et accepit : cum jam de filia Horetheim nobilissimi comitis filium suscepisset Edmundum ex Emma ; deinde duos filios habuit Elvredum, et Edwardum, de quibus postea dicimus. Tunc rex fortior solito, omnes per Angliam Dacos una die, eademque hora missis epistolis jussit interfici. Quod Daci transmarini audientes, in furorem versi, duce Suano, cum innumerabili exercitu Angliam intrantes, dif-

fusi sunt, per provincias, et dispersi, non ordini, non sexui, non ætati parcentes, nec ab ecclesiis, vel monasteriorum sacris, et sanctuariis manus sacrilegas continentes. Quibus cum rex strenuissimus Ebelredus restitisset **401** sæpius, proditione tandem suorum factus inferior reginam cum puerulis filiis suis in Normanniam misit, quos ipse postmodum exutus regno secutus est. Sed Suanus Dacus vel subita morte præventus, vel a sancto Edmundo invisibili pœna percussus, cum apud inferos crudelitatis suæ stipendia recepisset, revocatus ab Anglis Ebelredus regni infulis reinduitur, et iterum contra Dacos virtute potens erigitur. Contra quem Cnutus filius Suani, rex Dacorum, paternum odium exercere non desit. Ebelredus cum laboriosissime, sed strenuissime regnasset triginta et septem annis, Londonii obiit, Edmundum filium suum laboris et regni sui relinquens hæredem. Decus mirabili fortitudini, quidquid dicerem, minus esset; nam ob invincibile robur corporis, *Iserensyde* [*In-side*], id est ferrei lateris nomen accepit. *Sagitta ejus nunquam abiit retrorsum, et gladius ejus non est reversus inanis* (*II Reg. 1, 22*): contra hostes leoninæ feritatis, erga suos columbinæ simplicitatis: quo nemo fortior, quo in adversis nemo securior, quo in prosperis nemo temperantior.

CXVIII. Porro Dani, et qui a rege defecerant Angli Cnutus sibi in regem elegerunt; sed strenuissimus rex Edmundus cum exercitu suo, sicut leo rugiens, terram circuiens, regiones plurimas, quas occupaverat Cnutus in deditionem, nullo obistente recepit. Mortuus est strenuissimus rex Edmundus, et in Glastingeburgh cum avo suo sepelitur Edgardo. Volens deinde cum fratre Edmundo, qui in Northmannia exsulabant, quam filios ejus puerulos, Edmundum et Edwardum, spe regni penitus privare (**314**) sed eos ferire metuens præ pudore, ad regem Suanorum eos occidendos transmisit. Rex vero Suanorum nobilium puerorum miseratus ærumnam, ad Hungariorum regem mittendos destinavit. Quos ipse suscepit benigne, benignius fovit, benignissime in filios adoptavit. Porro Edmundo filiam suam dedit uxorem; Edwardo filiam germani Henrici imperatoris in matrimonium junxit; sed paulo post Edmundus de temporalibus ad æterna transferretur. Edwardus, sospitate, et prosperitate perfruitur. Interea mortuo Cnuto et filiis ejus, qui regnaverunt post eum, accersitur ad regnum Anglorum Edwardus frater Edmundi, filius Ebelredi, qui, sicut diximus, in Northmannia exsulabat: nam frater ejus Eluredus proditione, ut putabatur, Godwini in Anglia crudeli morte perierat. Veniens igitur in Angliam Edwardus, ab universo clero, et populo cum magna exultatione suscipitur, et Wintoniæ die sancto Paschæ ab archiepiscopis Cantuariensi et Eboracensi, cunctisque fere regni episcopis in regem ungitur et consecratur. Et ambulavit in viis pa-

(314) Subaud. *Cnutus et leg. volens spe regni penitus privare eos, sed ferire metuens præ pudore, etc*
ED. PATR.

A tris sui Edgari, homo mansuetus, et pius, magis pace quam armis regnum protegens. Habebat animum iræ victorem, contemptiorem avaritiæ, expertem superbiæ. Qui cum pacem tam a suis quam ab extraneis obtinisset et vicinis regibus, et principibus gratus exstitisset, et amabilis, dirigit nuntios ad Romanum imperatorem, rogans ut nepotem suum, filium scilicet fratris sui Edmundi, *Ferream Latum*, debiti sibi regni futurum hæredem mittere digraretur. Imperator autem regis nuntios gratanter excipiens non parvo tempore summo cum honore detinuit. Tandem paratis navibus, et omnibus, quæ navigantibus necessaria videbantur, illatis, Edwardum cum uxore sua Agatha, germani sui filia, liberisque ejus Edgardo Ebeling, Margareta, atque Christina cum magna gloria, ac divitiis, sicut rex petierat, in Angliam mittit. Qui prospero cursu in Angliam veniens, tam regem quam populum suo lætificavit adventu. Sed post paucos dies vita discedens, gaudium in luctum, risum mutavit in lacrymas. Nec multo post hæc ipse rex cum nobile monasterium, quod in occidentali parte Londonii in honorem beati Petri fundaverat, cum maxima gloria dedicari fecisset, exactis in regno viginti tribus annis, et mensibus sex et viginti septem diebus, in vigilia Epiphaniæ felici morte vitam laudabilem terminavit, totamque Insulam lacrymis ac dolore implevit. Quo in prædicto monasterio, ut tantum virum decebat, tumulato, quidam Edgarum Ebeling, cui regnum jure hæreditario debebatur, regem constituere moliantur; sed quia puer tanto oneri minus idoneus videbatur, Haraldus comes de genere proditorum, cujus et niens erat astutior, crumena fecundior, et miles copiosior, sinistro omine regnum obtinuit.

CXIX. Audiens namque Wilhelmus dux Northmannorum nullum de regio semine, sed Haraldum consobrini sui regis Edwardi imperium usurpasse, quod sibi jure consanguinitatis et antiquæ **402** inter ipsum, et regem Edwardum conventionis, sed et ipsius Haraldum cum sacramento sponsonis, justius debebatur, contracto a partibus transmarinis innumerabili exercitu, in Angliam venit, et Dei judicio ipsum Haraldum regno simul et vita privavit. Cernens autem Edgarus Ebeling rex Anglorum omnia perturbari, ascensa navi cum matre et sororibus reverti in patriam, in qua natus fuerat, conabatur; sed orta in mari tempestate, in Scotiam applicare compellitur. Hac occasione attamen factum est, ut Margareta regi Malcolmo nuptiis traderetur. Cujus laudabilem vitam, et mortem pretiosissimam liber inde editus satis insinuat. Soror quoque ejus Christina in Christi sponsam benedicitur. Nati sunt reginæ Margarete sex filii, et duæ filiæ: quorum Edgarus, Alexander, et generis sui splendor David, reges fuerunt. Edgarus erat homo dulcis et amabilis, cognato suo regi Edwardo per omnia similis, nihil

tyrannicum, nihil durum, nihil avarum in suos exercens, sed cum maxima charitate et benevolentia subditos regens. Porro Alexander clericis et monachis satis humilis et amabilis erat, cæteris subditorum supra modum terribilis; homo magni cordis, ultra vires suas se in omnibus extendens. Erat autem litteratus, et in ordinandis ecclesiis, et reliquiis sanctorum perquirendis, in vestibus sacerdotalibus, librisque sacris conficiendis et ordinandis studiosissimus: omnibus advenientibus etiam supra vires suas liberalissimus, circa pauperes ita devotus, ut in nulla re magis delectari quam in eis suscipiendis, lavandis, alendis, vestiendisque videretur. Rex vero David non sibi vivebat, sed omnibus: omnium curam agens, omnium saluti prospiciens, rector morum, censor scelerum, virtutum incentor: cujus vita fuit humilitatis forma, justitiæ speculum, castitatis exemplar: rex justus, rex mansuetus, rex castus, rex humilis. Quis facile dixerit quid utilitatis humanæ vitæ contulerit, quantum mansuetudo amabilem, justitia terribilem, compositum castitas, humilitas communem fecerit. Horum soror Mathildis gloriosissimo regi Anglorum nupsit Henrico: de cujus gloria admirabili, animique virtute, quamque fuerit in officiis divinis sacrisque vigiliis assidua ac devota, in tanta insuper potestate, quam humilis, qui scribere voluerit, alteram nobis Esther nostris temporibus declarabit. Soror hujus beatissimæ, Maria nomine, Eustachio Boloniensi comiti traditur in uxorem. De hac sibi excellentissima, et Christianissima regina nata est Mathildis, quæ primum imperatori Romano, deinde nobilissimo comiti Andegavensium Galfrido nupsit. De Maria vero orta est Mathildis, quæ nuptui traditur tunc comiti Mauritanie, postea vero regi Anglorum Stephano. Porro rex David, tradente rege Henrico, uxorem duxit Mathildim filiam Wallevi comitis, et Judithæ, quæ fuit neptis primi regis Wilhelmi, de qua suscepit filium Henricum, mansuetum et pium hominem, suavis speciei, et lactei cordis, dignus per omnia qui de tali prænasceretur.

CXX. Hoc autem sciant inspectores picturæ hujus, quod sicut nos pro eo quod in terra Anglorum, et in regno Scotorum sumus, Anglorum in ea, et Scotorum posuimus reges, ita quoque possunt ipsi, si forte aliam secundum formam istius facere voluerint, etiam Christianissimos in ea regionum suarum reges post Francorum reges ponere: hoc quidem duntaxat diligenter observato, ut magna illa quadratura, quæ ab una parte imaginis Constantini Magni, usque ad aliam ejus porrigitur, Christianorum regum iconibus impleatur, singulis iconibus singulorum regum nominibus supra inscriptis. Hoc autem notandum, quod post reges, qui nunc regnant, spatium reservandum, ut per hoc evidenter detur intelligi, quod ipsorum nomina sub iconibus superpositis in eisdem spatiis scribenda sunt, qui eis succedent; quia ipsi sunt, qui regna primi dimittent, qui ea modo ultimi tenent. Et idcirco

A quod superius de iconibus, et nominibus quatuor horum apostolicorum diximus, hoc per omnia, et in isto loco de imperatoribus teneatur, ut ab una videlicet parte Constantini, usque ad aliam ejus partem per circuitum nominibus suppositis, sine aliquo spatio interposito imperatorum, et regum ponantur icones; sed illis iconibus quæ post eos, qui nunc regnant, ponuntur, nomina non subscribantur. Igitur horum principum nomina, imperatorum videlicet Romanorum, et regum Francorum, Anglorum quoque, et Scotorum, cum singulorum iconibus supra depictis 403 in hac quadratura undique per circuitum porrecta scribimus hoc modo.

CXXI. Constantinus Magnus, Constantius, Constantinus, Constans, Jovinianus, Valentinianus, Valens, Gratianus, Valentinianus, Theodosius, Arcadius, Honorius, Theodosius, Martianus, Valentinianus, Leo, Leo, Zenon, Anastasius, Justinus, Justinianus, Justinus, Tiberius, Mauritius, Phocas, Heraclius, Heraclius, Heradonas, Constantinus, Constantinus, Justinianus, Leontius, Abismarus, Justinianus, Philippicus, Anastasius, Theodosius, Leo, Constantinus, Carolus Magnus, Ludovicus, Lotharius, Ludovicus, Carolus, Arnulphus, Ludovicus, Conradus, Henricus, Otho, Otho, Otho, Henricus, Conradus, Henricus, Henricus, Henricus, Lotharius, Conradus, Fredericus, Clodoveus, Theodoricus, Clodomirus, Childebertus, Clotharius, Charibertus, Guntranus, Childericus, Sigebertus, Clotharius, Dagobertus, Clodoveus, Clotharius, Theodoricus, Lotharius, Childebertus, Dagobertus, Childericus, Theodoricus, Pipinus, Carolus, Ludovicus, Carolus, Ludovicus, Carolus, Radulphus, Ludovicus, Lotharius, Ludovicus, Hugo, Robertus, Henricus, Philippus, Ludovicus, Ludovicus, Philippus, Alvedus, Edwardus, Adelstanus, Edmundus, Edredus, Edwinus, Edgarus, Edwardus, Edredus, Edmundus, Cnutus, Edwardus, Haraldus, Guilielmus, Wilhelmus, Henricus, Stephanus, Henricus Henricus, Malcolmus, Edgarus, Alexander, David, Malcolmus, Guilielmus. Reges itaque Anglorum, sicut superius diximus, ab Alvedo producimus usque ad Henricum tertium, qui fuit filius Henrici secundi, cujus mater Mathildis, cujus pater Henricus primus, cujus pater Wilhelmus Nothus, cujus pater Robertus, Northmanniæ comes, cujus frater Richardus, cujus pater Richardus, cujus pater Wilhelmus Longa Spata, cujus pater Robertus, qui et Rollo dictus est, et ipse sibi Northmanniam subegit.

CXXII. Unde cuique iconi singulorum imperatorum, et regum, quorum in hac pictura imagines depictæ sunt, annulum damus in digito aureum, auream etiam in dextero brachio armillam, in una manu sceptrum aureum, et in altera gladium evaginatum: sed et diadema in capite aureum, et singulas icones purpura vestimus. Hæc enim sunt quædam dignitatis ornamenta regibus concessa, quibus et excellentia ordinis eorum ostenditur, et sacramentum mysterii figuratur; non solum quippe

venerabilem exterius intuentibus repræsentant decorem, sed et spiritualem in se latentem continent significationem, quia singula nimirum ista insignia spiritualia, quæ in sanctitate debent exercere conversationis innuunt ornamenta. Siquidem annulus fidem, armilla vero bonam exprimit operationem, purpura reverentiam, gladius vindictam, sceptrum justitiam, et diadema gloriam designat. Et apte hæc duo accipiunt ornamenta, annulum et armillam: ut ipsa eos innuant debere fulgere et fidei rectitudine in cognitione veritatis et conversationis religione in exercitio virtutis; apte etiam nec sine annulo armillam, nec sine armilla annulum, quia et sine fide impossibile est placere Deo, et fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed recte credentes et sancte viventes reverentiæ intuentibus erunt, et venerationi; venerabilem siquidem exhibet hominem fides recta, et operatio sancta; ut reges nostros sic ornet purpura, sicut eos ornant annulus et armilla. Ad vindictam malorum portant gladium, et ad moderamen justitiæ sceptrum, quatenus sic reos puniant, ne in pœna infrendenda modum prætermittant; sic etiam in puniendo modum observant, ut pravis quoque sæviendi in sanctos ausum tollant. Idcirco nec sine scepro gladium, nec sine gladio sceptrum, ut et vindicta justitiam acuat, ne eam nimis citra tepor contrahat; et vindictam justitia modificet, ne eam nimis ultra rigor extendat. Vere decora et admodum pretiosa ornamenta hæc; rectitudo fidei clarificans, vitæ sanctitas exornans, reverentiæ maturitas honorans, rigor vindictæ coæguens, vindicta justitiæ modificans. Decora inquam, et pretiosa; sed oportet quidem, ut in his reges nostri Dominum expectant testem, et pro his eum expectent remuneratorem. Sic igitur faciant, et quod ita apud eos sit plenum in omni severitate providens testimonium, sua eis conscientia perhibeat. Ideo ornati insignibus istis reges nostri, diadema in capite portent, qui tunc veraciter exornantur, cum in Domino gloriantur. Hæc namque vox S. Pauli est: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. 1, 12)*. Decor itaque diadematis in capite, verum est bonæ conscientiæ **404** testimonium in mente. Et hæc de ornamentis regum breviter attingimus.

CXXIII. Depictis itaque secundum ordinem successionis suæ iconibus principum, et singulorum nominibus singulis iconibus apposis, in ipsa linea crocea, quæ duodecim tribus complectitur, ab imperatore Constantino usque ad eundem Constantinum uno ductu per circuitum hunc versum scribo: *Summa omnium eorum, qui a viginti annis et supra sunt connumerati, sexcenta, et tria millia, quingenti, quinquaginta (Num. 11, 32)*. Et iste quidem numerus, sicut de Levitarum numero diximus, ad fideles Novi Testamenti laicos pertinet, qui nimirum spiritualiter sexcenta tria millia sunt: quia et rectam nunc sanctæ Trinitatis fidem, et bonam in præsentem, quæ

A per opera sex dierum exprimitur, habent operationem; et utraque in futuro plenam a Domino percipient remunerationem. Sunt quingenti quinquaginta, quia dum perfectam nituntur habere munditiam, in experientia sensuali, ad quietem pertinent animi. Idcirco in fine hujus versus quinque gradus pono: primum ad *sexcenta*, secundum ad *trecenta*, tertium ad *millia*, quartum ad *quingenta*, quintum ad *quingaginta*. Et inter sexcenta, ubi primus gradus est, scribo *operatio*, inter trecenta, *fides*; inter millia, *præmium*; inter quingenta, *munditia*, et inter quinquaginta, *requies*. Ut intelligatur, quod fideles laici et ob bonam operationem, rectamque fidem, quam nunc exercent, plenam in futuro percipient remunerationem: et propter quinque sensuum munditiam, cui intendunt, ad mentis etiam nonnunquam quietem etiam in præsentem pertingunt. Post hæc ab una parte imaginis Constantini magni usque ad aliam partem ejusdem imaginis, undique per circuitum uno ductu in quadam linea quadrata, quæ a prædicta imagine usque ad eandem imaginem porrigitur, hunc versum scribo. *Isti sunt summi rerum Domini tabernaculi, quod est Ecclesia, deusores solliciti, annulo fidei insigniti; bonæ operationis armilla ornati, purpura reverentiæ honorati; existentes et malis pro gladio vindictæ timori, et bonis pro scepro justitiæ amori, et Deo pro diademate bonæ conscientiæ placiti.*

CXXIV. Et hic versus in principio, quinque sui gradibus distinguitur; quia, sicut magister Hugo dicit, justitia illa, quæ terrenæ potestati in subjectis data est, quinque modis determinatur, secundum personam, secundum causam, secundum modum, secundum locum, et secundum tempus. Nam quod aliquo modo licet, omnino statim non licet, et ipsa justitia, nisi juste exhibita fuerit, justitiæ nomen amittit. Quapropter quod licet perspicendum est diligenter quo modo licet, et considerandi sunt modi quibus justitiæ forma determinetur. Secundum personam aliquid licet, et aliquid non licet, quemadmodum sæculari judici in personam laicam, si peccaverit, manum mittere licet, in clericum non licet. Secundum causam justitia determinatur: ut videlicet negotia sæcularia a potestate terrena; spiritualia vero, et ecclesiastica a potestate spirituali examinentur. Secundum modum, sive mensuram justitia determinatur, cum videlicet quælibet culpa congrua, et sibi convenienti pœna multatur, ut nec privatus amor in vindicta æquitatis aliquid subtrahat, neque odium privatum adiciat debitæ severitati. Secundum locum, et tempus determinatur justitia, si ubi et quando convenit, judicium exercetur, et prosequitur veritatis sententia. Secundum igitur personam justitia violatur, si judex sæcularis in ecclesiasticam personam manum mitteret; secundum causam, si ecclesiastica negotia examinanda susciperet; secundum mensuram, si mendacium vel meledictum suspensio punitur; secundum locum, si loca sacra violare præsumeret, et conflu-

gientibus ad illa, etiam reis, et pro suis sceleribus A condemnandis, inordinate violentiam inferre tentaret; secundum tempus, si sacris, et solemnibus diebus reverentiam non exhiberet, quando et his parcendum est culpis, quibus supplicia debentur. Illis ergo modis sæcularis potestas justitiam exercere non debet: legum instituta sequens, nihil præter justitiam et veritatem approbans in iudicando. Sæcularis autem potestas caput habet regem, seu imperatorem; ab illo per subjectas potestates, duces, et comites, præfectos et magistratus alios dependentes, qui tamen omnes a prima potestate auctoritatem sumunt, in eo, quod subjectis prælati existunt.

405 CAPUT XIV.

De diverso statu clericorum et laicorum.

CXXV. Deinde spatium illius quadraturæ, in qua clerici depicti sunt, colore sapphirino vestio; et illius, in qua laici sunt, colore viridi; quia illi conversationi insistent cœlesti, quam color sapphirinus in eo, quod cœli habet speciem, quando serenum est, designat; isti vero terrenæ, quam color viridis in eo, quod color terræ similis est, exprimit. Illi sic vivere debent, ut dicere possint cum Apostolo: *Nostra conversatio in cœlis est (Phil. III, 20)*; istis autem Dominus in Evangelio dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (Luc. XVI, 9)*. Illis per Apostolum dicitur: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit (II Tim. II, 4)*; de istis vero per eundem Apostolum dicitur: *Qui habent uxores, tanquam non habentes sint; et qui flent, tanquam non flentes; et qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui emunt, tanquam non possidentes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur (I Cor. VII, 29-31)*. Isti solliciti sunt, et turbantur erga plurima; illi optimam partem eligunt, quæ non auferetur ab eis (*Luc. X, 41, 42*) Has itaque duas vitas, unam clericorum, et alteram laicorum; unam terrenam, aliam cœlestem; unam carnalem, et alteram spiritualem; unum, qua corpus vivit ex Deo: hi duo designant colores, viridis, et sapphirinus. Color etenim sapphirinus, qui cœlo similis est, cœlestem et contemplativam vitam designat clericorum; viridis vero, qui terræ similis est, terrenam, et activam vitam laicorum. Fideles itaque laici terrena et terrenæ vitæ necessaria tractant, eisque terrena possidere conceditur. Et idcirco per talem eos colorem, qui terræ similis est, exprimo: quorum præferebant typum illæ quondam tribus, quæ hæreditatem in terra acceperunt. Clerici vero, qui a Græco κληρος, quod Latine interpretatum sortem sonat, dicuntur, sive quod ipsi sorte electi sunt a Deo et ad servitium Dei, sive quod ipse Deus sit illorum sors et quod in terra sortem habere non debeant, nisi Deum; quibus statutum est, decimis et oblationibus, quæ Deo offeruntur, sustentari, spiritualia tantum dispensant. Et ideo per colorem eos sapphirinum, qui cœlo est similis, noto; quos tribus Levi

designat, quæ cum illo quondam antiquo Dei populo partem in hæreditate non accepit; sed tabernaculo deserviens, decimis, et oblationibus, et sacrificiorum victimis pascabatur.

CXXVI. Sed et hoc negligenter prætereundum non est, quod in hoc viridi spatio illa spatia, in quibus duobus in locis, per tres ejus partes opera misericordiae fiunt, colore rubeo, qui ignis habet speciem, superinduo. Et quid aliud est affectus charitatis, nisi quidam ardor ignis? igitur in colore quidem viridi laici depicti sunt; sed spatia, in quibus misericordiae opera depinguntur, rubea habent; quia terrenæ actioni fideles laici insistent, sed oppressis et egenis quibuslibet et per charitatem compatiuntur, et per largitatem auxiliantur. Hinc de beata illa pœnitente scriptum est, quod pedes Domini et rigaverit, et capillis suis terserit (*Luc. VII, 38*). Et, sicut ait B. Gregorius, *pedes Domini rigamus, si quibuslibet ultimis membris ejus per compassionis affectum inclinemur; si sanctis ejus in tribulatione compatiuntur; si eorum tristitiam nostram putamus*. Capilli quippe superfluit corpori. Et quid abundans terrena substantia, nisi capillorum speciem tenet? quæ dum ad usum necessitatis superfluit, etiam abscissa non sentit. Capillis ergo pedes Domini tergimus, quando sanctis ejus, quibus ex charitate compatiuntur, etiam ex his, quæ nobis superfluit, miseremur: quatenus sic mens per compassionem doleat, ut etiam larga manus affectum doloris ostendat. Quod ergo in Evangelio accipitur per hoc, quod pedes Domini Maria et rigavit, et capillis suis tersit, hic accipitur per hoc, quod in viridi colore, et spatia rubea sunt, et in eisdem rubeis spatiis sex opera misericordiae depicta sunt. In colore itaque viridi, ubi laici continentur, et spatia rubea habentur, et in eisdem rubeis spatiis misericordiae opera depinguntur; quia fideles laici egenis quibuslibet, et pro ejus amore, qui cum dives esset, pauper pro nobis factus est (*II Cor. VIII, 9*), et per charitatis affectum compatiuntur, et per largitatis effectum auxiliantur. Ad quatuor vero angulos illius exterioris crocæ quadraturæ, quæ omnia inter se posita circumplectitur, iconem pono Christi rotulas sex tenentem. In illa rotula una, quæ ad orientem tenetur, **406** scriptum est: *Esurivi, et dedistis mihi manducare (Matth. XXV, 35)*. In alia: *In carere eram, et venistis ad me (ibid., 36)*. In rotula vero illa, quæ in parte australi ad occidentem est, scriptum habetur: *Sitivi, et dedistis mihi bibere (ibid., 35)*. In altera: *Hospes eram, et collegistis me (ibid.)*. In illa quoque rotula, quæ ad aquilonem tenetur, in manu scribitur: *Nudus eram, et cooperuistis me (ibid. 36)*. In altera: *Infirmus fui, et venistis ad me (ibid.)* Singulæ vero rotulæ illis porriguntur imaginibus, quæ illud, quod in eis scriptum est, opus misericordiae exercent; ut sciamus ipsi etiam Christo nos facere, quidquid in ejus nomine pro amore ejus uni ex minimis suis faciamus (*Matth. XXV, 40*).

CXXVII. Illa vero duo spatia, in quorum uno nuptiæ legitimæ celebrantur; in altero quoque thorax

immaculatus depingitur, colore purpureo, qui afflictionis designat angustiam, cooperiuntur: quia nimirum fideles conjugati in eo quod licite sibi invicem carnis debitum reddunt, a crimine quidem damnabili et a peccato mortali penitus immunes fiunt; sed ob diversos vitæ præsentis eventus, et ab afflictione temporali tam per sollicitudinem in mente, quam per laborem in corpore plene liberi non sunt. Qui enim lege conjugii constricti tenentur, multimodis profecto sæpe tribulationibus cruciantur; et modo occupationibus rei familiaris in animo distenduntur, modo vero laboribus in carne fatigantur; et, quamvis præsentia licite acquirant, licite etiam possideant, tamen quo majore quæ possident affectu, dum ea habent, diligunt, eo et majori afficiuntur dolore, dum ea amittunt: non enim potest illius rei sine gravi dolore esse amissio, cujus cum grandi amore fuit possessio. Juxta tabernaculum igitur et nuptias legitimas celebrantes, et thoro immaculato utentes depinguntur; sed illa, in quibus depicti sunt spatia, colore purpureo, qui ubique in hac pictura nostra angustiam designat tribulationis, cooperiuntur: quia fideles quidem conjugati ob bona, quibus insistent opera, ad sanctam Ecclesiam pertinent; sed eorum status cum sit immunis a damnabili crimine, liber tamen non est a temporali afflictione, juxta sententiam Apostoli dicentis: *Si acceperis uxorem, non peccasti; et si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi (1 Cor. vii, 28)*. Campum illum, in quo sacerdos conjugium per orationes et benedictiones consecrans, depictus est, colore Sapphirino, qui cælo, ut superius docuimus, similis est, superinduo: quia sanctæ Ecclesiæ sacerdotes, quando fidei nostræ sacramenta orando consecrant et dispensant, mentis nitore fulgere, et cælesti desiderio coram Deo nitere debent. Et hæc de spatiis exterioris nostræ quadraturæ dicta, ad præsens sufficiant.

CAPUT XV.

De Levitis ad ostium tabernaculi tubis clangentibus: et de columna ignis, et nubis, quæ tabernaculo præminebat.

CXXVIII. Adhuc autem post hæc omnia ad tabernaculum redeo, et duos Levitas, duabus argenteis tubis clangentes, unum ex una parte ostii, et alterum ex alia statuo: quia duo præcepta charitatis habentes prædicatores sancti per prædicationem sanctam tam ad mala cavenda, quam ad bona exercenda admonent fideles. Idcirco juxta unius tubam scribitur: *Quiescite agere perverse (Isa. i, 12)*. Juxta alterius vero: *Dicite bene facere (ibid.)*; quia sanctæ Ecclesiæ doctores et mala omitti, et bona suadent admitti. Possunt etiam per hos duos Levitas duo prædicatorum ordines designari, quorum unus in circumcisionem, alter vero in præputium missus est. Superius dictum est, quia paries australis populum designat Judæorum; septentrionalis vero gentium. Ad quem utrumque parietem vectis ille de quo superius dictum est, se extendit; quia per cognitionem

A unius veræ fidei utrumque populum sibi Deus, et homo Jesus Christus sociavit. Et idcirco Levita ille, qui e regione parietis australis stat, ordinem designat prædicatorum, qui populo Judaico fidei verba nuntiavit. Alius vero Levita, qui e regione parietis septentrionalis statuitur, ordinem exprimit doctorum, qui populum gentilem per sanctam prædicationem ad fidem vocavit. Ex utraque etiam parte tabernaculi imago Christi depingitur, in una manu columnam ignis tenens, in altera vero nubis; quia columna, quæ super tabernaculum jugiter pendebat, Dominum nostrum, Jesum Christum, qui pariter et Redemptor humani generis, et Judex est, designabat. Illa vero columna, **407** quæ olim super tabernaculum jugiter erat, in die quidem nubis, et in nocte speciem habebat ignis; et ideo duobus modis Christum præfigurabat. Unde et unam ex una tabernaculi parte Christi iconem, et duplicem ignis et nubis columnam hinc inde depinxit: non quia duo Christi sunt; sed quia dupliciter per hanc nubis et ignis columnam unus, idemque Christus juxta aliud et aliud accipi debet, quod in plano picturæ videri nullatenus posset, nisi geminata figura in eodem plano tam iconis Christi, quam columnarum ignis, et nubis representata fuisset. Cum enim hæc columna ipsum Christum innuat, alio modo eum innuit in eo quod et ignis in se speciem, et nubis habuit; alio vero quod in eo eandem et nubis speciem in die, et ignis habuit in nocte. Ignis itaque divinitatem ejus, in qua terribilis est, indicat: quia, ut legimus, *Deus noster ignis consumens est (Hebr. xii, 29)*. Nubes vero humanitatem ejusdem, in qua mitis apparuit, innuit: quia, ut ait Isaias, Dominus nubem levem ascendit, et Ægyptum Ingressus est (*Isa. xix, 1*). Nubem namque levem ascendit, et Ægyptum ingressus est; quia carnem ab omni peccato mundam suscepit et venit in mundum. Columna itaque una est, scilicet ignis in se habens speciem, et nubis; quia una quidem persona Christus est, sed duæ in eo sunt naturæ, divina, et humana. Et hic est modus ille, quo Christum hæc columna designat in eo quod ignis in se speciem, et nubis habebat. Item. Ignis columna Domini nostri Jesu Christi, terrorem exprimit, quem in judicio ultimo reprobis exhibebit; nubes vero mansuetudinem ejusdem, quam electis in illo judicio demonstrabit; quia columna, ut dictum est, in nocte quidem habuit speciem ignis, in die vero nubis. Et per noctem vita exprimitur peccatoris, per diem vero vita justi. Una igitur columna in nocte ignem, et in die nubem ostendit; quia unus idemque Christus, misericors electorum Salvator et justus reproborum condemnator, in extremo judicio et justorum claritatem remunerat, et injustorum obscuritatem damnat. Et hic est modus alius, quo Christum eadem columna designat in eo quod in se et nubem in die, et ignem prætulit in nocte. Et hæc est causa, quare et geminam ignis, et nubis columnam

in plano picturæ depinxi : eum tamen olim super tabernaculum Moysi non fuerit, nisi una columna ; scilicet non nisi unus est, quem ipsa præfiguravit, Christus. Illa igitur columna, quæ ad austrum est, Dominum designat Jesum Christum, qui in divinitate, quæ per ignis columnam innuitur, antiquo populo, qui ibi depingitur a dextris, quia in Deum credebat, terribilis fuit eorum puniendo peccata ; quibus idem in terrore divinitatis dicere solebat : Si quis hoc, vel hoc fecerit, morte moriatur (*Exod. xxi, 17*). Unde et juxta eos statuitur Moyses, manus graves, et ponderosas habens, in una flagellum, in altera evaginatum gladium tenens : quia lex ad feriendum et occidendum peccatores parata fuit. A sinistris autem iconis populus depingitur gentilis, qui idola colebat ; de quibus in nube humanitatis, ibi juxta eos depicta, idem loquitur Christus : *Non veni vocare justos, sed peccatores ad penitentiam* (*Luc. v, 32*). Unde et ibi juxta eos Aaron et Hur manus Moysi sustinent ; quia levita nobis efficiunt præcepta celsitudo Dominicæ incarnationis, quæ exprimitur per Aaron, et ardor sancti Spiritus, qui per Hur. Hæc de illa icone breviter dicta sint, quæ ad austrum est.

CXXIX. Illa vero icon ad aquilonem e diverso existens, eundem significat Dominum nostrum Jesum Christum ; et talem eum ostendit, qualis in ultimo judicio apparebit, sicut alia, quæ ad meridiem est, de qua jam copiose diximus, talem eum innuit, qualis et rigore Deitatis populo antiquo, et in mansuetudine humanitatis populo novo apparuit. Igitur Judex vivorum et mortuorum ille Filius hominis, cui Pater omne judicium dedit, per hanc septentrionalem iconem ostenditur, qui in ignis terrore, sive si melius dictum accipitur, in igne terroris reprobis, quorum ibi resurrectio a sinistris depingitur, quia ipsi a sinistris erunt in judicio, dicit : *Ite, maledicti, in ignem æternum* (*Math. xxx, 41*). In quem ignis mibunt, sicut et circulus, qui ibi scriptus est, et infernus, qui ibi in angulo depictus est, demonstrat. De qua inferni pictura hoc quoque plene sciendum est ; quia licet in tabernaculi depictus sit atrio, ad ipsum tamen atrium, in quo positus est, omnino non pertinet ; sed quia ad demonstrandum, quare columna, quæ super tabernaculum erat, in nocte speciem ignis, et in die speciem prætulit nubis, etiam ultimum judicium necesse fuit memorari, ipsam nimirum **408** infernum, ubi judicati retrudentur reprobi, ibi quoque a sinistris oportuit depingi. A dextris quoque ejusdem, quæ ad aquilonem est iconis, resurrectio depingitur justorum, quibus justus Judex Dominus Jesus in nube lenis blandimenti dicit : *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum* (*Math. xxv, 34*). Ad quod videlicet regnum ibunt, sicut titulus, qui ibi scriptus est, ostendit. Et ibunt videlicet illuc, sicut imagines ibidem depictæ inveniunt, ex omni ordine, et professione : episcopi videlicet, clerici, regulares, et monachi ; sacerdotes

quoque, et viri etiam, qui in habitu sæculari religiose vixerunt, et feminae ; qui sunt Noe, Daniel et Job, qui in die judicii, quando se in igne Christus ostendet et in nube, salvabuntur (*Math. xxv, 34*). Tunc percipient regnum, quod eis paratum est ab origine mundi, quod videlicet regnum, sicut longe superius dictum est, in Sancta sanctorum depingitur, ubi juxta imaginem ex una parte sunt angeli ; ex altera drachma decima. Et illuc post judicium ibunt electi, ubi est drachma, quia et ipsi eadem drachma sunt ; sed in his imaginibus depinguntur iidem electi, ad regnum euntes ; in drachma vero idem regnum possidentes

CAPUT XVI

Super capite præcedenti alia expositio allegorica.

CXXX. Possumus vero adhuc de hac gemina Christi icone, et ignis nubisque columna, quædam allegorice dicere, quæ utrum suscipienda, an rejicienda sint, lectoris discernat examen. De eisdem namque duabus iconibus Christi, quæ ex utraque tabernaculi parte hinc inde contra se invicem altrinsecus depictæ sunt, hoc a nobis, etsi corporis aspectu non possit videri, mentis tamen intellectu debet perpendi : quia hæc duæ columnæ, licet modo in uno secundum positionem plani, ex utraque hinc inde parte, sternantur, tamen erecto ipso tabernaculo non quidem ex una aliqua ejus parte, sed supra ipsum tabernaculum medio ipsius loco cum columnis suis, cæterisque omnibus ad easdem columnas pertinentibus in summo pendebunt, et tunc non duæ icones erunt, sed una alteri conjuncta, et ex toto unita, una sola apparebit. Nec erunt jam duæ ignis et nubis columnæ, sicut nec duæ icones ; sed duabus columnis ex una tabernaculi parte jacentibus illis duabus, quæ ex altera parte jacent supra tabernaculum in summo conjunctis, ex his columnis, quæ secundum positionem plani quatuor in imo sunt, non nisi duæ in summo cum una icone erunt : una ignis ex una parte iconis, altera nubis ex altera parte iconis. Tunc etiam justis in regnum cœleste euntibus gentiles, et impiis in infernum euntibus jungentur Judæi ; quia mirum ut de genere ad speciem transeamus, quantum duntaxat ad præsentem mundi statum pertinet, hoc nunc secundum aliquem modum gentium est vocatio, quod in fine justorum erit salvatio : hoc etiam nunc repulsio Judæorum, quod in fine condemnatio erit impiorum. Sicut enim in die universalis judicii cunctis generaliter reprobis, tam Judæis, quam gentibus Dominus dicit : *Ite maledicti in ignem æternum* (*Math. xxv, 41*) : ita nunc quoque justo, sed occulto judicio ejusdem Dominus per effectum rei, Judæis incredulis, et infidelitate sua induratis, eos reprobando dicit : *Ite, maledicti in ignem æternum* : illum videlicet ignem, de quo legitur in prophetia : *Et nunc ignis adversarios consumit*. Et in illum, de quo Psalmista : *Supercecidit ignis, et non viderunt solem* (*Psal. lvi, 9*) ; ut eos nunc ignis peccati cruciet in anima, quos

tunc ignis supplicii cruciabit in gehenna. Qui quidem ignis ideo æternus dici potest; quia pravorum quorumlibet, qui in impietate sua indurantur, hic quidem cruciatus incipit, sed ibi sine alicujus finis defectu non cessat durare. Rursum sicut in die universalis judicii cunctis generaliter electis tam Judæis quam gentibus Dominus dicturus est: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum* (*Matth. xxv, 34*); ita et nunc quoque per affectum rei gentilibus, quos assumere proponit, per electionem gratiæ, et vocationem misericordiæ suæ idem Dominus dicit: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum*. Quatenus rectam fidem iisdem gentiles suscipientes, et in verum salutis auctorem credentes, et ad regnum sanctæ Ecclesiæ per cognitionem veritatis veniant, et illud per amorem virtutis possideant. Quod certe regnum eis ab origine mundi paratum est; quia gentium Ecclesia, quæ vocatur in tempore ad vitam, prædestinata fuit in æternitate. Sed in inferno, quo damnantur impii, recte qui et manus graves habet, et in eis flagellum, gladiumque tenet, conjungitur **409** Moyses; quia nimirum lex, quæ per Moysen exprimitur, non solum eos, qui transgrediebantur, præsentī puniebat interitu, verum etiam eos, qui in iniquitate et in infidelitate indurantur, gladio et flagello pœnæ infernalis æterno condemnandos esse denuntiat. Aptè etiam juxta hanc significationem idem Moyses, qui ex altera parte cum Aaron et Hur, ejus graves manus sustentantibus, atque sustentando leves eas reddentibus, depingitur, justis regnum percipientibus conjungitur; quia ut in regno Ecclesiæ, quod in Evangelio regnum cælorum nonnunquam vocatur, possint gentes super misericordia honorare Dominum, adhuc hodie graves manus Moysi Aaron, et Hur leves efficiunt: dum eelsitudo Dominicæ incarnationis, quæ accipitur per Aaron, et amor sancti Spiritus, qui per Hur, dura legis præcepta, levia reddunt, quia nunc peccatores per pœnitentiam misericorditer salvantur, qui olim per legis austeritatem graviter puniebantur. Unde et idem Aaron, id est Dominus in carne apparens, per Aaron designatus, discipulos in prædicatione mittens, eis injungit, ut dicant: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum* (*Matth. iii, 2*). Ac si diceret: Sustententur manus Moysi, et sustentatæ leves reddantur; est enim modo tempus, ut veniant benedicti Patris mei filii, et possideant regnum, quod eis paratum est ab origine mundi.

CXXXI. Sed et hoc quoque negligenter prætereundum non est; quia cum modo in uno, juxta positionem plani, et Judæi a dextris iconis, et gentes a sinistris sint, tamen quando hæc omnia, quæ in imo picturæ corporis aspectui apparent divisa, in summo cordis intellectui apparebunt conconjuncta: Versa vice dum icon australis aquilonari fuerit cum omnibus quæ ad eam pertinent, unita; et Judæi a sinistris iconis, et gentes erunt

A a dextris: quia videlicet antequam Deus homo fieret, a dextris quodammodo erant Judæi, quia legem habentes, in eum qui legem dedit credebant; a sinistris vero gentiles, quia, Dominum penitus ignorantes, idola colebant. At vero postquam humanitatis iconem ab imis Filius Dei elevavit, eique divinitatis suæ iconem conjunxit; postquam Verbum caro factum est, id est, iconi aquilonari australis est unita: et natura divina in unitate personæ, (salva tamen proprietate utriusque naturæ), naturæ est associata humanæ, ut esset in duabus naturis una persona, quasi ex duabus iconibus facta una icon: Judæi, qui prius erant a dextris, propter incredulitatem deputantur ad sinistram; et gentiles, qui prius erant a sinistris, per gratiam vocantur ad dextram; quia in judicium venit supra tabernaculum Ecclesiæ icon nostra, ut non videntes viderent, et qui videbant, cæci fierent (*Marc. iv, 12*); sicque facti sunt non solum primi novissimi, et novissimi primi (*Matth. xx, 16*); sed etiam dextri sinistri, et sinistri dextri. Unde et licon hæc in humanitatis pietate, quasi in quadam nubis lenitate loquitur, dicens: *Non veni vocare justos; sed peccatores in pœnitentiam* (*Luc. v, 3*), quia et Judæi, qui sibi applaudunt de justitia, propter superbiam et incredulitatem relinquuntur: et gentiles, qui confidunt de pœnitentia, propter humilitatem et fidem assumuntur (*Luc. xviii, 14*). Dicit itaque icon nostra in nube sua: *Non veni vocare justos sed peccatores in pœnitentiam*; quia et descendit in domum suam publicanus justificatus a Pharisæo (*ibid.*); et Maria pœnitens laudatur; et Pharisæus superbiens reprehenditur (*Luc. vii, 38*): et ulceribus plenus Lazarus salvatur, et in lege epulans quotidie splendide dives damnatur (*Luc. xvi, 22*). De Judæis quoque, qui ex dextris jam sinistri facti sunt, in divinitatis terrore, quasi in quodam ardore gravem profert eadem icon sententiam, dicens: *Si quis hoc, vel hoc fecerit, morte morietur* (*Exod. xxi, 17*); quia non putent Judæi quia nubes hæc accusatura sit eos apud ignem; est autem qui accusat eos Moyses, in quo ipsi sperant: si enim crederent Moysi, crederent forsitan et illi (*Joan. vi, 45*), cujus est licon; de ipso enim ille scripsit. Unde et idem Moyses de contra e regione ignis depingitur, in una manu flagellum tenens, ut feriat; in altera vero gladium ut perimat: quia lex sancta Judæos incredulos propter hoc quod lene nubis blandimentum recipere, id est, in Christum hominem credere renuunt, in furore ignis, et in ira ejus denuntiat et judicat esse corripiendos, ipso Moyse legislatore hoc modo prophetante, præcipiente, comminante: *Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam meipsum audietis juxta omnia, quæcunque locutus fuerit vobis. Erit autem: Omnis anima, quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de populo suo* (*Deut. xviii, 15; Act. iii, 22, 23*). Prophetia namque fuit, dum propheta

de fratribus eorum suscitandus eis prædicitur; **A** *est, multum exigetur ab eis (Luc. xii, 48)*. Et idcirco in spatio isto bonos esse affirmo; quia illi in eo continentur, qui præ cæteris fidelibus specialiter, etsi non sunt, boni tamen esse debent. Unde et spatium hoc quasi quidam hortus est, in quo solæ bonæ herbæ nutriuntur. In agro namque herbæ perse, et ex se oriuntur; sed bonæ, quæ in horto sunt, herbæ hortulani et discretionis alibi eliguntur, et labore aliunde afferuntur, et in horto ipso plantantur, plantatæ rigantur, rigatæ nutriuntur: quia naturali quadam institutione contenti, sub communi Christianitatis titulo laici quidem vivunt; sed de communi laicorum statu, qui ordinandi sunt clerici, sancti Spiritus inspiratione, quasi hortulani cujusdam discretionis eliguntur, et electi in clericatus culmine sub arctioris professionis foris sublimantur: quasi quædam herbæ, quæ de communi agro assumuntur, et studiosa quadam cura in horto plantantur.

B CXXXIII. In spatio tertio Levitæ ingrediuntur, non quidem omnes, sed illi qui ad immolandum in altari æneo, quod extra tabernaculum erat, holocaustum idonei inveniuntur; et est quasi quoddam regis atrium spatium hoc, in quo amici, et familiares recipi solent. Omnes namque Levitæ circa tabernaculum quidem metabantur; sed ad ministrandum Domino nulli ingrediebantur, nisi qui et ætatis maturæ, et munditiæ erant perfectæ. Unde et de ipsis Levitis ait Dominus ad Aaron:

C *Homo de semine tuo per familias suas qui habuerit maculam, non offerat panes Domino, nec accedat ad ministerium ejus (Lev. xvii, 18)*. De ætate vero eorundem Levitarum ita Dominus ait ad Moysen: *A viginti quinque annis, et* **411** *supra ingrediuntur, ut ministrent (Num. iv, 35)*. Spatium itaque hoc, in quo illi Levitæ holocausta Domino immolant, qui et ætate maturi, et puritate conspicui sunt, quasi quoddam atrium est regis, ubi ad hoc amici ejus et familiares intrant, ut ipsius devote obsequiis insistant. Quartum vero spatium lotis manibus, et pedibus sacerdotis ingrediuntur, ut thymiama Domino offerant, et est quasi cujusdam prædicitis patrifamilias domus, in qua cognati ejus et parentes recipiuntur. Quintum quoque spatium, quod intra velum est, et Sancta sanctorum appellatur, solus summus pontifex ingredi consuevit: et est quasi quidam thalamus locus hic, in quo postpositis cunctis familiaribus et amicis, exclusis etiam parentibus et cognatis, soli sponsus et sponsa eo amore dulciore, quo in loco interiore jucundantur. In hoc vero spatio statuitur arca fœderis, et est arca in loco isto, quasi lectus in thalamo. Inter omnia, quæ ad hoc de quo loquimur, tabernaculum pertinent, loca, nullus magis privatus, quam iste, et inter omnes ejusdem tabernaculi res nulla magis ut ita dixerim, privata, quam arca, et ea quæ intra illam erant. Unde et locum hunc thalamo comparavi, et arcam lecto; quia inter omnes quæ in palatio sunt, domos, nulla magis privata quam thalamus;

CAPUT XVII.

De quinque partita distinctione picturæ.

CXXXII. Diligenti post hæc intentione considerandum est, quia hæc, (de qua plura jam diximus), pictura per quinque spatia est descripta. Primum namque spatium ille locus est, in quo utriusque temporis Laici continentur. Secundum, in quo utriusque Testamenti clerici. Tertium, in quo Levitæ ad sacrificandum. Quartum, in quo sacerdotes ad thymiama offerendum Domino ingrediuntur. Quintum, in quo summus pontifex solus semel in anno intrare consuevit. Primum spatium est, in quo boni simul, et mali commisti sunt; quia in statu laicorum plures inveniuntur mali quam boni: ita ut quo fuerint meliores, eo sint et pauciores; et est quasi quidam ager, in quo bonæ scilicet, et malæ herbæ sunt non solæ bonæ, nec solæ malæ, sed bonæ simul et malæ. Secundum vero spatium est, in quo boni continentur; quia licet non omnes clerici sicut nec omnes laici boni sint; sed in his temporibus periculosus plures etiam inter eos, sicut et inter laicos, mali inveniantur quam boni; idcirco eos bonos et sanctos appello: quia quantum dumtaxat ad eorum pertinet officium, specialiter quodam debito constricti sunt, ut quorundam prælaicis bonitatis et sanctitatis habeant prærogativam, ut quo in professione et officio sublimiores sunt, eo nimirum in conversatione, et merito sint sanctiores: quia (ut legitur), quibus *multum datum*

et inter omnia, quæ non solum in ipso thalamo sunt, sed quæ ad hanc pertinent vitam, nihil magis privatum, quam lectus sponsi et sponsæ. Igitur primum spatium quodammodo ager est, secundum, hortus; tertium, atrium; quartum, domus; quintum, thalamus. Laici boni simul et mali primo loco sunt, quasi bonæ simul, et malæ herbæ in agro; clerici, qui bonos significant, secundo: quasi electæ herbæ in horto; Levitæ tertio: quasi amici et familiares in atrio; sacerdotes in quarto: quasi cognati et parentes in domo; solus pontifex in quinto, ubi arca est continens manna: quasi solus sponsus et sponsa in thalamo, ubi suavitas est in lecto. Hæc sunt quinque spatia, per quæ hæc, de qua loquimur, pictura distincta est.

CAPUT XVIII.

De significatione quinquepartitæ distinctionis.

CXXXIV. Quam putamus secundum sensum allegoricum nobis innuere significationem, hanc quinquepartitam hujus nostræ picturæ distinctionem jam explanandum est. Quod si alicui indignum forte videtur id quod nos in plano depinximus, ad allegoriam debere trahi, nos apte putamus illam quinquepartitam distinctionem, sive, si congruentius dictum accipitur, divisionem, quæ ad illud vetus Moysi tabernaculum pertinebat, allegorice accipi posse. Sicut enim hic visibiliter depictum est, sic putamus secundum aliquem modum apud illud Moysi tabernaculum visibile fuisse. Ut in primo spatio circa ipsum tabernaculum duodecim essent tribus, in secundo, per quatuor ejus partes Levitæ. Tertium spatium atrium erat, quod in se altare holocausti et labrum æneum habebat. Quartum, domus tabernaculi exterior, quam intrabant, ut Apostolus ait, *semper sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes* (Hebr. ix, 6). Quintum, domus ejusdem tabernaculi interior, quæ soli summo pontifici, nec nisi semel in anno patebat. Hoc apud illud vetus tabernaculum ita fuisse legimus; hæc et nos, prout potuimus, hic depinximus. Quid hæc ergo significant? Si enim ut ait Apostolus, *Omnia in figura contingebant illis* (I Cor. x, 6), scripta sunt autem propter correptionem nostram: nequaquam hæc a mysterio vacare credenda sunt. Quod itaque de hac re sentimus, absque præjudicio eorum, qui de hac re subtilius et verius atque nitidius dicere norunt, humiliter ostendamus. Salvo igitur meliore et congruentiore intellectu, qui eruditioribus sensibus patet, videamus, ne forte quinquepartitus hujus mundi status quinquepartitæ huic distinctioni allegorice possit aptari. Hos autem quinque mundi status ita distinguimus. Primus hujus mundi status ab ipso mundi exordio, usque ad diluvium fuit. Quem nimirum statum, quia nulla adhuc homini lex, cujus præceptis arctari et ligari posset, data fuit, non immerito latitudini agri comparamus. In quo quidem statu quia filii Dei et filii hominum simul commisti erant, quasi in agro bonæ simul et malæ herbæ fuerant. Status vero secundus post di-

luvium, temporibus patriarcharum et Moysi, per quem vetus illa populo lex data fuit, exstitit: qui status ad bonos quodammodo pertinet; quia, quamvis nec in illo, nec in aliquo hujus sæculi tempore soli boni fuerunt, vocatis tamen ad fidem, et cultum unius veri Dei patriarchis legisque latoribus, quasi bonis herbis aliunde allatis, et in Dei horto præceptorum legalium sepius circumdato, plantatis; et numerosior **412** sanctorum multitudo, et major veritatis cognitio mundo effulsit. Ad tempus quoque judicum et regum, qui antiquo illi Dei populo in cura regiminis præfuerunt, status tertius spectat. Qui status quasi quoddam regis, seu principis, in quo obsequiis ejus amici et familiares sui insisterent, atrium fuit; quia in tempore illo, ut divinæ liberius culturæ eis insistere liceret, et per augmentum populus ille dilatatus, et per fortitudinem constructo in terra propria templo roboratus erat. Quartus vero status ad tempus pertinet prophetarum, qui in eo, quod adventum Filii Dei in carne, et redemptionis nostræ mysteria, atque sanctæ Ecclesiæ sacramenta multifarie, multisque modis pronuntiaverunt: summo nimirum patrifamilias quadam, ut ita dicam, parentela et cognatione juncti fuerunt. Et hic status quædam quodammodo prædivitis cujusdam patrifamilias domus fuit; in qua ejusdem patrifamilias parentes, et cognati sancti videlicet prophetæ erant. Locus quintus, qui sancta sanctorum dicebatur, adventum Filii Dei in carne ideo exprimit; quia in eum solus pontifex summus intrare consuevit. Qui status, quid aliud, quam thalamus fuit, in quo sponsus Christus sponsæ suæ sanctæ Ecclesiæ conjungebatur? Sunt itaque hi quinque status mundi hujus. Primus ab Adam temporibus filiorum Dei et filiorum hominum usque ad diluvium; secundus, temporibus patriarcharum et legislatoris; tertius, temporibus judicum et regum; quartus, tempore prophetarum; quintus, tempore Filii Dei et hominis. Et secundum rationes, quæ superius ostensæ sunt, primus, quasi ager; secundus, ut hortus; tertius, ut atrium; quartus, sicut domus; quintus, quasi thalamus. Idcirco in primo spatio, quod cæteris omnibus exterius est scribo, *Ager*; in secundo, *Hortus*; in tertio, *Atrium*; in quarto, *Domus*; in quinto, *Thalamus*: ut ostendatur, quia ob causas superius dictas, primum spatium quodammodo ager est; secundum, hortus; tertium, atrium; quartum, domus; quintum, thalamus.

CAPUT XIX.

Altera expositio de eodem.

CXXXV. Possumus etiam hæc quinque, de quibus locuti sumus, picturæ nostræ spatia ad quinque sanctæ Ecclesiæ status, quæ post Christi adventum ad fidem vocata est, referre. Primus siquidem sanctæ Ecclesiæ status ille fuit, quando post ascensionem Domini virtute ex alto primitiva induta Ecclesia, quicumque in Christum credere, quicumque ipsum prædicare præsumerent, diversis tormentorum generibus ad negandum trahebantur: quando illa,

jam hora venerat, ut omnes, qui interficerent apostolos, arbitrentur se obsequium præstare Deo (Joan. xvi, 2); quando cruentas in eos manus injicientes persecutores, ad reges eos et præsidēs ducebant; quando denique odio erant omnibus hominibus propter, nomen Christi (Matth. x, 22). Ecce ager, in quo cum multis malis pœcæ erant herbe bonæ, quando urtica filium ad crescendum impediebat, quando hyssopum saliuca destruebat. Postquam vero longo et anxio discipulorum in remigando laborantium clamore suscitatus est Dominus Jesus (Matth. viii, 24), ut ipsi imperanti venti et mare obedirent, et fieret tranquillitas magna (ibid., 26): ne diutius jam Petri turbaretur navicula, servato ad fidem Romano imperio; inclinatis nihilominus longe lateque per orbem terrarum, cæterorumque regnorum cervicibus, ad crucis opprobrium, et improprium Christi, pax est data Ecclesiæ: ut in horto Dominico ab agro illo allatæ bonæ, et electæ herbæ, eo numerosius, quo liberius plantarentur: jam tunc pro salianca ascendit abies; jam pro urtica crevit myrtus (Isa. lv, 15); jam super caliginosum Babylonis montem crucis est levatum vexillum. Jam vox prædicatorum exaltata est; jam duces portas intraverunt, quia nimirum quos in primo statu suo sancta Ecclesia in ira Domini habuit fortes, in hoc secundo statu suo, in ejus gloria suscepit exultantes. Jam, inquam, vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequentium: quia intonuit vox sonitus regum, et gentium congregatarum. Hic itaque sanctæ Ecclesiæ status hortus fuit, in quo bonæ herbæ plantatæ sunt. Pacificata igitur Ecclesia membrorum suorum et meritum crescere gaudebat. et numerum. Crevitque non solum fides recta, sed etiam operatio sancta. Et tunc in statu isto tertio summi imperatoris atrium sui et amici, et familiares ingrediebantur. Amici, inquam, et familiares. Amici per fidem, et familiares per operationem, ut et recte credendo, et strenue operando ejus obsequiis insisterent. Sic est sublimate Ecclesia super altitudinem terræ, et posita in superbiam sæculorum.

CXXXVI. Venit jam status ejus quartus, in quo longe excellentius quam in tertio vel in secundo accensa est in bono fidelium devotio, roborata intentio, auctum **413** propositum; quia in multis fidelibus suis eadem virgo, mater ecclesia, communi sanctitate Christianitatis in hoc suo quarto statu contenta non esset, nisi mundum, et ea quæ mundi sunt, plene contemneret; jugum Domini suave et onus ejus leve susciperet (Matth. xi, 30); communem, quemadmodum in paucis in ortu quondam suo habuit vitam, devote modo in innumeris apprehenderet: ut per communionem possessionum unitas foveretur mentium, quatenus esset et in statu isto multitudinis non solum quidem credentium; verum etiam sancte viventium cor unum, et anima una, nec quisquam eorum, quæ possideret, aliquid suum esse diceret: sed essent illis omnia communia

(Act. iv, 32). Et hic status quid aliud est, nisi quidam locus sanctus, locus terribilis, qui merito Bethel, id est, domus Dei appellatur? Ubi charitatis scala erigitur, ubi per ejus gradus angeli ascendunt, et descendunt (Gen. xviii, 12). In hanc domum genus electum, regale sacerdotium, et populus ingreditur acquisitionis (I Petr. ii, 9). Genus, inquam, electum de his, qui exterius ministrant, ad offerendum intrinsecus Domino thymiana odoris suavissimi electum. Genus clericorum regularium; genus Lemovicensium et Præmonstratensium; genus Arroensium, et Bellovacensium: genus quoque monachorum sanctorum; genus Carthusiensium et Cisterciensium; genus Cluniacensium, et Cyronensium; genus quoque cæterarum diversarum professionum, quarum singulæ juxta genus suum, unam eandemque reginam a dextris Regis sui in vestitu deaurato astantem circumdant quidem varietate (Psal. xlv, 10), nec exspoliant unitate. Hanc domum monachi religiosi, et clerici inhabitant regulares, qui communi Domino quadam non solum amicitia et familiaritate; verum etiam parentela et cognatione juncti sunt, quia dum unusquisque eorum in pleno et contemptu præsentium, et desiderio futurorum tota intentione voluntatem ejus facere student: ille nimirum ejus, ut ipse ait, et frater, et soror, et mater est (Matth. xii, 50). In hac domo habent et in mensa cibum bonæ operationis, et in candelabro lumen lectionis, et in altari thymiamatis suavitatem orationis. Quod enim cibus bonam designat operationem, habemus ex sententia Domini, dicentis: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei* (Joan. iv, 34). Quod vero candelabrum sacram inuau lectionem, apostolus Petrus ostendit, dicens: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis, attendentes quasi lucernæ lucendi in caliginoso loco* (II Petr. ii, 19). Quod incensum quoque suavitatem orationis exprimat, Psalmista demonstrat. *Dirigatur, inquit, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo* (Psal. cxi, 2). Hæc tria sunt, quæ in hac domo nostri continuo habere debent sacerdotes; quia semper cum a cura necessaria corporis vacant, vel in operatione, vel in lectione, vel in oratione esse debent: operatio ad ministrationem corporalem; lectio ad instructionem spiritualem; oratio ad contemplativam puritatem. Hanc etiam domum hi tres ordines inhabitant: novitii, obedientiarii, et claustrales. Hi sunt, qui secum Dominum Jesum in Bethania habent, id est, in domo obedientiæ, sicut ait evangelista Joannes: *Fecerunt, inquit, ei cenam, et Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo; Maria vero accepit libram unguenti, nardi pistici pretiosi, et unxit pedes ejus, et domus impleta est ex odore unguenti* (Joan. xii, 2, 3). Martha itaque Domino ministrat, Lazarus cum eo recumbit, et Maria eum unxit. Martha ergo, quæ Domini ministerio intendit, quæ etiam, ut alibi de ea idem Dominus dicit, sollicita est, et turbatur erga pluri-

ma (*Luc. x, 4*), cœnobii obediētiarios exprimit, qui fideles esse debent et prudentes. Prudentes in acquirendis, fideles in expendendis. Prudentes ne eos error ignorantiae fallat, fideles ne in Dei ministerio suum aliquid requirant. Lazarus vero, qui modo quidem cum Domino recumbit, sed quondam mortuus, et quatruiduanus in monumento fetebat, novitios designat qui ad Dei in vita communi convivium pervenerunt: qui prius tamen spiritualiter extincti per peccati delectationem consensum et consuetudinem, et veniæ desperationem coram Deo, et hominibus per prævæ vitæ infamiam fetebant: sed jam a Domino resuscitati, et ab ejus discipulis soluti ad tantam ab ipso Domino dignitatem promoventur, ut cum eo recumbere digni judicentur; nec jam hospites et advenæ sint, sed cives sanctorum, et domestici Dei (*Ephes. ii, 19*). Maria quoque claustrales specialiter designat, qui eo liberius soli Domino Jesu vacare possunt, quo plenius a cunctis rerum terrenarum sollicitudinibus expoliantur. Valde familiaris est ipsi Domino Jesu Maria, multumque propinqua. Omnibus certe in Bethania consistentibus familiarior ei et propinquior est. Nam licet ei ministret Martha; recumbat cum eo Lazarus, nec iste tamen, nec illa tangit eum. Sola eum tangit **414** Maria. Tangit quod in eo infimum est, ad pedes ejus inclinata, erecta ad caput, accepit libram nardi pistici pretiosi (*Joan. xii, 3*). Accipit, inquam, quia nisi acciperet, non haberet. Omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum (*Jac. i, 17*). In libra, plenitudo accipitur perfectionis; in nardo, odor cognitionis; in pistico puritas veritatis. Ex his tribus Maria electam et egregiam conficit, et componit unctionem; quia ex plena, et vera Domini Jesu cognitione suavem in cordibus suis claustrales concipiunt dilectionem. Caput Domini et pedes unguunt: quia geminam ejus naturam, divinam scilicet et humanam ardentem diligunt. Caput namque Christi, ut ait Apostolus, Deus (*I Cor. ii, 3*). Et pedes ejus quid aliud designant quam incarnationem suam, qua nostræ mortalitatis tetigit terram! Duobus quoque super terram nostram pedibus ambulavit Propheta ille potens in opere, et sermone (*Luc. xxiv, 19*), doctrina scilicet, et operatione: quia et fecit, et docuit. Pulchrum quidem videtur Mariæ nostræ, ipsum videre operantem; dulce nihilominus ipsum audire loquentem: ut ipsius secum habeat et operationem ad imitationem, et locutionem ad consolationem atque instructionem. Sunt itaque hi tres ordines domum istam inhabitantium: ordo obediētiariorum, ordo novitiorum, ordo claustralium. Quos videlicet tres ordines isti tres gradus innuunt, quos in sancta, juxta hanc dictionem domus posuimus, Sunt autem adhuc duo alii ex altera ejusdem dictionis parte positi gradus: quia inter virtutes cæteras duæ sunt, quæ cunctis communi vita viventibus valde sunt necessariae: communiō videlicet possessionum. et unitas animorum. Hæ quidem duæ

A virtutes in primitiva Ecclesia, unde hæc cœnobitarum, de qua loquimur, vita exordium sumpsit, principaliter fuerunt. Scriptum est enim in Actibus apostolorum: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* (*Act. iv, 32*). Ecce cordium unitas. *Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia* (*ibid.*). Ecce communiō possessionum. De his etiam duabus virtutibus ipsos clericos in Regula ipsorum B. Augustinus alloquitur dicens: *Hæc sunt quæ, ut observetis, præcipimus, in monasterio constituti. Primum propter quod in unam estis congregati, ut unanimes habitetis in domo, et sit vobis anima una, et cor unum in Deo, et non dicatis aliquid proprium; sed sint vobis omnia communia.* Itaque ad has duas virtutes denotandas, quæ inter cæteras cunctis cœnobitis valde necessariae sunt, hos duos depinximus gradus, ut nullus eorum, qui vitam communem professi sunt, velit ab altero per discordiam dissidere, vel quidquam proprium præsumat possidere.

CXXXVII. Hæc de quarto sanctæ Ecclesiæ statu prolixè quidem; sed fortasse non inutiliter diximus. Quintus quoque ejusdem sanctæ Ecclesiæ status ad professionem pertinet anachoretarum ipsorum; quia professio propter secretam et solitariam, quam exercent, conversationem etiam interiorj tabernaculi loco; qui Sancta sanctorum appellatur, non incongrue assimilatur. De Sanctis ad Sancta sanctorum pontifex summus venire consuevit; quia extinctis prius vitis carnis, sedatis tumultuosis motibus mentis, de perfectione vitæ cœnobialis ad secretam anachoreticæ conversationis puritatem sancti jam dudum Patres pertingere solebant. Quæ nimirum secreta, et solitaria anachoretarum conversatio quid aliud, quam thalamus quidam potest appellari! Juxta hanc vero dictionem, videlicet *thalamus*, tres gradus positi sunt ad triplicem quamdam solitudinem innuendam, quæ anachoretis valde necessaria est: solitudinem videlicet loci, solitudinem negotii, solitudinem animi. Prima solitudo hominum fugit multitudinem; secunda, terrenorum declinat sollicitudinem; tertia vero cordis devitat evagationem. Prima etiam tumultuosam expellit curiositatem; secunda mentis aufert anxietatem; tertia quoque phantasmatum irruentium sædam exinanit vanitatem. Sunt itaque hi quinque sanctæ Ecclesiæ, quæ post ascensionem Domini ad fidem vocata est, status; qui per hæc quinque picture nostræ spatia hoc modo designari possunt. Primus status fuit in persecutione martyrum, secundus in conversione principum, tertius in multiplicatione Christianorum, quartus in communiōne cœnobitarum, quintus in singularitate anachoretarum. Et primus quasi ager, fuit secundus ut hortus, tertius velut atrium, quartus sicut domus, quintus tanquam thalamus. In agro bonæ simul et malæ herbæ fuerunt, in horto herbæ electæ, in atrio familiares et amici in domo parentes et cognati, in thalamo

415 Sponsus, et sponsa. In agro arantes et seminantes, in horto plantantes et rigantes, in atrio immolantes et abluentes, in domo comedentes et bibentes; in thalamo Deus et anima, quasi Sponsus et sponsa complectentes, et simul sese osculantes.

Hæc igitur sunt, quæ de quinquepartita divisione, quæ ad vetus et materiale illud tabernaculum pertinebat: et de quinque picturæ nostræ spatii coram vestra charitate diximus. Hæc etiam sunt, quæ de statu et multiformi sanctæ Ecclesiæ ornatu in hac

A secunda libri nostri parte, quoad brevius potuimus, allegorice in hac pictura nostra, sicut iussistis, demonstravimus. Quæ si rata esse iudicaveritis, non plumbeæ, quæso, fistula: attribuat, quod vini vobis ipsa poculum ministravit; sed ei potius, qui potum eam, quem propinaret implevit. De quo mirum non est, si ad laudem suam, sua etiam per linguam nostram verba formet, qui quondam ut hominis et vesana insipientia et insipiens corripere vesania, etiam ruditus asininos in verba mutavit humana.

PARS TERTIA.

TABERNACULO ANIMI, QUOD EST IN INTERNA COGITATIONE.

CAPUT PRIMUM.

De difficultate tertiæ partis tractandæ.

CXXXVIII. Quia vestra, Pater venerande, celsitudo evidenter agnoscit quod, sicut in significatione allegorica visibile illud tabernaculum Moysi, de quo multa jam dicta sunt, universalem electorum Ecclesiam designat; ita nihilominus idem tabernaculum in intellectu morali secretum exprimit mentis: parvitati meæ adhuc injungitis, ut sicut ex parte ostendi quomodo hæc, quæ coram oculo depicta sunt corporali, in allegoria ad universos sanctæ Ecclesiæ spectent filios, propter fidem communem, sic etiam ostendam quomodo et in tropologia ad singulos pertineant, secundum internam cordis puritatem. Laboriosum opus, et mihi, fateor, non solum difficile; sed pene impossibile: cum mores discutere magis ad experientiæ pertineat gustum, quam ad scientiæ olfactum. Verumtamen injustum omnino censeo, ut, in quantum ipse mihi, sine quo possumus nihil, vires ministraverit, his, super quibus me vestra præceptio compellit, desit obauditio mea. Quæ nimirum præceptio vestra tam justa est, ut eam merito exaudire debeam; tam sincera, ut velim; si tamen vestra oratio impetraverit, ut, quod volens debeo, et debens volo, etiam explere efficaciter possim. Igitur sicut quedam, quæ de tabernaculo recitavimus, ad communem electorum Ecclesiam pertinere demonstravimus: ita quoque quomodo ad unumquemque nostrum quædam ex his pertinent, prout possumus, demonstremus; ut, quemadmodum in nobis per fidem rectam clarificatus est intellectus, et sic per cogitationem devotam in nobis excitetur et accendatur affectus.

CAPUT II.

Quare in Ægypto populus Israel non ædificavit tabernaculum; et de tribus metallis, quæ ad idem tabernaculum pertinebant.

CXXXIX. Diximus in exordio libri hujus, quia antiquus ille Dei populus quandiu in Ægypto fuit, nunquam Deo tabernaculum construxit; sed ut aliquando hoc posset, cum omnipotens Deus de Ægypto

B pto eduxit. Nec solum eduxit eum de Ægypto; sed etiam locavit in deserto, ut sic demum Dei sui tabernaculo ædificando **416** insisteret. De Ægypto exeunt, qui sæculo cum omnibus pompis sæcularibus renuntiant. Submersis vero Ægyptiis desertum intrant, qui pristinis suis, in aquis compunctionis, vitiis extinctis, per novæ vitæ electionem, duram, et asperam conversationem sumperunt. Tabernaculum vero construant, qui omni terrenaorum corruptione post posita, omni prorsus sollicitudine omiſsa, omni etiam perturbatione sedata, omnibus denique, quæ mundi hujus sunt, contemptis et oblivioni traditis, per stabilem mundarum cogitationum identitatem, per defæctam sancti desiderii affectionem spirituali suæ quieti insistent. Quondam vero in Ægypto manserunt: quia fuerunt, ut Apostolus ait aliquando tenebræ (*Ephes. v, 8*), et Ægyptus tenebræ interpretatur. Ibi fuerunt servi, ibi ligati, ibi etiam inquieti. Servi, quia, juxta veritatis vocem, omnis qui facit peccatum, servus est peccati (*Joan. viii, 34*). Ligati; quia, ut legitur, Peccatorum suorum funibus constringitur peccator (*Prov. v, 22*). Inquieti; quia tumultuosis Ægyptiorum conventiculis associati, veræ funditus expertes erant quietis: *Commisti inter gentes didicerunt opera eorum, et servierunt sculptilibus eorum, et factum est illis in scandalum (Psal. xxxv, 36)*. Sed jam, miserante Deo, qui de tenebris eos vocavit in admirabile lumen suum (*I Petri. ii, 9*), de servis effecti sunt liberi, de ligatis soluti, quieti de inquietis. Certe in unoquoque nostrum dimisit Dominus onagram liberum, vincula ejus solvens, et dans ei in solitudine domum (*Job xxxix, 5, 6*). Onager iste qui asinus agrestis dicitur, eos designat, quos Dominus liberos dimisit, quando eos de servitute Pharaonis eripuit. Horum vero solitudo quadripartita est. Prima est a peccato, secunda a negotio, tertia a consortio, quarta a mysterio. Prima est solitudo boni, secunda animi, tertia loci, quarta sponsi. In prima sumus purificati, in secunda ornati, in tertia sublimati, in quarta beati effecti. In prima

purificati a vitiis; in secunda ornati virtutibus; in tertia sublimati divinis charismatibus; in quarta beati effecti suavissimis et secretissimis interni Sponsi amplexibus. Iste sunt solitudines, de quibus Isaias: *Exsultent, inquit, solitudines Jordanis (Isa. xxxv, 1)*. Merito exsultare dicuntur, quia omnes qui eas habent exsultantes efficiuntur. Vere in his solitudinibus exsultare debemus: quia per primam reparatio confertur naturæ; per secundam decor nobis præbetur justitiæ; per tertiam acquiritur celsitudo gratiæ; per quartam lætitia conceditur internæ gloriæ. Prima naturalem excludit infirmitatem; secunda animæ dirumpit iniquitatem; tertia pœnam omnimodam et vanitatem; quarta ad plenam provehit felicitatem. Hæc est quadripartita solitudo, in qua ille de Ægypto exeuntibus domum dedit, qui eos et liberos dimisit, et eorum vincula solvit. Et quæ est hæc libertas, quam eis contulit? Certe liberavit eos a vanitate, liberavit a curiositate, liberavit a voluptate, liberavit a calamitate. Liberavit, inquam, eos a vanitate spiritualis superbiæ, a curiositate mundialis lætitiæ, a voluptate carnalis concupiscentiæ; liberabit etiam postmodum a calamitate infernalis pœnæ: a vanitate, quæ eos excæcavit; a curiositate, quæ eos a se alienavit; a voluptate, quæ eos sædavit; a calamitate, quæ reprobos in æternum cruciabit. Sic eos liberavit, ut et in hac vita sint liberi, et in alia: in hac a culpa, in alia a pœna. Omnis enim, *qui facit peccatum, sicut hic servus est peccati (Joan. viii, 34)*, sic et in futuro servus erit supplicii.

CXL. *Sed et vincula ejus dissolvit (Job xxxix, 5)*. Quæ vincula? Sicut quatuor sunt solitudines, et quatuor libertates, quas contulit: sic etiam quatuor sunt genera vinculorum. Sunt enim quædam vincula, quibus communiter in hac vita omnes ligamur, a quibus etiam ante ipsam mortem non dissolvimur; corruptiones videlicet mortalitatis nostræ. His vinculis egregius Prædicator se ligatum gemebat, dicens: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo (Phil. i, 23)*. Dissolvi non cuperet, nisi ligatum se videret: *Infelix, inquit, ego homo: quis me liberabit de corpore mortis hujus? (Rom. vii, 24)*. Vinculum igitur quo ligatus exstitit, corpus mortis fuit. Sunt et alia vincula, quæ proprie ad peccatores pertinent, qui quidem tot vinculis ligantur, quot peccatorum ponderibus onerantur. De his vinculis Psalmista ait: *Funes peccatorum circumplexi sunt me (Psal. cxviii, 61)*. Sunt vero quædam vincula, quæ ad solos pertinent bonos; vincula scilicet amoris et dilectionis, de quibus per Oseam Dominus dicit: *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis (Osee xi, 4)*. Sunt alia adhuc vincula, quibus in pœnis ligantur damnati: quibus et ligari jubetur, qui non habens vestem nuptialem, inter discumbentes a rege invenitur: *Ligatis, inquit, manibus et pedibus, mitte eum in tenebras exteriores (Matth. xxii, 13)*. Prima itaque vincula sunt necessitatis; secunda iniquitatis; tertia charitatis; quarta calamitatis.

PATROL. CXCVIII.

A Prima communiter pertinent ad universos; secunda, ad iniquos; tertia, ad justos; quarta, ad damnatos. Prima ligant omnes filios Adam in hac mortalitate corporis corruptione; secunda filios peccati in iniquitatis perpetratione; tertia filios Dei in ejus dilectione; quarta filios perditionis in gehennali afflictione. Prima in nobis vincula Dominus solvet; quando absorpta morte in victoria, corruptibile nostrum induet incorruptionem, et mortale nostrum induet immortalitatem (*I Cor. liii, 54*); secunda vero in nobis solvit, quando nos et a peccato liberavit, et sibi servos effecit: sed nec a tertiis absolvi, nec a quartis permittit nos ligari. Hoc igitur modo effecti sumus, miserante Deo, et de servis liberi, et de ligatis soluti, et de inquietis quieti. Habemus itaque quietem. Ubi habemus? Certe non est quies vera, nisi in solitudine; quia, qui in tumultu est, quiescere nullatenus potest. Sed nos elongavimus fugientes; et ecce manemus in solitudine (*Psal. ltv, 8*). In qua nimirum quadripartita nostra solitudine, domum nobis Dominus dedit. In hac solitudine cordis datur tranquillitas, animi serenitas, conscientiæ puritas, internæ lucis cernitur claritas, contemplationis apprehenditur sublimitas, Sponsi prælibatur felicitas. In hac solitudine ille, qui nos liberos dimisit, qui nostra vincula solvit, et domum nobis dedit, ut in ea Deo Jacob construamus tabernaculum: id est, in hac interna mentis quiete nostrum cum Deo ædificemus secretum. O libertas! o solutio! o solitudo!

CXLI. Igitur tabernaculum tuum, mi frater charissime, tranquillum et pacificum cordis tui secretum est, in quo tecum et intra te debes commorari. Sed ad illud materiale tabernaculum Moysi tria metalla pertinebant: aurum, argentum et æs. Similiter et in te, qui Spiritus sancti tabernaculum esse debes, hæc tria metalla spiritualiter sint. Aurum ad serenitatem pertinet cordis; argentum, ad puritatem oris; æs, ad fortitudinem operis. Aurum itaque in te sit, ut claritatem habeas in interna cogitatione; argentum, ut in bona locutione; æs, ut robur in utili actione. Hinc Psalmista virum illum, *Qui in lege Domini die ac nocte meditatur, ligno secus decursus aquarum plantato assimilatur, quod fructum suum dabit in tempore suo, et folium ejus non defluet, et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur (Psal. i, 3)*. Lignum namque hoc virum quemlibet religiosum designat. Decursus aquarum instabilities sunt sæcularium, secus quos decursus plantatur hoc lignum; quia in medio nationis pravæ et perversæ lucent viri sancti, quasi luminaria in mundo. Quod videlicet lignum fructum in tempore suo dabit; quia mundas in corde cogitationes conservat. Folium ejus non defluet; quia criminalem linguæ lapsum devitans et a se prorsus per censuram silentii excludens, per verba noxia et inania dispergi et defluere refugit. Omnia vero quæcunque faciet, prosperabuntur: quoniam via regia incedens et in cunctis prospere agens, a recto operis tramite, nec

a dextris prosperis elatus, nec a sinistris adversitatibus fractus, utraque manu utens pro dextera, cuius sicut tenebræ, ita et lumen declinat. Est itaque in corde mundus, in ore purus, in opere secundus. Ecce trium dierum iter quo de Ægypto in desertum exeunt Israelitæ (Exod. III, 18): videlicet munditia mentis, puritas oris, perfectio operis. O quale, quantumque lignum! Beatus erat Samuel, qui fructum quidem dedit; quia crevit et Dominus erat cum eo (I Reg. III, 19, 20). Folium ejus non defluxit; quia non cecidit ex omnibus verbis ejus in terra (ibid.). Omnia quæcunque fecit, prosperabantur, cujus conversationis in tantum fama percrebuit, ut cognoscerent omnes, a Dan usque ad Bersabee, quoa fidelis Samuel propheta esset Domini. Quod ergo in Psalmo fructus ligni in tempore datus, hoc in tabernaculo morali significat aurum: et quod ibi folium non defluens, hoc hic argentum: et quod ibi prosperitas actuum, hoc hic æs accipitur.

CAPUT III.

De tabulis et basibus moraliter expositis.

CXLI. Considera post hæc, quia tabernaculum tuum ex tabulis fieri debet de lignis setim: ut intelligas debere et te habere mundas cogitationes, et fortes, quia ligna setim fortia et imputribilia sunt. Imputribilis itaque, et fortis sit cogitatio tua: imputribilis per munditiam puritatis, fortis per robur stabilitatis; ne aliquid immundum in mente tua versetur, imputribilis; ne per multa vageris animo, fortis sit. Sed quid sibi vult hoc, quod et interius, et **418** exterius tabernaculum deauratum erat? Deauratum sit tabernaculum tuum intus; deauratum sit et foris. Intus, propter puritatem cogitationis; foris propter utilitatem operationis. Intus, ut saheta mediteris; foris, ut utilia opereris. Intus, ut in corde placeas Deo; foris, ut in opere prosis proximo. Intus ad contemplationem sanctificationis; foris ad imitationem actionis. Intus denique ad conscientiam; foris ad famam; quia juxta Psalmistæ vocem: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam* (Psal. X, 6), licet bona de eo inter homines habeatur opinio; et ut quidam sanctus ait: *Qui famam suam negligit, crudelis est*; licet quantum ad se bene vivat coram Deo. Hæc ille. Itaque perfectus non est, qui cum male in occulto vivat; falsa bona de se prædicari glorietur in publico, vel suam inter homines estimationem habet pro nihilo; quamvis bene vivat in occulto. Ideo intus tabernaculum tuum deauratum sit, ut *luceat lux tua*. Nec solum intus deauratum sit; sed etiam foris: ut *luceat eadem lux* non tantum coram te, sed etiam *coram hominibus, ut videant opera tua bona, et glorificent* non quidem te, sed *Patrem tuum, qui in cælis est* (Matth. V, 16). Tabulæ vero tuæ basibus innitantur. Tabulæ tabernaculi tui sunt cogitationes cordis tui: bases vero intentiones. Tabulæ itaque tuæ sint deauratæ, cogitationes tuæ sint mundæ. Bases quoque argentæ, intentiones rectæ. Nihil in cogitatione habeas pollutum, nihil in intentione simulatum. Utrumque odit Deus in taber-

naculo suo, in corde tuo; maculam, et rugam. Maculam habet cor tuum, si maculatum est; rugam habet, si rugosum est. Tabulæ igitur in tabernaculo tuo deauratas habes, si bonum aliquid in corde agere proponis. Bases vero argentæ, si per hoc solius omnium inspectoris oculis placere concupiscis, et non propter hoc laudem ab hominibus quæris. Sub talibus deauratis bases non argentæ, sed plumbeas habent, qui bona quidem in animo agenda tractant, sed favorem per hoc popularem affectant. Argentum namque in igne clarius fit; plumbum vero liquescit et deficit: quia nimirum quando hi, qui Deo per bonum placere appetunt propositum, corripiuntur, bonitatis eorum claritas crescit; quando vero hos, qui hominibus placere cupiunt, ab eodem forte ore ventus detractionis pulsat, a quo prius ad eos aura favoris venire solebat, et intentionis eorum falsitas per quæsitæ laudis defectum se ostentat, tuncque quod bases eorum non argentæ, sed plumbeæ erant, apparet. Idcirco sint tabulæ tuæ deauratæ, sint et bases argentæ, ut pariter habeas et bonum propositum in cogitatione, et rectitudinem in intentione; ne peccatum incurras, quamvis recta in te præcesserit oblatio, dum recta non fuerit subsequuta divisio. Igitur et tabulæ deauratæ cogitationes mundas, et bases argentæ intentiones significant rectas.

CXLIII. Idcirco in ipsis tabulis per circuitum trium parietum a prima tabula parietis australis, usque ad primam tabulam parietis septentrionalis huc versam scribo, singulis syllabis in singulis tabulis positis: *Hæc tabulæ tabernaculi de lignis setim factæ, et undique deauratæ, animi sunt, et a malo prorsus mundæ, et in bono fortes cogitationes*. Et ad exordium hujus versus in prima tabula tres gradus facio; quia ut puræ et fortes sint animi nostri cogitationes, oportet ut habere conemur et in memoria stabilitatem, et in ratione claritatem, et in voluntate munditiam. Mens namque nostra per stabilitatem memoriæ debet roborari, et per claritatem rationis illuminari, et per munditiam voluntatis purificari. Roborari, ne inordinate defluat; illuminari, ne ignoranter caliget; purificari, ne eam macula ulla obfuscet. Caveat itaque memoria nostra a se esse dispersa; devitet ratio esse cæca; studeat voluntas esse munda, et erunt cogitationes cordis nostri et mundæ a malo, et fortes in bono. In ipsis autem basibus argenteis, quæ tabulis in pictura supponuntur, per circuitum a prima basi, quæ sub prima tabula parietis australis est, usque ad primam basim primæ tabulæ parietis septentrionalis suppositam, iste scriptus est versus singulis litteris in singulis basibus descriptus: *Bases argentæ, quibus deauratæ tabulæ imponuntur, rectæ sunt intentiones, quibus mundæ cogitationes innitantur*. Et iste nimirum versus distinctionem in pictura non habet; quia intentio nostra uniformis debet esse et simplex. In omnibus namque motibus nostris tam interius quam exterius hoc solum intendere debemus, ut soli Deo placeamus.

419 CAPUT IV.

De vectibus, et annulis, et de iconibus, quæ in tabulis et basibus positæ sunt.

CXLIV. Alta sunt hæc, profunda sunt hæc, et valde difficilia, et paucissimis possibilia. Ad perfectos namque pertinet tales cogitationes habere, et in ipsis cogitationibus tales intentiones. Et ideo habe post hæc in tabernaculo tuo vectes et annulos; vectes, inquam, laminis aureis coopertos, et annulos aureos, quibus iidem vectes immittantur. Vectes hi, qui de lignis quidem setim facti, sed laminis aureis vestiti sunt, fortia et clara sunt exempla Patrum præcedentium; et annuli aurei perpetuam claritatem, et claram perpetuitatem præmiorum eorundem sanctorum Patrum designant. In vectibus itaque ipsorum vides conversationem, et in annulis remunerationem. In vectibus meritum, in annulis præmium. In vectibus denique ipsorum laborem temporalem, in annulis coronas eorundem perennes. Idcirco in vectibus fines videntur; in annulis vero nullus valet finis videri: quia sanctorum afflictiones terminos habent; præmia vero sine fine durabunt. Hinc est, quod omnem, quem tolerant, laborem pro parvo habeant, dum quam magnum erit quod habebunt præmium pensant. Videte quam pro modico B. Paulus suos, suorumque concivium labores pensabat, qui dicebat: *Id quod in presenti est momentaneum, et leve pondus tribulationis nostræ* (II Cor. iv, 17). Pro modico tribulationem suam habuit, quam non solum levem, sed et momentaneam vocavit. Sed videte quam magnum præmium deputabat: ait enim: *Supra modum in sublimitate æternam gloriæ pondus operatur in nobis* (ibid.). Vere magnum illud fore prævidebat, quod supra modum sublime, æternum, gloriosum, et ponderosum sentiat. De utrisque vero, vectibus scilicet et annulis, loquens: *Non sunt, inquit, condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (Rom. viii, 18). Ac si aliis verbis diceret: Etsi ponderosi sint hi vectes quos portamus, ideo tamen tolerabiles nobis sunt et leves: quia de annulorum claritate, qua in fine sine fine decorabimur, assidue cogitamus. Sed quid sibi vult hoc, quod in capite unius vectis caput alterius intrabat, ut quasi unus vectis per circuitum trium parietum esse videretur, nisi quod in se virtutes viri sancti virtutibus conjungunt, ut unam in se et firmam sanctitatem, et sanctam firmitatem continere queant? Hinc Psalmista: *Ibunt, inquit, sancti de virtute in virtutem* (Psal. lxxxvii, 8). Ac si diceret: Ut firmiter tabernaculum stet, vectes vectibus conjunguntur. Subdit vero et de annulis quibus iidem vectes immittuntur: *Videbitur Deus deorum in Sion* (ibid.). Petrus etiam apostolus in morali tabernaculo vectes vectibus admonet esse jungendos, ita dicens: *Ministrate in fide vestra virtutem; in virtute autem, scientiam; in scientia, abstinentiam; in abstinentia, pietatem; in pietate autem, fraternitatis amorem; in amore autem fraternitatis, charitatem* (I Petr. i, 5, 6, 7). A fide incipit, et usque ad charitatem perve-

nit; quia spiritualis nostri tabernaculi fundamentum quidem fides est, spes fabricam erigit; sed charitas ædificium perficit. Hos quoque vectes in tuis tabulis ponis, quando ex jugi inspectione conversationis Patrum præcedentium bonam in te voluntatem excitas et erigis, accendis et acuis, ut leve etiam tibi deputes ad perpetrandum, quod ab eis vides perpetratum. Annulos vero in eisdem tabulis figis, si æterna Patrum prædictorum præmia et per contemplationem consideras, et per affectum desideras: ut eis te confidas et cupias in præmio associari, quorum te vides vestigia imitari. Vectes itaque in tabulis tuis ponis, ut roboreris in labore; annulos vero, ut animeris in spe. Vectes, ut scias quam bene tibi vivendum sit; annulos, ut scias quare tibi bene vivendum sit. Vectes itaque annulis immixti fortes sunt sanctorum conversationes æternitate supernæ patriæ claræ et claritate æterna remuneratæ. Qui nimirum vectes et annuli in tuo etiam tabernaculo sunt, quando eorum et conversationes exerces per effectum, et remunerationes desideras per affectum.

CXLV. Idcirco in eisdem vectibus per circuitum trium parietum a primo vecte parietis australis, usque ad primum septentrionalis scribo hunc versum, in singulis vectibus ponens singulas dictiones. *Vectes auro cooperti tabulas r. borantes, fortia atone munda sunt exempla virorum sanctorum mentes nostras confirmantia.* Qui versus in prima tabula supra primam litteram tres gradus habet: quia tria sunt, ad quæ nos sanctorum exempla trahunt. Primum est, ut malum deseramus; secundum, ut bonum exerceamus; tertium, ut in bono quod exerceamus etiam perseverare studeamus. Ut simus videlicet mundati, ornati, confirmati. Mundati 420 in relictione vitiorum; ornati in perpetratione virtutum; confirmati, dum in bonis quæ agimus usque in finem perseveramus. Et hæc causa est, ob quam, sicut longe superius dixi, non extra, sed intra tabernaculum hos vectes posui; quia cum parietes non sursum sint erecti, sed in imo potius, in ipso plano picturæ jaceant substrati, nullo modo corporali duntaxat oculo viderentur; nec tam evidenter eorum significationes intelligerentur, nisi interius depingerentur. Sub annulis quoque aureis, in quibus vectes missi sunt, per circuitum trium parietum ab illo qui in prima parietis australis tabula est, usque ad illum qui est in prima septentrionalis, hic versus habetur, singulis ejusdem versus syllabis, in singulis tabulis, scriptis: *Hi annuli ex auro facti purissimo, quibus vectes immittuntur, clara, et sine fine mansura eis pro vita sancta data sunt præmia beatorum.* Et hic versus in prima tabula juxta primam litteram tribus gradibus distinguitur; quia tria sunt quæ electis in futura vita dabuntur. potentia videlicet, sapientia, et benignitas. Tunc namque potentes erunt, sapientes et amantes. Potentes in semetipsis; sapientes in Deo; amantes in invicem. Ibi eorum esse non habebit mortem, nec nosse errorem, nec amare offensionem. Habebunt.

etenim robor potentiae a summa potentia, Patre; claritatem sapientiae a vera sapientia, Filio; suavitatem amoris a dulci charitate, Spiritu sancto; ut hoc modo sit Deus omnia in omnibus. Idem vero nobis in significatione duntaxat morali innuere icones videntur, quae per circuitum trium parietum et in basibus, et in tabularum summitatibus positae sunt, quod innuunt praedicti vectes, qui per medias tabulas immittuntur. Nam quia in tabernaculo Ecclesiae et bases viros religiosos, qui ab exordio mundi usque ad incarnationem Christi in utroque sexu in mundo fuerunt; et tabulae sanctos, qui a Christi adventu usque ad finem saeculi in utroque similiter sexu in Ecclesia sunt, secundum sensum allegoricum designant: tunc nimirum tabernaculo tuo et tabulas erigis, et bases supponis, si utriusque temporis sanctos diligenti et jugi inspectione circuis et perambulas, eorum tibi et verba ad doctrinam, et opera ad imitationem assidue repraesentans. Circui ergo et immola in tabernaculo Domini *hostiam vociferationis*: canta et psalmum dic Domino (*Psal. xxvi, 6*). Canta per mandam cogitationem, psalmum dic per bonam actionem. Omnesque sanctos, qui et ab Adam patre omnium nostrum in utroque sexu usque ad communem Dominum nostrum Jesum Christum in mundo fuerunt; et ab incarnationis ejus exordio, usque ad finem saeculi nunc sunt, mente et cogitatione percurrere; et tam ea quae dixerunt, quam ea quae fecerunt, tibi propone; ut ex eorum verbis doctior, et factis sanctior fias, et maxime quam mundas habuerint cogitationes, quas moraliter diximus debere accipi per tabulas deauratas; quamque rectas intentiones, quas per bases argenteas, diligenter perscrutare: sicque in interiore tabernaculo tuo, et sub basibus, et in tabulis icones inscriptas habebis. Idecirco in hac pictura nostra, et in tabernaculis sanctorum Novi Testamenti, et in basibus eorum, qui in Veteri, in utroque sexu, fuere, depictae sunt icones: ut ad acquirendam et munditiam in mentis cogitatione, quae per tabulam accipitur deauratam; et rectitudinem in interna intentione, quae per basim argenteam, conversationes, vitasque sanctorum utriusque temporis et agnitas habeas per claram inspectionem, et frequentatas per fructuosam imitationem. Haec de vectibus et de annulis. Haec etiam de iconibus, quae in basibus et in tabularum summitatibus sunt. Haec denique de tribus, quae ad hoc, de quo loquimur, tabernaculum pertinebant, metallis, auro videlicet, argento et aere, moraliter dicta sufficiant.

CAPUT V.

De tribus parietibus tabernaculi. De vecte, qui est ad introitum ejus: et de quinque columnis, quae sub eodem tecte erectae sunt.

CXLVI. Post haec adducit ratio inquirere, quid tres tabernaculi parietes secundum sensum moralem; quidve per vectem, qui in introitu ejus est; quid etiam per columnas eidem vecti suppositas moraliter exprimi possit. Tres hi tabernaculi parietes, tres

A nobis, qui in homine sunt possunt innuere motus: motum videlicet mentis, motum corporis, motum sensualitatis. Motus quidem mentis in voluntate est; motus corporis in actione; motus sensualitatis medius in delectatione. Mens namque secundum voluntatem suam se movet, et ex se, et per se movetur; quia ejus est se movere, sive bene moveatur, sive male. Bene movetur, quando ad bonum movetur, id est ad justitiam: et male, quando ad malum, id est ad culpam. Et ejus est utrumque et ad bonum videlicet et ad malum moveri: quia ad volendum, sive ad nolendum nulla violentia impellitur; sed propriae voluntatis libertate ex se, et per se graditur. Corporis vero motus motum mentis et prompte subsequitur, et efficaciter exsequitur: talisque succedit in actione, qualis ille praecedit in voluntate. Motus autem sensualitatis utrique huic praedicto motui favens, inter utrumque medius in delectatione discurrit, utrumque amplectens et in utroque sibi placens. Cum igitur haec ita sint, australis tabernaculi paries bonum mentis exprimit motum; quia mens, ut jam dictum est, ex se quidem moveri habet; sed ut bonus esse possit, secundum se moveri non debet, sed potius secundum illum qui per Austrum accipitur, Conditorem videlicet et dispositorem suum, Spiritum sanctum, ut tunc et ad id in voluntate se moveat, quando et ad quod bonorum omnium infusorem et ordinatorem Spiritum sanctum velle cognoverit: quatenus ejus voluntati nullatenus vel superbe contraire, vel subdole eam audeat praevenire. Malum namque nunquam volens; et si malum aliquando esse volens, bonorum omnium inspirator et prosecutor Spiritus sanctus, semper quidem vult ut bonum semper et malum nunquam faciamus: nec tamen vult ut item semper bonum faciamus; quia, sicut malum nunquam, nisi illicite potest admitti, ita et bonum aliquando licite potest omitti; in tantum, ut, cum omnia tempora habeant, suam nimirum bonitatem ipsum etiam nonnunquam bonum in aliquo omittat, si congruo tempore factum non est. Vergit itaque in tabernaculo paries iste ad austrum: quia, ut in nobis, qui Dei tabernaculum esse debemus, ordinatus sit motus mentis, necesse est ut, tam in volendo quam in nolendo, imitetur Spiritus sancti inspirationem; ut diligenter, inquam, quid ipse et quando velit vel velit exquirat et in utroque eum obedienter sequi studeat, quatenus ejus, ut jam dictum est, voluntatem nec fraudulenter praevenire, nec arroganter ei audeat contraire. Paries vero septentrionalis, qui parieti australi in longitudine, et altitudine, et in multitudine tabularum, ornatu quoque et connexion per omnia similis est, motum exprimit corporis, qui motui mentis famulatur; quia qualis ille in nobis concipitur in voluntate, talis iste a nobis gignitur in actione. Tertius vero paries, qui utrique parieti connectitur et conjungitur, motum designat sensualitatis: qui motus duos praecedentes in delectatione complectitur.

CXLVII. Sed ut plene uterque hic paries in erectione sua stabilietur, ad utrumque firmiter connectendum, ab uno usque in alium vectis quidam per transversum in introitu tabernaculi protenditur, ut utrumque prefatum parietem stabiliet et confirmet, quatenus neuter vel citra, vel ultra plus quam debet, vacillet; quia ut uterque hic in nobis motus esse irreprehensibilis possit, et ad mentis et ad corporis motum robur se rationis extendit, utrumque coaptans: ne vel mens per voluntatis impuritatem se sordidet, vel corpus per actionis indiscretionem sese precipitet. Robur itaque rationis in nobis intervenit: ne vel mentis nostræ motus immundus, vel corporis sit indiscretus. Sub vecte etiam quinque sunt columnæ erectæ: et ne cadere compellantur, eidem vecti firmiter atque affabre immissæ: quia ne ad peccatum quinque corporis nostri sensus enerviter prouant rationis imperio subijci et disponi debent. Quas etiam columnas, ne exterius patentes sordibus aliquibus exterioribus commaculentur, tentorium eis appensum contegit; quia ne inordinatæ et illicitæ visibilium concupiscentiæ idem in nobis sensus intendant, et eos eorumdem visibilium contemptus claudit, ne vel columnas aspectus fœdet et commaculet vanitas, vel columnam auditus curiositas, vel columnam olfactus voluptas, vel columnam gustus edacitas, vel columnam tactus impuritas. Istæ vero columnæ, per quas in tabernaculum intratur, alibi in propheta fenestræ appellantur, quibus hoc de quo loquimur tentorium appensum non fuisse, idem propheta deslet dicens: *Mors intravit per fenestras nostras* (Jer. ix, 21). Ac si verbis aliis diceret: Quia columnas, quæ in tabernaculi nostri introitu sunt, tentorium non operuit, potuit per eas intrare, quod non debuit. Australis paries tabernaculi munditiam designat voluntatis; septentrionalis strenuitatem actionis; occidentalis favorem sensualitatis. Sunt itaque tres quasi in tabernaculo parietes, tres in homine motus: mentis, corporis, sensualitatis. Vectis ille, qui ad utrumque se parietem extendens, utrumque confirmat, robur est rationis, qui utrumque in nobis motum, et mentis videlicet et corporis coaptat et roborat. Quinque vero columnæ suppositæ eidem vecti et infixæ, quinque sunt corporis sensus, rationis dominio subiecti. Per tentorium autem eisdem columnis appensum, rerum extrinsecarum accipimus contemptum.

422 CAPUT VI.

De duabus partibus, in quas divisum erat tabernaculum Moysi; et quid per eas moraliter accipiendum sit.

CXLVIII. Considerandum primo hoc nobis est quia in duas partes vetus illud tabernaculum divisum: in unam, quæ extra velum, et in aliam, quæ intra erat; in unam, quæ Sancta, in alteram, quæ Sancta sanctorum dicebatur. Si quilibet electus et in via Dei perfectus hoc tabernaculum sit, quid aliud pars ejus exterior, nisi ejusdem vix electi atque perfecti corpus? quid pars hæc interior, nisi animam ejus designat? In parte etenim

A exteriori sacerdotes introibant: in introitu vero solus pontifex ingredi consuevit; quia quales in exterioribus conversationibus sumus, hominibus de foris apparet; sed quales intrinsecus apud nosmetipsos in mente latemus, soli illi summo pontifici, cui nuda est abyssus humanæ conscientiæ, patet. In parte itaque tabernaculi exteriori plures introibant: sed ad interiorem ejus partem solus pontifex accedebat: quia *homo quidem videt in facie; sed Deus intuetur cor* (I Reg. xvi, 7). Item, exterior hujus tabernaculi pars Sancta dicitur, interior vero Sancta sanctorum; quia cum in observantiis exterioribus electi Dei admodum sancti sint, per cœlestem tamen, quo intus coram Deo flagrant, desiderium longe sunt sanctiores. *Oculi, inquit, tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet* (Cant. i, 1). Ac si Sponsæ suæ Sponsus aliis verbis diceret: In exterioribus quidem observantiis valde sancta hominibus apparet, sed in internis desideriis tuis coram me in mente tua multo sanctior lates; quia in voluntatis nœc expletionem magis intrinsecus comprehendis affectu, quam explere intrinsecus sufficis effectu, ita ut sanctitas tua interior, respectu exterioris, Sancta sanctorum jure possit appellari. In exteriori etiam parte Salvatoris nostri humanitas depicta est, in interiori divinitas: quia corporalibus quidem oculis ejus in hoc mundo potuit humanitas videri; sed invisibilem ipsius divinitatem spiritualibus fidei oculis oportuit credi. Hinc palpanti Thomæ dicitur: *Quia vidisti me, credidisti* (Joan. xx, 20). Id vidit quod palpavit; sed credidit quod ei, quem palpavit, inesse agnovit. Denique vidit hominem, credidit Deum. Quod ergo dicitur, *vidisti*, ad Salvatoris pertinet humanitatem, quæ in parte depicta est exteriori; quod vero dicitur, *credidisti*, ad ejusdem spectat divinitatem, quæ depicta est in interiori.

CXLIX. Spatium etiam, quod in parte est tabernaculi exteriori, colore induitur purpureo; quod vero in interiori, sapphirino; quia in corpore nimium tribulationes et angustias tolerare; sed per certam spem, firmumque patriæ cœlestis desiderium nosmetipsos consolari debemus. Ait namque vas electionis Apostolus: *Etsi exterior homo noster corrumpatur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem* (II Cor. iv, 16). Ac si diceret: Quamvis exterior tabernaculi nostri pars colore purpureo operiatur, ea tamen quæ interior est sapphirino indesinenter colore decoratur. Exterior tabernaculi pars, juxta moralem significationem, corporis exprimit sanctitatem, quæ est in facto exteriori; pars vero interior cordis innuit sanctitatem, quæ est in desiderio interiori. Corporalis vero nostra sanctitas post sex opera misericordiæ, quæ exhibendæ sunt proximo, in his octo consistit: in rigore jejuniorum, in instantia vigiliarum, in manuum labore, in carnis castitate, in gravitate vultus, in parcitate affatus, in vilitate habitus, in maturitate incessus. Hæc autem octo illi octo gradus innuunt, qui in spatio exteriori depicti sunt, in utraque hinc inde parte

quatuor gradibus positis. Mentis quoque nostræ desiderium, in quo interior sanctitas consistit, triplex est : desiderium veniæ, desiderium gratiæ, desiderium gloriæ. Toto namque affectu hæc tria desiderare debemus : veniam, gratiam, gloriam : veniam peccatorum, gratiam meritorum, gloriam præmiorum. Primum perfecte habuit desiderium mulier illa de qua dicitur : *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (Luc. vii, 47). Secundum vero desiderium habuit ille, qui dixit : *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore* (Psal. cxviii, 20). Desiderio quoque tertio ardentem flagrabat egregius Prædicator, quando dicebat : *Desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo* (Phil. i, 23). Et hoc triplex desiderium illi tres exprimunt gradus, qui in spatio sapphirino, quod intra velum est, a dextris ipsius imaginis positi sunt. Sunt vero in exteriori tabernaculi parte hæc tria : mensa, candelabrum et altare, ut, sicut superior de his tribus dictum est **423** vel utilem operationem, vel studiosam lectionem, vel puram semper exercemus orationem. In arca quoque, quæ in parte est interiore, hæc tria sunt : virga, tabulæ et mensa. Virga recta et florida est, et animæ nostræ designat memoriam ; in tabulis vero veritatis erat cognitio, et accipitur per eas animæ ratio ; et manna quoque cibus dulcis et sapidus puram dulcedinem et dulcem exprimit puritatem, quam habere debemus in voluntate. Memoria namque nostra esse debet munda, ratio perita, voluntas devota. Et hæc tria illi tres gradus notant, qui in septentrionali arce capite depicti sunt.

CAPUT VII.

Quæ duæ tabernaculi partes cum his quæ in eis erant, juxta sensum tropologicum geminum hominis statum designent.

CL. Non absurdum esse arbitror, si dicamus, quod Ideo divisum erat tabernaculum Moysi, quia geminus est status noster : unus in præsentem, alius in futuro ; unus in labore exsili, alius in requie regni ; unus qui dicitur Sancta, alius, qui Sancta sanctorum ; unus in merito, alius in præmio ; unus in afflictione, alius in consolatione ; unus denique in via, alius in patria. Nunc quidem moramur in Sancta, sed necdum possumus pertingere ad Sancta sanctorum ; quia nunc quidem, ut ait apostolus Joannes, *Filius Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus* (I Joan. iii, 2) : quia mortalitatis nostræ velamine cæcati, secreta illius infernæ et supernæ patriæ gaudia perspicere non valemus. Nunc, inquam, in Sancta sumus ; quia in quibusdam modo sumus sancti, sed quando pertingemus ad Sancta sanctorum, in omnibus erimus sancti. Modo quædam scimus, non omnia, quia in multis caligamus. Quædam possumus nunc, non omnia : quia in multis debilitamur. In quibusdam modo justus sumus, non in omnibus : quia in multis offendimus. Et in quibusdam temperantes sumus, non in omnibus : quia in multis excedimus. Ecce quatuor principales virtutes : prudentia, fortitudo, justitia, temperan-

tia. Prudentia, quæ nos illuminat ; fortitudo, quæ roborat ; justitia, quæ exornat ; temperantia, quæ modificat. Ex quibus quidem virtutibus quædam modo habemus : sed multa nobis adhuc deesse videmus, quæ omnia in alia vita, quam Sancta sanctorum designant, plene habebimus. Et idcirco has quatuor virtutes non in Sancta, sed in ipsa Sancta sanctorum intra velum super ipsas columnas posui, quæ ante idem velum erectæ sunt : quia nunc quidem ex parte sumus prudentes et fortes ; ex parte justus et moderatus ; sed cum venerit, quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (I Cor. xv, 40). Tunc enim sciemus sine dubitatione, poterimus sine debilitate ; justus plene erimus, quia in nullo offendemus ; temperantes plene, quia in nullo excedemus. Hæc namque quatuor virtutes aliter in laboribus et ærumnis vite hujus a nobis : aliter in cælis servantur ab angelis et animabus sanctis. Ibi namque Deo regnanti, qui præsens videtur, subditum esse, justitiæ est ; nullum bonum Deo præponere, vel æquare, prudentiæ ; Deo firmissime coherere fortitudinis ; nullo defectu noxio delectari, temperantiæ. Illic autem quod agit justitia in subveniendis miseris, quod prudentia in cavendis insidiis, quod fortitudo in perferendis molestiis, quod temperantia in coercendis delectationibus pravis, non erit ibi, ubi nihil mali erit.

CLI. In aureis vero earumdem columnarum capitibus uno ductu per transversum scribo hæc duo verba : *Cognitio Dei*. Quia in claris mentium suarum intellectibus, quas illa capita aurea designant, plene quique electi Deum in celesti patria cognoscent. Ut enim ait propheta : *Non docebit quisquam proximum suum dicens : Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me a minimo usque ad maximum, ait Dominus* (Jer. xxxi, 18). Ad exordium vero prioris verbi tres gradus pono : quia plenam electi sanctæ Trinitatis notitiam habebunt. Plene etenim tunc, quantum pertinet ad creaturam, scient et quid sit Patri gignere, quid Filio gigni, quid Spiritui sancto procedere ; quid denique in deitate una, et Trinitas personarum et unitas sit substantiæ. Deorsum vero in argenteis columnarum basibus per transversum scribo : *Indesinens laus Dei*. Quia omnes tunc electi Dei in hoc quasi fundamento specialiter subsistent, ut laudes hymnorum in æternum conditori decantent. Per decorem namque argenti, nitor verborum, quæ in laudes Dei sine fine profèrent, delet intelligi. Et in prima basi quinque gradus pono, quia quinque sunt, pro quibus Dominum in æternum laudabimus : videlicet creatio nostra, redemptio, liberatio, protectio, beneficium quod nobis impendit. Creavit namque nos, redemit, liberavit, protegit et benefacit nobis. **424** Creavit non existentes, redemit perditos, liberavit captivos, protegit infirmos, benefacit indignis. Creavit, inquam, nos in divinitate, redemit in humanitate, liberavit a captivitate, protegit in præsentem infirmitate, benefacit in æterna felicitate. Ipse enim Creator no-

ster est, Redemptor, liberator, protector, et benefactor. Creationi ejus debemus quod sumus; redemptioni, quod reparati sumus; liberationi, quod vocati sumus; protectioni, quod justificati; beneficio, quod magnificati. Hæ sunt misericordiae Dei, quæ in æternum cantabimus, annuntiantes veritatem ejus in ore nostro. De quibus videlicet quinque plana ut arbitror et sufficiens in libro, quem nuper composuimus, cujus est titulus *De dulcedine Dei*, haletur eruditio. In ipso etiam velo hic quatuor columnis appenso per transversum hæc verba scribo: *Cælum ineffabili pulchritudine ornatum*. Ut enim Venerabilis Beda sensit, hoc velum cælum designat. Dicit namque de eo: *Quod autem idem velum de hyacintho et purpura, coccoque bis tincto, at bysso retorta pulchra varietate contextum est, quis non videat etiam juxta litteram pulchritudini cælestis congruere visionis? Et addit: Si enim decorem, inquit, flammisque astrorum, si multifariam nubium speciem, si ipsam irim consideras mille trahentem, adverso sole, colores; nonne videris tibi multo plures, et pulchriores, quam velo tabernaculi intexta sunt, inditas cælo colorum notare picturas? Et hæc de columnis quatuor, quæ intra velum sunt; hæc etiam de capitibus earum aureis et basibus argenteis; hæc de velo eisdem columnis appenso, juxta sensum anagogicum, breviter dicta sint.*

CAPUT VIII.

De gemina tabernaculi divisione; et quid ea quæ in Sancta erant juxta intellectum moralem; quid etiam ea, quæ in Sancta sanctorum erat juxta sensum anagogicum designent.

CLII. Dicitur est jam quia gemina tabernaculi divisio geminum nostrum statum designat: unum, quo sumus in præsentem; alium, quo erimus in futuro. Unus Sancta, alius Sancta sanctorum appellatur. Ille in quo sumus nunc Sancta vocatur: ille vero ad quem suspiramus, Sancta sanctorum. Nunc itaque in Sancta manemus, tunc pervenimus ad Sancta sanctorum. Nunc autem in Sancta habemus mensam lectionis, candelabrum contemplationis, altare orationis. Et lectio quidem nos illuminat, contemplatio purificat, oratio inflammat. Illuminat, inquam, nos studium sacræ lectionis, ne a via Dei aberremus; purificat nos serenitas internæ contemplationis, ne per instabilitates fluctuantium cogitationum inanescamus; inflammat nos instantia devotæ orationis, ne ab amore Dei frigescamus. Si ergo in lege Domini mediteris de ac nocte; si sacram Scripturam nobis proponentem, et in historia exemplorum sanctitatem, et in allegoria supernorum gaudiorum felicitatem in mente jugiter retineas: mensam nimirum deauratam quatuor pedibus nitentem in tabernaculo tuo habes. Si autem ipsius Redemptoris nostri conversationem sanctam et passionem duram; si ordinem prædicatorum, si obedientiam auditorum, si rectitudinem bene operantium, si denique im-

marcessibile illius sempiternæ virtutis, ad quam suspiramus, patriæ gaudium per contemplationis puritatem sedulo apud te in mente pertractes: candelabrum profecto et ex auro purissimo factum et ductile, et in eodem candelabro scyphos, sphaerulas et lilia posita in sancta tua habes. Ad extremum vero si sine intermissione oraveris, *si puras manus sine ira et disceptatione indesinenter levaveris* (*I Tim. II, 8*): altare nimirum thymiamatis deauratum in te construxisti. Fac ergo in te hanc mensam, candelabrum et altare. Mensam habes, si per studium sacræ lectionis in mente illuminaris; si per assiduitatem bonæ operationis, in corpore ornaris: quia mensa, et sacram Scripturam, et bonam, ut superius dictum est, exprimit actionem. Candelabrum habes, si per serenitatem internæ contemplationis purificaris. Altare thymiamatis, si per instantiam devotæ orationis in amore Dei inflammaris. Illuminet itaque te sancta lectio contra ignorantiam obscuritatem; exornet et bona lectio contra eam, quæ inimica est animæ, otiositatem; purificet te interna contemplatio contra irruentium phantasmatum inanitatem; incendat te oratio contra Aquilonaris algoris torporem. Hæc itaque sunt, quæ in isto, in quo nunc statum es, id est in Sancta, jugiter exercere debes: studium videlicet sacræ lectionis, assiduitas bonæ actionis, lumen internæ contemplationis, devotio puræ orationis.

425 CLIII. De his Sanctis venies ad Sancta sanctorum, quia per sanctitatem meritorum ad felicitatem pertinges præmiorum. Semel in anno summus pontifex sacris indutus vestibus Sancta sanctorum ingredi consuevit; et tu cum corona anni diviniæ, benignitatis, cui benedixit Dominus (*Psal. Lxiv, 12*), quem et placabilem prædicavit, spirituali quodam et invisibili coram eo pontificatu functus, varietate honorum operum, quasi specie pulchrarum vestium decoratus, ad gaudia cælestia semel intrabis, quia, ut Apostolus ait, *mori statutum est hinc inquit semel, post hoc autem judicium* (*Hebr. ix, 27*). In Sancta sanctorum videbis arcam; quia tibi Dominus Jesus ostendet et manifestabit tibi seipsum (*Joan. xviii, 21*). In qua quidem arca hæc tria sunt: virga, tabulæ, et manna. Huic arcæ imminet propitiatorium, super quod sese invicem conspicientia, mutuosque in ipsum propitiatorium vultus vertentia duo cherubin statuta sunt. Arca hæc, Mediator est Dei et hominum, Deus et homo, Christus Jesus. Arca ex lignis setim facta est, et auro undique vestita. Quid auro pretiosius? Quid divinitate Christi excellentius? setim ligna imputribilia sunt, et ex membris mundissimis, et ab omni prorsus peccati putredine alienis corpus Christi compactum est. Sanctitatis quippe non partem aliquam, sed omnem plenitudinem suam redolet non solum in Virgine conceptio, sed etiam inter homines conversatio: quia qui sine peccato conceptus est, sine peccato inter homines conversatus est. Sicut peccatum non contraxit, ita nec fecit. Verumtamen et si nullum peccatum habuit, in similitudine

nem quoque carnis peccati venit; quia et ligna setim, ex quibus arca facta est, licet imputribilia et fortia sint, spinæ tamen similia sunt; et per spinam solet nonnunquam in Scriptura sacra peccati punctio designari. Sed arcæ huic propitiatorium superimpositum erat; quia Deum inter cæteras virtutes sua pietas maxime commendat. Unde dicitur: *Suavis Deus universis, et miserationis ejus super omnia opera ejus. Venit enim peccatores vocare ad penitentiam* (Luc. v, 32): qualis in nomine, talis existens et in opere; quia ex re vocatur Jesus, dum salvum fecit populum suum a peccatis eorum. Hanc autem suavissimam, et dulcissimam ipsius pietatem utraque concorditer prædicant Testamenta. Vetus quidem per ejus humanitatem adhuc futuram; Novum vero per eandem jam factam, quasi duo cherubin in unum, idemque arcæ propitiatorium suos vultus vertentia, seque mutuo, atque ipsum propitiatorium prospicientia. In hac vero arca manna est, tabulæ, et virga; quia in Christo est, dulcedo clementiæ, et plenitudo sapientiæ, et æqualitas justitiæ. Sunt in arca tabulæ, quia in Christo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi; est in ea virga, quia *omne judicium dedit Pater Filio* (Joan. v, 22); est et in ea manna; quia sicut superius dictum est, et sæpius dici debet, et nunquam oblivioni tradi, *Non venit vocare justos, sed peccatores ad penitentiam* (Luc. v, 32). Tabulæ itaque ad sapientiam, virga ad justitiam, manna pertinet ad clementiam. *Intende, inquit, prospere, procede, et regna: propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam* (Psal. XLIV, 5). *Intende, o sapiens! procede, o clemens! regna, o potens! Intende, inquit, o sapiens! propter plenitudinem veritatis, quæ est in tabulis; procede, o clemens! propter suavitatem mansuetudinis, quæ est in manna; regna, o potens! propter æquitatem justitiæ, quæ est in virga. Et hæc fac specie tua, et pulchritudine tua. Pulchritudine, propter aurum; specie, propter ligna setim; qui tam pulcher es in auro divinitatis, ut in te desiderent angeli prospicere: tam speciosus in lignis imputribilibus humanitatis, ut te speciosum forma præ filiis hominum propheta David asserat, quem unxit Deus Pater oleo lætitiæ præ participibus tuis* (*ibid.*, 3).

CLIV. Hanc etiam arcam quatuor annulis immissi duo portant vectes; quia utramque Christi naturam, divinam videlicet et humanam, circumcisionis et præputii prædicatores dictis quatuor evangelistarum instructi mundo nuntiant et manifestant. Hæc autem tria, quæ in hac arca, quæ Dominum nostrum Jesum Christum designat, sunt, illi tres gradus innuunt, quos in ipsa arca in inferiori ejus parte posuimus. Sunt itaque in arca hæc tria: manna mansuetudinis, virga justitiæ, tabulæ veritatis. Et justitia quidem ad reprobos, mansuetudo ad electos, veritas ad utrosque pertinet. Ideo mansuetudo ad electos; quia ad dulcedinem suæ pertinet misericordiæ quod solventur. Ideo justitia ad reprobos, quia æquitas rigidæ suæ justitiæ censet ut condemnentur.

Ideo veritas ad utrosque, quia illis justitiam, lætis misericordiam exhibens, utrisque se veracem ostendit, **426** dum illis pœnam, quam comminatus est, et justis gloriam, quam pollicitus est, reddet. *Et procedent, inquit, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ* (Joan. v, 29): ecce gloria, quam electis pollicetur. *Qui vero mala egerunt in resurrectionem judicii* (*ibid.*): ecce pœna, quam reprobis comminatur. Hæc est veritas, quæ in arca nostra ab æterno est, in qua immuabiliter et prædestinantur qui salvandi sunt, et præsciuntur qui dammandi sunt. Quam nimirum veritatem una cum manna mansuetudinis, quæ pertinet ad electos, et virga justitiæ, quæ ad reprobos, huic de qua loquimur arcæ tam reprobi quam electi plene videbunt inesse: quando impletum erit quod eadem in Evangelio arca et minatur, et pollicetur, dicens: *Et ibunt hi* (haud dubium quin reprobi) *in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam* (Matth. xxv, 26). Igitur arcam illam, quæ in Sancta sanctorum præfulget et terribilem nobis exhibet virga, et amabilem manna; et veritatem manna simul commendat et virga, quia ab æterno simul, et in æternum vera est filiorum Dei electio, et filiorum perditionis reprobatio; ut nec istos salvari, nec illos contingat damnari. Sunt itaque hæc tria in arca: virga, tabulæ, manna; quæ tria tres, qui super arcam ipsam in inferiori ejus parte positi sunt, expriment gradus.

CAPUT IX.

C De capite vermis, quoa ad aquilonem contra candelabrum in Sancta depictum est: et de septem ejusdem candelabri lucernis moraliter expositis. De tabulis, virga, atque manna, quæ in arca fuerunt.

CLV. Quia vero ob causas diversarum significationum una eademque res in sacra Scriptura etiam modis pluribus, dummodo ab unitate fidei non recedatur, potest accipi, non abs re esse credimus, si etiam exteriorem tabernaculi domum, quam paulo ante ob illam quam tunc ostendimus causam sancti cujuslibet corpus exprimere diximus; nunc quoque versa vice ob causam aliam ad ejusdem viri sancti mentem juxta aliam significationem referamus. Negligenter etenim non debet præterire diligentia vestra; quia sicut interius tabernaculum, juxta sensum anagogicum, secretum, de quo breviter jam dictum est, patriæ cœlestis exprimit, sic quoque tabernaculum exterius, juxta tropologicum duntaxat intellectum, secretum potest innuere mentis. Ille namque interim requiescimus in merito, ut ibi postmodum requiescamus in præmio. Ille in sanctitate, ut ibi in felicitate. Ille denique, id est in mentis secreto, occultas hostis occulti insidias occulte suscipimus, et susceptas laboriose toleramus, toleratas prudenter deprehendimus, deprehensas fortiter saperamus. Ille etiam septiformi sancti Spiritus lumine illustramur et ardore accendimur. Ille suaviter coram eo per orationes flagramus; ibi vero eum facie ad faciem videbimus. Ille denique multis modis laboramus, ut ibi feliciter coronemur. Ideo in taber-

naculo exteriori, per quod mentis designatur secretum, contra candelabrum, quod statuitur ad austrum, indecorum cujusdam horridi verm̄is caput in aquilone, unde omne malum panditur super omnem terram, sub ipsa mensa prominens depingo. Quod videlicet caput nigerrimam ex ore suo et naribus nebulam emittit. De contra vero in candelabro septem lucernas accendo; quia luce septiformis Spiritus, qui per austrum exprimitur, caliginosas illius frigidi aquilonis tentationes deprehendimus; ut eas superare possimus. Et hoc nobis de noxio illo virulenti hostis capite diligenter notandum est, quia triplicem ex ore suo et naribus fumum emittit; quia nimirum trina ignorantia est, qua animam solet seducere humanam. Ignorantia videlicet boni et mali; veri et falsi; commodi et incommodi. Hac triplicis ignorantia in tantum reprobos obscurat, ut interius nonnunquam excecatur, et malum reputent quod bonum est; bonum, quod malum est; verum, quod falsum est; falsum, quod verum; commodum, quod incommodum est, incommodum, quod commodum. De quibus propheta intonat, dicens: *Vae qui dicunt malum bonum, et bonum malum, ponentes tenebras in lucem, et lucem in tenebras; ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum (Isa. v, 20). Lucem ponunt in tenebras, et tenebras in lucem, qui putant et falsum esse quod verum est, et verum, quod falsum. Amarum præterea ponunt in dulce, et dulce in amarum, qui et commodum pro incommodo, et incommodum pro commodum sumunt. Hæc est nebula, quam ab aquilone 427 venire propheta Ezechiel in Dei visione aspexit. Vidi, inquit, et ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone, nubesque magna. (Ezech. 1, 4). Hujus etiam fumi obscuritatem ab aquilone propheta Isaias emergere videbat, quando dicebat: Ab aquilone fumus veniet, et non est qui effugiat agmen ejus (Isa. xiv, 31). Hostis namque antiquus mentes reproborum prius obscurat, abstrahens ab eis lumen veritatis, postmodum inflamat, eas perducens ad opus facinoris. Prius obscurat per caliginem, deinde inflamat per ardorem concupiscentiæ. Utrumque itaque ex ore suo et fumum tentator ille emittit, et ignem; ut pariter animam humanam et per cæcitatem obfuscet, et per cupiditatem incendat.*

CLVI. Verum quia propositum nostrum fuit, potius in hac pictura nostra ostendere, quomodo hostis ille venenosus et electos in mente tentat, et tentans ab eis deprehenditur, et deprehensus vincitur, quam quomodo reprobos ex consensu superat: idcirco solum fumum, per quem tentatio exprimitur, in ore verm̄is depinximus. Et septem in in candelabro lucernas, quæ septem dona sancti Spiritus innuunt; quibus viri sancti hostis occulti in cordis sui tabernaculo tentationes et deprehendunt, et deprehensas devincunt, incendimus: non autem ignem, per quem concupiscentia designatur, quæ mentes reproborum exurit, in ore præditi verm̄is posuimus. Præterea ad denotandum malitiæ

A auctorem et instigatorem, hujusmodi verm̄is præ multis aliis magis aptus et idoneus mihi videbatur; quia cum ipse etiam serpens, et nonnulli alii vermes bonum forte aliquid in Scriptura sacra quandoque designent, hunc nusquam recolo me in bona significatione invenisse. Igitur cum verm̄is iste horribilis ab aquilone veniens triplicem hunc, de quo superius dictum est, adversus nos disperserit fumum: priusquam ab eodem verme vel obscuremur, vel incendamur, in cordis nostri tabernaculo, septem australis candelabri lucernas accensas habeamus: quia septiformis Spiritus sancti et luce illustrari, et ardore nos oportet inflammari: ut versutas sæpe dicti hostis nequitiæ et illuminati prudenter deprehendere, et accensi fortiter superare queamus. Idcirco ad singulas candelabri lucernas unum sancti Spiritus donum scribo: ita ut *Sapientia* ad lucernam, quæ in summo est, scripta sit: et ex una ejus parte, *intellectus*, et ex altera, *consilium*. Deinde alia quatuor dona hinc, et inde: quia his tribus donis, dono scilicet sapientiæ, et intellectus, atque consilii, venenosas antiqui hostis nequitiæ deprehendimus; reliquis vero quatuor, videlicet dono fortitudinis, scientiæ, pietatis et timoris deprehensas superamus.

CLVII. In tabernaculo vero interiore arca est, et in arca, ut jam sæpe dictum est, hæc tria continentur; virga, tabulæ, et manna: quia in cælo æterna Deitas regnat, in qua Deitate tres personæ coæternæ sibi, et coæquales, et consubstantiales creduntur: Pater scilicet, Filius, et Spiritus sanctus. Et quia in virga notatur potentia, non incongrue per virgam accipitur Pater. Quia autem in tabulis scientiæ plenitudo erat, apte quoque per easdem tabulas intelligitur Filius. Quia vero cibus dulcis et saporis manna fuisse dicitur, jure per manna exprimitur Spiritus sanctus. Quia et potentia Patri, et sapientia Filio, et benignitas assignatur Spiritui sancto, quæ tamen tria unum sunt in Deo substantialiter, quamvis personaliter distincta sint: hæc itaque tria, virga, tabulæ, et manna in Sancta sanctorum, quæ cælum designant, erant; quia *tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, et Verbum, et Spiritus sanctus (I Joan. v, 7)*. Quæ tria illi tres gradus innuunt, qui in superiore arcæ parte sub ipso propitiatorio depicti sunt. Sunt itaque novem in hac, de qua loquimur, arca positi gradus. Tres in parte ejus septentrionali, et tres in parte ejus inferiore; tres vero in superiore. Et ut aliqua ex his, quæ superius latius dicta sunt, breviter repetamus, illi tres gradus, qui in parte arcæ septentrionali positi sunt, illa juxta sensum moralem expriment tria, quæ in anima sunt humana: memoriam videlicet, quam designat virga; rationem, quam tabulæ; voluntatem, quam manna. Qui vero in inferiori ejus parte sunt, tria nobis innuunt, quæ sunt in Christo: æquitatem scilicet justitiæ, quæ accipitur in virga; plenitudinem scientiæ, quæ in tabulis; dulcedinem clementiæ,

quæ in manna. Per illos quoque tres, qui in parte eius superiore sunt, tres illas personas, quæ in una Deitate creduntur, et adorantur, accipimus: primo Patrem, cujus potentiam æstimamus posse designari per virgam; Filium, cujus sapientiam per tabulas; Spiritum sanctum, cujus dulcedinem per manna.

428 CAPUT X.

De altari thymiamatis, et de his quæ ad idem altare pertinent, picturis.

CLVIII. Restat nunc quoque, ut de altari thymiamatis aliquid tropologice loquamur: ut nihil ex his, quæ intra ipsum tabernaculum sunt, sive quæ in Sancta sanctorum prætermisisse videamur. Hoc autem altare extra velum in Sancta stabat; per quod nimirum nihil aliud juxta sensum moralem, nisi mens munda et divini amoris igne succensa debet intelligi: in qua nimirum orationes nostras, quasi quædam boni et suavis odoris thymiamata, in altari deaurato, Deo offerimus. Idcirco in pictura nostra, ante altare thymiamatis, extra velum, pontificem quemdam veste pontificali indutum et incensum, in eodem altari cum thuribulo aureo offerentem depingo, ut nos, qui regale sacerdotium sumus, suave Deo orationis incensum in ara mentis offerre studeamus. Sed omni nobis sollicitudine providendum est, ut tales, auxiliante Deo, ante tempus orationis nos præparemus, quales in ipso orationis tempore ante Deum, quem oramus, nos inveniri desideramus. Indesinenter nobis namque cogitandum est; quia juxta Psalmistæ sententiam, *Iniquitatem si aspeximus in corde nostro, non exaudit Dominus (Psal. Lxv, 18)*. Unde quia ipse iniquitatem non aspexit in corde suo: *Propterea, inquit, exaudivit Deus, et attendit voci deprecationis meæ (ibid., 19)*. Idcirco necesse est ut ab omni cor nostrum phantasmatum inanitate, quantum Deo donante possumus, ante ipsum orationis nostræ tempus expurgemus; quatenus liberam in oratione mentis faciem possimus erigere, ut juxta quod in Regula nostra admonet Augustinus: *Psalmis et hymnis cum oramus Deum, hoc versemus in corde quod proferimus in ore*. Quidam etenim, quando orationi insistere debent, terrenorum in mente negotiorum strepitus, et tumultus indesinenter revolvunt; et dum a se per tot et tanta dividuntur, quod ore proferunt, nec ipsi, qui proferunt, deprehendunt. Plerique vero mei similes importunas phantasmatum irruentium muscas, orationis suæ tempore, crebro apud se in mente recipiunt: unde eis contingit, ut quid dicant, omnino ignorent. Alii etiam majore dementia infatuati, quando Deum orant, fœdas transactionum iniquitatum suarum apud se introrsus imagines versant: personas, loca et tempora, cum quibus, quando, et ubi nefaria sua fecere, delectabiliter in animo replicant. Et qui ideo ad orationem veniunt, ut eorum, quæ illicite egerunt, veniam implorent, in ipsa oratione per sordidæ cogitationis delectationem ea commit-

tunt, pro quibus necesse habent ut adhuc enixius orent. Hæc itaque tripartita cogitatio nos, qui infirmi sumus, in ipso orationis nostræ tempore miserabiliter devastat: cogitatio onerosa, otiosa, affectuosa. Onerosa siquidem cogitatio est, per terrenarum cogitationis strepitus et sæcularium occupationum tumultus in mente immoderate dissipari; otiosa vero ad irruentium phantasmatum pertinet vanitates; affectuosa quoque ad voluptuosas pristinorum iniquitatum recordationes. Sed si volumus ut oratio nostra suave aliquid Deo in ara mentis redoleat, oportet summopere ut quando orationi incumbimus, hæc omnia post dorsum mentis, quantum Domino largiente possumus, per plenam oblivionem projiciamus; et ejusdem faciem ad ea quæ proferimus, quantum possumus, ponamus. Ideo post dorsum pontificis prædicti ad aram consistentis, tres gradus depinximus; quia quicquid fructuosam suam esse desiderat orationem, necesse est ut hanc tripartitam cogitationem, quando orat, post dorsum mentis expellat; quatenus in ejus pectore, prout sibi divina gratia ministraverit posse, orationis suæ tempore non introducantur, vel cura pungens, vel phantasma irruens, vel culpa blandiens.

CLIX. Sed postquam hæc a se expulerit, oportet nihilominus ut hæc quatuor diligenter in mente attendat. In primis videlicet, quis est ille qui orat; secundo, quis ille quem orat; tertio, quid sit illud pro quo orat; quarto quoque, quomodo orat. Considerans itaque seipsum qui orat, talem se esse videat, tam scilicet proclivem ad vitia, tam invalidum ad virtutes, tam pigrum ad bonum, tam ad malum promptum, tantis etiam miseriis implicatum, tot denique tantisque peccatorum mobilibus operatum: ut pro suis meritis nihil omnino debere se a Deo impetrare certissime sciat. Illum vero, quem orat, et potentem aspiciat et clementem: clementem ad miserandum, potentem ad succurrendum; qui electos suos digne se invocantes exaudire et potest, et vult, quia eorum quodammodo et per compassionem sentit periculum, et per potestatem confert subsidium. Sic itaque et studiosa tui ipsius inspectio tibi dolorem, et diligens divinæ misericordiæ consideratio confert tibi spem; ut obtinere propter ejus clementiam firmiter confidas, quod propter fragilitatem præsumere non audebas. Sequitur post hæc, ut etiam videas quid petas. Quæ alia debemus petere, nisi hæc tria: veniam, gratiam et gloriam? Veniam peccatorum, gratiam meritorum, gloriam præmiorum. Per veniam peccatorum, mediante gratia meritum, pervenitur ad gloriam præmiorum. Per primam emundamur; per secundam exornamur; per tertiam beatificamur. Idcirco hæc tria solent petere cum omni devotione, quicunque petunt in nomine Jesu: veniam scilicet, gratiam et gloriam; et quæ in eis sunt mala omnipotens et misericors Deus pie diluat, et bona, quæ eis desunt, abunde conferat, collata fortiter custodiat, et in fine

beatæ visionis sua gaudia eis sine fine concedat. Novissime considerare debes qualiter petas, ut videlicet Dominum tuum et ardentem petas, atque ores perseveranter; quatenus quadam et ardenti perseverantia, et perseveranti ardore precibus incumbens, et id quod petis in desiderio summo habeas; et quousque quod petis obtineas, a precibus nequaquam cesses. Hæc itaque quatuor sunt, quæ ante mentis oculos orationis tempore studioso habere debes, ut consideres quis ipse sis videlicet attentissime qui oras, et quis ille sit quem oras, quid etiam illud sit pro quo oras, et ad extremum qualiter oras, ut et Deo placitam et tibi fructuosam orationem fundere possis. Ideoque postquam tres gradus post dorsum pontificis stantis ad aram depinximus, alios etiam quatuor ante ejus faciem posuimus, ut scias debere te et illas tres malas cogitationes, quando oras, post tergum mentis abjicere, et has quatuor bonos ante cordis aspectum habere.

CLX. Post hæc omnia, necesse est ut, sicut per seipsum Dominus in Evangelio admonet: *Cum stas ad orandum, dimittas si quid habes in corde tuo, ut Pater tuus dimittat tibi (Matth. v, 24)*. Et scias, sicut Salomon ait, *quia qui avertit aurem suam, ne auaiat pauperem, et ipse clamabit, et non audietur (Prov. xxi, 13)*. Unde oportet, ut si vis fructuosam esse orationem tuam, quatenus et in te delinquentibus ex corde condones, et his, qui te secundum Deum petunt, aurem exauditionis pro Deo efficaciter inclines. Oras vero, ut tibi dimittatur, et tibi detur: *dimittatur quod commisisti peccatum; detur et meritum, et præmium: meritum, inquam, bonæ vitæ; præmium beatæ gloriæ. Et tu dimitte et da; dimittite delinquentibus in te, da petentibus te. Idcirco post illos, de quibus supra locuti sumus, gradus, etiam duos sub versu illo: *Dirigatur oratio mea (Psal. cxi, 2)*; quem pontifex dicit, posuimus. Quatenus, si recte orare desideras et in corde memoriter habeas, et in opere efficaciter exerceas; quod in Evangelio Dominus ait: *Dimittite, et dimittimini, date, et dabitur vobis (Luc. vi, 37)*. Quatenus et illatas tibi dimittas injurias, et petita des beneficia: ut et tua tibi, quæ coram Deo commisisti, peccata dimittantur, et vita, quam ab eo petis, detur æterna. Et hæc de his, quæ intra parietes tabernaculi erant; et hæc de illo tabernaculi loco, qui Sancta, et de illo, qui Sancta sanctorum dicitur, moraliter dicta sint.*

CAPUT XI.

De operimentis et picturis tabernaculi quæ ad altare holocausti pertinebant, quomodo juxta sensum moralem sint intelligenda.

CLXI. Valde diu in expositione parietum tabernaculi, et earum rerum quæ intra eosdem parietes sunt, detenti sumus. Restat itaque nunc, ut jam de ipso tabernaculo, in quo tam diu demorati sumus, egrediamur, et quomodo ea quæ extra sunt, secundum aensum duntaxat tropologicum, intelligi debeant intueamur: ita tamen, ut prius de operimentis il-

lius veteris tabernaculi aliquid moraliter, prout capimus, loquamur. Scimus quidem, sicut plene superius ostensum est, quia visibile illud Moysi tabernaculum primum cortinis pene usque ad terram, deinde sagis ex toto undique usque ad terram coopertum fuit. Tectum vero ipsius tabernaculi primum super saga pellibus arietum rubricatis: deinde 430 pellibus hyacinthinis superindutum fuit. Debes quoque et tu tabernaculum tuum cortinis et sagis et pellibus rubricatis et hyacinthinis cooperire, sed spiritualiter. Quia tabernaculum tuum spirituale est, et ideo operimentis spiritualibus tegi necesse est. Cortinæ igitur et numero decem, et ex quatuor coloribus. Hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, et bysso reſorta contextæ erant. Ipsasque deauratas parietum tabulas propius quam cætera operimenta tangebant, et universa quæ intra eos erant tegebant. Cumque prædictos undique parietes exterius cooperirent, ex toto tamen usque ad terram nequaquam pertingebant; sed uno ex omni parte per circuitum cubito a terra distabant. Quid putatis ista designant? Quod de his sentimus, breviter ostendamus. Decem istæ cortinæ quæ et tabulas proxime tangunt, et ea quæ intra eas erant, cooperiunt, illos moraliter sanctos expriment, qui in secreta conversatione Deo servire elegerunt, qui eo perfectius opere implere mandata Decalogi valent, quo plenius a curis terrenis animum exutum habent. Quæ etiam cortinæ apte ex quatuor coloribus prædictis factæ, et pulchra varietate contextæ sunt; quia hujusmodi sancti in secreta quiete Domino militantes, et decora sanctitatis varietate, et vario virtutum decore coram oculis Dei rutilant; cœlestis patriæ desiderio fulgentes vitiorum tyrannidî quadam auctoritate regia resistentes, igne charitatis geminæ flagrant, in corpore castitatis candore nitentes. Color namque hyacinthinus, qui cœli habet speciem quando serenum est, cœleste designat desiderium. Purpura vero, quæ ad regis pertinet ornamentum, spirituale designat super vitiorum assultus imperium. Coccus bis tinctus charitatem exprimit geminam: Dei videlicet et proximi. Byssus, quæ specie nitenti de terra oritur, corporis innuit castitatem. Quod vero eadem cortinæ usque ad terram non pertingunt, nequaquam mysterio vacare credendum est; sed per hoc potius nobis innuitur quia vitæ quietæ insistentes viri sancti, rebus terrenis, sive negotiis secularibus nec per curam inhærere volunt, nec per affectum; sed ibi cor suum desigunt, uti thesaurum suum esse non nesciunt. Saga quoque, quæ cortinas cooperiunt, atque eas, ut interius mundæ præfulgeant, ab omni tempestatum exterius irruentium injuria defendunt, sanctæ Ecclesiæ sunt prælati, cum sollicitudine pervigili curæ insistentes pastorali; qui eos qui secretæ et internæ dulcedinis quieti insistent, ab exterioribus impedimentis protegent. Qui si forte; utpote curis terrenis implicati, et turbis nonnunquam secularibus admisti, in aliquo delinquant; acutis id poenitentiae novacu-

lis mox abradere non omittunt; quia hæc eadem A saga et undecim erant, et cilicina. Per numerum quippe undenarium legis transgressio; per cilicina vero, quæ de pellibus caprarum, quæ pro peccato quondam in lege solebant offerri, facta sunt, mentis accipitur compunctio. Saga igitur undecim erant, et cilicina; quia in sanctis sanctæ Ecclesiæ prælatis, si quid forte undenarium in aliquo inquinat transgressionis, cilicium abluit compunctionis.

CLXII. Ut autem de duobus operimentis quæ et ex pellibus fiebant, et non parietes quidem tabernaculi, sed tectum solummodo operiebant, breviter loquamur, pelles arietum rubricatæ sancti sunt, suum pro Christi nomine sanguinem fundentes; pellesque hyacinthinæ item sancti sunt per incorruptionem, ut angeli eam in corpore et cœlestem in terris conversationem ducentes. Igitur si eorum, qui in Ecclesia quiete vivunt, secretam conversationem; si bonorum prælatorum compunctionem; si patientiam martyrum; si incorruptionem virginum sedula apud temetipsum meditatione in mentis conclavi recondis, et ad eorum sanctitatem cordis tui desiderium accendis, eosque pro posse tuo imitari proponis: profecto cortinas decoras, saga cilicina, pelles rubricatas et hyacinthinas super tabulas tuas suspendis. Sed sicut in secunda libri hujus parte dictum est, nec cortinæ, nec saga, nec pelles, de quibus tam multa jam diximus, oculo corporali in hac pictura nostra, quæ jacet in plano, possunt videri; quia cortinæ et sagis undique, ne appareant, ut in præcedentibus sufficienter ostensum est, teguntur; et saga C sub tribus parietibus in plano picturæ jacentibus, et sub tentorio, quod in pictura ad orientem jacet, quasi ex toto abscondantur, intelliguntur; et tectum parietum, ipsis parietibus in plano picturæ jacentibus, omnino non videtur. Verumtamen ut hæc operimenta et in visibili illo 431 tabernaculo Moysi visibiliter infuisse, ut [et] in visibili tabernaculo animi spiritualiter hoc modo censeantur debere inesse, prope juxta ipsum tabernaculum, in atrio, juxta levitam aquilonarem scribo hanc dictionem: *Cortinæ*. Deinde aliquantum ab hac dictione scribo nigris litteris: *Saga*. Deinde hæc duo verba, scilicet *pelles rubricatæ*, rubeis litteris scribo. Et eodem modo litteris hyacinthinis: *Pelles hyacinthinæ*. Quia, ut dictum est, et tabulas cortinæ, et cortinas tegebant saga. Quibus profecto sagis, quantum tecti durabat spatium, pelles superponebantur rubricatæ, istisque pellibus aliæ superaddebantur, quæ hyacinthinæ erant. Deinde extra tabernaculum ad orientem, juxta introitum tentorii, interius altare holocausti statuo; et in eo ignem succendo. Duo ad vetus illud tabernaculum Moysi altaria pertinebant. Unum, quod exterius erat; alterum, quod interius. Unum, quod auro; alterum, quod ære coopertum fuit. Unum denique, in quo thymiamata incendebantur; alterum, in quo animalia immolabantur. Sed quid per interius illud altare moraliter accipiendum sit, ex parte jam ostensum est. Per hoc vero altare,

quod exterius erat, in quo et carnes animantium offerri solebant, illorum mentes figuratiter accipi possunt, qui operibus carnalibus, vel his quæ jam commiserunt per penitentiam plangendis; vel his quibus singulis diebus adhuc tentantur per continentiam resistendis, vigilantia sollicita et sollicitudine pervigili insistunt. Idecirco et in hac pictura nostra ad altare istud levitam quemdam, rufam in eo vitulam cum cultro immolantem depingo: ut ostendatur quia opera carnalia, et ea quæ commissimus, in ara cordis igne penitentiae concremare; et ea quibus adhuc tentamur, cultro continentiae mortificare debemus. Supra quod etiam altare quinque gradus facio; quia nimirum quinquepartita est sensuum nostrorum lascivia, quam et penitendo concremare, et continendo necesse habemus mortificare: videlicet vanitas in aspectu oculorum, curiositas in auditu aurium, voluptas in olfactu narium, edacitas in gustu faucium, impuritas in tactu manuum.

CAPUT XII.

De labro æneo et de picturis quæ ad idem pertinent labrum.

CLXIII. Post hæc labrum quoddam æneum facio: et missa in eo aqua, inter hoc, de quo modo locuti sumus, altare holocausti, et ipsum tabernaculi ingressum, illud pono. *Labrum hoc abluionem nobis compunctionis, et lacrymarum commendat*: quas quidem semper opus habemus; maxime autem, cum mysteriis cœlestibus ministraturi accedimus. *Lavent*, inquit, *Aaron et filii ejus manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiamata Domino, ne forte moriantur (Exod. xxx, 19, 20)*. Mors etenim timenda est animæ spiritualis et æterna, si quis ad sacrosancta mysteria absque spiritali ablutione compunctionis intrare et sancta Domini communibus manibus tractare præsumit. Lavent ergo manus suas ac pedes in aqua labri ænei, et sic ad altare accedant: id est, abluant lacrymis actus et incessus suos, ac deinde manus suas ad contingenda Christi mysteria proferant, pedumque gressus in atria Domini ponant. Ideo ad labrum hoc, quod in pictura nostra fecimus, duos sacerdotes, unum manus, et alium pedes abluentem depinximus; quia orationum hostias Domino oblaturi, et cordis affectus, qui per pedes, et corporis actus, qui designantur per manus, in aquis compunctionis et labro confessionis emundare debemus. In quo etiam labro æneo quatuor gradus paululum ab invicem distantes facio; quia quicumque plenam in se voluerit acquirere compunctionem, hæc quatuor necesse est ut diligenter consideret: scilicet ubi fuit, ubi est, ubi esse non vult, ubi esse desiderat. Ubi fuit, id est in peccato. Ubi est, in mundo. Ubi esse non vult, in inferno. Ubi esse desiderat, in cœlo. Locus itaque, in quo fuimus, peccatum est. Quod quidem tribus modis in nobis fuit: in corde, in ore, et in corpore. Duobus modis in

corde : per amorem sæculi , qui nos extulit vanitate elationis , per amorem carnis , qui nos fœdavit voluptate corruptionis. In ore similiter duobus modis : per arrogantiam , dum de nostris nos bonis cum **432** superbia solebamus efferre ; per derogationem , dum bonis proximi ex invidia detrabere. Duobus etiam modis in corpore : per flagitium , quo nosmetipsos libidinosè polluimus ; per facinus , quo proximos nostros perverse læsimus. Ecce locus in quo fuimus. Locus vero , in quo nunc sumus , iste mundus est. Quamvis enim non simus de mundo , sumus tamen in mundo : quia licet ei forte non adhaeremus per affectum , eum tamen necesse habemus possidere ad usum. Et hic nobis locus tribus modis infestus est ; quia adversum nos furit per concupiscentiam carnis , per concupiscentiam oculorum et superbiam vitæ. *Omne enim quod in mundo est* , ut ait apostolus Joannes , *concupiscentia carnis est , et concupiscentia oculorum , et superbia vitæ* (*I Joan. ii , 16*). Hæc est illa tridens fuscinula , per quam de caldariis carnes in libro Regum levantur (*I Reg. ii , 13*). Hæc etiam tria carnales quosque a cœna Domini , ad quam in Evangelio vocantur , retardant. Nam uxorem ducere , ad concupiscentiam pertinet carnis. Quinque juga boum emere , ad concupiscentiam oculorum. Emere villam , ad superbiam vitæ (*Luc. xiv , 18 et seqq.*). Hæc sunt tria mala , quæ adversum nos , quandiu in mundo sumus , de ipso mundo sæviunt.

CLXIV. Est adhuc duplex periculum , quod nobis de nobis valde infestum est. Unum ad corpus , aliud vero ad animam pertinet. Quod autem pertinet ad corpus , quinquepartitum est. Est namque in corpore nostro deformitas , ariditas , infirmitas , servitus et corruptio. Deforme siquidem est corpus nostrum , tardum , infirmum , subditum duræ diræque servituti et multimodæ atque miserabili obnoxium corruptioni. Animæ vero periculum in hoc mundo triplex est ; ægrotat namque anima nostra morbo triplici : in memoria , in ratione , in voluntate. In memoria per debilitatem inconstantiam ; in ratione per obscuritatem ignorantiam ; in voluntate per pravitatem nequitiam. Memoria infirmitas triplex est : quia eam debilitat cogitatio affectuosa , onerosa et otiosa. Affectuosa cogitatio est , quando circa necessaria afficitur : sicut est cogitatio edendi , bibendi , vestiendi , et hujusmodi. Onerosa est , quando in cogitatione rerum extrinsecarum oneratur : ut est , quando cogitat quid exquirendum sit , quid expendendum , quid ædificandum , quid plantandum , et hujusmodi. Otiosa cogitatio est , circa quam nec afficitur ut circa necessaria , nec operatur ut circa exteriora , et tamen per eam præcipitur ad bona cogitanda : utpote cum cogitat equum currentem , avem volantem , piscem natantem , vel aliquid ejusmodi. Cogitatio affectuosa animam de se sollicitat , otiosa eam a se alienat , onerosa eam sub se præcipitat. Rationis vero ignorantia triplex est : ignorantia videlicet boni et mali ;

A veri et falsi ; commodi et incommodi. Unde et triforme illud philosophiæ insigne , quo hæc cognoscere debuit , perdidit : ethicam videlicet , logicam et physicam. Nam per ethicam cognoscitur bonum et malum ; per physicam commodum et incommodum ; per logicam verum et falsum. Voluntatem vero hæc tria solent devastare : vanitas , curiositas et voluptas. Vanitas spiritualis superbiæ , curiositas mundialis lætitiæ , voluptas carnalis concupiscentiæ. Vanitas humanæ animæ voluntatem extollit et excæcat ; curiositas eam dispergit et a se alienat ; voluptas afficit et fœdat. Vanitas ad temporalem pertinet mundi potentiam , curiositas ad inanem mentis lætitiæ , voluptas ad fetidam carnis concupiscentiam. Ecce morbus animæ triplex : infirmitas , quæ memoriæ robur debilitat ; ignorantia , quæ rationis lumen obscurat ; pravitatis munditiæ commaculat. Sed quia ejus ægritudo valde magna est , magis eam gratia divina quam aliqua potentia , vel industria curabit humana. Nam quia ad creatricem pertinet Trinitatem hanc , quam ad imaginem et similitudinem suam condidit , reformare Trinitatem , invocandus est prece humili et devota Pater Deus , ut sanet memoriam ; Filius Deus , ut sanet rationem ; Spiritus sanctus Deus , ut sanet voluntatem. Pater siquidem per potentiam in corde creat timorem , qui memoriam ordinat , et roborat. Filius per sapientiam cordi infundit scientiam , quæ rationem illuminat et clarificat. Spiritus sanctus per benignitatem cordi tribuit charitatem , quæ voluntatem mundat et coaptat. Et hæc de tribus malis , quibus nobis mundus iste , locus videlicet in quo nunc sumus , infestus est. Et hæc de duobus periculis quæ in eo sustinemus : quorum unum nos in corpore , alterum vero in anima molestat.

CLXV. In loco vero tertio tria sunt : ignis , vermis , et utriusque æternitas ; quia ille inextinguibilis , et hic dicitur **433** immortalis. *Vermis* , inquit , *eorum non morietur , et ignis non exstinguetur* (*Isa. lxxvi , 24 ; Marc. ix , 43 , 45 , 47*). Hæc tria in loco tertio sunt : et sunt hæc tria in loco illo quasi triplex mansio ; ad quam per viam æque triplicem reprobi pertingunt. Via namque eorum triformis est : delectatio , consensus , consuetudo. De delectatione vadunt ad consensum , de consensu ad consuetudinem. Per delectationem infirmitas , per consensum moriuntur , per consuetudinem sepeliuntur. Pervenient per hanc triplicem viam ad illam triplicem mansionem : ad unctionem videlicet ignis , ad morsum vermis et ad utriusque æternitatem. Per delectationem eunt ad ignem , per consensum ad vermem , per consuetudinem ad utriusque æternitatem : ut carnem , quæ in peccato delectabatur , comburat ignis ; animam , quæ carni consensit , corrodatur vermis ; et ob peccati consuetudinem , utriusque sentiat æternitatem : quia et ille inextinguibilis , et hic dicitur immortalis. Et sicut nunquam voluit fluere culpam , sic nunquam finit

pœnam. Hæc de loco tertio. Tria etiam in loco A secundo : *Videns civitatem, flevit super illam; dicens: quia si cognovisses et tu (Luc. xix, 41)*. De tertio : *Factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram (Luc. xxii, 43)*. De quarto : *Unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua (Joan. xix, 34)*. Fletus itaque Domini Jesu ad monumentum Lazari, illam designat aquam, quam ex illius consideratione loci, in quonos recordamur fuisse, haurimus : quando nos dolemus, et obstinationis lapide prægravatos, et in spelunca fœtidæ concupiscentiæ putrefactos, et per consensum peccati mortuos, et per consuetudinem fuisse sepultos. Illæ vero lacrymæ, quas fudit flendo super civitatem Jerusalem, illam nobis innuunt aquam quam ex loci in quo nunc sumus inspectione concipimus; quando timemus ne nos inimici nostri et vallo circumdent et undique coagustent, et ad terram prosternant et lapidem in nobis super lapidem non relinquunt. **434** Quæ omnia moraliter etiam in præsentibus sunt in nobis; quando maligni spiritus temptationibus nos circumvallant, tribulationibus perturbant, atque ad terrenam prolabi faciunt, nec ullam in nobis stabilem firmamve esse cogitationem permittunt. Sudor vero quem Agnus ille innocens in agonia protulit, aquam illam, quam horrida loci tertii producit visio, figuratiter exprimit; quando pertimescimus ne nos spirituales illi Judæi rapiant, et æternæ morti fradant: quando vero a cunctis visibilibus per contemplationem elevati, ac omnibus penitus, quæ in uno versantur, per plenum visibilibus contemptum mortificati in charitatis cruce fuerimus dilati: illa nimirum aqua perfundimur, quam ex latere suo crucifixus et mortuus emitit Dominus Jesus.

CLXVI. Ex his igitur quatuor locis quatuor profluunt fontes, qui Dominicum irrigant hortum. Ex loco primo proprii reatus emanat ploratio: et hæc aqua est, quæ circuit terram Evilath, id est, novam vitam parturientes. Evilath enim *parturiens* dicitur, in qua etiam terra aurum nascitur: quia *qui addit scientiam, addit et dolorem (Eccle. i, 18) (315)*. Ex loco secundo multimodæ, quam in præsentibus sustinemus, miseriam profluit compassio. Et hæc aqua est, quæ circuit terram Æthiopiæ. Ex tertio pœnæ gehennalis trepidatio. Et hæc est quæ vadit contra Assyrios. Ex quarto affectuosa et desideriosa fructu vitæ referta patriæ cœlestis expectatio: Et hæc aqua Euphrates vocatur; quia a *fructu* Euphratem nomen accepit. Hæc etiam aquæ nobis copiose profluunt ex ipso piissimo ac dulcissimo Redemptore Domino Jesu. Bis namque in Evangelio legitur flevisse, cum nec semel unquam risisse inveniatur (316). Flevit ad monumentum Lazari (*Joan. xi, 35*), flevit super civitatem Jerusalem (*Luc. xix, 41*); sudavit ante passionem quando factus in agonia prolixius oravit (*Luc. xxii, 43*): jam quoque mortuus, sed adhuc cruci affixus ex latere suo non solum sanguinem, verum etiam aquam emisit (*Joan. xix, 34*). Ecce humores quatuor, qui ad emundationem nostram ministrantur nobis ab ipso Domino Jesu, qui in Scriptura sacra fons vivus, et in propheta *ad abluendum peccatorem, et menstruatam fons patens domus David* appellatur (*Zach. xiiii, 1*). De primo humore scriptum est: *Et lacrymatus est Jesus (Joan. xi, 35)*. De

(315) Vulg. *laborem*; LXX ἀλγῆνα, id est *dolorem*: quod equidem eleganter nuncupat Vulg. vox illa *labor*. — Ed. P.

CLXVII. Prima aqua fontis est, et sitientes potat; secunda fluminis, et arentes rigat; tertia maris, et crudos excoquit: quarta nivis, et nigros dealbat. Potat per dolorem, rigat per timorem, excoquit per horrorem, dealbat per amorem. Ad primas duas lamentatio pertinet præsentis miseriarum; ad tertiam, væ gehennæ; ad quartam, carnem gloriæ. Quas quatuor aquas quatuor in libro positi gradus designant. Sed quia duo sunt inquinamenta, a quibus mundari necesse habemus, peccatum videlicet et delictum, ideo duos juxta sacerdotem, qui manus lavat, posuimus gradus, ut lugeamus et nos non faciendâ admisisse et faciendâ omisisse. Rursum quia ternam in emundatione nostra habere debemus confessionem, humilem, puram et fidelem: idcirco tres juxta alium, qui pedes abluit, gradus positi sunt. Pura sit confessio nostra, humilis et fidelis. Pura, ne aliquid celemus; humilis, ne de malis nostris superbiamus; fidelis, ne de indulgentia diffidamus. Pura itaque propter simulationem, humilis propter elationem, fidelis propter desperationem. Quia vero sine magna quadam tribulatione, et an-

(316) Leguntur eadem verba in icone illa apocrypha, sub Publii Lentuli nomine tam sæpe celebrata. — Ed. P.

gustia nec talis mortificatio carnis, qualem in præcedenti capite commemoravimus; nec talis mentis emundatio, qualem hic descripsimus, fieri potest: idcirco campum atriorum, ubi altare holocausti, et labrum æneum depictum est, colore purpureo superinduo. Et hæc de labro æneo, et de his quæ ad illud pertinebant, prolixius quam putavimus diximus.

CAPUT XIII.

De tentoriis tabernaculi: et de ingressu Moysi in tabernaculum, et de ejus egressu.

CLXVIII. Diligenter post hoc considerandum nobis est, quia vetus Moysi tabernaculum tentoriis undique circumdabatur. Simili modo et tu, si bona quæ habes forti cautela custodire non negligis, circa tabernaculum tuum, et ea quæ intra illud sunt tentoria suspendis. Nihil enim omnino tibi proderit bona in te spiritualia congregasse, nisi diligenti ea et sollicita circumspectione custodias. Hinc in sacra Scriptura legimus, quia *posuit Deus hominem in paradiso, ut operaretur, et custodiret illum* (Gen. 11, 15). In paradiso quippe Deus hominem ponit, quando delectabilem tibi spiritualium gratiarum copiam gratuito largiens, in sancta et tranquilla conscientia suaviter te pausare facit. Sed vide ut hunc paradysum et custodias, et opereris: opereris per robur fortitudinis, custodias per munimen circumspectionis; opereris impigre, et custodias caute; opereris denique, ut virtutes spirituales spiritualiter acquiras: custodias, ne acquisitas negligenter amittas. Idcirco prius quidem isto, quo te instruxi, modo tam tabernaculum, quam quæ intra illud esse debent, construe; sed tentorium per circuitum ejus sollicite suspende, ut et bona prius in te per sollicitum exercitium ædifices, et eadem deinde per vitæ circumspectionem providam conservare procures. Post hæc indiscussum relinquere non debet diligentia tua, quid per hoc designetur, quod sanctus Moyses olim, quandocunque vel de re ulla dubitabat, vel tribulationes aliquas tolerabat, semper ad tabernaculum confugiebat; ut et de dubitatione sua Dominum consulere et ab ipso defensionem atque consolationem reciperet. Multoties tabernaculum Moyses ingreditur et de eo egreditur. Ingreditur, ut consulat Dominum; egreditur, ut erudiat populum. Intra tabernaculum mandata a Domino accipit, quæ extra populo tradit; et qui intus loquentem sibi Dominum suaviter audit, de causis et negotiis populi foris sollicite se intromittit. Quid putatis, fratres mei, iste ejus ingressus significat, et egressus? Frequenter **435** superius diximus, quia juxta significationem tropologicam, tabernaculum Moysi secretum exprimit animi. Quod nimirum tabernaculum tunc ingredimur, quando postposita interim terrenorum sollicitudine, in amore Dei, in interno cordis secreto suavi meditationi, puræ speculationi et defæcatæ contemplationi vacamus. Tunc vero de hoc tabernaculo egredimur, quando omissa aliquan-

tulum studio contemplationis, ob compassionem proximi, licitis rerum terrenarum occupationibus insistimus. Hoc itaque modo ingredimur et egredimur. Ingredimur, inquam, et egredimur; et ingrediendo, atque egrediendo pascua invenimus: quatenus ingrediendo pie, et egrediendo juste, et pascendo sobrie vivamus in hoc sæculo. Pie Deo, propter puram contemplationem; juste proximo, propter fructuosam operationem; sobrie nobis, propter rectam intentionem. Itaque ingredimur, ut contemplerur; egredimur, ut operemur: contemplerur æterna et cœlestia, operemur transitoria et terrena; illa per affectum cordis, ista vero ad usum corporis. Intus contemplamur ipsius Sapientiæ a Patre ab æterno genitæ sine matre divinitatem; foris imitamur ejusdem Sapientiæ a matre in tempore incarnatæ sine patre humanitatem. In quodam autem libro et intus, et foris legimus: in quodam, inquam, libro et intus scripto, et foris (*Apo. v, 1*). Intus quidem legimus ea quæ intus scripta sunt in eo; foris vero, quæ in eo scripta sunt foris. *Mediator namque Dei et hominum, Deus et homo, Jesus Christus* (1 Tim. 11, 5), quidam, in quo legere debemus, liber est, intus scriptus et foris: intus in divinitate, foris in humanitate. Itaque intra tabernaculum legimus ea quæ in hoc libro intus scripta sunt, dum in cordis secreto, Christi videmus quodammodo divinitatem, per puritatem contemplationis; extra vero legimus ea quæ in eo foris scripta sunt, dum in operationis publico, ejus pro posse nostro sequimur humanitatem, per imitationem actionis. Intus legimus: *In principio erat Verbum; et verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum* (J. an. 1, 1). Foris: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (*ibid.*, 14). Cum itaque duæ vitæ sint, activa scilicet et contemplativa: contemplativa per ingressum tabernaculi, activa innuitur per egressum. Et cum duo charitatis præcepta sint, amor videlicet Dei et proximi: amor Dei ad ingressum nos ducit contemplationis; proximi vero ad egressum actionis. Ingredimur propter jucunditatis affectum, qui de Rachelis procedit decore; egredimur propter fecunditatis fructum, qui de Liæ venit parturitione. Ingressus igitur Moysi in tabernaculum, introitum designat cujuslibet viri perfecti in semetipsum, qui sit per contemplationem; et egressus exitum, ad operationem.

CAPUT XIV.

De duplici imagine Moysi. Et quomodo illa, quando extra tentorium posita est, imago Moysen tropologicè designat.

CLXIX. Ut autem iste Moysi ingressus et egressus in pictura nostra videantur, duas ejusdem Moysi imagines depinximus: unam extra tabernaculum, ad introitum tentorii; alteram vero intra, a dextris altaris incensi. Imago quoque illa, quæ extra est, rectam et propriam formam Moysi repræsentat: qui ibi faciem suam populo cornutam exhibet, et in habitu sæculari stans apparret: quia quasi quibusdam

sæcularibus vestibus et communibus indumentis operari, est circa curam rerum terrenarum sollicitè occupari. Illa vero imago, quæ intra est, quamvis in hoc, quod veste pontificali induitur, et ad altare thymiamatis oblationis Deo incensum offert, ipsum summum sacerdotem Aaron proprie exprimere debet, hoc tamen in loco, et juxta hanc significationem, ipsum etiam Moysen contemplationis puritati in interno cordis secreto vacantem designare habet. Et de hac quidem imagine diligenter notandum est: quia illa Moysi formam nec in veste repræsentat, nec in facie, quam illa repræsentat imago, quæ extra tabernaculum ad introitum tentorii est; quia longe alium et statum et habitum in mente habet, qui in intimo cordis secreto contemplationi insistit cœlestium et æternorum; quam ille, qui turbis popularibus admistus, occupationi intendit terrenorum et temporalium. Foris Moyses et cornutam faciem suam populo ostentat, et indumento suo nihil a populo distat: quia quantumlibet quisque sanctus sit, quandiu tamen terrenarum actionum sollicitudinibus insistit, **436** valde est ei difficile, quin gerat et in mente faciem in aliquo bestialem, et in conversatione habitum juxta aliquid sæcularem. Sed intus Moyses et in vestibus pontificalibus, et in facie non cornuta videtur; quia quando contemplationi puritatis medullitus insistimus, tunc nostra conversatione sanctitatis munditia ornata, et facie revelata, gloriam Domini speculamur, Hoc itaque in loco et illa Moysi imago, quæ foris est, designat operantem; illa vero quæ intus, contemplantem. Illa vitam activam; ista contemplativam. Activa quoque vita bifaria est: quia et in prædicatione consistit, et in operatione. In prædicatione veritatis, et in opere virtutis. In prædicatione ad instructionem cordis; in operatione propter subsidium corporis. In prædicatione denique, ut errantem proximum instruamus; in operatione, ut ejus indigentiam succurramus. Idcirco juxta illam Moysi imaginem, quæ foris est, et prædicatione notatur, et operatio. Prædicatione in verbis, quæ dicit; actio vero per gradus exprimitur, qui supra ejus caput per transversum positi sunt.

CLXX. Qui nimirum gradus ideo quinque sunt, quia quinque partita esse debet bona operatio nostra: ut sit videlicet bona, spontanea, pura, discreta et firma. Sit igitur bona, ne aliqua alicujus malitiæ face corrumpatur. Sit spontanea, ut voluntario et nequaquam extorto animo agatur: nihil enim tibi prodest, quod bonum agis, si invitus et cum murmure agis; quia, ut quidam vir sanctus dicit, nemo invitus facit bonum, etiamsi bonum sit quod facit. Tertio vide ut actio tua pura sit, quatenus ideo agas quidquid agis; ut solius interni inspectoris oculis placeas, ipsumque solum operis tui affectes inspectorem, quem expectas remuneratorem. Si enim, quod absit, ideo operaris ut ab hominibus videaris, et visus lauderis, recepisti jam mercedem tuam; quia merces operis tui favor est

humanus, quem in eodem opere quæxivisti. Et ideo si vis ut Deus remuneret opus tuum, quod facis fac propter Deum; quia id solum ipse remunerare habet, quod propter se solum factum videt: ut his præsentia Dei merces sit in retributione, quibus amor ejus causa fuit in operatione. Sed sit discreta actio tua; quia virtutum omnium moderamen, et quasi munimen quoddam discretio est et, ut vulgo dicitur,

Omne quod est nimium, vertitur in vitium.

Novissime studeas, ut firma et stabilis sit operatio tua; quia non qui fecerit et incœperit, sed qui fecerit, et perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matth. x, 22*). Et vide quam convenienter hæ duæ virtutes simul junctæ sunt, discretio et firmitas; quia opus tuum nunquam poterit esse firmum, nisi fuerit discretum. Ut enim ait quis:

Arcum ni cesses tendere, lentus erit.

(*Ovid. Her., epist. iv, 90.*)

Et idem ait:

*Quod caret alterna requie, durable non est:
Hæc reparat vires, fessaque membra levat.*

(*Ibid., 87, 88.*)

Ecce, hæc sunt quinque genera actionum, quæ exercere debent activi: operatio videlicet bona, spontanea, pura, discreta et firma. De his quinque Apostolus mentionem fecit, quando dixit: *Obsecro vos, fratres, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationale obsequium vestrum, et nolite conformari huic sæculo* (*Rom. xii, 1*). Exhibeatis, inquit, corpora vestra *hostiam viventem*. Hostia enim occiditur, ut immoletur. Sed hostia vivens est corpus pro Domino afflictum. Hostia est corpus nostrum; quia a vitis est mortificatum. Sed addit statim, et dicit, *sanctam*. Tunc namque opus nostrum sanctum est, si prompto animo et voluntario agatur. *Deo placentem*: ecce actio pura; tunc namque Deo placet quod agis, quando hac sola causa agis, ut ei placeas. *Rationabile obsequium vestrum*. Obsequium nostrum rationabile est, quando opus nostrum discretum est. In conclusione vero dicit: *Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri*. Ecce firmitas in bono opere, et constantia. Sæcularium namque consuetudo est, quod opus quidem bonum nonnunquam inchoant, sed non diu in eo perseverant; quia *ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt* (*Luc. viii, 13*). Est igitur quinquepartita operatio nostra: bona, spontanea, pura, discreta, et firma. Bona, ne alicujus malitiæ sordibus polluat; spontanea, ne invito et extorto animo agatur; pura, ne per eam favor, aut gratia humana requiratur; discreta, ne per nimietatis vehementiam frangatur, firma, ne ante vitæ terminum deseratur.

CLXXI. Quam quinquepartitam actionem illi quinque gradus innuunt, qui supra caput Moysi per transversum positi **437** sunt. In verbis vero illis: *Prophetam suscitabat* (*Deut. xviii, 15*), quibus laicus

erudit; accipitur fides recta. In illis vero : *Lavamini, mundi estote* (Isa. 1, 16), quibus clericos instruit, exprimitur vita sancta; quia tota in hoc sanctorum prædicatio consistit, ut et recte credamus, et sancte vivamus. Juxta prophetiam vero ejus duos primum gradus pono : quia duæ sunt in Propheta illo naturæ, divinitas et humanitas. Et juxta hos duos, alios tres gradus pono; quia sicut in eo duæ naturæ, ita et tres essentialiter : verbum, caro, et anima. Per medios vero istos gradus unum gradum, qui eosdem gradus intersecat, traho; quia non nisi una pars est Dominus noster Jesus Christus, qui in duabus naturis, in unitate suppositi, unus creditur Filius Dei, et filius hominis, Mediator Dei et hominis, Deus et homo, Jesus Christus. Alia etiam verba, quæ ad sacerdotes, in labro se lavantes diriguntur, in quibus vita sancta exprimitur, gradibus distinguo : sub *lavamini*, pono gradum unum; et sub, *mundi*, alium; quia si sancte et religiose vivere volumus, oportet summopere, ut juxta quod sancta nos admonet prædicatio, et lavemur, et mundi esse studeamus, ut sordes in nobis expurgemus præteritas, et præcaveamus futuras. Unde et in oratione Dominica petimus ut nobis debita dimittantur, et ne in tentationem inducamur (*Matth. vi, 12*). Et alia vero parte hujus versus octo gradus sunt; qui in prædicatione sua, qua nos ad sanctam vitam prædicatores sancti excitare contendunt, octo nobis proponunt : prohibitionem, præceptionem, concessionem, persuasionem, correptionem, consolationem, comminationem, promissionem. Prohibent namque prædicatores sancti, præcipiunt, concedunt, persuadent, corripiunt, consolantur, comminantur, pollicentur. Prohibent mala, præcipiunt bona, concedunt media, persuadent perfecta, corripiunt inquietos, consolantur pusillanimes, comminantur pœnas inferni, pollicentur gaudia regni. Prohibitiones in imo, præceptiones in clivo, concessionem in plano, persuasiones in summo. In imo vitiorum, in clivo mandatorum, in plano licitorum, in summo consiliorum. Et correptiones pertinent ad vinum, consolationes ad oleum (*Luc. x, 34*), comminationes ad vetera, promissiones ad nova (*Matth. xiii, 52*). Prima duo pertinent ad Samaritanum; secunda duo ad Scribam doctum in regno cœlorum. Ad vinum, quod mordet; ad oleum, quod fovet; ad vetera, quæ terrent; ad nova, quæ delectant. Et hæc de illa imagine Moysi, quæ extra tentorium posita est, per quam exitus, qui sit per operationem, designatur, prout potuimus, non autem sicut debuimus, diximus.

CAPUT XV.

De illa imagine Moysi, quæ in tabernaculo depicta est; et de duobus spatiis, in quibus Veteris Testamenti clerici et laici depicti sunt : quomodo juxta sensum moralem debeant intelligi.

CLXXII. Tempus est, ut jam de illa imagine Moysi, quæ in Sancta depicta ad ipsum Moysen superius ostensa est, posse referri, disputemus. Hæc

PATROL. CXCVIII.

itaque, ut superius dictum est, secretum interius contemplationis designat. Hic etenim Moyses vocem Domini ad se loquentis de medio duorum cherubin audit; verbum, inquam, ejus audit; sed nullam ejus formam, vel speciem cernit : quia quando puritati contemplationis in secreto mentis insistimus, aurem quidem cordis ad ineffabilia, quæ ad nos sine syllabis et dictionibus, sine motu labiorum verba proferuntur, pie debemus arrigere; sed caute phantasticos stulti animi oculos claudere, ne in illa luce incircumscripta aliquid corporeum confingamus. Unde et Elias, cum auræ lenis sibilum audiret, vultum suum pallio cooperuit (*III Reg. xix, 3*). Et nos quidem auræ lenis sibilum audimus, cum incircumscriptæ veritatis saporem contemplatione subita subtiliter degustamus. Sed post auræ lenis sibilum operire pallio vultum nostrum debemus, ut in ipsa subtilissima contemplatione veritatis, quanta ignorantia tegamur, humiliter agnoscamus. Vultus namque pallium superinducere, est, ne altiora mentis quærere audeat, hanc consideratione propriæ infirmitatis velare : ut nequaquam intelligentiæ oculos ultra se præcipitanter aperiat; sed hoc, quod apprehendere non valet, reverenter claudat. Igitur verbum Dei, quod in sancta sanctorum **438** de medio duorum cherubin resonat, a contemplante Moyse, qui in Sancta extra velum est, auditur; sed forma ab eo nulla, vel species videtur. Alloquitur Deus contemplatorem Moysen : et sine verbo transeunter resonante exterius dicit, ubi supra se in cordis tabernaculo includitur; quid sit in semetipso, quid in electis, quid etiam in reprobis. Et audit contemplator noster Deo sibi in aure mentis edicente, ipsum Dominum suum in seipso quidem omnino esse incomprehensibilem; in electis, amatilem; in reprobis, terribilem. In seipso namque incomprehensibilem se esse evidenter ostendit; quia in ipso studet contemplari, quid sit discretio personalis et unitas consubstantialis.

CLXXIII. Contemplationis in aure, in interno et secreto cordis tabernaculo, ipso eum Deo suo per unctionem, quæ docet de omnibus instruit (*I Joan. ii, 27*), audit tria esse in ipso, et hæc tria unum esse; et unum esse hæc tria; ipsumque hæc tria, et hoc, unum esse. Audit vocem, ei de medio duorum cherubin dicentem esse et et (*Apoc. i, 8*): et quod a nullo est, et quod ab alio est, et quod ab utroque : Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum : et unumquemque istorum esse id, quod alius est : sed nullum istorum esse eum, qui alius est; ut nec parum proprietatis confundatur, nec substantiæ unitas separetur. Audit etiam eum trinum et unum omnibus superiorem esse, regendo inferiorem, portando interiorem, implendo exteriorem : circumdando omnia disponentem suaviter, cursus temporum, motus corporum, nutus mentium : omni creaturæ legem constituentem, pondus, mensuram, et numerum : In quo vivimus, movemur, et sumus (*Act. xvii, 28*). Audit præterea, quia movet omnia,

disponit, et explicat : et quod ejus æquare non potest A ullum æternitatem tempus, vel immensitatem locus, vel bonitatem virtus, vel sapientiam sensus, vel potentiam opus : et quod ubique est, sed nusquam comprehensus : existentia sciens, futura præseiens, facienda disponens, salvanda prædestinans, subjectis providens : trinus, et unus. Audit, quod in Trinitate et æternitas est, immutabilitatem recipiens, tempusque excludens, et immensitas simplicitati assentiens, et quantitatem non admittens. Trinitati vero audit inesse et communionem unitatis, et æqualitatem immensitatis, et coævitatem æternitatis. Primam non separat divisio, secundam non minuit defectio, tertiam non ordinat successio. Audit vero contemplator noster, quia in omni re est Deus suus, sine sui definitione : in omni tempore, sine mutabilitate : nec potest omnino vel pro sui simplicitate dividi, vel pro sui puritate maculari, vel pro sui immensitate comprehendere. Et hoc modo audit Dominum suum in seipso omnino incomprehensibilem esse. In electis vero suis clamitant eum amabilem et æternitatem prædestinationis, et sanctitatis gratia, et gloria felicitatis. Nam quos prædestinavit, hos justificavit : et quos justificavit, illos magnificavit (*Rom. viii, 30*). Stat Dei omnipotentis propositum, et sententia pacis super electos suos, ut eis miro modo non tantum bona; sed etiam ipsa mala cooperentur in bonum. Hi autem quodammodo nunquam peccaverunt, quia, et si quæ forte deliquisse videntur in tempore non apparent in æternitate; charitas enim Patris eorum operit multitudinem peccatorum. Econtra vigilat super rationalem reprobam creaturam; vigilat, inquam, immobilis, secretissima et severissima animadversio iusti iudicii Dei, terribilis in consiliis super filios hominum. In reprobis namque eum terribilem prædicant, et bonitatis, si quæ tamen est, despectio : et pravitatis æterna recordatio : et cæci cordis obduratio. Illorum namque nec remunerat bona, nec diluit mala, nec emollit corda; sed etiam indurat : quorum pravam voluntatem ita moderatur omnipotens Deus, ut quæ injusta injuste contra eum conatur, occulte secundum eum disponatur : quæ et si displicet in eo, quod mala est, placet tamen in eo, quod ordinata est. Sic terribilis Deus, et justus, impiorum, quos ab æterno reprobat, corda indurat : eo terribiliter, quo immobiliter, juste quidem, sed occulte. Electi itaque, licet cunctis pleni videantur peccatis, quodammodo nunquam deliquerunt; reprobi autem, quamvis nullis cernantur astricti, quodammodo tamen nunquam bene egerunt; dum nec illos damnari, nec istos salvari contingit. Et hoc triplex contemplationis genus, de quo cum Moyse loquitur Deus, docens in hac contemplatione et in seipso omnino se esse incomprehensibilem **439** et in electis amabilem, et in reprobis terribilem. In quo videlicet trino contemplationis genere ejus quidem verba audiuntur; quia hæc de eo in hunc modum creduntur; sed nulla eius omnino vel forma, vel species a Moyse cernitur : quia quomodo hæc sunt, nec ab ipso contemplante deprehenditur.

CLXXIV. Et hoc tripartitum contemplationis genus illæ tres figuræ innuunt, quæ supra propitiatorium inter duo cherubin, in ipsa imagine positæ sunt. Prima figura circulus quidam est : per quam nimirum figuram apte primum divinæ contemplationis genus, Dei videlicet incomprehensibilitas denotatur; quia nec ipse incipit, nec desinit, sicut in circulo nec initium conspicitur, nec finis. Qui etiam circulus ex viridi colore factus est; quia vita quædam ab æterno, et in æternum Deus virens est. Et recte per viridem circulum immarcessibilis Dei æternitas figuratur, quia nec per initium floret, et virescit, nec per finem decedit et marcescit. Reliquæ vero duæ figuræ, in quibus initium quidem cernitur, sed finis omnino non videtur, et salvationis electorum, in quibus Deus amabilis est, et perditionis reproborum, in quibus terribilis est, designant perpetuitatem : quia et justorum quidem salvatio, et illorum perditio incipit, sed utraque in æternum non desinit. Et figura quidem sapphirina beatitudinem exprimit electorum propter mansuetudinem divinæ misericordiæ, quæ ab æterno, et in æternum super eos est. Rubea vero figura, quæ ignis speciem gerit, perditionem innuit reproborum; quia quasi ignis devorans et consumens Deus reprobis apparet, quos et ab æterno reprobat, et in æternum condemnat. Hæc de Moyse ingressu dicta sint. Ut autem hæc omnia sublimia et sancta, de quibus proluxa jam locutione tractavimus, et cum absunt studiosa sollicitudine et sollicito studio acquirantur, et cum adsunt perseveranti devotione exerceantur, sanctorum, qui nos vel in via Dei præcesserunt, vel in ea nobiscum eunt, copiose ad nuan habemus exempla, ut eo nobis leviora ad exercendum videantur, quo sæpius ab aliis frequentata non iguorantur. Ideo post hæc omnia in circuitu tabernaculi fideles, et sanctos tam clericos in omni gradu, quam laicos in utroque sexu depinximus; quia ut in nobis et acquiramus, et retineamus sanctæ religionis exercitia, de bonis clericis, et laicis sumere debemus exempla. In spatio itaque sapphirino, quod cœli habet speciem, quando serenum est, cum propriis, quibus mancipantur, ministeriis, continentur clerici : in campo quoque viridi, qui terram representat, misericordiæ operibus insistentes depicti sunt laici, quatenus et religiosos imitemur in puritate contemplationis, et sæculares in utilitate bonæ actionis.

CAPUT XLVI.

Quid per duos Levitas, tubis argenteis ad ostium tabernaculi clangentes, moraliter accipiendum sit.

CLXXV. Considerandum post hæc nobis est, quid duo Levitæ tubis argenteis ante tabernaculum clangentes secundum sensum moralem innuant. Ex his vero duobus Levitis in pictura nostra unus a dextris, juxta ostium, alter statuitur a sinistris : per quos nihil aptius quam timor et amor accipitur. Ille autem Levita, qui clamat : *Quiescite agere perverse* (*Lev. i, 16*), timorem designat, qui nos a malo re-

trahit; ille vero, qui dicit: *Discite bene facere*, amorem, qui nos ad bonum excitat. Quasi duo Levitæ timor et amor sunt, qui hoc nostrum, de quo jam plura dicta sunt, tabernaculum cordis, seu nostrarum secretum affectionum vehementius, quasi quibusdam tubarum sonis movent. Sunt enim timor et amor quasi duo motus cordis, quibus anima rationalis ad omne, quod facit, agendum impellitur. Hi duo cum boni sunt, omne bonum perficiunt. Per timorem namque bonum, mala caventur; per amorem bonum, bona exercentur. Cum autem mali sunt, omnium malorum causa existunt. Per timorem etenim malum, a bono receditur; per amorem vero malum, facinora perpetrantur. Sunt ergo hæc quasi duæ portæ, per quas et mors et vita egrediuntur. Mors quidem, quando aperiuntur ad malum; vita autem, quando ad bonum referuntur. Unde et hi duo Levitæ, qui timorem, et amorem bonum **440** designant, ad ostium tabernaculi in pictura nostra statuuntur. Sed de timore et amore, qui per hos duos Levitas moraliter accipiuntur, loqui volentibus considerandum est quia et amor cum sit motus mentis naturaliter unus, secundum diversas qualitates tamen diversa nomina sortitur, et dicitur aliquando cupiditas, quando ad mundum est: charitas vero, quando ad Deum est; et timor, cum ipse sit motus necessitatis naturaliter unus, secundum varios tamen modos quibus habetur vel operatur, variis nominibus figuratur, et dicitur mundanus atque servilis, quando ad mundum et ad peccatum est: initialis vero et filialis, quando ad bonum, et per bonum est. Sunt itaque hi quatuor timores, servilis, mundanus, initialis, filialis. Servilis timor est, pro evitanda pœna abstinere a mala, retenta voluntate mala. Mundanus vero timor est, pro evitanda pœna abstinere a bono, retenta voluntate mala. Initialis vero timor est, pro pœna evitanda cum perverso opere, etiam cogitationes pravas rescicare. Et filialis timor est, bono firmiter adherere, quia illud amittere nolis. Timor servilis pœnam quæ ab hominibus inferitur metuit, et idcirco sufficit ei cessare a malo opere; quia hominibus placere volens, ad oculum servit et conscientiæ reatum non metuit. Mundanus vero timor hominibus placere non querens, sed tamen displicere metuens, et ipse, quod non est, fingit, tam mendax in veritate neganda, quam fallax alter in falsitate tegenda. Et uterque in veritate offendit: alter, quia timide negat, quod est; alter quidem perverse simulat quod non est. Initialis quoque timor est, qui dum eam, quam Deus comminatur, pœnam metuit et declinare satagit nequaquam sibi sufficere videt, ut ab illicita se operatione contineat, nisi etiam sincera atque impolluta appareat ipsa cordis cogitatio. Et ideo hic timor initialis dicitur, quia sub hoc per bonam voluntatem et virtus initium capit, et vitium finem. Necdum tamen perfectio est, quia dum aliud agitur et aliud intenditur, ipsum adhuc propter se bonum non amat. Tamen accidit ut charitas intret per timorem istum, qui

A dum demonstrat, quod fugere debeamus periculum, quodammodo appeti jubet et desiderari præsidium. Convertit ergo cor ad Deum, ut quodammodo ab ipso fugiat ad ipsum, hoc est, dum cavet habere iratum, studeat habere propitium. Hunc sequitur timor filialis, qui succedente charitate nascitur, ut ipsum timere nihil aliud sit, quam degustatum in charitate bonum jam nolle amittere. Jam amas ad reverentiam voluntarius, non times ad pœnam invitus. Hæc quatuor genera timoris illi quatuor gradus, qui ad Levitam illum, per quem timor exprimitur, ponuntur, designant.

CLXXVI. Et quia ex his quatuor timoribus duo boni sunt, initialis, et filialis; duo vero mali mundanus, et servilis; duos debemus nobis habere, duos vero a nobis projicere. Idcirco ex his quatuor gradibus, qui prædictos quatuor timores innuunt, duos ad dorsum Levitæ posuimus, duos vero ad faciem ejus; ut duos malos, servilem scilicet et mundanum post dorsum mentis per odium projiciamus: duos vero bonos, initialem scilicet et filialem ante cordis faciem per exercitium habeamus. Amor quoque, qui per alium Levitam accipitur sicut superius dictum est, appellatur cupiditas, quando ad malum est, charitas vero, quando ad bonum. Charitas autem, sicut passim in Scriptura legimus, gemina est, Dei videlicet et proximi. Dei, ut sic ipsum diligamus, quatenus in ipso gaudeamus. Proximi, quatenus ipsum diligamus, ut non in ipso; sed cum ipso in Deo gaudeamus: hoc est, ut Dominum amemus propter seipsum, proximum autem propter Dominum. Deus namque idcirco propter seipsum diligendus est, quia ipse est bonum nostrum; proximus propter Deum, quia cum ipso est bonum nostrum in Deo. Illum diligimus, ut et ad illum perveniamus, et in eo gaudeamus; istum, ut cum ipso curramus, et cum ipso perveniamus. Illum, ut gaudium; istum, ut gaudii socium. Diligere debemus proximum nostrum, sive bonus sit, sive bonus non sit si tamen bonus esse possit. Quicumque vel bonus est, vel si bonus non est, bonus esse potest, proximus noster est et a nobis amandus est. Qui autem sic mali sunt, ut jam amplius boni esse non possint, proximi nostri non sunt; idcirco a nobis amandi non sunt. Tales sunt dæmones et homines reprobi, cum dæmonibus damnati, qui nostri proximi **441** non sunt, sed a nobis alieni, et omnino extranei, quia eis reditus ad bonum amplius non patet. Qui idcirco a nobis diligendi non sunt, quia ab illo bono, in quo omnis diligitur, qui bene diligitur, irrecuperabiliter corrumpunt. Sed illos diligere debemus, qui vel per bonitatem non cesserunt, vel si forte cesserunt, per Dei gratiam et arbitrii libertatem iterum redire possunt. Non enim omnino longe sunt, qui, etsi abierunt, adhuc redire possunt. Isti sunt proximi, quos diligere debemus, vel in Deo, si non recesserunt, vel propter Deum, si redire possunt. Et hoc est quod nobis præcipitur, ut et amicum diligamus in Deo, et inimicum propter Deum. Amicum in

Deo, quia Deum habet : qui quidem amicus non esset, si Deum non haberet. Inimicum propter Deum, ut habeat Deum : ut, qui Deum non habendo inimicus est, Deum habendo amicus fiat. Hæc omnia per exemplum possumus evidenter videre. Si mel dulce est, dulcis est favus ; et si mel diligis, diligis et favum, qui est receptaculum mellis. Sed cum mel diligitur, ideo diligitur, quia ipsum dulcedo est. Cum autem favum diligis, non ideo diligis, quia ipsum est dulcedo ; sed quia in ipso est dulcedo : quia videlicet ipse favus receptaculum dulcedinis est. Mel itaque propter seipsum diligitur, favus propter mel. Et si forte vides favum non habentem mel, vides receptaculum ubi mel esse debuerat ; et doles vacuum esse ; et non placet tibi quod aridum est ; et cupis ibi mel esse quod diligis ; et si venerit in illud mel, magis illud diligis. Ita dilige Deum tuum propter seipsum, quia ipse dulcedo est ; proximum autem dilige, quia ipse dulcedinis hujus receptaculum est, et eandem in ipso dilige, et ipsi eam dilige, et ipsum propter eam dilige. Si autem proximum tuum vacuum inveneris hac dulcedine, dole ; quia receptaculum tuum inane vides, et opta ut veniat in eo bonum suum, sine quo bonus esse non potest.

CLXXVII. Hæc itaque gemina est charitas Dei et proximi ; et hoc modo Deus, et proximus diligendus est. Sed quia, sicut superius diximus, amor aliquando bonus est, aliquando malus : malus, quando ad malum est, et tunc cupiditas dicitur ; bonus vero, quando ad bonum, tuncque vocatur charitas, et charitatis duo præcepta sunt : sicut paulo ante timoris genera gradibus distinximus, ita et nunc istos amoris modos gradibus distinguimus. Unum itaque post dorsum Levitæ, per quem, de quo loquimur, amor exprimitur, gradum posuimus : ut pravum illum amorem, qui cupiditas dicitur, post dorsum mentis per contemptum, et odium projiciamus. Duos vero ante faciem ejusdem Levitæ posuimus, ut charitatem geminam, Dei videlicet et proximi ante cordis faciem et per approbationem plenam, et exercitium continuum toto studio habere conemur. Qui etiam gradus ex colore rubeo, qui ignis habet speciem, facti sunt ; quia charitas, quem afficit ardere facit. Superior quoque gradus dilectionem exprimit Dei, qui in summo est ; inferior vero, proximi, qui nobiscum versatur in imo. Et ex gradu superiore tres sursum gradus extenduntur ; quia Dei dilectio per tria distinguitur, qui ex toto a nobis corde, ex tota anima, ex tota virtute diligere jubetur. *Qua in re, sicut ait B. Gregorius, notandum est, quod divinus sermo, cum Dominum diligere præcipit, non solum narrat ex toto ut videlicet, qui Deo perfecte placere desiderat, sibi de se nihil relinquat.* Ex gradu vero inferiore duo deorsum gradus dependent : quia ad duo præcepta proximi dilectio derivatur, cum per sapientem quemdam dicitur : *Quod tibi ab alio odieris fieri, vide ne tu alteri facias.* Et per semetipsam Veritas dicit : *Quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem facite*

A illis (Matth. vii, 12). Quibus duobus utriusque Testamenti mandatis, per unum malitia compescitur, per aliud benignitas prorogatur : ut malum, quod pati quisque non vult, non faciens, cesset a nocendi opere ; et rursum quod sibi fieri appetit, bonum impendens, erga utilitatem proximi exerceat se ex benignitate. Quæ duo dum sollicitè cogitantur, cor ad innumera virtutum ministeria tenditur ; ne vel ad inferenda, quæ non debet, desiderijs inquietata mens ferveat ; vel ad exhibenda, quæ debet, otio resoluta torpescoat. Hæc de duobus Levitis, tubis ad ostium tabernaculi clangentibus, juxta moralem significationem dicta sufficiant.

442 CAPUT XVII.

B Quomodo duæ columnæ ignis et nubis, quæ ex utraque tabernaculi parte depictæ sunt, juxta sensum tropologicum debeant intelligi.

CLXXVIII. De duabus vero ignis, et nubis columnis, quæ in plano picturæ, ex utraque hinc inde tabernaculi parte sunt, breviter nimirum secundum intellectum moralem tractare proponimus : quia et in parte præcedente his allegorice exponendis aliquandiu immorati sumus, et ad quædam, quæ adhuc restant, discutienda festinamus. Diximus frequenter quia juxta sensum allegoricum, tabernaculum Moysi Ecclesiam exprimit Christi. Supra quod tabernaculum icon quædam a dextris nubem, et a sinistris tenens ignem, eminet : quia sanctæ Ecclesiæ prælati sui præsent, qui et illis subjectis, qui in prava vita perseverare decernunt, ignem terroris ; et illis qui sanctæ conversationi insistere eligunt, nubem exhibent mansuetudinis. Illis dicitur : *Quid vultis ? In virga veniemus ad vos, an in spiritu mansuetudinis ? (I Cor. iv, 21).* Quasi dicerent : Quia in parte sinistra vos statuit pravitas reprobæ conversationis, digni estis, ut vos in virga visitemus rigidæ districtiois. Istitis autem e contrario dicitur : *Non dominamur fidei vestræ, sed coadjutores sumus gaudii vestri : nam fide statis (II Cor. i, 23).* Ac si diceret : Quoniam per fidem, quæ per dilectionem operatur, in sanctitatis culmine statis, justius nimirum et dignius est, ut bono vestro proposito per charitatem auxiliemur, quam ut vobis per austeritatem dominemur. Hanc nubem, et hunc ignem baculus designat pastoralis, qui et in parte superiori curvus est, et in inferiori acutus ; quatenus et eos, qui terrenis per affectum incumbunt, correptionis acuminem pungat : et eis qui supernis inhærent, affectu se compassionis pastor inclinet. Quod itaque curva pars baculi designat in summo, hoc et nubes iconis inuit a dextris : et quod acuta designat in imo, hoc et ignis iconis significat a sinistris. Per Moysen vero qui ibi juxta subjectos a sinistris positus in flagello, et gladio depingitur, eadem prælatorum justa severitas accipitur, quæ perversis subjectis et correptionis gladium et disciplinæ flagellum minatur. Juxta illos quoque subjectos, qui a dextris sunt, ejusdem Moysi manus sustentantur, et sustentatæ, leves redduntur : quia subjectis humilibus prælatorum distri-

eritotemperatur : quas profecto manus Aaron et Hur sustentant. Per Aaron, qui *mons fortitudinis* interpretatur, juxta significationem moralem, virtus humilitatis accipitur ; quia quo magis infirmum se aliquis conspicit, et infirmum, eo magis sublimis est et fortis. Per Hur vero, qui *ignis* dicitur, ardor exprimitur dilectionis. Moraliter itaque manus Moysi Aaron sustentat et Hur, quando prælaturum quemlibet disertum et justum tam in corripiendo, quam in parcendo et sublimis fortitudo humilitatis, et ardor temperat charitatis : ne vel per superbiam in corripiendo nimis rigidus, vel per teporem in parcendo nimium sit remissus.

CLXXIX. Quod vero hæc de qua loquimur icon et subjectis, qui a sinistris sunt : *Si quis hoc, vel hoc fecerit, morte moriatur* (*Exod.* XXI, 18), dicit in igne ; et his qui a dextris sunt : *Veni vocare peccatores in penitentiam* (*Matth.* IX), dicit in nube : Quid esse putamus, nisi quod prælatus Ecclesiæ et rebellibus subjectis pœnam cominatur cum terrore, et humilibus veniam pollicentur cum lenitate ? Omnia vero illa, quæ ad aliam pertinent iconem, ubi ex altera parte et salvatio electorum, et perditio depingitur reproborum : si subtiliter consideras, his, de quibus loquimur, prælatis, vel subjectis juxta hanc duntaxat significationem congruere videbis ; ut, sicut paulo ante in parte præcedenti ostendimus, hæc omnia, quæ modo ex utraque tabernaculi parte, in plano picturæ, ab invicem in imo jacent divisa : quando supra ipsum tabernaculum erectum elevata, et ad invicem fuerint conjuncta ; quantum ad sensum pertinet allegoricum, et vocationem gentium, et repulsionem denotare Judæorum : ita juxta intellectum quoque moralem hæc eadem insimul in summo conjuncta et officium prælatorum, et conversationem scias exprimere subjectorum. Quasi enim, ut breviter dicamus, et damnatis, qui a sinistris sunt, *Ite, maledicti, in ignem æternum* (*Matth.* XXV, 41), in pictura nostra icon nostra dicit in igne : et salvatis, qui a dextris sunt : *Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum* (*ibid.* 34), eadem icon dicit in nube : **443** quando quilibet sanctæ Ecclesiæ prælatus et inobedientes subjectos ob divinorum mandatorum, quæ mente a se obstinata ejiciunt, contemptum, terribiliter in ignem æternum asserit ituros ; et obediētes ob præceptorum cœlestium, quæ corde humili suscipiunt, executionem, misericorditer regnum cœleste denuntiat possessuros. Hæc de gemina ignis, et nubis columna breviter diximus

CAPUT XVIII.

Alia de eodem capite alio modo juxta sensum moralem expositio.

CLXXX. Occurrunt adhuc in uno pauca quædam, quæ de hac ignis et nubis columna aliquantulum subtilius consideranda sunt, quæ modo digna diximus commemorare : quia, sicut non semel superius dictum est, exterius illud Moysi tabernaculum internum designat animi secretum. Super hoc tabernaculum columna jugiter pendet : quia cor nostrum

A vel defendit assidue cogitatio, vel accusat. Unde et Apostolus ait : *Et inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium* (*Rom.* II, 15). Cor namque nostrum bene sibi conscium cogitatio defendit ; male vero conscium accusat. Hinc est, quod, cum semper hæc de qua loquimur, columna super tabernaculum esset, in die quidem nubis, in nocte vero gerebat speciem ignis. Per ignem quoque, ut sufficienter in superioribus ostensum est, severitas terroris ; per nubem, blandimentum lenitatis ; et per noctem vita peccatoris, et per diem vita justii accipitur. Super tabernaculum itaque in die nubis, et in nocte columna ignis est ; quia interna cor nostrum cogitatio, et cum boni sumus, pro claritate sanctitatis, qua illustramur, per lenitatem consolationis demulcet ; et cum mali sumus, pro caligine pravitatis, qua obscuramur, per terrorem reprehensionis deterret. Reprehensio cordis nostri duplex est ; quia cum male agimus, non solum tribulatione temporali ; sed cum in malo perseveramus, æterna nos damnatione judicat dignos. Sicque duplex animam peccatricem reprehensio etiam in præsentem aspere conculcit. Una de culpa, quam misere perpetrat ; altera de pœna, quam trepide formidat. Similiter et cordis nostri consolatio gemina est ; quia cum bonum et ex affectu ardentem diligimus, et in affectu perseveranter exercemus, non tantum in mentis cubili suaviter pausamus ; sed ut et mensis ex mense, et Sabbatum ex Sabbato sit ad securam etiam æternitatem, et æternam supernæ quietis securitatem nos venturos confidenter speramus. Sicque bina nos consolatio recipit, una de merito, quod est in re ; altera de præmio, quod nunc quidem firmiter est in spe, sed in futuro in re. Hæc autem feliciter erit gemina cordis tam consolatio, quam reprehensio : quæ etiam per picturas, quæ ex utraque tabernaculi parte, juxta geminam hinc inde ignis, et nubis columnam sunt, figuratiter, ni fallor, accipi potest. Per Moysen namque, qui ex una tabernaculi parte, juxta Judæos igni proximus flagellum tenens, et gladium, depictus est, hanc, de qua loquimur, cordis accusationem accipimus ; quæ nimirum cordis accusatio quemlibet in lege fecte viventem, qui videlicet in manifesto Judæus est, qui et eam solummodo, quæ in lege est, circumcisionem per exteriores observantias et carnis justitias, oculis hominum placere gestiens, exercet, et internam mentis sinceritatem, ejusque testimonium, qui absconditorum cognitor et intentionum est discretor, negligit : correptionis læsione, quasi quodam ictu flagelli et reprehensionis morsu, quasi quodam acumine gladii aspere ferit. Unde et numero ibi undenario, qui legis designat transgressionem, Judæi depicti sunt. Quos Judæos ipsa lex, quæ per Moysen accipitur, de transgressionem redarguit : sicut versiculus a Moysese exiens, et sub ipsis Judæis scriptus, ostendit : scilicet : *Redarguit a lege, quasi transgressores* (*Jac.* II, 9). Quasi Judæos namque et flagello ferire, et gladio perimere

comminans in tabernaculo depingitur Moyses, A quando mentem, quæ legem transgreditur, cogitatio transgressionis conscia et ferit per correptionem, et morte censet dignam per reprehensionem. Per infernum vero, qui de contra, ex altera parte, ad deglutiendos reprobos juxta ignem positos succensus, et apertus in angulo depictus est, eandem nihilominus peccatricis animæ accusantem conscientiam denotamus; quia a semetipsa in semetipsa, quantum et ad malum suum meritum, et ad districtum Dei pertinet judicium, damnatione ~~444~~ æterna etiam in præsentī digna judicatur. Quasi enim quidam infernus reprobos absorbens in tabernaculo depingitur, quando pœna in mente infernalis, cruciatusque damnatorum et attente in cogitatione prævidetur, et sollicitè per timorem formidatur.

CLXXXI. Hæc de duplici cordis accusatione. Per Moysen vero, qui ad australem tabernaculi partem, a dextris nubis juxta Christianos prope ipsam nubem positos, depictus est, mentis sanctæ bene sibi conscientia interna exprimitur consolatio, quæ mentem sanctam per conversationem religiosam Redemptori suo, qui per nubem designatur, approximantem leniter demulcet. Unde apte ejusdem Moysi manus Aaron et Hur in hoc loco sustentant. Per Hur namque, qui ignis dicitur, ardor dilectionis divinæ: per Aaron vero, qui mons fortitudinis, stabilitas accipitur supernæ contemplationis; quia et in fortitudine robor stabilitatis, et in monte sublimitas contemplationis accipitur. Manus itaque Moysi et Judæis juxta ignem positis, flagellum et gladius graves efficiunt; et Christianis prope nubem locatis Aaron et Hur sustentando leves reddunt: quia et iniquum quemlibet per legis transgressionem Deitatis ignem superbe contemnentem interna cordis sui male sibi conscii accusatio et correptionis flagello percutit, et reprehensionis gladio cruentat: et sanctum quemlibet per charitatis impletionem humanitatis nubem humiliter imitantem, dum et ardore dilectionis Conditoris sui ardentè flagrare, et sublimitati sanctæ contemplationis perseveranter studet vacare, interna quædam consolatio pleno bonæ conscientia genita testimonio, in suavi quodam cubili pacat, et tranquillat. Unde et iidem Christiani numero quindenario ibi juxta nubem depicti sunt; quia viri sancti hac interna consolatione pacati in interna quiete octavam futuræ resurrectionis, spe felici, exspectant. Sub quibus videlicet Christianis hic versus scribitur: *Gentes autem super misericordia honorare Deum* (Rom. xv. 9). Quia Christiani omne bonum, quod agunt, non suis meritis, sed divinæ deputant misericordiae. Per electorum quoque salvationem, quæ de contra ex parte alia depicta est, ubi iidem electi, et ad regnum vocati, et ad idem regnum, ubi drachma Christus est, euntes depinguntur; eam accipimus consolationem, quæ sanctos in spe futuræ beatitudinis, etiam in præsentī lætificat: qui in tali tantaque spe, fiducia erecti et confirmati sunt, ut cum Apostolo dicere

possint: *Scimus, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cælis* (II Cor. v. 1). Miro namque modo jam quodammodo habent, quod se quandoque habituros, firmiter sperant. Adhuc enim vas electionis, apostolus Paulus non solum in hoc mortali corpore in terris, sed in carcere fortassis detentus erat, et in vinculis, quando de se, suisque concivibus dicebat: *Qui nos conresuscitavit, et consedere fecit in cælestibus* (Ephes. ii. 6). Jam itaque se et conresuscitatum quodammodo, et in cælestibus sessurum confidebat. Et David ait: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus* (Psal. cxxi. 1). Necdum ad domum Domini pervenit, et jam se lætatum esse perhibuit, quia illo se iturum esse audivit, ubi diligenter memoriæ commendandum, ut sine oblivione incessanter in mente retentandum est quia ineffabilis tunc inerat lætitia de perceptione illius beatitudinis, quæ tunc erit in re, dum tanta nunc eos afficit exsultatio in expectatione ejusdem felicitatis, quæ nunc est in spe. Non enim mirum est, si multum sapidum erit, quod plenarie gustus attinget experientia, dummodo tantum sapit quod tenuiter olfactus percipit famæ. Hæc omnia, quæ de hac gemina consolatione dicta sunt, tunc in tabernaculo depinguntur; quando hæc hoc modo in mente et per intellectum agnoscuntur, et per affectum diliguntur, et per effectum exercentur.

CLXXXII. Quod autem istæ, de quibus hoc modo loquimur, ignis, et nubis columnæ erecto ipso tabernaculo ad invicem in summo, cum picturis, quæ ad easdem columnas pertinent, erunt conjunctæ, nec hoc a mysterio juxta hanc significationem vacare credendum est. Ut enim, qui super his sentiamus, absque aliorum præjudicio breviter ostendamus, erecto tabernaculo, et Judæi damnatis, et Moyses flagellum, gladiumque in manibus ponderosis tenens, inferno; Christiani, ad regnum electis vocatis, et Moyses ab Aaron et Hur sustentatas manus habens, eisdem electis ad regnum euntibus, conjunguntur: quia finito hujus mundi statu; et iniqui perenniter sentient in pœna, quod nunc ~~445~~ trepide formidant in conscientia; et justī plene, et feliciter habebunt in re, quod nunc gaudenter et firmiter habent in spe. Et hæc sunt, quæ de columna ignis et nubis, salvo subtiliore, qui eruditioribus sensibus patet, intellectu; prout nobis visum fuit, secundum sensum moralem diximus. Quod si alicui forte ea quæ de picturis in hunc modum dicta sunt, displicuerunt, contradicere saltem non poterit, quin et ignis severitatem terroris, et nubes blandimentum lenitatis, et nox vitam iniqui, et dies vitam exprimat justī. Quæ si ita sunt, imo quia ita sunt, a fidei veritate, ut arbitror, deviare dicendi non sumus, si et per illam, quæ visibili quondam Moysi tabernaculo præminebat, columnam nostram, quæ mentis nostræ præesse debet tabernaculo, iuxta sensum moralem, accipimus conscientiam; et per

nubis speciem, quæ eidem columnæ inerat in die, A menti mostræ ab eadem conscientia pro claritate sanctitatis illatam consolationem : et per ignis, quæ prædictæ columnæ inerat in nocte, cordi nostro pro pravitatis obscuritate allatam accusationem.

CAPUT XIX.

De quinque picturæ spatiiis : quid per ea moraliter accipiendum sit.

CLXXXIII. De morali quinque spatiorum, per quæ pictura nostra divisa est, significatione compendiose loqui proponentibus, quædam nobis ex his, quæ prolixè superius dicta sunt, breviter repetendâ sunt, quo ad ea, quæ dicere proponimus, competentius veniamus. Diximus in præcedentibus, quia in primo spatium utriusque temporis depicti sunt laici, estque quidam quasi ager spatium hoc, in quo bonæ simul et malæ herbæ commistæ nutriuntur. In spatium vero secundo et Veteris et Novi Testamenti clerici sunt, quod nimirum spatium non incongrue horto comparatur, in quo electæ herbæ plantantur. Spatium vero tertium ad immolanda in altari æneo holocausta illi, qui ætate maturi, et puritate erant conspicui, intrabant Levitæ; quod nimirum spatium quoddam quodammodo regis atrium appellari potest, in quo obsequiis suis amici sui et familiares insistent. Quartum quoque spatium sacerdotes ingrediuntur, quod quædam domus est, in qua parentes ejus et cognati recipiuntur. Spatium denique quintum, quod et intra velum est, et Sancta sanctorum dicitur, in quo etiam solus pontifex ingreditur, quasi quidam C privatus thalamus est, in quo Sponsus, et sponsa eo amore suaviore, quo in locosecretiore conjucundantur. In loco namque hoc arca est, et in arca manna; estque arca in loco illo, quasi lectus in thalamo, et in arca manna, quasi suavitas in lecto. Hæc itaque quinque sunt spatia, per quæ nostra est distincta pictura: quæ etiam omnia animæ humanæ juxta intellectum duntaxat moralem adaptari possunt. Mens namque nostra multoties a semetipsa egreditur, egressa per exteriora dispergitur, dispersa dissipatur. Sicque dispersa et dissipata, per inania visibilibus et invisibilibus phantasmata vagatur: nunc bona bene et mala male: nunc male bona et bene mala cogitat, nec tamen his vel illis cogitationibus insidet et inhæret; sed huc illucque vaga et erronea discurrit, nec usquam in cogitatione aliqua quiescit. Hæc itaque mens primum in se spatium depingit, cujus cogitationes quia innumeræ, et nec bonæ solummodo et malæ, sed bonæ simul, et malæ sunt, recte cujusdam agri latitudini, in quo bonæ simul et malæ herbæ sunt, comparari possunt.

CLXXXIV. Aliquando vero ab hac infinita distractione se nostra in se mens revocare studet, revocatam ad se colligit, collectam sibi approximatur, approximaturam juxta se ponit; et quia necdum de his, quæ ad vitam pertinent æternam plene cogitare scit, de præsentis vitæ necessariis, exclusis otiosis et inmundis, illicitis et superfluis cogitationibus, in cogitatione sese intromittit. Studet sollicita, quæ-

rit anxiosa quomodo et quæ desunt exquirenda, et quæ adsunt expendenda; quomodo etiam noxia et cum imminent devitentur, et cum nocent, expellantur; quomodo et salubria acquirantur, et acquisita exerceantur; et de cæteris huic temporali vitæ necessariis cogitat. Quas cogitationes, quia de hujus vitæ necessariis sollicitè se intromittunt, cuidam nimirum horto, in quo solæ electæ herbæ, hominumque usui necessariæ nutriuntur, comparavimus. Quando vero mens nostra de bonis, quæ per corpus perpetranda sunt, operibus sollicitè se cogitatione intromittit; quando, quomodo vitis resistendum virtutibusque acquirendis insistendum sit studiose cogitat: quando omni cura exquirat, quomodo et oculi a vanitate claudendi sunt per contemptum mundi, et aures de curiositate obturandæ per compunctionem animi, et olfactus a voluptate observandus per gravitatem boni desiderii, et gustus ab edacitate mortificandus per rigorem jejunii, et lingua a loquacitate refrenanda per habenam silentii, et tactus ab impuritate compescendus per virtutem propriæ mortificationis, et cæteri denique membrorum motus ab impuritate conservandi per maturitatem sanctæ conversationis, hæc mens summi in se Regis atrium construit, in quo cogitationes graves et mundæ, quasi quidam et ætate maturi et puritate conspicui Levitæ holocausta Domino immolant; in quo, inquam, atrio illi morales Levitæ, cogitationes videlicet sanctæ, humilitatis cultro taurum superbæ; castitatis, hædum luxuriæ; maturitatis, vitulum lascivix, cæterosque bestiales motus mortificare conantur.

CLXXXV. Quod si non solum de externa corporis munditia, sed de interna etiam cordis puritate nostra se mens sollicita cogitatione intromittit, ut breviter dicamus: domum intra se, in qua parentes ejus et cognati recipiuntur, construit. In quantum etenim familiaribus et amicis nostris nostri nobis parentes et cognati viciniore sunt, in tantum istæ cogitationes de interna mentis puritate illis cogitationibus, quæ de externa corporis sanctitate sese intromittunt, sunt sublimiores: quia quanto spiritus corpore dignior, tanto sanctitas spiritualis corporali est celsior. Si autem ad tanta mens nostra conscenderit perfectionis fastigia, ut ei jam necesse non sit vel contra carnis incitativa, vel contra cordis reluctari phantasmata: sed toto conamine per cogitationis stabilitatem, per contemplationis puritatem, per speculationis suavitatem, suum Deo spiritum, quantum in hac carne mortali datur, usque contendit, illum omni hora et pure cogitans, et ardentè amans, et vehementer desiderans: profecto quintum picturæ nostræ spatium, quod thalamo comparavimus, in semetipsa depinxit. In hoc thalamo omissis interim cunctis cogitationibus, in agro arantibus, et seminantibus; in horto plantantibus, rigantibus; in atrio immolantibus et sacrificantibus; in domo comedentibus et bibentibus, anima humana, quæ sponsa Dei est, Sponso suo Deo, sola soli,

et firmiter in charitatis amplexu copulatur, et suaviter in unitate spiritus conglutinatur. Et hoc modo quinque picture nostræ spatia animæ humanæ adaptavimus. In primo vero spatio scribo, *extra*, in secundo, *juxta*; in tertio, *prope*; in quarto, *intra*; in quinto, *supra*: quia in agro instabilium cogitationum mens nostra extra semetipsam est; in horto quoque temporalis vitæ cogitationum, juxta semetipsam est, in atrio provisionis corporalis castitatis, prope semetipsam est; in domo intentionis spiritualis puritatis, intra semetipsam est; in thalamo, in quo altitudini secretæ contemplationis intendit, supra semetipsam. Est itaque extra semetipsam per instabilem fluctuantium cogitationum evagationem; juxta semetipsam per licitam necessariorum rerum et terrenarum occupationum sollicitudinem; prope semetipsam per externam corporis purificationem; intra semetipsam per internam mentis sanctitatem; supra semetipsam per defæcatæ contemplationis sublimitatem.

CLXXXVI. Multa quidem, et alia, venerande Pater, de hac nobis materia dicenda occurrunt; sed scire nos convenit, quia sicut studiosorum fervori, sic nihilominus est fastidientium consulendum tempore. Unde et librum hunc per tres quidem partes distinximus; sed tali eum medio temperavimus, ut quadam ut ita dicamus, sententiarum et magna exiguitate, et exigua magnitudine collata, nec nimium prolixus pigris, nec nimium sit superfusus studiosis: dum per eum et istis odor quodammodo in majora audendo, aviditatem: et illis gustus in hæc

A saltem intelligendo conferre potest satietatem. Sed inter hæc, Domine mi dilectissime, scire debetis, qua, ut verbis utar Apostoli: *Factus sum insipiens? vos me coegistis (II Cor. xii, 11)*. Ut enim vestræ, sicut debui voluntati adessem, aperti os meum, et locutus sum, et loquendo prodidi insipientiam meam: ne, si tacuissem, quæ mihi deerat, iuesse putaretur sapientia. Stultus namque ut ait quidam sapiens, si tacuerit, sapiens reputabitur. Perdidit, inquam, loquendo insipientiam meam; sed non ad insipientiam mihi, dum hujus meæ locutionis et charitas causa est, et 447 humilitas fructus. Charitatis etenim est, quod vestræ obediens voluntati servivi forsitam profectui plurimorum: humilitatis vero, quod videre possunt quid desit mihi, quia scio quod nescio. B Si ergo me aliquis injuste calumniari voluerit morsus invidia, pro eo quod illius in hoc libro mihi adfuit absentia, quæ inflat (I Cor. viii, 1), liberari nimirum debeo; quia et illius mihi in eo non defuit præsentia, quæ ædificat (*ibid.*), et illius quæ humiliat. Præterea quia corripit debet, qui ignoranter errat; et damnari dignus est, qui errorem suum scienter excusat: ne quoque, etsi a veritate, in his quæ dixi, me deviasse non plene agnosco, quod tamen ab ea omnino non deviaverim, nec temere abnego, nec correptionem rationabiliter ostensam superbe refuto: quatenus et cum David de corporis sui lapsu humiliter penitente, a Nathan salubriter corripiar; et nequaquam cum Saule de sua se inobedientia tumide excusante, C a Samuele miserabiliter condemner.

EPISTOLA ADAMI

Ad viros vitæ venerabilis canonicos ecclesiæ Præmonstratensis, de triplici præfati tabernaculi pictura: et de triplici genere contemplationis.

Dilectissimo, et illustrissimo, atque in Christo complectendo conventui canonicorum omnipotenti Deo in ecclesia Præmonstratensi famulantium frater ADAM, Dei, servorumque Dei humillimus servus, modicum id, quod sum, si quid tamen sum.

Librum, o vitæ venerabilis viri! de triplici tabernaculo compositum vobis absentes absentibus transmisimus, quem præsentibus præsentibus promisimus. Et munus quidem modicum, non modica tamen devotione transmissum. Ipsum igitur donum ex affectu donantis libra vestræ penset æquitatis. Nam dignum et justum est ut nequaquam parvum ipsius vestra apud se habeat æstimatio munus, cujus in vestræ cogitationis oculis magnus est animus: quia ibi nullo modo modicæ valet apparere mensura quantitatis, ubi quidquid est, ipsa in se transfert et absorbet plenitudo totius. Quia vero pro eo, quod materia, de qua agebamus, fuit non mediocriter profunda, multa nimirum occurrerunt

dicenda. Prædictum igitur librum in tres partes distinximus, suasque eisdem partibus congruentias proprias sigillatim apposuimus: ut plene cognitio singularum compendio, ipsum, licet admodum prolixum, in ipsa consequenter lectores nostri apud se cognitione perfecte comprehenderent totum. Et prima quidem pars de visibili illo et antiquo Moysei tabernaculo tractat; secunda, de tabernaculo Christi: quod est sancta electorum Ecclesia; tertia vero, de tabernaculo Spiritus sancti: quod est pla, et fidelis anima. Ad tabernaculum primum pertinet historia; et est in ipsa rei gestæ veritate. Ad secundum, allegoria; et est in catholica fidei non fictæ credulitate. Ad tertium, tropologia; et est in interna secretæ conscientie puritate. Primam et secundam partem in se continet pictura; in ipsa sui plantie qualiter ve:us illud tabernaculum Moysei cum his, quæ ad illud pertinebant, in re factum fuit, et dispositum: statim in exordio secundæ partis ostendens, quantum in ipso plano